

DORPEN AAN DE RIVIER

Verhalen uit de voormalige gemeente Lith

A R D

Rossum

Fort Andria

Mem

Maren

Veld Driel

Grijel

Huis Driel

De Witte

M

A

Fort Blaauwe Sluis

Gewanal

De Herlogen

Watering

P

O

L

D

Rosmpols

Watering

Kart lith 1746

Rosmalen

De Kruis Straat

Nuland

Polder

DORPEN AAN DE RIVIER

Verhalen uit de voormalige gemeente Lith

Ter gelegenheid van de overgang van de gemeente Lith
naar de gemeente Oss op 1 januari 2011

DORPEN AAN DE RIVIER

Verhalen uit de voormalige gemeente Lich

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoerplandigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de betreffende auteur.

© 2010. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoerplandigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de betreffende auteur.

Voorwoord

Aan dit boek over de gemeente Lith is een lange geschiedenis vooraf gegaan. Al meer dan 2000 jaar wonen er mensen in het gebied langs de Maas. De gemeente Lith in zijn huidige vorm bestaat sinds 1958, het jaar waarin de gemeente Alem c.a. werd opgeheven, als een laatste consequentie van de Maaskanalisaie uit de jaren dertig. Sindsdien vormen de dorpen Lith, Lithoijen, Maren-Kessel, Oijen, Teeffelen en 't Wild samen één gemeente. De kernen zijn zeer verschillend van aard, en toch vormen zij samen een eenheid, de gemeente Lith. De inwoners zijn zeer betrokken bij hun leefomgeving en bij alles wat er in de gemeenschap speelt. De inzet van de vrijwilligers bij de vele bijzondere gebeurtenissen en bijeenkomsten is opvallend groot en spreekt van een grote gemeenschapszin. Mensen in buurten en kernen staan voor elkaar klaar in goede en slechte tijden. Dit maakt het leven hier, in het gebied langs de Maas, zo bijzonder en fijn. Ik ben ervan overtuigd dat diezelfde mensen na de herindeling in de nieuwe gemeente Oss zorg zullen dragen voor het behoud van het eigen karakter en identiteit van de kernen van wat tot 31 december 2010 een hechte gemeenschap was: de GEMEENTE LITH!

De vele contacten die ik in de afgelopen jaren met de bevolking heb gehad, hebben mij, als burgemeester van 'buiten de gemeenschap' inkleuring gegeven aan wat er leeft in de bevolking. Ik heb de kans gekregen om met mensen uit alle delen van de bevolking in contact te komen bij tal van gebeurtenissen. Vaak stond in deze gesprekken het individu centraal. In openhartige gesprekken spraken wij over wat er goed of niet goed ging bij de gemeente en hoe u dat beleefde. Ook spraken wij over tradities en persoonlijke belevenissen. De contacten met u waren voor mij zeer waardevol en hebben het voor mij in de gemeente Lith tot een fijne tijd gemaakt.

Dit herinneringsboek, geschreven voor en door mensen uit onze gemeenschap, gaat over het verleden en over nu, over de belevenissen van speciale en gewone mensen. Het beoogt niet compleet te zijn in zijn verhalen, maar gaat wel over de mensen en de gebeurtenissen in alle kernen. Het alledaagse leven, bijzondere gebeurtenissen en hoe mensen samen wonen, werken en leven vinden hun plaats in dit unieke document dat gemaakt is ter herinnering aan de opheffing van mijn gemeente. Ik ben de schrijvers en samenstellers veel dank verschuldigd voor het vele werk en de tijd die zij aan de totstandkoming van dit boek hebben besteed.

Maren-Kessel, december 2010

Sjoukje Haasjes-van den Berg
laatste burgemeester van de gemeente Lith

Maaskroniek

33^e JAARGANG nr. 74

DATUM: 16 december 2010

248 PAGINA'S

Pagina

3	Voorwoord
7	Inleiding door de samenstellers
Alem, Maren Kessel en 't Wild	
8	Alem, Maren Kessel en 't Wild in vogelvlucht
12	Alem - van Brabant naar Gelderland
16	't Wild - Linnard
26	't Wild - Hannes van Huubkes
32	Maren - Wonen aan den dijk
34	Maren - De veelzijdige fietsenmaker van Maren
44	Maren - Een eigentijdse zilverchat
48	Maren - Tsja, waarin was Jan Wertenbroek eigenlijk niet actief?
56	Van de jeugd en van de toekomst
58	Van de wijsheid en de ervaring
60	Kessel - Rentmeester Niek van Oorschot, hoeder van Kesselse waarden
70	Kessel - Huisslachter aan de Maaskant
78	Kessel - Oorlogsherinneringen van een Kesselse jongen
88	Bomen, monumenten in de natuur
Lith	
96	Lith in vogelvlucht
100	Lith - Grada vertelt
110	Lith - Een uniek evenement
114	Lith - De smid van Lith
119	Lith - Oss Lith 'r nou bètter bè
120	Lith - Van jong talent en grote successen
124	Lith - Kinder Vakantie Werk
126	Lith - Over bussen en bazen
134	Hen of Kiep?
135	De Maas, de polders en de troubadour
Lithoijen	
142	Lithoijen in vogelvlucht
147	Lithoijen - Zeilschip 'De Vier Gebroeders'
156	Lithoijen - Het 'Café op den Dijk'
164	Lithoijen - Meintje en Dien, twee weduwen in goeien doen
170	Lithoijen - Golden years 1967-1979
174	Lithoijen - De Lithoijense Missieclub en pater Van de Schans

---

Pagina

180	Maasperikelen
	Oijen en Teeffelen
190	Oijen en Teeffelen in vogelvlucht
196	Oijen - Bokkenrijders
198	Oijen - De eeuw van Van Oss
205	Oijen - Lekker stappen
206	Oijen - Jeugd en jongerenwerk
208	Oijen - Om de paal of op de lat?
210	Oijen - Onderwijs in Oijen
212	Oijen - Overal opgetogen gezichten
214	Oijen - Van kerk tot woonhuis
218	Oijen - Vrienden van Sint Jozef
220	Oijen - DIOS
224	Teeffelen - Pastoor Van Sleuwen, herder van Teeffelen
231	Teeffelen - Het kruidenierswinkeltje van Teeffelen
234	Teeffelen - Teeffelen als toevluchtsoord
	En verder:
236	De laatste burgemeester van Lith
240	Maaskanttekeningen
242	Meezingen met het groot Lither koor
244	Wat doen die mensen van de heemkundekring eigenlijk?
246	Welkom in het BHIC
247	Colofon
	Bekend buiten de dorpsgrenzen
33	Tineke Ceelen en Cato Hock
69	Erik Willems
133	Hans de Waal
207	Bas van Dooren
219	Ton de Keijzer
	Gedichten Pieter de Laat
25	Overal
146	Dijkdoorbraak Lithoijen
173	Oom
195	Kerkvolk

Inleiding

Op donderdag 6 maart 2008 nam de gemeenteraad van Lith het principebesluit om tot herindeling te komen. Spoedig kwam Oss uit de bus als partner van Lith. In het najaar van 2009 ontstond bij burgemeester Sjoukje Haasjes-van den Berg de wens om het afscheid van de zelfstandige gemeente Lith op te luisteren met een cadeau aan alle inwoners. Het moest een boek worden waarin een portret zou worden geschetst van de Dorpen aan de Rivier, liefst met veel verhalen van inwoners. Deze suggestie viel in goede aarde bij het voltallige gemeentebestuur. De uitvoering werd in handen gelegd van de Heemkundekring Maasdorpen in de gemeente Lith, in de persoon van Mechtilde Meijer (hoofdredacteur van De Maaskroniek), en van het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC), vertegenwoordigd door regiohistoricus drs. Henk Buijks. Meijer en Buijks zouden het project coördineren en als eindredactie optreden. Zij zouden worden ondersteund door een netwerk van redacteurs/correspondenten uit alle kernen van de gemeente Lith.

Nog in december 2009 vond de eerste redactievergadering plaats. Binnen enkele maanden kwam een stroom van verhaalsuggesties op gang die moesten leiden tot artikelen. Er is door iedereen hard gewerkt, al bleek het soms niet gemakkelijk om de verhalen te verwerken tot leesbare 'content'. Het is nu eenmaal zo dat goede vertellers niet allemaal kunnen schrijven!

Afgelopen zomer werden de contouren van het boek dat nu voor u ligt, zichtbaar. Om te beginnen zijn er bijdragen die over de hele gemeente gaan: artikelen (bijvoorbeeld over de Beerse Maas), fotoseries en liedteksten. Eén van die liedjes, gemaakt en vertolkt door Noud Bongers, is wel erg toepasselijk, want het gaat over de herindeling van Lith. Hij stelde het, samen met een aantal andere liedjes, beschikbaar voor de cd die is toegevoegd aan dit boek. Maar het merendeel van de pagina's is gevuld vanuit de vier voormalige gemeenten die samen de gemeente Lith vormden: *Alem-Maren-Kessel*, *Lith*, *Lithoijen* en *Oijen en Teeffelen*. Er zijn vogelvluchtpagina's over hun geschiedenis, het verenigingsleven komt aan bod, maar er zijn ook bijdragen waarin ontmoetingen met inwoners plaatsvinden. Verhalen over of van markante en kleurrijke figuren, die het verdienen in de herinnering te worden bewaard. Zo komen de Dorpen aan de Rivier tot leven. Die rivier, de Maas, is inderdaad nooit ver weg. Zij is ook in dit boek een belangrijke rode draad.

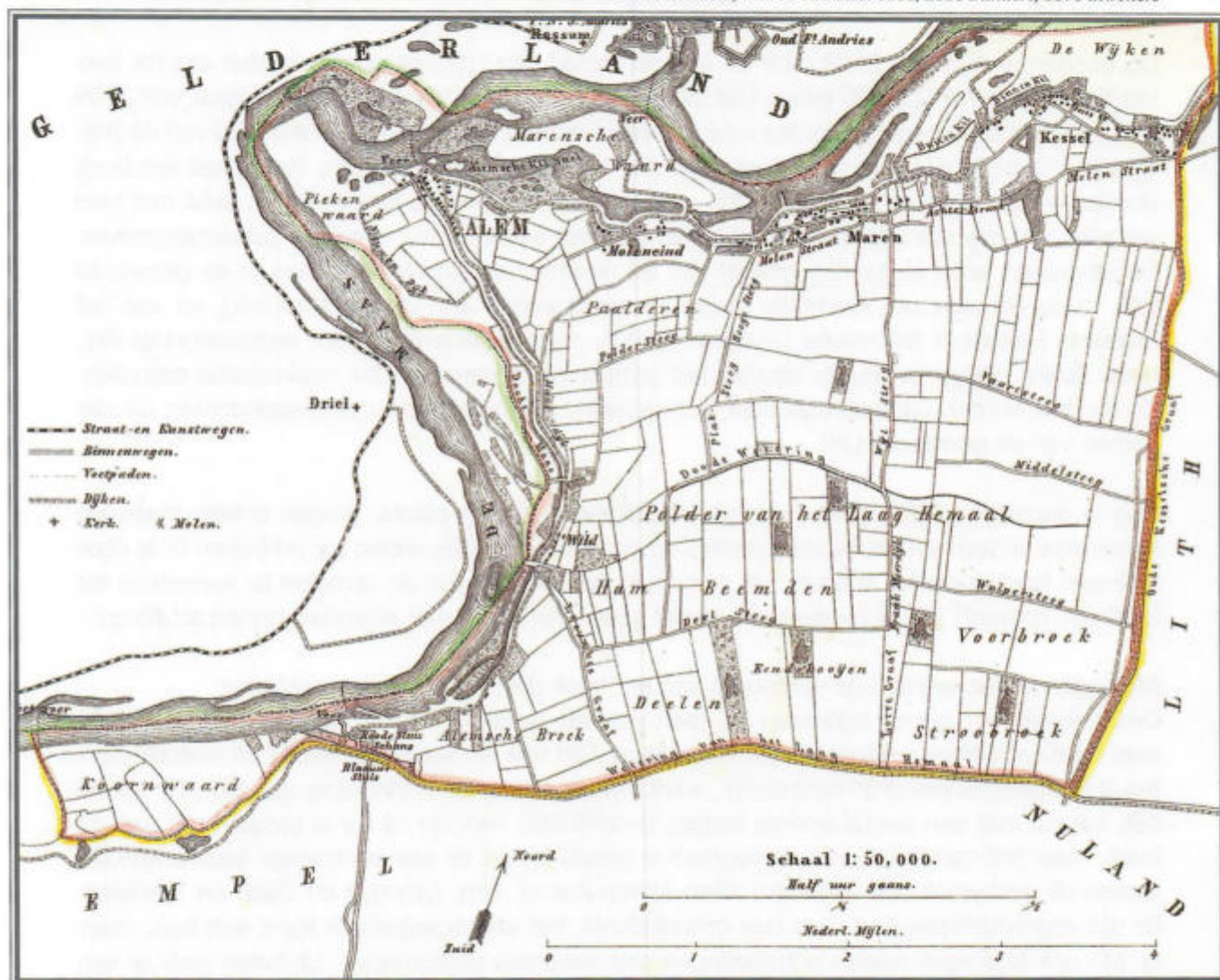
Wij wensen u veel plezier met 'Dorpen aan de Rivier' op de drempel van de nieuwe gemeente Oss!

Mechtilde Meijer en Henk Buijks

Alem, Maren, Kessel en 't Wild in vogelvlucht

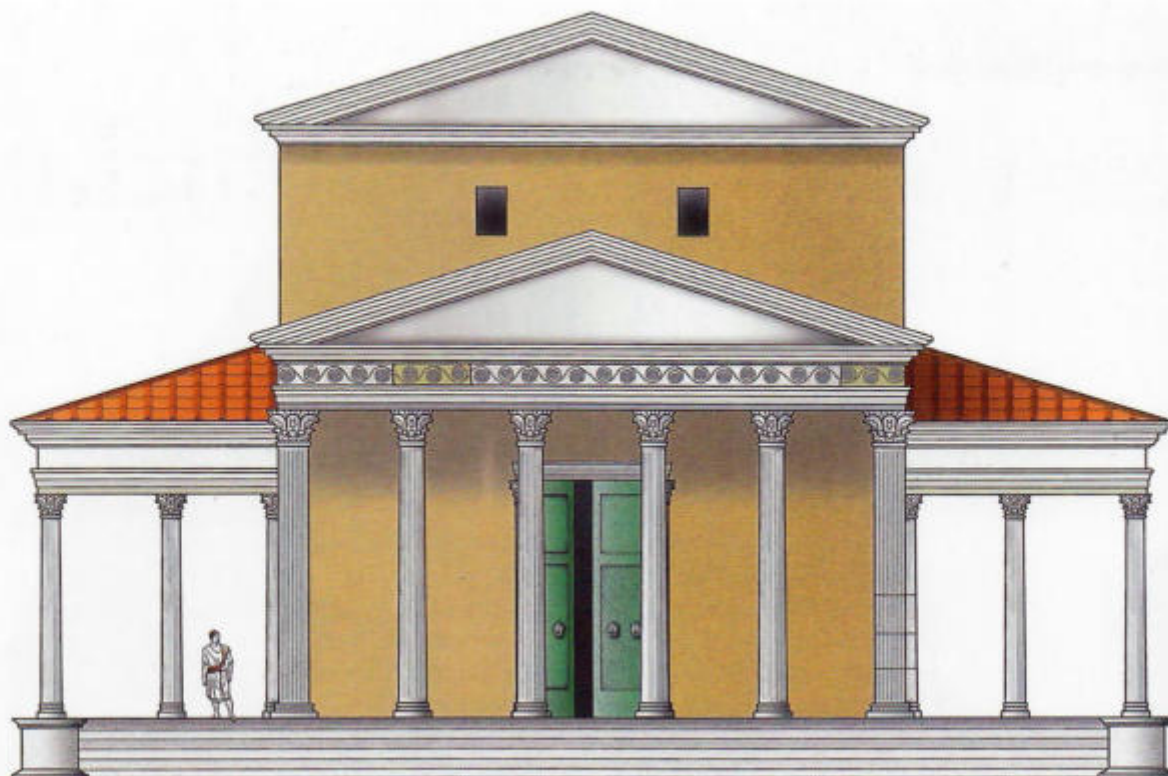
door Henk Buijks

Gemeente Alem, Maren en Kessel 1865, 2631 Bunders, 1175 inwoners

De gemeente Alem, Maren en Kessel lag ten noordoosten van 's-Hertogenbosch tussen de Maas en de Hertogswetering. Aan de zuidkant werd het gebied begrensd door de gemeenten Empel en Meerwijk, Rosmalen en Nuland en het omvatte 2.631 hectaren. De gemeente ontstond in 1819 door samenvoeging van de drie voorheen zelfstandige dorpen. Tussen 1930 en 1940 kwam Alem aan de Gelderse kant van de Maas te liggen als gevolg van de Maaswerken. Daarbij werd een bocht in de rivier rechtgetrokken, zodat Alem op een eiland kwam te liggen en de andere twee dorpen en 't Wild aan de overkant van de Maas.

Toch duurde het nog tot 1958, voordat de gemeente Alem c.a. opgeheven werd. Ondanks hevige protesten werd het dorp Alem aan het Gelderse Maasdriel toegevoegd. De oude dorpen Maren en Kessel (of wat daar na de oorlog nog van over was), de nieuwe dorpskern Maren-Kessel en 't Wild kwamen toen bij de gemeente Lith.

Tempel van Kessel

De namen

Volgens de deskundigen is Alem afgeleid van Aleheim (oudere schrijfwijzen van vlak na 1100 zijn Aleym en Aleim). Daarbij staat '-heim' voor woonplaats en 'ale' houdt verband met het Germaanse woord 'ala', dat 'geheel' betekent. Een complete woonplaats dus.

De oudste vorm van Maren is Marsna (in een oorkonde uit 997) en de betekenis daarvan hangt samen met 'mare', dat 'meer' of 'water' betekent. De naam Maren duidt dus op een (woon)plaats langs het water.

Kessel tenslotte (in diezelfde oorkonde van 997 als 'Kasella' gespeld) is direct afgeleid van het latijnse woord 'castellum', dat fort of kasteel(tje) betekent. Dat zou er op kunnen duiden dat de Romeinen hier al een kleine versterking hebben gehad. Die veronderstelling is niet zo gek, als je bedenkt dat er al enkele eeuwen vóór het begin van onze jaartelling mensen woonden op de Maasoever van Maren en Kessel. Talrijke vondsten zijn daar de stille getuigen van. En de belangrijkste vondst is de Gallo-Romeinse tempel van Kessel, gebouwd omstreeks het jaar 100 na Christus. Restanten daarvan zijn verwerkt in een fortificatie, vermoedelijk in de tijd dat Germaanse volkeren zich opmaakten om het Romeinse Rijk binnen te vallen.

Gemeentewapen

Het gemeentewapen van Alem, Maren en Kessel heeft een curieuze geschiedenis, maar de details van dat verhaal voeren in dit verband te ver. Het hele verhaal is te lezen op de website van het *BHIC*:

www.bhic.nl. Hier volgt een korte samenvatting.

In 1817 had ieder dorp nog zijn eigen gemeentewapen gekregen, maar twee jaar later werden de dorpen samengevoegd tot één gemeente. Het gemeentewapen dat vanaf toen is gebruikt, was nooit officieel aangevraagd of bevestigd. Het kwam erop neer dat men het oude wapen van Maren gebruikte (een gaande leeuw), maar dan in de kleuren van Kessel (zwart met een zilveren achtergrond). In de registers van de Hoge Raad van Adel echter bleef het wapen van de voormalige gemeente Alem staan: de beeltenis van een heilige van wie niet duidelijk was of het Odrada of Hubertus was. De wapens van Maren en Kessel waren in de Haagse registers doorgestreept. In 1949 wist het gemeentebestuur zelfs niet eens meer dat men een wapen had gehad en hoe dat er uitgezien zou moeten hebben.

Middeleeuwse kerk van Maren

Vermelding op schrift

De eerste schriftelijke vermelding van Maren en Kessel dateert zoals gezegd van 9 april 997. De 'keizer van het Heilige Roomse rijk', Otto III, schonk op die datum Marsna en Kasella aan bisschop Notker van Luik. Echte dorpen waren Maren en Kessel toen waarschijnlijk nog niet; vermoedelijk waren het niet meer dan gehuchten, een paar boerderijen bij elkaar. Deze bewoonde plekken lagen op oeverwallen, rivierduinen of terpen en waren zo enigszins beschermd tegen de Maas, die toen nog niet bedijkt was.

't Wild werd pas veel later genoemd, onder andere in een polderdocument uit 1748. Omstreeks die tijd kunnen er hooguit tien huizen hebben gestaan, pal tegen de Maasdijk aan.

Heren

Vanaf ongeveer 1300 was Kessel een heerlijkheid en viel dus onder het bestuur van een lokale heer. Deze liet een kasteel bouwen, het Hof. Dat was een rechthoekig gebouw op een kunstmatige verhoging, voorzien van tenminste twee vierkante torens met kantelen. Rond 1810 is het gesloopt. Restanten van de kasteelgracht zijn nog aanwezig langs de Velmerweg, en het huis dat daar staat, heet nog steeds 't Hof.

Maren had geen lokale heer, maar was een zogenaamd hertogsdorp: hier oefende de hertog van Brabant de heerlijkheidsrechten uit.

Dijken

De eerste Maasdijken in deze regio zijn tussen 150 en 1300 opgeworpen. We weten dat het beheer van die dijken in 1315 in handen was van zes heemraden uit Maren en Kessel. Vanaf 1349 werkten dezen samen met nog één heemraad uit Alem in het bestuurlijke verband van het waterschap De Polder van het Laag Hemaal. Dit waterschap is pas in 1973 opgeheven.

Loop van de bevolking

Vóór 1800 telde Maren ruim 400 inwoners en dat aantal groeide maar heel langzaam. In 1813 waren het er 452 en pas aan het eind van de negentiende eeuw kwam dat aantal boven de 500. In 1900 woonden er 638 mensen in Maren. Bij de opheffing van de gemeente in 1957 waren dat er bijna 700.

Voor Kessel lagen de bevolkingscijfers nog wat lager: 165 in 1813, 263 halverwege de negentiende eeuw en 309 in 1900. Bij de opheffing telde Kessel nog geen 400 inwoners. Het totaal van Maren-Kessel bedroeg in 2008 1.070.

't Wild zal langere tijd hooguit een goede 100 inwoners hebben geteld. Dat aantal is in de twintigste eeuw gegroeid. In 2008 woonden er 306 mensen.

Dorpen in de polder

Tijdens de wintermaanden van 1944-1945 vormde de Maas de frontlijn tussen de geallieerden en de Duitsers. Vrijwel alles wat boven de kruin van de Maasdijk uitstak, werd verwoest. Dat betekende het

Het nieuwe Maren-Kessel verrees op enige afstand van de Maasdijk, tussen de beide oude kernen in. In het centrum kwam een soort brink. De Lambertuskerk uit 1953 van architect De Reus is daar het meest opvallende element. Verder kwamen er de Antoniusschool, het café, de bakker, huizen en boerderijen.

Ook dijkgehucht 't Wild was voorgoed van de Maasdijk verdwenen. Een honderdtal meters land-

einde van de kerken en het overgrote deel van de dorpskernen van Maren, Kessel en 't Wild. Geen van de dorpen is na de oorlog op dezelfde plaats herbouwd. Tijdens de periode van de Wederopbouw werd hier, net zoals in de Noordoostpolder en De Peel gebeurde, besloten een nieuw 'dorp in de polder' te stichten.

De keuze voor zo'n compleet nieuw dorp had alles te maken met de sluiting van de Beersche Overlaat in 1942. Daardoor werd de regio definitief watervrij gemaakt.

inwaarts kwam er nieuwbouw terug; vooral kleine vrijstaande woningen en enkele boerderijen. De Wildse Hut is nagenoeg het enige nog bestaande gebouw van vóór 1940.

Middelen van bestaan

De bevolking van Maren en Kessel heeft zijn bestaan altijd grotendeels in de agrarische sector gevonden: landbouw en veeteelt. Zoals overal elders in de regio is het percentage agrariërs ook hier sterk afgenomen. ■

Kerk Maren-Kessel

Marensedijk

Een oude ansichtkaart die laat zien hoe Alem eruitzag rond 1900.

Alem, van Brabant naar Gelderland

door Toon van Boxtel en Gerrit Verkuil

Sinds een paar jaar geleden het laatste paaltje van de PNEM (Provinciale Noord-Brabantse Electriciteits Maatschappij) aan de Veerweg verdween, is er niets zichtbaars meer dat herinnert aan de tijd dat Alem een Brabants dorp was. Alweer meer dan een halve eeuw is het geleden dat het kleine Maasdorp na een felle strijd capituleerde, en met tegenzin moest accepteren dat het geen deel meer uitmaakte van de Brabantse gemeente Alem c.a.

C.A. is een afkorting van de Latijnse uitdrukking Cum Annexis dat 'met bijbehoren' betekent. Dat 'bijbehoren' omvatte de dorpen Maren en Kessel alsmede 't Wild, de Krommenhoek en een deel van Gewande. Vanaf 1 januari 1958 behoort Alem tot de gemeente Maasdriel, iets wat aanvankelijk door de meeste dorpingen knarsetandend werd ondergaan.

Hoewel de Maaskanalitie tussen Alem en Maren al in 1935 werd afgerond bleef de gemeente Alem C.A. vooralsnog bestaan. De Maas werd in de jaren dertig van de vorige eeuw onder handen genomen op basis van een plan van ingenieur Lely. Door het grillige verloop van deze regenrivier waren er veel overstromingen en was deze waterloop bepaald niet geschikt voor een efficiënte scheepvaart. Hierin kwam verbetering door tal van bochten af te snijden alsmede stuwen en sluisen te plaatsen. Om dit omvangrijke project te realiseren werden in de

beruchte crisisjaren tal van werklozen ingezet. Met zwaar handwerk verdienden zij een dun belegde boterham. Als gevolg van de ingreep kwam Alem aan de Gelderse kant van de Maas te liggen. Vooralsnog bleven de inwoners van dit toen nog agrarische dorp lid van tal van organisaties waar zij ook voor de Maaskanalitie bij aangesloten waren. Dat waren o.a. de Boerenbond Alem-Maren-Kessel, het Vrouwengilde, het Onderling Veefonds, de Paardenverzekering, de Varkensverzekering, de Geitenfokvereniging, de Boerenleenbank en wat dies meer

zij. Op zich was dat niet zo'n probleem omdat de inwoners van de betrokken dorpen gratis van het veer gebruik mochten maken.

"De strijd om niet naar Gelderland te worden 'verbannen' werd gevoerd onder leiding van burgemeester Smits", vertelt Fons van Boxtel (81). "Ik herinner me nog een krantenspotprent waarop hij gehelmd vanuit het zwaar bewapende bastion Alem de strijd aanging tegen het wetsontwerp betreffende de overgang van Alem naar het Gelderse. Tijdens een protestbijeenkomst in de lagere school, tegenwoordig dorps huis 'De Drie Linden', slaagde Smits erin - geruggensteund door de Alemse gemeenteraadsleden Driek Brekelmans en Bertus Bogers (wethouder) - het merendeel van de bevolking achter zich te krijgen.

Smits en zijn strijdgenoten waren van mening "dat

Burgemeester Smits voerde tot aan zijn afscheid in 1956 een verbeterde strijd tegen de opdeling van de gemeente Alem c.a.

De Maaskanalisisatie begin dertiger jaren. Links onderin ligt het dorp Maren, midden boven ligt 't Wild. De nieuwe dijk tussen 't Wild en Maren ligt er al, evenals de toegangswegen naar de plek waar straks de veerpont zal varen. De oude dijk tussen 't Wild en Alem is nog zichtbaar, evenals de oude dijk tussen Maren en Alem. In de verte rechts de steenfabriek van Driel. Vaag is nog de weg te zien die er vanaf het Wildse voetveer heen liep.

*De R.K. Boerinnenbond Alem c.a. had leden uit alle dorpen die bij de gemeente hoorden.
De foto werd gemaakt in 1939 bij de wijding van het nieuwe vaandel.*

het niet aanging om een kunstmatige verlegging van een rivier aan te grijpen om een hechte gemeenschap uit elkaar te rukken." Van Boxtel haalt er een krantenknipsel bij waarin staat: "Smits ontzegde de buitenwereld het recht om deze hoogst belangrijke aangelegenheid met een handgebaar en een lach als een logische oplossing te kwalificeren." De motieven voor het verzet werden, aldus Fons van Boxtel, aanzienlijk versterkt omdat er vergaande plannen waren om ten behoeve van de geplande verkeersweg Brabantse Peel-Eindhoven-Oss-Zaltbommel-Utrecht-Amsterdam een brug over de Maas tussen Alem en Maren aan te leggen. Het oog was daarbij gevallen op de in Venlo overbodig geworden baileybrug. 'Smitske', zo noemden ze de burgemeester omdat het een klein manneke was, werd bijgestaan door pastoor Van Bergen. Deze vond dat de contacten tussen de inwoners van de 'getroffen' dorpen, die al zo lang hadden bestaan, behouden moesten blijven.

Na veel geharrewar kwam minister Struycken in 1957 met een grenswijzigingsplan. Tijdens een hoorzitting bij Provinciale Staten van Noord-Brabant deed burgemeester Smits nog een wanhopige poging om te voorkomen dat de Brabantse Odrada, de beschermheilige van Alem, naar 'den vreemde' zou worden gestuurd. Toen de Alemse politici aan zagen komen dat ze een verloren strijd streden, deden ze, volgens Van Boxtel, nog een wanhopige poging om bij de gemeente Rossum in plaats van bij Maasdriel gevoegd te worden. "De Alemers had-

den doorgaans namelijk, mede door de steenfabriek waarop nogal wat mensen hier vandaan werkten, meer contact met Rossum dan met Driel. Boze tongen beweerden altijd dat burgemeester Van Goelst-Meijer van Rossum er een stokje voor stak omdat hij vreesde dat daardoor het percentage rooms-katholieken in de gemeenteraad van de Parel van de Bommelerwaard te hoog zou worden."

Inmiddels zijn we meer dan een halve eeuw verder en zijn geleidelijk aan alle verenigings- en organisatiebanden, met Maren-Kessel in rook opgegaan. "Jarenlang bracht Frans van den Oever met paard en wagen nog melk naar de voormalige zuivelfabriek in Lith", vertelt Van Boxtel. "Omdat daar 's maandags de productie van zaterdag en zondag samen heen vervoerd werd, moesten er om van de pont af tegen de stoep op te komen vaak twee paarden voor de wagen worden gespannen. Na verloop van jaren ging de Alemse melk per vrachtauto naar de VZ-zuivelfabriek in Heusden." Met de overgang van de Alemers van de Rabobank Alem-Maren-Kessel in 1995 naar die van Maasdriel en de reorganisatie van de ZLTO, waardoor de nog weinige Alemse agrariërs organisatorisch naar de Bommelerwaard 'verhuisden', waren praktisch de laatste draadjes met Brabant doorgesneden.

Net zoals voorheen twee Alemse inwoners deel uitmaakten van de gemeenteraad van Alem-Maren-Kessel bleef dat het geval bij de gemeente Maasdriel. Zelfs nu Maasdriel na de gemeentelijke herindeling van 1999 drastisch is vergroot, wordt de kleine kern

Alem (nog geen 650 inwoners) nog steeds door twee raadsleden, Peter van Bortel (CDA) en Leo Steenbekkers (Samen Sterk Maasdiel), vertegenwoordigd. Na een aanvankelijke periode van positieve ontwikkelingen zoals woningbouw, de restauratie van het voormalige N.H. kerkje, dat tegenwoordig dienst doet als dakpannenmuseum, een nieuw schoolgebouw in 1963, de verbouwing van de oude school tot dorps huis, wegenverbetering en een redelijke straatverlichting, zijn net als in tal van andere kleine kernen de laatste jaren de voorzieningen drastisch achteruit gegaan. Alle winkels

zijn geleidelijk aan verdwenen, het bijkantoor van de Rabobank en zelfs de geldautomaat zijn opgedoekt, dorps herberg 'Het Hart van Alem' is gesloten en ga zo maar door. Om het tij te keren wordt met hunkering uitgekeken naar woningbouw met bevolkingsuitbreiding waardoor in ieder geval de school kan blijven bestaan. Een waarschijnlijk binnenkort te vormen dorpsraad hoopt de krachten in Alem te bundelen om de leefbaarheid in het mooie 'schiereilanddorp' te versterken. Dat het saamhorigheidsgevoel in Alem sterk is, bleek eerder in de gezamenlijke strijd tegen het plan om vervuild Rotterdams havenslib achter een mijnsteendam in een dode Maasarm te storten. Ook de herbouw van de toren van de St.-Hubertuskerk, waar tal van dorpsbewoners een offer voor brachten

Bastion Alem ca. in strijd om leven en dood

De spotprent die Fons van Bortel zich nog levendig herinnert. Een gemeentelijke herindeling die ondanks felle protesten in 1958 een feit was.

mag niet vergeten worden. Over heimwee naar Brabant is bij vrijwel niemand meer sprake, zeker niet onder de jongeren. En om over te varen naar Brabant moeten de Alemers, behalve een enkele boer die naar zijn land aan de andere kant van de rivier moet, tegenwoordig de volle mep betalen. Dat geldt overigens ook voor de mensen aan de overkant, die van Alempop willen genieten of die graag een kijkje nemen bij de kleurrijke slijpocht, welke elk jaar op Oudjaarsdag op de uiterwaarden wordt gehouden. ■

De inmiddels overbekende tent op Alempop dat in 2010 voor de dertiende keer georganiseerd werd.

De slijpocht op de Alemse uiterwaarden, die traditiegetrouw op oudejaarsdag plaatsvindt, trekt ondanks de kou veel bezoekers.

Linnard

*Leonard van Rossum 87 jaar,
in zijn favoriete 'buurt'-houding:
half gehurkt op een rechte
eetkamerstoel, met één been
onder de billen en één arm
steunend op de rugleuning.*

door Mechtilde Meijer

Leonard van Rossum ('Linnard') is de oudste inwoner van 't Wild, maar wie denkt een chagrijnige dikke man aan te treffen, die zijn dagen slijt naast de kachel, heeft het lelijk mis. Hij is ook geen broos oud mannetje dat met grote zorg omringd moet worden. Nee, Leonard van Rossum kun je met recht een kwieke oudere noemen. Hij is met zijn 87 lentes een slanke, lenige man die goed van de tongriem gesneden is. Zijn favoriete stoel is een rechte eetkamerstoel waarop hij half gehurkt zit, met één been onder de billen en één arm steunend op de rugleuning.

Een luchtfoto van 'De Wildse Hut' laat dertiger jaren.

De enige momenten waarop hij even 'op de rem' moet trappen, zijn de momenten waarop hij bijvoorbeeld twijfelt over hoe lang iets geleden is, maar daarvoor heeft hij echtgenote Mien, die al net zo kwiek is als hij. Op een avond in het voorjaar van 2010 zitten we met hen aan de keukentafel in wat eens de 'Wildse Hut' was, en praten we over het leven op 't Wild. Ver na twaalven pas, en nog warm van een 'citroentje met suiker' gaan we huiswaarts: verbaasd, voldaan en blij. Verbaasd: over zoveel positiviteit bij twee mensen, die toch ook het nodige meemaakten in het leven. Voldaan: omdat we dankzij hun openheid en hun vertelkunst zoveel wijzer zijn geworden. En blij: over de gastvrijheid, over de gulheid waarmee ze ons toegang gaven tot de familiefoto's, waardoor we in staat zijn een goed verhaal te maken over dit mooie stukje Maaskant.

Hun zoon Reinier trouwt in 1921 met Anna van der Dussen van 't Slot bij Empel en zet de traditie van zijn moeders familie voort. Reinier en Anna zijn de ouders van tien kinderen waaronder Leonard, die in 1923 geboren wordt. In de winter wonen ze aan de dijk, waar ze ook een café hebben, en in de zomer zijn ze in de polder, in en om 'de Wildse hut'.

'De Wildse hut'

De eerste herinnering die Leonard aan de hut heeft, is er een uit 1929. In dat jaar zorgt 'de Beers' voor meer dan de gebruikelijke wateroverlast, waardoor 'de Wildse hut', die lager ligt dan de huizen aan de dijk, 'tot aan de zolder' onder water komt te staan. Het beeld van een op drift geraakt dak, dat naar de dijk komt gedreven staat nog helder op zijn netvlies. Gelukkig heeft hij ook goede herinneringen

Leonard van Rossum en Hendrika van Hirtum namen de Wildse Hut over van Jan van Hirtum.

"Van wie bende gè d'r enne?"

Leonard werd hier geboren op zaterdag 21 juli 1923. 'De Wildse hut' was toen het enige gebouw in dit stukje polder, afgezien van een enkele boerderij die verderop richting de Kruisstraat stond. De huizen van Het Wild stonden langs de smalle maasdijk die de naburige dorpen met elkaar verbond. Het brengt ons meteen bij de vraag die hij als jongetje ook vaak gesteld kreeg: "Van wie bende gè d'r enne?" Met het antwoord van Leonard ("van Rein van Rossum en Anna van der Dussen") komen foto's van de voorouders op tafel en volgt een duik in het verleden.

In het midden van de negentiende eeuw, is 'de Wildse hut' eigendom van Jan van Hirtum en Maria van Baren. Hun dochter Drieka trouwt in 1890 met Nard van Rossum en neemt samen met hem 'de Wildse hut' over.

want in de zomer is er geen vuiltje aan de lucht. De polder is zijn koninkrijk; er valt van alles te zien, want de boeren hebben het druk en daardoor is het ook druk in 'de Wildse hut'.

Achter de hut, langs de weg die er toen nog lag richting de eendenkooi, lag een sloot volgens Leonard, want veel mensen kwamen met een 'broekstok' zodat ze slootje konden springen. Hij herinnert zich Dries de Pruis¹ nog, de ganzenvanger die een houten been had en die desondanks moeiteloos de sloot nam.

De lagere school bezoek Leonard in Gewande, zoals de meeste kinderen die aan die kant van Het Wild wonen. Leonard kan bijna niet wachten tot hij 'groot' is, want buiten zijn is nou eenmaal veel

¹Een bijnaam, Dries heet ook Van Rossum, maar is geen familie.

Reinier, zoon van Leonard en Hendrika, met echtgenote Anna van der Dussen en hun gezin

leuker dan binnen zitten. Zodra hij de lagere school achter zich heeft, gaat hij thuis meehelpen op de boerderij en op het land in de polder. 'De Wildse hut', die sinds het begin van de Maaswerken niet meer onder water komt te staan, is geschikt gemaakt voor bewoning, maar zal ook zijn functie als café blijven behouden.

Werken en ontspannen

De Van Rossums verbouwen voornamelijk vlas en koolzaad en in de drukste periode zijn er soms wel dertig knechten aan het werk. Als hij vijftien is rijdt Leonard op de tractor: erwten wegbrengen naar Oss om te laten dorsen en vlas rijden naar het schip dat komt laden aan 'd'n Bol'. Aanvankelijk krijgt hij

Het oogsten van vlas

De pontonbrug die aan het begin van de oorlog bij 't Wild ligt.

de nodige verbaals want, zoals dat in goed Wilds heet, 'alle begin is moeilijk'.

Het vlas, dat met de hand wordt geplukt, gaat, nadat het zaad geoogst is, in grote hoeveelheden per schip naar Zeeland, waar het zes weken in het water ligt om de vezels los te weken. Behalve dat de vlasplant grondstof levert voor linnen, wordt er ook oeverbeschoeiing van gemaakt. Het koolzaad wordt op zogenaamde ruggen gelegd, die met een slee en een paard naar de dorskast getrokken worden, die samen met van die grote Amerikaanse tankwagens wel een week lang het landschap domineert. Van het zaad wordt olie geperst die in levensmiddelen gebruikt wordt. Ook koolzaad wordt nog met de hand geoogst. "Een dubbeltje per bos kreeg je", volgens Leonard, "maar had je 'm te losjes gebonden dan werd je door Willem Verhagen, de voorwerker, gekort op je verdiensten. Dan trok hij er een paar dubbeltjes af, en ook nog een dubbeltje voor het opnieuw opbinden".

De Van Rossums zijn de enigen hier die vlas verbouwen. Als de planten in bloei staan is het zaak dat er onkruid gewied wordt, maar daarvoor bestaat een even eenvoudige als slimme oplossing: schapen zijn dol op dat (on)kruid en hebben een hekel aan de vlasplanten. "Als d'n Bon uit Nuland dan was geweest met zijn kudde schapen, kon je over heel het land de blauwe en witte vlasbloemen weer zien" vertelt Leonard.

Dansorgel

Als de zondagsplicht erop zit – sinds de Maaskanaliseringswerken begin jaren dertig gaan de Wildenaren

ofwel in Empel ofwel in Maren naar de kerk – is het tijd voor een beetje vertier. Zoals veel jonge mensen op het platteland huldigen ook Leonard en zijn kameraden het standpunt: "dichtbij is niets, wat je van ver haalt is beter". In de winter willen ze nog weleens naar Hendrik Smulders op Gewande fietsen voor een biertje, maar zodra het weer het toelaat, koersen ze met zijn allen naar Den Bosch naar hotel De Rode Leeuw. Daar komen veel jonge mensen uit de omliggende dorpen en omdat in die tijd de dames vóór donker binnen moeten zijn is er gelegenheid te over om galant te zijn. Danstenten staan er alleen maar met de kermis en in sommige dorpen zoals Rosmalen en Vinkel staat er zelfs een dansorgel in die tent. "Op 't Wild heeft nooit een danstent gestaan" weet Leonard "pas na de oorlog stond er eentje bij de nieuwe 'Wildse hut', die kwam uit Rosmalen".

Oorlog

De eerste oorlogsjaren zijn betrekkelijk rustig aan de Maaskant. Wel komt er in 1940 inkwartiering op 't Wild, waardoor er een pontonbrug komt te liggen op de plek waar vroeger het voetveer lag. Bij verschillende mensen worden soldaten ingekwartierd, en later wordt zelfs een eigen barak gebouwd op de uiterwaarden.

Het telen van vlas en koolzaad komt in de oorlog stil te liggen omdat er op den duur geen scheepvaart meer is en ook de tankwagens wegblijven. Iedereen houdt zich dan ook bezig met de teelt rond het huis, om in het eigen onderhoud te voorzien: boontjes, aardappelen, sla, een paar beestjes in de stal, wat

't Wild zoals het was voor de oorlog

kippen, konijnen en dat is het. Ook tegenwoordig nog mag Leonard graag in zijn eigen moestuin werken. Sinds kort heeft hij zelfs een glazen kas, waar hij spinazie en komkommers teelt. Hij houdt van zijn eigen groenten: "veel lekkerder dan gekocht". Mien is het roerend met hem eens, elke zomer nog conserveert ze alles wat uit de eigen tuin komt.

Als de oorlogsjaren ter sprake komen vertelt Mien - die in Oss geboren is - dat ze als veertienjarige met haar zussen naar Gewande schaatste over de weteringen en dat ze in 1944 de kogelgaten in het ijs zag zitten. Het is het jaar dat geen enkele Wilde naar ooit zal vergeten, want als de Duitsers komen, worden ze zonder pardon uit hun huizen verjaagd. Ook het gezin Van Rossum dient te vertrekken. Aanvankelijk gaan ze naar Rosmalen, later naar Het Slot bij Empel en van daar uit gaat het met paard en wagen over de achterdijk naar Lithoijen, waar ze de komende vier maanden onderdak vinden bij de familie Van de Worp. Als ze langs 't Wild komen, ziet de jonge volwassen Leonard zowel 'de Wildse hut' als hun voormalige woonhuis aan de dijk in brand staan. Alsof dat nog niet genoeg is voor zijn ouders, overlijdt hun zoon Harrie als gevolg van een VI die neerkomt in Lithoijen. Leonard, die op de bewuste dag een wagen heeft omgeruild in Tilburg ziet bij zijn terugkomst in Lithoijen de Rode Kruiswagen van de Engelsen rijden. Als boer de Goeij hem vertelt dat zijn broer Harrie in die wagen ligt, vrcest Leonard het ergste. De familie bezoekt Harrie die

avond in het Osse ziekenhuis, waar het duidelijk wordt dat hij er zeer slecht aan toe is. Tegen de ochtend overlijdt Harrie aan zijn verwondingen.

Als de Van Rossums na de oorlog weer terugkeren naar 't Wild, blijkt de schade aan 'de Wildse hut' te herstellen. Overal wordt opnieuw gebouwd en ook op 't Wild komen noodwoningen, noodboerderijen en later ook weer degelijke grote boerderijen zoals die van Marinus Hanegraaf.

De overheid maakt een vergissing waar het 'de Wildse hut' betreft, want even verlangen ze dat de familie huur gaat betalen omdat ze ervan overtuigd zijn dat het pand ook 'van de wederopbouw' is, zo vertelt Leonard. Dankzij de Joodse boekhouder en hun beider vasthoudendheid ten opzichte van politie, justitie en het Ministerie van Oorlog, wordt de lucht geklaard en horen ze er nooit meer iets van. Naast 'de Wildse hut' bouwt Leonard later een huisje van betonelementen die ter plaatse vervaardigd zijn in het plaatselijke betonfabriekje van Jan van Kessel. Leonard noemt het huisje een "kiepekoij" maar het is comfortabel genoeg om er in te kunnen wonen. Hij bekostigt alles zelf, maar gek genoeg verlangt de overheid ook nu weer ten onrechte huur. Gelukkig blijft het dit keer bij wat administratieve schermutselingen.

Trouwen

Het huisje is er neergezet omdat Leonard inmiddels enige tijd verkering heeft met Marie Verhallen uit

Het huwelijk van Leonard en Mien in 1958, links de kleine Maria

Vinkel en graag met haar wil trouwen. Hun dochter Maria wordt in dit huisje geboren. Het zijn de vijftiger jaren, en het gaat goed met Nederland. Ook dit jonge gezin gaat het voor de wind, totdat het noodlot toeslaat: als hun dochter nog maar twee jaar oud is, overlijdt Marie aan een nierversgiftiging en is Leonard al vroeg in zijn leven weduwnaar. Gelukkig kan hij voorlopig steunen op zijn ouders en de rest van de familie want bij al het verdriet moet het werk gewoon doorgaan. Maria wordt door beide families met zorg en liefde omringd.

Naar het land dat de familie na de oorlog verpachtte, hebben ze nauwelijks omkijken. Wel zorgen Leonard

en zijn vader voor wat beestjes van de Osse boer Van Erp van de Amstelhoeve, die op 't Wild een stukje land gepacht heeft van eigenaar Marggraaf. Van Erp komt dan meestal op zondag afrekenen in 'de Wildse hut' en soms drinken ze samen een borreltje. Als Leonard eens met zijn dochttertje onderweg is en met een kapotte auto in Oss staat, wendt hij zich dan ook tot Van Erp voor raad. Van Erp bekijkt samen met Leonard de auto, terwijl zijn dochter Mien zich over de kleine ontfermt. Die verveelt zich geen moment en overal waar Mien gaat, huppelt de kleine Maria achter haar aan: naar de kalveren, de varkens, en al het kleinvee dat eten nodig heeft. Als de auto weer rijklaar is en Leonard aanstalten maakt om naar huis te gaan, heeft de kleine meid daar eigenlijk geen zin en maakt dat kenbaar aan haar nieuwe grote vriendin. Mien zet haar echter met zachte hand in de auto, maar belooft haar dat ze zo vaak met papa mee mag komen als ze wil. Dat papa daar zelf ook wel oren naar heeft, blijkt als hij de zondag erop toevallig alweer komt 'buurten' en Mien enige dagen later zijn brommer ziet staan als ze bij haar oudere zus en zwager in Nuland komt babysitten. Van stormachtige verliefdheid is geen sprake, maar vanaf het eerste moment is er een intense vriendschap, die geleidelijk overgaat in liefde. Vader Van Erp ziet de winter aankomen, en heeft bij voorbaat al medelijden met Leonard, die in de regel met de brommer naar Oss zal moeten komen. Tegen zijn dochter zegt hij: "Gullie moet vur de winter mar trouwe, want dè is gen doen vur dieje mens" Ach, ze weten alletwee dat ze samen verder willen, en als de rest van de familie dezelfde mening is toegedaan als vader Van Erp, trouwen ze in november 1958.

Rein en Anna van Rossum verhuizen naar het kleine huis en Leonard en Mien betrekken 'de Wildse hut'. Voor kleine Maria had het niet mooier kunnen lopen: voortaan woont haar grote vriendin bij haar op 't Wild en vanaf het eerste moment refereert Mien aan de kleine meid als 'ons' Maria. Het gezin groeit tot zeven kinderen en zonder dat ze het zich bewust zijn, leven ze in een paradijsje. De boerderij en

In en om de boerderij. Een paradijs voor opgroeiende kinderen.

Op de lange schommel in de koeienstal

de omgeving lijken erop ingericht om het kinderen naar de zin te maken. Zo maakt Leonard bijvoorbeeld een lange schommel in de koeienstal, waarop de kinderen zich vermaken als hij de beesten melkt of voedert.

Alles gedijt in deze omgeving, ook Mien. Er is maar één klein probleem: Mien ziet een leven als kasteleins echt niet zitten en steekt dat niet onder stoelen of banken. Desgevraagd legt ze uit: "Laat mij maar een paar schuren varkens verzorgen. Als die gevoederd zijn zitten ze vol en zijn ze tevreden. Als 'ze' in een café 'volzitten', begint de ellende pas".

De Wildse school

Leonard en Mien maken ook mee dat er een school komt op 't Wild. Een noodschool weliswaar, met maar drie lokalen, maar toch! Het is een van de

belangrijkste verworvenheden van de Wildse bevolking. Er is lang voor gelobbyd, vergaderd en geschreven maar uiteindelijk is het dan toch gelukt. Ze zijn ervan overtuigd dat dat de verdienste is van Henk Beusenkamp, destijds adjudant in het leger, die onvermoeibaar bleef vasthouden aan de plannen, waar anderen het hoofd allang in de schoot hadden gelegd.

De school - een noodschooltje dat slechts vijf jaar mag blijven staan - wordt gebouwd onder aan de dijk, waar 't Wild overgaat in de Krommenhoek. Leonard neemt als voorzitter zitting in het eerste bestuur. De Wildse kinderen krijgen er les van juffrouw Vleer en later van juffrouw Oberhollenzer. De Wildse bevolking is er heel gelukkig mee, als het bestaan van de school ook nog eens verlengd wordt met vijf jaar. Maar na die vijf jaren verdwijnt de school definitief en gaat het kleine groepje kinderen in de Kruisstraat of in Maren naar school.

De Wildse ouders zien zich gesteld voor een groot probleem, want hoe krijg je elke dag je kinderen veilig naar een goede school? Uiteindelijk hakken ze gezamenlijk de knoop door en besluiten ze te kiezen voor de school in Maren. Ze leggen geld bij elkaar en kopen een busje, waarmee ze om beurten hun kinderen naar school brengen. Als ze ontdekken dat er in Teeffelen een soortgelijke situatie bestaat, waar de gemeente financieel bijdraagt, gaan ze praten met de nieuwe burgemeester van Lith. Het resultaat is éénmalig een nieuwe bus die eigendom is van een nieuw opgerichte stichting, waarvan alle ouders lid zijn. De gemeente betaalt de verzekering en belasting, de stichting betaalt het onderhoud. De bus mag uitsluitend ten behoeve van de kinderen rijden binnen de eigen gemeente en de chauffeur moet altijd uit de groep ouders komen.

De Wildse school eind zeventiger jaren. Een noodgebouw dat er ruim 10 jaar stond.

Een in Portugal vervaardigd tegeltableau, dat sinds enige tijd de zijgevel van het huis siert. Een impressie van het leven in en rond 'de Wildse Hut'. Links zien we Leonard in zijn favoriete zithouding aan het water.

Ook de buitenlamp en het huisnummer komen uit Portugal.

Strakke regels, dat wel, maar de Wildenaren kunnen ermee leven, omdat ze van oudsher een sterke gemeenschapszin hebben.

Bijnamen

Leonard handelt in zaad en houdt de beestjes en de teelt rond het huis bij. Mien zorgt voor het huishouden en maakt de rekeningen voor de zaadhandel. Omdat ze niet van hier is, kent ze sommige Wilde-

Mien en Leonard nog dagelijks actief, zeker nu er verse groenten en vers fruit te oogsten zijn. Achter hen liep vroeger een weg richting de eendenkooi in de polder achter de Wildse hut. Aan het einde van het huidige erf linksaf lag de Hamsteeg, rechts langs de weg lag een sloot. Daar waar nu koeien grazen stond voor de oorlog een huis van de familie Van Kessel.

naren alleen maar bij hun bijnaam en regelmatig moet ze naar buiten om aan haar echtgenoot te vragen wie wie is. Zo leert ze op de duur wie 'De Kopperse' is, 'de Stoale', 'd'n Bok', 'de Pruis' of 'Nol van Friedjes'. Dat leidt soms tot hilarische conversatie: "Christ de Pruis, die kende toch wel? Dè is de mins van Dien Koek!" (het echtpaar Christ van Rossum en Dien Heijmans). Maar uiteindelijk zien de rekeningen er altijd netjes uit met de werkelijke naam van de klant erboven.

Omzien in tevredenheid

Leonard en Mien kunnen terugzien op een rijk leven. Zeven gezonde kinderen, vijftien kleinkinderen en inmiddels ook al bijna zes achterkleinkinderen. Ze zijn allemaal goed gezond, en elk van hen heeft zijn of haar plekje in de maatschappij gevonden. Leonard en Mien zelf komen niet vaak meer buiten 't Wild. Waarom zouden ze ook? Het grootste deel van de familie woont dichtbij, behalve de jongste dochter, die een hotel runt in Portugal en haar ouders al vaak heeft uitgenodigd voor een vakantie. Leonard geeft ruitertlijk toe, dat hij dat niet durft, in een vliegtuig stappen, dus is hij blij met elk bezoek dat zijn dochter aan Nederland brengt. Trots laat hij op een zonnige middag het tegeltableau zien dat zijn schoonzoon ontwierp en in Portugal liet maken. Ook het huisnummer en de aardewerk buitenlamp komen uit Portugal.

Het blijft dus bij telefoneren. Wel gaan Leonard en Mien er af en toe op uit met hun zoon Rein, die een

Drie keer 'de Wildse hut': de huidige 'Wildse Hut' met horeca-activiteiten, het woonhuis van Leonard en Mien en een tekening van voor de oorlog, gemaakt door Maria Lappe.

vakantiehuis heeft onder de rook van Rotterdam aan de Bergse Plassen. Alles gaat daar per boot en nog lekker langzaam. Al dat moderne en snelle is aan Leonard en Mien niet besteed. Toch is het elke zondag nog een drukte van belang met de kinderen en kleinkinderen. Het huis van Leonard en Mien lijkt dan wel de zoete inval, maar dat is het soort drukte dat ze nog lang hopen te hebben.

Een nieuwe Wildse Hut

De ouders van Leonard, Rein van Rossum en zijn echtgenote Anna van der Dussen waren de laatste kasteleins in de oude 'Wildse hut'. De nieuwe 'Wildse hut' werd gebouwd rond 1950, waar een broer en schoonzus van Leonard – Rein en Toos – de scepter zwaaiden. Zij hadden geen kinderen en waren beide geknipt voor het horecavak. Heel veel mensen in de verre omgeving van 't Wild bewaren goede herinneringen aan de uurtjes die ze doorbrachten aan de bar bij Rein en Toos.

Tegenwoordig wordt 'de Wildse hut' gerund door Henri van Rossum, een zoon van Leonards broer Jo. Het is er nog altijd even druk, is het niet met darters of biljarters, dan wel met feestavonden, borrels en partijen, of gewoon met de vele wandelaars en fietsers die het terras van 'de Wildse hut' als rustpunt gebruiken. Henri wist nog lang de oude sfeer te bewaren, maar er zijn definitieve plannen voor een 'makeover'. Dat de gemeenschapszin op 't Wild nog altijd groot is, bewijst het feit dat er wel veertig paar helpende handen zijn, op het moment dat de werkzaamheden beginnen. Het ziet er dus naar uit dat 'de hut' ook in de 21e eeuw nog altijd het middelpunt van 't Wild zal zijn.

Voor Leonard en Mien blijft de voormalige Wildse hut de mooiste plek op aarde. Hier zijn ze nog

steeds gelukkig en gezien hun gezonde manier van leven én het feit dat ze omringd worden door in de buurt wonende kinderen en kleinkinderen, zal dat nog lang zo blijven. ■

Overall is lied
is gedicht

parelt ademtocht
tussen planken
van het gemoed

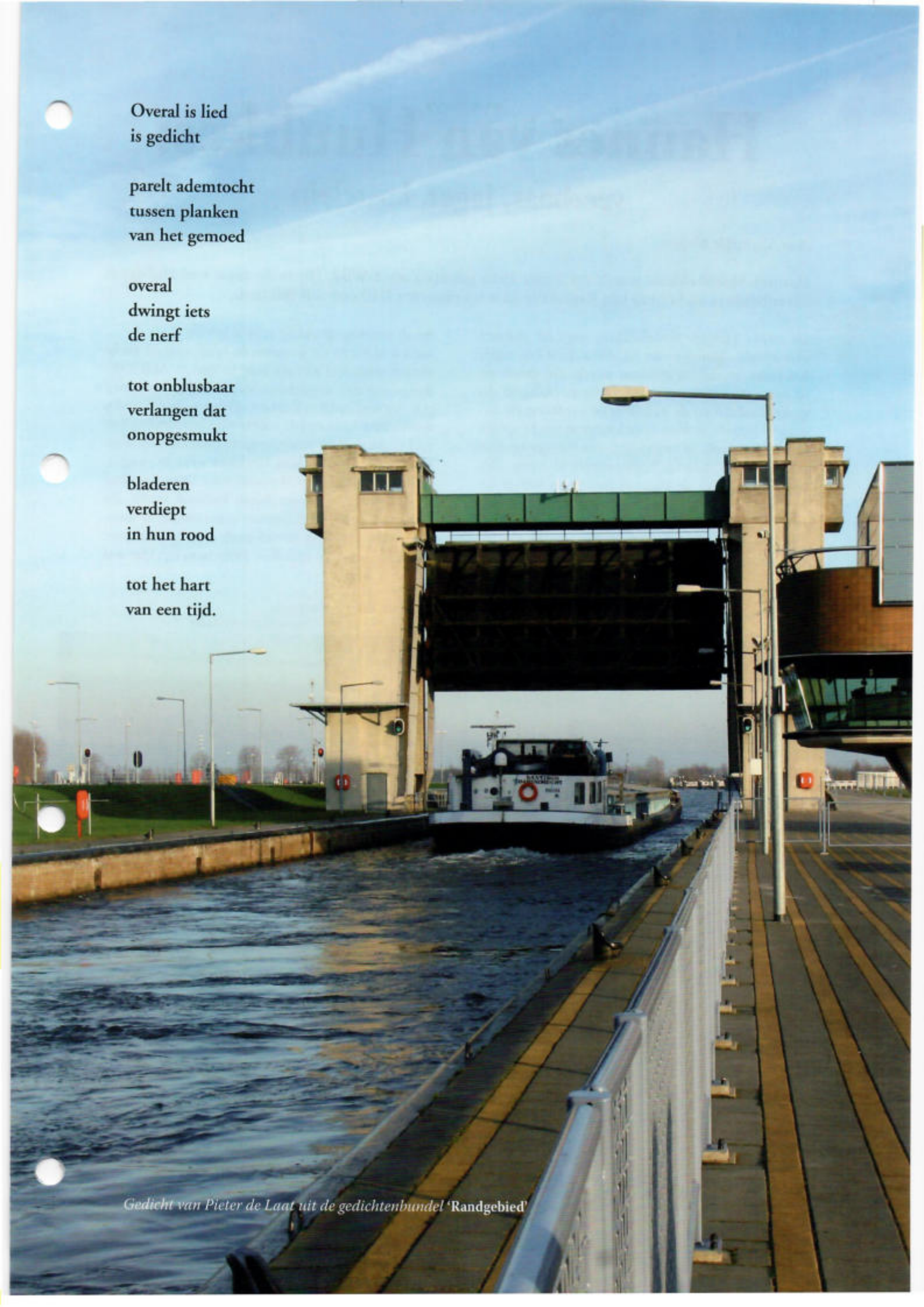
overall
dwingt iets
de nerf

tot onblusbaar
verlangen dat
onopgesmukt

bladeren
verdiept
in hun rood

tot het hart
van een tijd.

Gedicht van Pieter de Laet uit de gedichtenbundel 'Randgebied'

Hannes van Huubkes:

veerbaas, jager, kastelein

door Mechtilde Meijer

Hannes Steenbekkers wordt op 2 mei 1916 geboren op 't Wild. Hij is de zoon van Hubertus Steenbekkers en Sophia van Kessel die daar op nummer D10 een café hebben.

De naam Hannes Steenbekkers zegt de mensen niet zoveel. 'Hannes van Huubkes' heet hij, vanaf het moment dat hij geboren wordt. Hij groeit op in een aangename omgeving. Het is rustig in dit stukje Brabant en de natuur is er weelderig en ongerept. Ruimte genoeg voor kinderen om te spelen en om de wereld te ontdekken. Als Hannes zes jaar oud is gaat hij naar de lagere school in Alem. Zijn beste vriendje in de buurt is Johan van Kessel die een maandje ouder is dan hij. Ook Johans ouders hebben hier een café, zij wonen op nummer D4. In het voorjaar en de zomer is er van alles te zien en te doen onderweg, zodat het soms een uitdaging

wordt om nog op tijd op school te zijn.

Samen speuren de jongens de omgeving af en ze vinden altijd wel iets om mee te spelen. Auto's rijden er nog niet, en paard en wagen zijn traag genoeg om nog snel opzij te kunnen springen als dat nodig mocht zijn. In en om de cafés en de boerderijen valt veel te ontdekken en de jongens onderzoeken alles wat maar enigszins hun aandacht weet te vangen. Aan de Maas ligt het voetveer naar Driel dat door de opa en de oom van Johan bediend wordt. Ze kunnen er uren naar kijken en soms mogen ze meevaren. Een machtig gevoel geeft dat, heerser over de Maas voelen ze zich dan. Misschien ligt hier wel

*Het café van Huub Steenbekkers aan de Wildse dijk begin veertiger jaren.
Ingekwartierde soldaten met vermoedelijk de vier dochters van Huub en Sophia Steenbekkers-van Kessel.*

Een schoolfoto uit 1926. Het blonde jongetje rechts is Hannes, links van hem zijn vriendje Johan van Kessel.

de kiem voor het latere beroep van Hannes Steenbekkers, want kort nadat de Maas gekanaliseerd is, komt er een vaste veerpont tussen Maren en Alem en met zijn achttien lenten is Hannes de eerste veerbaas op dit vaartuig. Uiteraard zullen de talrijke schippers onder de voorouders van zijn moeder hier ook invloed op hebben gehad.

Jager en veerbaas

Die achttien lenten markeren nóg een mijlpaal in zijn leven want als verjaardagscadeau krijgt Hannes zijn eigen jachtgeweer. Een traditie die Huub Steenbekkers in ere houdt. Hij neemt zijn zonen al vroeg mee op jacht en tegen de tijd dat ze achttien zijn weten ze precies hoe ze met een jachtgeweer moeten omgaan.

Regelmatig gaan ze samen jagen totdat broer Piet zichzelf verwondt tijdens het schoonmaken van

zijn jachtgeweer en als gevolg daarvan blind wordt. Voortaan zal Piet niet meer van de partij kunnen zijn, maar bij elke foto die van de jagers gemaakt wordt, laten ze overduidelijk een plek leeg, zodat duidelijk is dat daar nog iemand had moeten staan. De veerpont is Hannes zijn lust en zijn leven. Een verantwoordelijke baan met toch veel vrijheid en een werkomgeving die nooit verveelt. Aan de Marense kant van de Maas staat een kleine houten keet waar Hannes soms de nacht doorbrengt. Hannes weet al vroeg in zijn leven wie zijn vrouw zal worden, alleen zal ze dat zelf ook moeten willen natuurlijk. Negen jaar hebben ze verkering, Nelleke Steenbruggen en hij, en een van de mooiste foto's die hij altijd bij zich draagt is die van zijn verloofde op 'zijn' veerpont. Hannes zelf mag er trouwens ook zijn.

Trouwen en vluchten

Als ze trouwen, zitten ze midden in de oorlog. Het is 30 augustus 1944 en in Maren zijn de Engelsen inmiddels de baas. Als het bruidspaar na de kerkelijke huwelijksvoltrekking met genodigden naar het café van Drika de Meurs loopt, staan de soldaten als een soort erehaag langs de dijk. Er is door de familie zelfs een echte feestgids gemaakt met liedjes over de kersverse echtelieden. 'Toen Hanneske naar school toe ging' op de wijs van 'Toen onze mop een mopje was' blijkt die dag een populair liedje. En omdat de feestgids goed bewaard blijft, ontwikkelen ook hun

Huub Steenbekkers met zijn zonen tijdens de jacht. Uiterst rechts staat Hannes, op de lege plek naast hem hoort broer Piet.

De verloofde van Hannes, Nelleke Steenbruggen, rond 1940

kinderen later een voorkeur voor dit liedje. Ze zullen het zelfs zingen op hun eigen bruiloften. Nelleke en Hannes trekken voorlopig in bij haar moeder, Tonia Steenbruggen-Moos, die aan de dijk in Maren woont. Maar eerst dient Hannes zich uit de voeten te maken. Een dag daarvoor heeft hij namelijk de veerpont onklaar gemaakt en dat wordt hem zeer

Hannes als jongeman begin veertiger jaren, foto op zijn persoonsbewijs.

kwelijk genomen door de Duitsers, die daardoor niet meer met materieel aan deze kant van de Maas kunnen komen. Hij vertrekt samen met Nelleke en haar moeder naar de Sprundelse schoenenfabriek. Via adressen in Rosmalen en Lithoijen komen ze uiteindelijk terecht bij Toebast in Lith, waar ze de laatste drie maanden van de oorlog doorbrengen. De vriendschapsband die in deze periode ontstaat tussen beide families, wordt door hun kinderen nog altijd onderhouden.

Opnieuw beginnen

Als de oorlog voorbij is liggen het huis en het café op 't Wild in puin. Slechts het kleine schuurtje staat nog overeind. Er is een oude foto bewaard gebleven van Huub Steenbekkers bij dit schuurtje.

Onder langs de nieuwe dijk tussen 't Wild en Maren, aan de Burgemeester Smitsweg, mag Huub zijn café opnieuw opbouwen. Het huis van Tonia Steenbruggen-Moos aan de Marensedijk is weliswaar leeggeplunderd, maar nog bewoonbaar en snel zorgen Hannes en Nelleke voor de eerste noodzakelijkheden, want binnenkort zal hun eerste kindje geboren worden. Gelukkig heeft Hannes werk. Elke morgen trekt hij op de fiets de polders in en de uiterwaarden op voor Rijkswaterstaat want er is veel te doen.

In 1954 zegt hij de Maas en de polders voorgoed vaarwel. Vader Steenbekkers is ziek en overlijdt in augustus 1954. Hannes verzorgt vanaf die tijd de boerderij en vanaf 1957 ook het café en de bijbehorende bezinepomp. Om die reden zijn de horecavergunningen al eerder op zijn naam gezet. Hannes combineert zijn werkzaamheden aanvankelijk nog een jaar met werken voor Overslagbedrijf De Maas van de heer Kalle, die zijn intrek heeft genomen in het café van Drika de Meurs. Annie en Sofie Steenbekkers, zijn oudste dochters, herinneren zich nog dat ze op zaterdagmiddag met Hannes mee mochten op de fiets om er zijn weekgeld te gaan halen. In hun mooiste jurkjes zitten de meisjes op een barkruk, en kijken hoe Drika een flesje limonade verdeelt over twee glazen. Daarna komt het kleine bordje met pinda's uit de automaat die op de tapkast staat. Ze vervelen zich nooit want Drika is hartelijk en aardig en bovendien duurt het niet zo heel lang, want Hannes heeft altijd nog wat te doen.

Soms, als er tijd en gelegenheid voor is gaat Hannes nog jagen. Annie mag weleens met hem mee de polder in. Bij het land 'de Nolder', daar waar nu de kern van Maren-Kessel is ontstaan rond de kerk, loopt dan nog een sloot waar 's avonds eenden komen. Hannes legt zijn fiets neer en zet zijn dochtertje achter een berg loof, waar ze in de schemering muisstil toekijkt hoe haar vader op eendenjacht gaat.

In de boerderij staan in de loop van de jaren zo'n 20 koeien en wat kleinvee. Op 't Wild ligt nog een stuk land ('de Krib' bij de oude loswal) en onder aan de dijk vlakbij ligt nog een stuk. Als er een koe moet kalveren komt veearts Cranen en altijd is er wel ie-

Het dijkhuis van Tonia Steenbruggen-Moos, aan de Marensse dijk, waar Hannes en Nelleke na hun huwelijk wonen.

mand die helpt als het nodig is.

Zoals iedere rechtgeaarde Marenaar is Hannes vanaf zijn jongenstijd lid van het Gilde Sint Lambertus. Samen met Hent van Kessel fietst hij lange tijd naar Berlicum op zaterdagmiddag, waar ze les krijgen in vendelzwaaien. Hannes is er goed in, evenals nu in 2010 zijn kleinzoon Corné (Huubszn), die alweer jaren de vendeliers aanvoert.

Verhuizen

Rond 1957 verhuizen Hannes en Nelleke definitief naar het café, waar ook hun beider moeders inwonen: Antonia Steenbruggen-Moos en Sophia Steenbekkers-van Kessel. Het gezin bestaat in de zestiger jaren uit tien mensen: Hannes en Nelleke, de beide grootmoeders, de zonen Huub, Harrie en Willem en de dochters Annie, Sofie en Gerda. Annie en Sofie zorgen er samen met moeder voor dat het café er altijd 'spic en span' uitziet. Elke maandagmorgen bijvoorbeeld wordt de houten vloer geschrobd en gedweild en als ze enige tijd later droog is, geboend met een boenblok.

Ondanks het feit dat het café buiten het dorp ligt, is er veel aanloop en met de kermisdagen is het er net zo druk als bij het café midden in het dorp. In het weekend is er altijd jeugd uit de omliggende dorpen, vooral uit Alem, maar ook de al wat oudere klanten en de vaste kaarters doen wekelijks het café aan. Op rustige doordeweekse avonden kun je Han-

nes achter de tap aantreffen of ernaast, maar in elk geval op zijn praatstoel. Hij kan kleurrijk vertellen en geeft zijn verhalen waarheidsgehalte door regelmatig naar deze of gene te verwijzen waar het 'navraag kan lijden'. Het is o.a. om die reden dat er op doordeweekse avonden altijd wel een paar mensen aan de bar zitten. Soms wordt er ook een bruiloft gevierd, want het café zo aan de rand van de polder is een prettige plek om te feesten.

Nellie van Dam komt koken voor het diner en de rest van de catering wordt verzorgd door Hannes en Nelleke met hun twee oudste dochters. Ook de bruiloften van de eigen kinderen worden op die manier gevierd, maar dat is weer veel later.

Hannes is een gemakkelijke vader. Hij verbiedt zijn kinderen nauwelijks iets en als ze uitgaan geeft hij slechts aan dat ze 'rond' elf uur thuis moeten zijn.

Huub Steenbekkers bij wat er overbleef van zijn huis aan de Wildse dijk, na de oorlog (zomer 1945). Slechts het kleine schuurtje achter hem bleef heel.

Veearts Cranen op de boerderij van Hannes, wordt bij de geboorte van een kalfje geassisteerd door vlnr: Mari van Théodore (zoon van Theodoor van Kessel) Michie van Nöllekes (zoon van Nol Steenbruggen), en Hannes van Huubkes (zoon van Huub Steenbekkers).

Ook voor zijn moeder en schoonmoeder is hij aardig en zorgzaam. Als zijn schoonmoeder moeite krijgt met trappen lopen, draagt hij haar elke avond naar haar kamer als ze wil gaan slapen. Later, na de dood van zijn eigen moeder, richt Hannes beneden een slaapplek voor haar in. Ze is er zeer mee ingenomen, want nu kan ze alles 'bijhouden'. De meisjes kunnen erover meepraten dat Opoe zo scherp was. Als ze hun verkering uitlaten duurt het geen vijf minuten of het klinkt: "Opschieten nou, het is lang zat geweest, kom maar eens naar binnen". Romantisch is anders, maar zowel de dochter als haar verkering moeten ook wel lachen om oma, die kranig blijft tot aan haar dood in 1968.

Verkopen

Ook de oudste kinderen zijn dan inmiddels getrouwd en uitgevlogen en Hannes en Nelleke willen het wat rustiger aan gaan doen. Het café en de boerderij gaan dan ook in de verkoop. Eerder dan gedacht dient zich een koper aan en binnen drie maanden moeten ze het pand opleveren. Hun nieuwe huis in de Wijlsegweg is nog in aanbouw, dus trekken ze in bij hun oudste dochter Annie en schoonzoon Jan van Oorschot die in Jans ouderlijk huis in Maren wonen. Het is best druk, maar zo hoort het gewoon, vinden Jan en Annie, die vaker familie opnemen in hun gezin. Als het huis in de Wijlsegweg klaar en ingericht is, keert de rust weer op alle fronten. Hannes heeft weer tijd voor andere dingen. De pont van Lith, waarop hij sinds 1968 weer voer, is nog steeds een van zijn favoriete plekken, totdat een hartinfarct daar slechts een paar jaar voor zijn pensioen een einde aan maakt. Hannes herstelt maar moet het wel rustig aan blijven doen. Hij mag graag eens hier of daar gaan buurten, of zijn kleinkinderen bezoeken. En er is natuurlijk nog altijd zijn grote passie: jagen. Samen met schoonzoon Jan van Oorschot of diens vader Niek, gaat hij regelmatig 's

Nelleke achter de bar

middags 'het veld in' om een paar hazen te schieten. Maar Hannes kan ook urenlang alleen buiten zijn. Als hij en Nelleke op latere leeftijd verhuizen naar de Provinciale Weg in de kern van Maren-Kessel, gaat hij vaak vissen aan de Kil achter de dijk. Soms fietst hij over de dijken of loopt hij langs de Maas over de uiterwaarden. Het woord 'eenzaam' kent Hannes niet. Hier heeft hij grond onder zijn voeten, hier ademt hij de geur van de Maas en kent hij de omgeving als zijn broekzak. Net zoals vroeger, toen hij met vriendje Johan speelde langs de Maas, geeft het hem een machtig gevoel.

Met het geweer over zijn schouder, en zijn dierbaren in zijn hart, is Hannes van Huubkes overal thuis. ■

Tonia Steenbruggen-Moos

*Het pand aan de Burg. Smitsweg waar Hannes met zijn gezin woonde van 1957 tot 1970.
Rechts het cafégedeelte dat nog steeds als zodanig in gebruik is.*

De kleinzoon van Hannes: Corné Steenbekkers (Huubs zoon) trad in zijn grootvaders voetsporen als vendelier bij het Gilde Sint Lambertus van Maren-Kessel. Rechts van hem zijn oom, gildebroeder Jan van Oorschot, de echtgenoot van Hannes' oudste dochter.

Hannes (r) achter de bar met Ties Steenbruggen (l) en Thé van Oss die regelmatig kwamen helpen op de boerderij en na gedane arbeid soms op een biertje werden getrakteerd.

Wonen aan d'n Dijk.

De sfeer is er anders.
Landelijk, gemoedelijk.
De rust van het buitenleven.
Met uitzicht over het water
schepen die voorbij varen.
Groene weilanden rondom.
Wonen aan d'n dijk,
geeft je elke dag
een heerlijk buitengevoel.

Wonen aan d'n dijk

Mireille Hanegraaf is geboren en getogen in Maren Kessel. Ze is getrouwd met Arjan van Gestel en samen hebben ze twee kinderen Pleun (9) en Stijn (6). Toen ze vier jaar na hun huwelijk de kans kregen om in oud Maren een dijkhuis te kopen grepen ze de kans met twee handen aan en werd een droom verwezenlijkt. Het leidde tot deze prachtige collage die Mireille zelf maakte. Gevraagd naar wat nou écht specifiek het karakter bepaalde van die oude dijk, twijfelde Mireille geen moment en zond ons de foto rechts: het raadhuis van de voormalige gemeente Alem c.a.

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

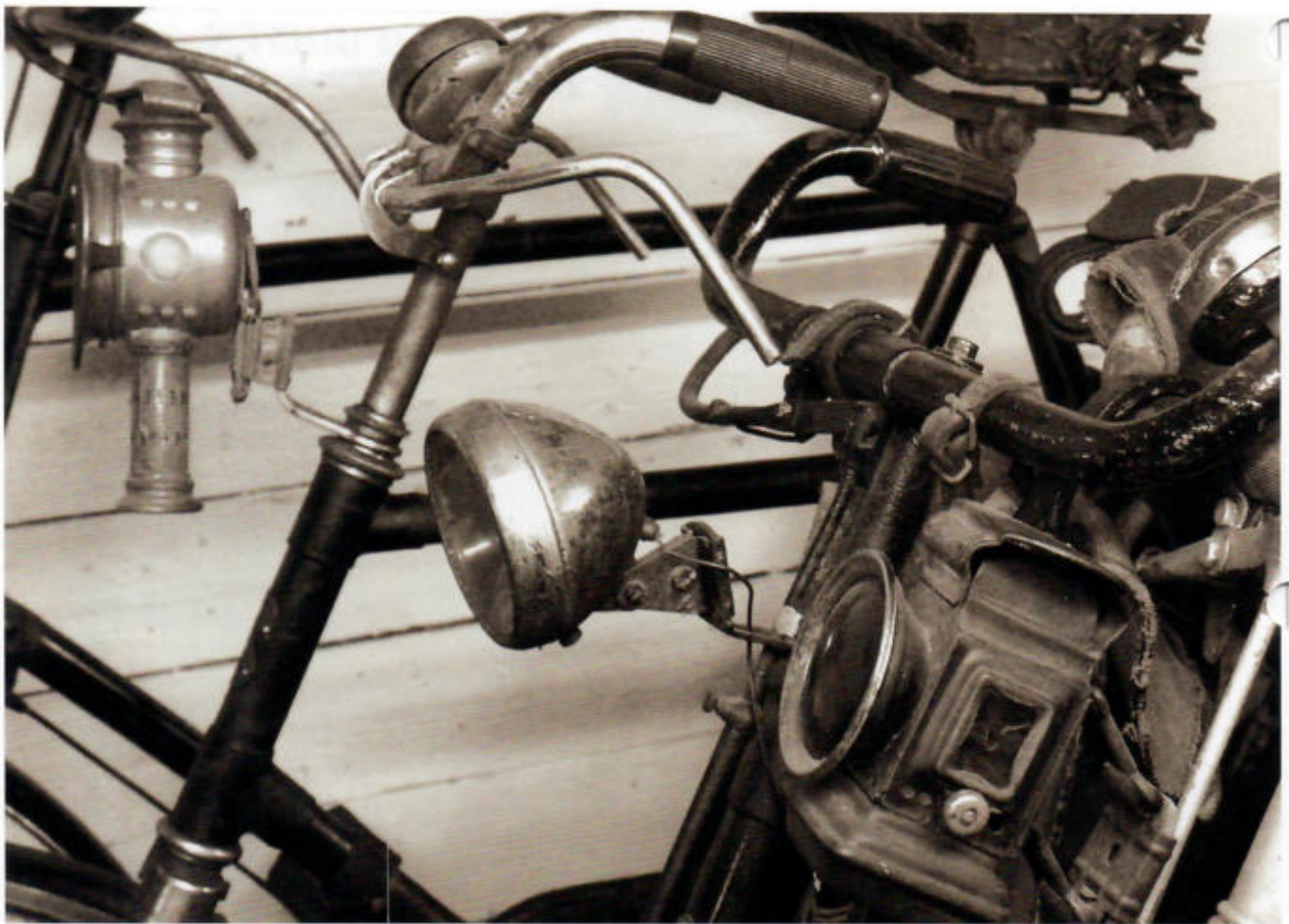
Tineke Ceelen is directeur van de Stichting Vluchteling. Ze werd in 1963 geboren in Maren-Kessel. Als kind al was ze gefascineerd door de mogelijkheid dat zij kon helpen de wereld te verbeteren. In een interview zei ze ooit: "Ik herinner mij levendig de lijstjes die in het Memisablad stonden: voor vijf gulden kon je iemand van malaria genezen. Dat ik met mijn zakgeld zo'n verschil zou kunnen maken, vond ik heel intrigerend." De studie culturele antropologie die ze in Utrecht volgde, lijkt dan ook een logische keuze. Na haar studie is ze ondermeer hoofd uitzendingen bij Memisa en programmacoördinator bij het Rode Kruis in Tibet. Later werkt ze voor de Stichting Nederlandse Vrijwilligers (SNV) in Kameroen. Sinds augustus 2003 is ze directeur van Stichting Vluchteling. Tineke Ceelen is geen directeur die uitsluitend van achter haar bureau werkt. Ze is regelmatig te gast in de media, waar ze helder uitlegt waarom helpen zo belangrijk is en waarom ze doet wat ze doet. Ze reist zelf naar de rampgebieden, om met eigen ogen te kunnen zien wat de eerste noden zijn en stemt daar de hulp op af. Dat dat niet altijd zonder risico is, valt te lezen in haar boek 'Hier en daar een crisis' dat in 2009 uitkwam, en waarvan de opbrengst - hoe kan het ook anders - geheel ten goede komt aan Stichting Vluchteling. Na haar eerste bezoek aan het programma Pauw & Witteman, zei Jeroen Pauw over haar: "Tineke is in haar werk zo gepassioneerd en gedreven dat ik in haar bijzijn al mijn twijfels over 'het nut' van hulp laat varen." Wie die twijfels sowieso al niet had moet naar www.stichtingvluchteling.nl, een van de nuttigste websites op het net.

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

Cato Hock kwam door haar huwelijk met Rob Thissen in 1973 in Maren-Kessel terecht. Met een achtergrond van klassiek ballet, en een hekel aan countrymuziek, was de kans erg klein dat ze ooit zou gaan 'linedancen'. Als ze tijdens een country festival in café 'De Rooye Stuiver' een linedance uitgevoerd ziet worden, en later een lerares aan het werk ziet, wordt ze steeds nieuwsgieriger. Met stijgend plezier stort ze zich vanaf 2000 op het linedancen en gooit al gauw hoge ogen op internationale kampioenschappen. Het zijn er teveel om op te noemen maar tussen 2001 en 2010 zet 'Catootje' Thissen menig kampioenschap op haar naam en daarmee het dorp Maren-Kessel op de kaart. Binnen de eigen gemeente wordt ze in 2004 en in 2007 verkozen tot 'Sportvrouw van het jaar' en zelfs carnavalsvereniging 'De Kleidonkers' roept haar uit tot prominent. Schijnbaar moeiteloos danst ze zich van kampioenschap naar kampioenschap (in 2005 wint ze zelfs de Benelux, de Nederlandse én de Europese kampioenschappen), maar er moet hard voor gewerkt worden. Gemiddeld traint Cato zo'n acht tot tien uur per week: ze krijgt privéles, oefent dagelijks op de verplichte figuren die door de internationale federatie worden voorgeschreven, en in de wintermaanden traint ze mee met het gezellige clubje dat één keer per week les krijgt in haar eigen dansruimte. Ze is frêle, sierlijk en krachtig en ze wordt in de internationale danswereld nog altijd beschouwd als geduchte concurrente.

De veelzijdige fietsenmaker van Maren

door Mechtilde Meijer

Laten we om te beginnen zijn naam eens correct spellen: Hendrik Geene (zonder 'van'). Die 'van' is er in de volksmond ingeslopen en er nooit meer uitgegaan. Hendrik maakte zich er niet druk om. Hij had wel wat beters te doen: bijvoorbeeld er voor zorgen dat Maren op hele fietsen rondreed, dat de straatverlichting bleef werken en dat de boeren hun materieel konden blijven gebruiken. Het zijn slechts enkele voorbeelden van de vele markten waarvan Hendrik Geene thuis was.

Naar Maren

Hij is geboren op 16 augustus 1898 in Oss, waar zijn ouders een café hadden. Later verhuist het gezin naar een boerderij in het Gelderse Hurwenen. Vanaf zijn kindertijd is Hendrik gefascineerd door techniek en mechanica, dus het boer zijn heeft weinig aantrekkingskracht op hem, of het moet zijn dat er een werktuig kapot is. Al vroeg in zijn leven bezit hij een auto, niet om in te rijden, maar, zoals hij zelf zegt: "om aan te prutsen". Hij is zesentwintig jaar als zijn vader overlijdt, en hoewel het bedrijf wel voort-

gezet wordt, zorgen onder andere de crisisjaren ervoor dat de boerderij ten onder gaat. In maart 1937 verhuist Hendrik met zijn moeder en oudere broer Dorus naar Maren.

De start in hun nieuwe woonomgeving is een trieste, want nog tijdens de verhuizing komt moeder Geene te overlijden. De beide broers worden er compleet door overvallen, maar gelukkig schiet buurman Kollenburg te hulp en krijgt hun moeder een nette begrafenis.

Aan de dijk, tegenover de kerk en vlakbij de winkels,

het postkantoor, het café en het gemeentehuis, begint Hendrik een werkplaats waar hij fietsen repareert. Hij is een welkome ondernemer in de kleine dorpsgemeenschap, want een echte fietsenmaker was er nog niet. Het is de tijd dat Maren nog ongeschonden is. Een gemoedelijk Maasdorpje waar mooie huizen en boerderijen staan.

De liefde en de oorlogsjaren

Hier leert hij Marietje van Alem kennen, een jongedame die verderop aan de dijk tussen Maren en Kessel woont, vlakbij de Wiel. Als hij in Kessel een reparatie moet gaan uitvoeren, komt hij altijd langs haar huis, en sinds hij weet dat ze nog vrijgezel is, fietst hij er ook weleens zomaar langs. Met zijn zwarte haren en zijn rijzige gestalte mag Hendrik gerust tot de knappe mannen worden gerekend, dus hij waagt het erop. Dat zijn gevoelens beantwoord worden, blijkt wel uit haar vriendelijke reactie op zijn toenadering en het duurt dan ook niet lang of Hendrik wordt uitgenodigd in het huis van zijn toekomstige schoonouders.

Omdat hij niet in Maren is opgegroeid en dus een betrekkelijke nieuwkomer is, leidt zijn eerste bezoek tot enige verwarring bij Marie's jongste zus, die de keuken in snelt en tegen haar moeder fluistert: "Moe, d'r stoa unne grote zwarte mins op de dèel!" Die reageert met een kort: "Hou stil, dè is de vrèjer van ons Marie", om Hendrik vervolgens binnen te nodigen. In het grote gezin van Giel van Alem en Hanneke van Hoorn, voelt hij zich algauw thuis en ondanks dat het oorlog is, besluiten hij en Marie in 1942 te trouwen. Het echtpaar gaat in het centrum van Maren wonen, waar Hendrik zijn werkplaats heeft. Hij heeft inmiddels vriendschap gesloten met de pastoor, op wiens verzoek hij in het geheim de wijnkelder van de pastorie dichtmetselt, wanneer er bezetting dreigt in Maren. In 1943 wordt hun zoon Sjaak geboren. Die is nog maar anderhalf jaar oud als het gezin door oorlogsgeweld gedwongen wordt

*Hendrik
Geene
(1898-1990)*

De enige foto waarop het huis van Hendrik en Marie Geene in Oud Maren voorkomt. Pastoor Cox met een groepje kinderen, gefotografeerd bij het Mariabeeld. Op de achtergrond twee huizen waarvan Hendrik en Marie er één bewoonden.

te evacueren naar Lithoijen. Eerst naar het klooster, later verblijft het gezin o.a. bij Kees Dankers en bij de familie De Bijl-de Veer in Kessel.

Opnieuw beginnen

Als de oorlog voorbij is ligt Maren grotendeels in puin. Van de werkplaats is niets meer over en ook het huis waarin het gezin Geene woonde is verwoest. Gelukkig kunnen ze in de voormalige woning van Hannes van den Hurk trekken, naast het ouderlijk huis van Marie. In het oude centrum van Maren vindt Hendrik een tijdelijke werkplaats bij Grad de Werd, die zelf het nodige te herstellen heeft, maar een schuurtje dat intact bleef zolang afstaat aan de fietsenmaker.

De werkplaats ligt aan de zijkant in de Achterstraat (de huidige Oude Pastoriestraat) en Hendrik fietst

*Marietje
van Alem
(1903-2002)*

Drie foto's van het huis van de familie De Werd in Maren. Linksonder de situatie van voor de oorlog, rechtsonder hetzelfde huis met oorlogsschade. Grote foto: een luchtopname van voor de oorlog. Het schuurtje uiterst rechts is intact gebleven en fungeert de eerste jaren na de oorlog als werkplaats voor de fietsmaker.

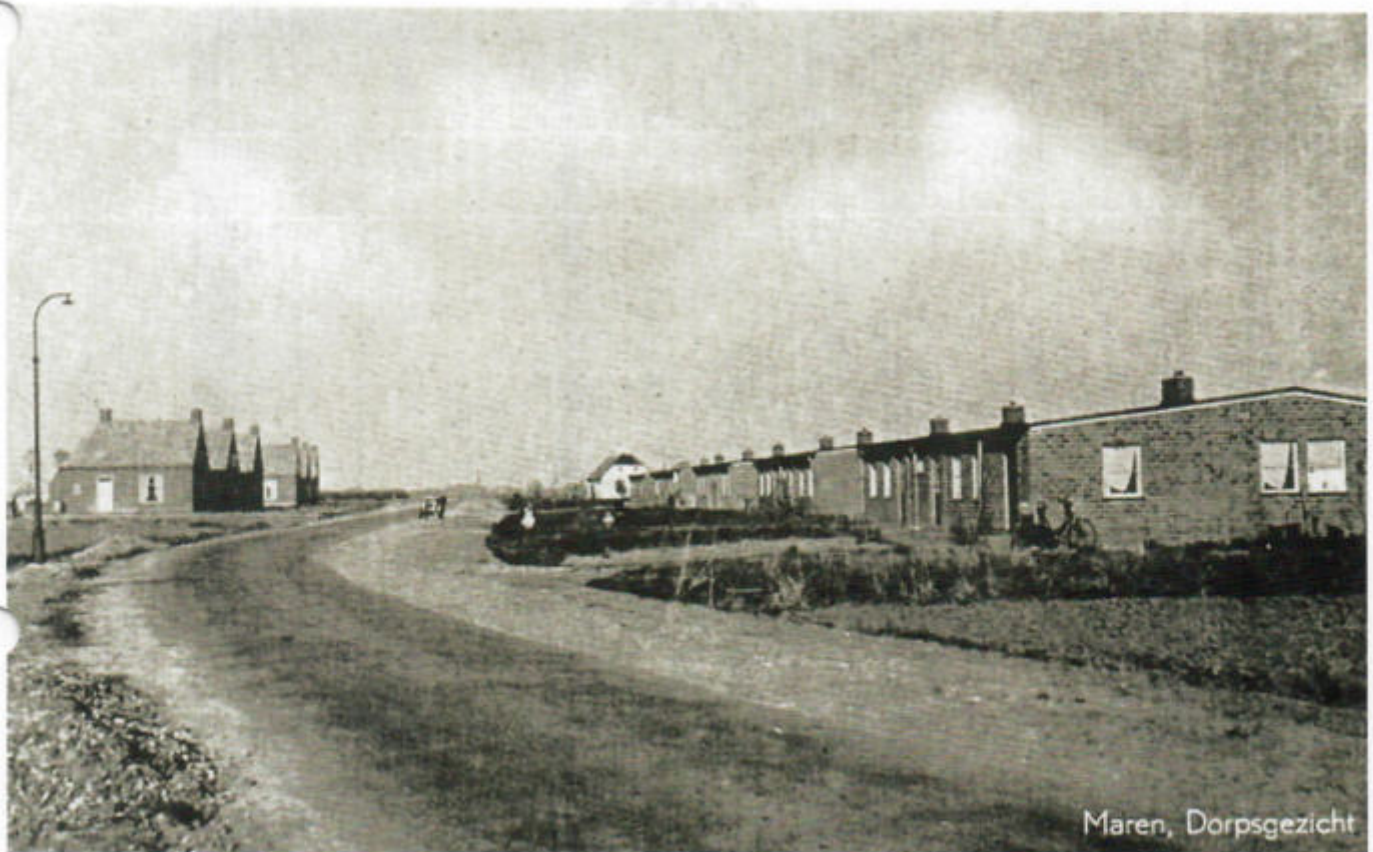

of loopt er elke dag heen vanaf de dijkwoning aan de Kesselsedijk. Hij heeft het druk in die eerste jaren na de oorlog, want er valt veel te repareren. Niet alleen fietsen maar ook boerenwerktuigen voor zover ze niet verwoest zijn, en het is vooral in deze tijd dat Hendriks enorme inventiviteit en schepingsdrang tot uitdrukking komen: of het nou de bietensnijder, de gieremmer of de ploeg is, Hendrik maakt ze - hoe dan ook - weer heel!

Als het gereedschap daarvoor ontbreekt, maakt hij het zelf. Het materiaal daarvoor komt overal vandaan. Stukken ijzer, stukken hout, alles wat hij vindt wordt bewaard, want kan later van pas komen.

Zo heeft hij een manier gevonden om zonder ladder de lampen te kunnen vervangen in de straatver-

lichting. Tussen een stuk voorvork van een fiets last Hendrik een ouderwetse fietslamp, die hij van binnen bekleedt met een laagje rubber, het materiaal waarmee hij normaal gesproken kapotte fietsbanden repareert. In de zo gecreëerde 'kom' past precies een lamp van 100 Watt. Middels schroefdraad past dit zelfgemaakte stuk gereedschap op een stok, die lang genoeg is om bij de hoge kap te kunnen komen om er kapotte lampen uit te draaien en nieuwe erin. Ook voor lampen waarvan het glas gesneuveld is, bedenkt hij een oplossing. Op dezelfde lange stok kan aan het uiteinde een ander metalen deel worden geschroefd, waaraan hij een mesje heeft gelast uit een oude maaibalk. Dat mesje past precies in het metalen gedeelte dat in de fitting gedraaid

Maren, Dorpsgezicht

'Moskou', de Provinciale weg in Maren Kessel, het begin van een nieuw dorp in de polder. Rechts de noodwoningen, links de nieuwe huizen. Rechts op de achtergrond nog net zichtbaar een noodboerderij.

wordt. Door een beetje te duwen, zet dit mesje zich vast en kan het kapotte metaal uitgedraaid worden. Zo bleef Maren altijd verzekerd van een goed werkende straatverlichting!! Maar ook de boeren varen wel bij Hendriks creativiteit. Hij repareert niet alleen hun fietsen, maar ook tractorbanden, wagens, ploegen en andere zaken die een boer nodig heeft om de kost te kunnen verdienen.

Moskou

Vanuit hun huis aan de dijk hebben Hendrik en Marie aan de ene kant uitzicht over de uiterwaarden langs de Maas en aan de andere kant over de polder. Kort na de oorlog wordt er aan die polderkant gebouwd. Lage, kleine noodwoningen, die in de volksmond 'blokkendozen' worden genoemd. Enige tijd later verrijzen daar schuin tegenover zes vrijstaande huizen. Een heuse dorpsuitbreiding die volgens de Marenaren wel erg ver buiten het dorp ligt en dus ook prompt de bijnaam 'Moskou' krijgt. Niettemin zijn er veel gezinnen die er willen wonen en Hendrik en Marie betrekken in 1948 een van deze zes nieuwe huizen. Het is het begin van een nieuwe dorpskern in de polder. In 1950 zal er een nieuwe school gebouwd worden en in 1952 wordt de nieuwe kerk in gebruik genomen. In de loop van deze jaren en de jaren die erop volgen, vestigen

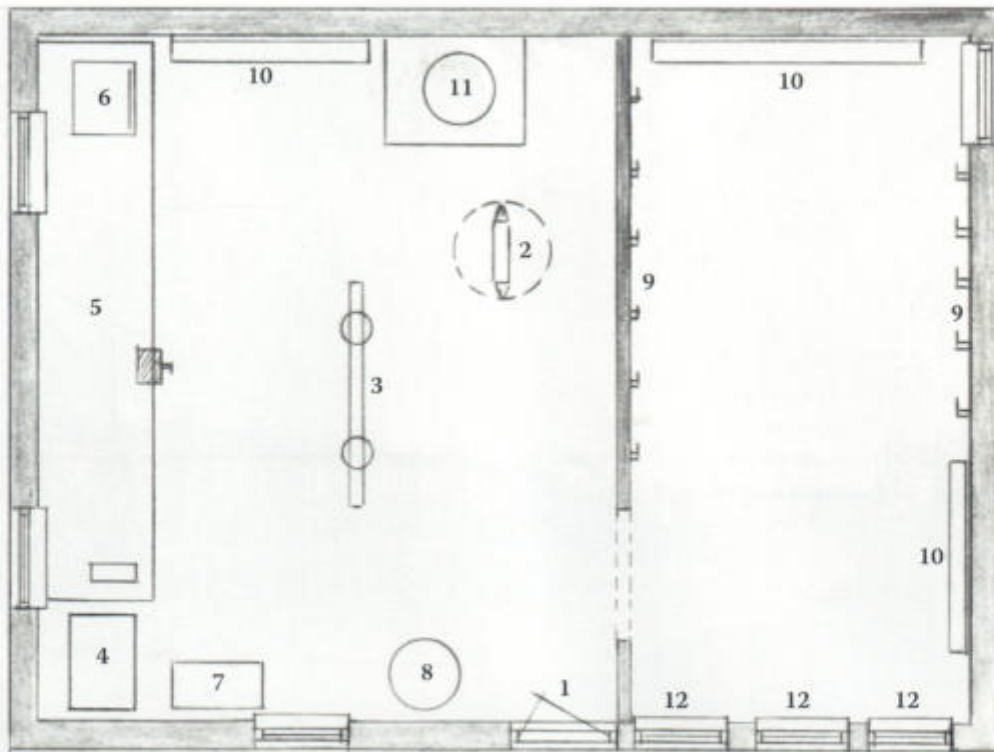
steeds meer mensen zich in dit nieuwe gedeelte. De dorpen Maren en Kessel worden daardoor definitief samengevoegd tot Maren-Kessel, met 'Moskou' als nieuw dorpscentrum.

Hendrik weet de hand te leggen op een houten keet die in Kessel als noodwoning dienst deed. De keet is dubbelwandig en geïsoleerd, dus een volwaardige werkplaats. Hendrik verplaatst hem naar zijn nieuwe huisvesting, waar het gebouwtje opnieuw wordt opgebouwd en in de carboleum gezet. De noodzakelijke bouwvergunning wordt afgegeven door de gemeente Alem c.a., waar 'Coentje' Govers van alle ambtelijke markten thuis is.

In zijn nieuwe werkplaats heeft Hendrik plaats voor al zijn gereedschap. Ook alle materialen vinden er hun eigen plek, tot de kleinste schroefjes en spijkers.

Enkele van de vele gereedschappen, die de fietsmaker zelf vervaardigde.

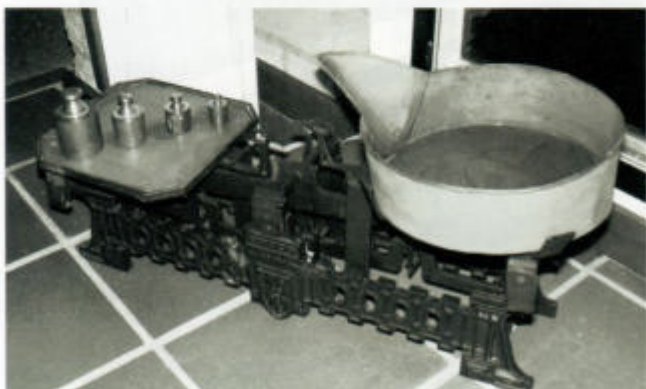

Plattegrond van de werkplaats van fietsmaker Hendrik Geene te Maren. Een keet van 6 x 8 meter die vlak na de oorlog nog dienst had gedaan als noodwoning, werd in 1948 gedemonteerd en opnieuw opgebouwd achter het huis van de fietsmaker: 1. Toegangsdeur 2. Aambeeld 3. Ophanging voor reparatie en de zelfgemaakte waterbak op pootjes om gaatjes op te sporen 4. Slijpsteen 5. De werkbank met de bankschroef en een vaste boor links 6. Lessenaar voor administratie 7. Benzineopslag 8. Boormachine 9. Haken voor fietsbanden 10. Kasten en rekken voor opslag 11. Smidsvuur 12. Etalage.

Van moderne stellingen is nog geen sprake, maar Hendrik benut elke vierkante centimeter om zijn werkplaats efficiënt in te richten. Hij maakt gebruik van oude kasten, van haken in de wand, van legplanken en van uiteenlopende opbergmaterialen als sigarendozen van hout of metaal, lege maggiblikjes of een oude koektrommel. Kortom: elke lege verpakking die nog bruikbaar is, komt in aanmerking om de zaken gesorteerd en overzichtelijk op te bergen.

'Functioneel' komt vóór 'mooi' bij Hendrik Geene. En daarom maakt hij voor de weegschaal een nieuwe schaal met een 'schenkstuk' eraan, zodat hij afgewogen spijkers gemakkelijker in een zakje kan laten glijden. De oorspronkelijke koperen schaal doet dienst als lekbak onder het olievat.

In deze keet kan hij ook weer een vaste werkbank inrichten, waarnaast de slijpsteen komt te staan,

die hij eigenhandig aandrijving gaf met behulp van een oude wasmachinemotor. De oude slijpsteen in de waterbak vindt een plekje buiten tegen de werkplaats en bewijst goede diensten aan zwager Giel van Alem, de timmerman, die er elke zaterdag zijn beitels op slijpt. Verder koopt Hendrik een vuurplaats met blaasbalg waarvoor hij zelf de afzuiging maakt. De vuurplaats wordt gestookt met cokes en bevat aan de onderkant een hefboom die lucht aanvoert onder het vuur. Het op en neer bewegen van die hefboom is een mooi karweitje voor zoon Sjaak, die bij het smeedwerk zijn ogen uitkijkt. Om veilig te kunnen smeden in de houten keet, zaagt Hendrik een gat in de vloer en graaft daaronder een kuil die groot genoeg is om er een olievat voor de helft in te laten zakken. Vervolgens wordt het vat volgestort met beton en ziedaar een solide basis waarop het aambeeld kan worden bevestigd (zie plattegrond). Als begin vijftiger jaren de kerk van Maren-Kessel in aanbouw is, ziet Hendrik kans om uit de overvloedige bouwmaterialen een putring te kopen. Half ingegraven achter het huis naast de werkplaats, kan deze mooi dienst doen als regenwaterput. Vanaf de hoek van het huis leidt hij de hemelwaterafvoer erheen, die in die dagen trouwens nog gewoon regenpijp heet. De put meet 1,5 meter in doorsnee en er staat vrijwel altijd water in. Boven de put maakt

De mooie gietijzeren weegschaal met koperen gewichtjes en de praktische nieuwe schaal met 'schenkstuk'. De originele koperen schaal bleef eveneens bewaard.

Hendrik een zogenaamde 'zuigperspomp' zodat hij nooit leidingwater hoeft te gebruiken om de moestuin te bevoelien of om de waterbak in de werkplaats te vullen.

Hendrik vindt voor ieder technisch probleem een oplossing en vele daarvan maakt hij zelf. Toch zijn het niet allemaal ideale oplossingen. Als Marie eens naar de winkel moet, vijftig meter verderop, vraagt ze Hendrik om even de pannen op het vuur in de gaten te houden, ze is zó terug. Als de aardappels koken en het deksel van de pan begint te kleppen, ziet Hendrik onmiddellijk wat het probleem is en neemt het deksel mee naar zijn werkplaats, waar hij er langs de rand een stuk of tien gaatjes in boort.

Net als hij het deksel weer op de pan legt, komt Marie terug van de winkel en vol trots toont Hendrik haar het 'nieuwe' deksel: "Kijk, die zal geen herrie meer maken". Terwijl Marie het gas op klein draait zegt ze: "Dit was vlugger geweest".

Vrije tijd?

Om alle klanten van dienst te kunnen zijn, rekt Hendrik zijn werktijden op tot 22.00 uur. Veel mensen zijn namelijk pas aan het einde van de middag terug in het dorp, maar hebben hun fiets de volgende morgen weer nodig om naar werk of school in de stad te gaan. De 'keet' zoals de werkplaats genoemd wordt, fungeert daardoor tevens als 'praathuis'. De dorpsbewoners weten dat Hendrik nog laat aan het werk is en regelmatig komen er mensen langs voor een praatje. Uiteraard blijft degene wiens fiets gerepareerd wordt ook hangen, dus heeft Hendrik over gebrek aan belangstelling niet te klagen. Gelukkig kan hij 'praten en breien tegelijk' en werkt hij onverstoorbaar door tot de fiets klaar is, waarna hij zelf, half gezeten op zijn werkbank, graag nog even een praatje maakt. Omdat het de volgende ochtend voor de meeste buurters weer vroeg dag is, wordt het nooit echt laat. In de winter bepaalt de kachel het einde van de avond: als die uit is, gaat ook de werkplaats op slot. Het is de tijd dat roken nog overal mag dus ook bij Hendrik in de werkplaats, waar je elkaar af en toe niet kunt zien staan van de rook. In de zomermaanden bestaat dat probleem niet, voor zover iemand dat al als probleem zou ervaren, maar op warme zomeravonden kan het zomaar ineens laat zijn, omdat niemand aanstalten maakt om te vertrekken. Hendrik maakt er geen punt van, maar als hij het tijd vindt om naar bed te gaan, krijgt de laatste buurter een gemoedelijke hint: "Égge nor huis goat: doeget licht uit, ik goa nor bed".

Ondanks een druk bestaan heeft Hendrik Geene ook tijd voor het verenigingsleven. Hij en zijn broer Dorus zijn lid van het gilde St.-Lambertus, en buiten de gebruikelijke aanwezigheid bij officiële gelegenheden concentreren de verenigingsactiviteiten van Hendrik zich rond de kermisdagen. Het gebruikelijke 'koningsschieten' op de maandagochtend gebeurt met kogels die Hendrik zelf in zijn werkplaats heeft vervaardigd in de weken daarvoor, een

Vader Hendrik (rechts) en zoon Sjaak gebogen over een technische uitdaging voor de ingang van de werkplaats. Op de achtergrond een dienstmaat van Sjaak en rechts de Marensse Giel van Kreveld.

Hendrik als zilverdrager bij het Gilde Sint Lambertus van Maren-Kessel

Bij gebrek aan foto's van de werkplaats nemen we onze toevlucht tot enkele foto's die we maakten tijdens een bezoek aan het museum 'Brabants Leven' in Den Dungen. Eigenaar en conservator Jo van der Heijden richtte er een werkplaats in die als twee druppels water lijkt op die van Hendrik Geene.

jaarlijks terugkerend karweitje. Boven het smidsvuur giet hij gesmolten lood in een zelfgemaakte mal, waaruit na afkoeling een kogel komt, die rond wordt gevild en op de patroonhuls wordt geplaatst nadat die is gevuld met kruitgranulaat. De oudere gildebroeders herinneren zich nog het oude geweer van Duitse makelij, waarmee deze kogels werden afgevuurd.

Tijdens de kermisdagen, vooral vroeg in de jaren vijftig, zijn het de kleine kinderen bij wie Hendrik het meest geliefd is. Want als op zondagmiddag het lof is afgelopen, gaat de kermis open. Dat is ook het moment waarop middenstanders traditiegetrouw de draaimolen voor een bepaalde tijd 'afkopen'. Het was ooit begonnen om ervoor te zorgen dat ook de kinderen van mensen die het niet zo breed hadden, een beetje kermis konden vieren, maar inmiddels is

het uitgegroeid tot een jaarlijks terugkerend hoogtepunt voor alle kinderen van het dorp. Meteen na het lof snelt al het jonge grut naar het voetbalterrein naast de nieuwe school, en als Hendrik komt aangewandeld is het zaak om dichtbij de draaimolen te zijn en een paardje of auto vast te houden, want met een beetje geluk zit je een kwartier gratis in de draaimolen. Sommige van die kinderen, de babyboomers van nu, herinneren zich ook de goedmoedige plagerij van de middenstanders onderling, want als Hendrik de molen een tweede keer liet draaien, konden de anderen niet achterblijven.

Geld beuren

Hoe goed de inkomsten ook mogen zijn, als fietsenmaker ben je een dienstverlener en moet je soms lang op je geld wachten. Hendriks administratie

H. J. Geene
 Erkend
 Rijwielhandelaar
 Rijwielonderdelen en reparatie-richting
 Maren-Kessel Telefoon (04127) 234
 *
 MAREN-KESSEL, 1/1000 1963

REKENING voor

Maren

		SEGEL F	0	1	2
7 Oct	besten band				655
13 Oct	2 lampjes				50
20 Oct	Ruba band				250
	schel				160
	in-el-banden				100
5 Nov	Ruba band gi				250
12 Nov	Baugu voor kolar				310
	5 k. lampjes				325
	4 nacht lampjes				400
	opper-aaf stekker				120
	2 stekkers				80
19 Dec	2 banden op gep				40
	3 lampjes op wat				250
26 Dec	licht gerepa				250
	stekker				40
	licht gep				90
					34,05

bestaat uit een klein opschrijfboekje in de werkplaats waarin alles, wat niet contant betaald is, genoteerd wordt. Op zondag gaan die notities over in het grote opschrijfboek, waarin iedere vaste klant een eigen pagina heeft. Eén keer per drie maanden wordt er een verzamelrekening gemaakt en persoonlijk bezorgd bij de klanten. Soms wordt er dan contant afgerekend en soms pas na twee maanden. Dat bezorgen van de rekeningen kost tijd want iedereen wil dat Hendrik even een kop koffie drinkt of naar een of ander technisch probleem kijkt. Het levert ook weleens nieuw werk op, maar doorgaans krijgt Hendrik niet meer dan vier rekeningen per dag bezorgd. Nadat ook Marie enige tijd de rekeningen heeft bezorgd – niemand vraagt haar om technisch advies, maar ze moet wel overal koffie drinken of een praatje maken – is het dochter Ans die, net klaar met school, voortaan de rekeningen bezorgt. Zij kan dat veel sneller vindt ze, want ze is net als haar moeder niet technisch, maar bovendien lust ze geen koffie en wordt het zo'n jong ding nauwelijks kwalijk genomen dat ze haast heeft. Voortaan zijn de rekeningen binnen één dag bezorgd.

Het jonge ding neemt haar vader meer werk uit handen want in no time leert hij haar hoe ze gasflessen moet aansluiten en rijdt ze regelmatig met vaders brommer door het dorp als iemand een gasfles thuisbezorgd wil hebben. Dat levert één gulden extra op, en misschien wat argwaan aanvankelijk, dat een meisje zoiets gevaarlijks doet als gas aansluiten. Feit blijft dat het veel tijd en dus geld scheelde. Grappig is dat Ans in 2009 nog goeie sier kan maken met die kennis, als vrienden met een vakantiehuis in Spanje met een lege gasfles én met de handen in het haar zitten. Het technisch vernuft zit de kinde-

Een doorsnee rekening. De eerste levering vindt plaats op 7 oktober 1962. Op 1 januari 1963 wordt een verzamelrekening gemaakt en thuisbezorgd. Het zegel onder 'voldaan' draagt de datum 2 maart 1963. Bijna vijf maanden! Geen middenstander was er blij mee maar iedereen accepteerde dit betaaldrag.

ren Geene in het bloed, want ook de beide jongens, Sjaak en Michel, houden van een technische uitdaging. Hoewel het vak van fietsenmaker weinig aantrekkingskracht op hen had, hebben ze beiden een technisch beroep.

Op karwei

We stipten al aan dat Hendrik van meer markten thuis is dan alleen het fietsenmaken. Licht aanleggen

Hendrik en Marie, inmiddels op leeftijd, samen in de keuken

of lampen repareren horen daar ook bij, maar met hetzelfde gemak repareert hij strijkijzers en stofzuigers. Aan voorrijdkosten doet hij niet, en het gereedschap dat hij denkt nodig te hebben past in de grote fietstassen die hij eerst aan de fiets, later aan de brommer heeft bevestigd. En of het nou een kolos van een landbouwwerktuig is of een fragiel huishoudelijk apparaatje: kalm en weloverwogen verricht hij zijn werk en als het tegenzit verliest hij geen moment zijn geduld.

Dat leidt soms tot grappige situaties. Als hij in het café van Drika de Meurs (wed. Hellings-de Man) aan de Marensse dijk het licht repareert, zijn daar toevallig ook de beide Marensse schilders Nol Steenbruggen en Rein van Roosmalen aan het werk. Hendrik staat op een hoge trap en de beide jonge mannen schilderen de kozijnen. Het is er rustig, soms fluit één van hen kort een deuntje, maar verder is er alleen het geluid van Drika die de vaat doet. Ieder ander die in zo'n situatie een schroefje laat vallen en die hoge trap afmoet om het te zoeken, zou geïrriteerd raken, maar Hendrik kijkt het schroefje verbaasd na en zegt, meer tegen zichzelf: "Wor blijft ie nou, dieje goddelijke vader?" Het leunt in die tijd aan tegen godslastering, maar uit zijn mond klinkt het zó grappig, dat de jongens het incident nooit meer vergeten zijn.

Was Hendrik Geene altijd zo gelijkmatig of was hij ook kwaad te krijgen?

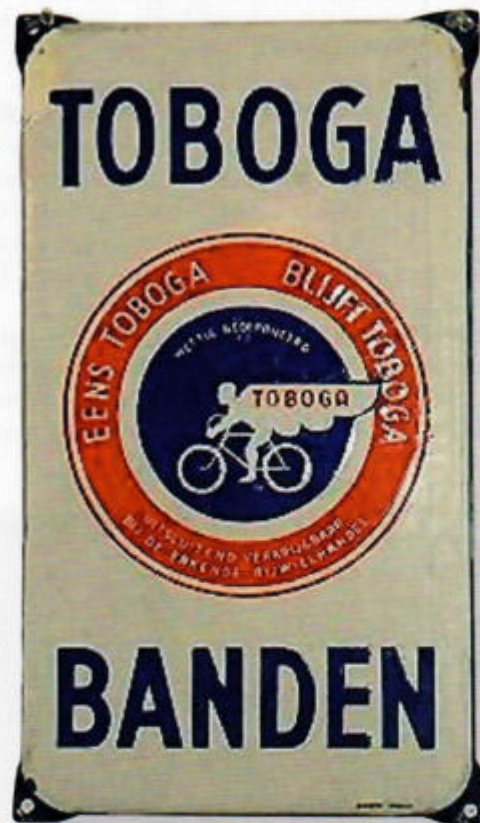
Oh, jawel hoor. Een jongeman die bij het kijken naar een reparatie grappend vraagt: "En ès ge nou dalijk un schruufke overhoudt Hendrik, wè doede dan?" krijgt prompt de wind van voren. Dit is een aantasting van zijn integriteit, zijn wezen: een reparatie is een serieuze zaak, die hij áltijd tot een goed einde zal brengen, daar maak je geen grappen over!

Met verlaat pensioen

Met alle veranderingen en modernisering in de maatschappij verdwijnen de middenstanders langzaam uit de dorpen, ook uit Maren-Kessel. Hendrik Geene blijft nog lang doorwerken, want zijn kennis kan niet gemist worden. Hij werkt zelfs door tot zijn zeventigste jaar. Dan maakt Cor Wijdenes, vertegenwoordiger van bandenleverancier Toboga, hem attent op een saneringsregeling voor kleine ondernemers.

Niet dat hij nu niet meer onder de mensen komt, integendeel zelfs. De buurters blijven komen, maar nu aan de voorkant van het huis. Daar staat namelijk de witte bank, aan de rand van de moestuin voor het huis. Hendrik bouwt er eigenhandig een draaibaar windscherm, waardoor hij en Marie altijd uit de wind en in de zon kunnen zitten. Het windscherm is o.a. gemaakt van een kunststof golfplaat en heeft ingeklapt iets weg van een rechtopstaand matras. Een bijnaam voor het ding laat zich raden, maar zoals we al eerder vermeldden, 'functioneel' komt vóór 'mooi' en functioneel is het ding zeker: tot op hoge leeftijd zijn Hendrik en Marie vaak op de bank voor het huis te vinden en even zo vaak stapt er wel iemand van zijn fiets om te buurten. ■

Een bord van fietsbandenfabrikant Toboga zoals dat bevestigd zat tegen de buitenkant van de werkplaats (www.rijwiel.net)

*Van één en het herenigen
En om hart en liefde*

Bedroefd maar tegelijkertijd dankbaar dat wij haar zo lang in ons midden mochten hebben, godenken wij ons man en oma

MARIE VAN ALEM

sinds 6 juli 1990 weduwe van
Hendrik Geene

Geboren te Kessel op 18 december 1903 en overleden te Schyck op 14 juni 2002. Op 19 juni 8 a.v. hebben wij haar bij haar echtgenoot te rusten gelegd op het parochiekerkhof van Sint Lambertus te Maren-Kessel.

Onze man en oma werd geboren in een groot gezin. Zij groeide op in Kessel. Na haar schooltijd ging zij werken in de grote stad. In de jaren dertig leerde zij Hendrik Geene kennen, met wie ze op 23 juni 1942 in het huwelijk trad. Uit hun huwelijk werden kinderen geboren: Jozak, Ans en Michiel. De oorlog vestigde zij zich aan de Provincieg in het rooizwarte Maren-Kessel, waar Hendrik een fietsenzaak begon tot aan zijn pensionering. Hierdoor hadden zij veelvuldig contact met de gehele gemeenschap van Maren-Kessel. Daarnaast namen zij de verzorging op zich van haar vader en zwager Dorus. Onze man was een vrouw die met ieder bevriend was. Vriendelijk en correct in de omgang en modern in haar doen en denken. Tevens was zij ook op haar aan kleinkinderen Nicky, Lieve, Davy, Maaike, Linda en Matthijs met wie zij een hechte band had.

Toen in 1990 ons pap overleed, woonde zij nog enkele jaren aan de Provincialeweg waar zij veel bezoek ontving van familie, vrienden en kennissen. In 1994 verhuisde zij naar het bejaardenhuis in Oyen, waar zij zich ontpopte tot een vraagbaak voor bewoners en personeel, kritisch maar altijd openhartig en recht door zee. Aan alle activiteiten nam zij deel tot haar lichamelijke toestand dit niet meer toeliet. In maart 8 werd ons man overgeplaatst naar verpleeghuis Nieuwe Hoeven in Schyck. Enkele dagen geleden verschiebde haar gezondheid waarna zij in alle rust en in het bijzijn van haar naasten is ingeslapen.

Een speciale plaats in haar leven werd ingenomen door haar jongste broer Giel, die in Amerika woonde. Ditsa wijkjes hadden zij telefonisch contact. Gesprekken die steeds vaker gingen met anekdoten uit hun jeugd. In 1999 ontving maama met haar verjaardag een iedictiekaart van Giel waarvan zijzelf de inhoud zo uitdoende vond, dat zij vroeg dit op haar gelichtsoepstepte te zetten. Deze tekst luidde:

*My matter where you path may wind
Your childhood days we left behind
But still we in my heart and mind
As I remember you*

Deze schitterende woorden accentueeren de liefde en het respect voor elkaar die ook voor ons van toepassing zijn en blijven.

Voor uw belangstelling en medeleven na het overlijden en de begrafenis van ons man, betuigen wij u onze oprechte dank.

Kinderen en kleinkinderen

*Nevel blagend, nooit vreemd
Zijn linnen in oude streefend
Zijn handen hebben voor ons gewerkt
Zijn hart heeft voor ons geklopt
Zijn ogen hebben ons tot het laaste gekeerd.*

Bidden wij voor de zielrust van

HENDRIK GEENE

echtgenoot van

Marie van Alem

Hij werd geboren te Hurwenen op 16 augustus 1898 en overleed te Maren-Kessel op 6 juli 1990.

Na deze goede man door onze Lieve Heer is opgeroepen voor de eeuwige beloning staat hij ons voor ogen als een sterke, zorgzame, liefdevolle en gelovige echtgenoot, vader, schoonvader en grootvader. Dankbaar was hij voor de goede zorgen, waarmee hij werd omringd door zijn toegewijde echtgenote, zijn goede kinderen en aange-trouwde kinderen en zijn lieve kleinkinderen. Temidden van zijn dierbaren ontving hij tijdig het Sacrament van de Ziekten. Wij allen hebben hem gekend als een bekwaam vakman en als een trouwe bezoeker van onze parochiekerk.

Dierbare Hendrik, U was een markante persoonlijkheid met een sterk karakter. Wij willen U danken voor het vele dat U hebt gedaan en betekend voor uw vrouw, kinderen, kleinkinderen, ja voor heel onze mooie gemeenschap. Wij missen U, omdat U een middelpunt en een bindende figuur bent geweest.

Uit onze dankbaarheid putten wij nu onze troost in deze droevige dagen.

Samen willen wij in dezelfde goede verstandhouding met elkaar verder gaan.

Moge Uw voorbeeld van toewijding en geloof ons daarbij blijven inspireren.

Aan een mooi leven op deze aarde kwam een einde; nu begint voor U een eeuwig leven in de hemel.

Dierbare Hendrik, bedankt voor alles.

*Het laatste levensblad is gevallen:
het was goed samen te zijn.*

Voor uw bijjk van medeleven na het overlijden en bij de begrafenis betoond, betuigen wij U onze oprechte dank.

Mevr. M. Geene-van Alem,
kinderen en kleinkinderen.

Hendrik en Marie op de bank voor het huis, bij de moestuin

Een eigentijdse zilverschat

Bijna vijfhonderd jaar oude
Gilde Sint Lambertus is springlevend!

Aankomst bij de Bossche St.-Jan

door Anne-Miek Poelmans

In de grote Bossche Sint-Janskathedraal werd plots de serene stilte doorbroken. Machtig klonk het diepe geluid van trommen. Op het strakke ritme liep fier rechtop de vaandrig met het kleurrijke vaandel van het Gilde Sint Lambertus uit Maren-Kessel. Voorop! Met achter hem de tamboers, de bazuinblazers en de vendeliers. Ook de hele overheid was aanwezig: de koning, de keizer, de hoofdman, de dekens. De kathedraal zag er feestelijk uit. Drie heren begeleidden de mis. De bisschop hield de preek en vertelde hoe trots hij was op de medewerking van het prachtige gilde. Na afloop vertoonden de vendeliers hun kunsten op het plein voor de kathedraal. De prachtige vendels bewogen ritmisch in de stralende voorjaarszon. En de toeschouwers zagen dat het goed was. Op die mooie meidag in 2010!

Misschien had het evengoed een mooie lentedag in de 16e eeuw geweest kunnen zijn. Want zolang bestaat Gilde Sint Lambertus al. Volgens de archieven vierde het gilde in 1926 zijn 400-jarig bestaan, dus anno 2010 is Gilde Sint Lambertus 484 jaar oud. Tegelijkertijd relateert het gildearchief een en ander een beetje: officiële bewijsstukken zijn nooit gevonden, wel wordt gemompeld over oude boeken,

die hier en daar nog zouden liggen.....
Feit is dat het gilde springlevend is!

Sint Lambertus

Ieder jaar rond 17 september viert het gilde zijn patroondag. Het is de naamdag van Lambertus, die rond 650 in Maastricht werd geboren. Hij was missionaris en predikte veel in Brabant: in de Peel en

langs de Maas. Later werd hij bisschop van Maastricht. Hij bekritiseerde de levenswijze van koning Pepijn II (die een overspelige relatie onderhield met een concubine) en werd daarom vermoord door het zwaard; op zijn bed, toen hij lag uit te rusten van een langdurige, nachtelijke kerkdienst.

Deze 17^e september is de voor het gilde jaarlijks terugkerende, belangrijkste feestdag: de teerdag. Meestal begint de dag met een eucharistievering en

wikkelen en tot bloei brengen, rekening houdende met de eigentijdse omstandigheden etc. etc.'

Brand

Sommige gilden in Brabant beschikken nu nog over een schat aan zilveren schilden, maar, helaas, bij Sint Lambertus is in de loop der tijden veel verloren gegaan. Door slordig beheer en ruzies is onder andere het echte, oude zilver verdwenen. In 1973 bestond

'Voor God, koningin en vaderland.' De vendelgroet tijdens Hemelvaartsdag 2010.

een hulde aan de patroonheilige. Officieel wordt op die dag alles afgerekend en worden schulden voldaan. Er is een koffietafel en 's avonds is het feest! Gilden kennen een rijke historie. Van origine waren het belangenorganisaties van personen met hetzelfde beroep, zoals bijvoorbeeld het imkersgilde, het brouwersgilde of het bakkersgilde. Het gilde behartigde de belangen van de gildenleden en beschermde hen. Een gilde had een heilige als schutpatroon, en in Rooms-katholieke streken verzorgde het gilde dan ook vaak een altaar in de parochiekerk. Kernwoorden zijn: trouw aan religie, broederschap en weerbaarheid.

De doelstelling van het huidige Gilde Sint Lambertus is volgens de statuten: 'Het in stand houden en in aanzien doen toenemen van schuttersgilden, de gildegeest en de gildetradities in hun volle omvang en het gildewezen in de breedste zin veredelen, ont-

het bezit van het gilde uit een paar naoorlogse schilden in een kastje aan de wand van de gildekamer in het café van Bertus Bakker en een gildevaan (in 1905 gemaakt door slotzusters uit Limburg!).

Veel van de huidige inwoners zullen zich nog de brand van 1973 herinneren in dit café tegenover de Sint-Lambertuskerk. Helaas ging met het café, ook het kastje met zilver en het grootste deel van het archief van Gilde Sint Lambertus verloren. Het gildevaan stond gelukkig elders!

Toch zien koning en keizer er nu weer weelderig uit, behangen met prachtige schilden en allerlei andere eretekens.

Koning, keizer

Kermismaandag is een hoogtijdag in het bestaan van het gilde. Te midden van de kermisvreugde vindt de allerbelangrijkste gildeactiviteit plaats: het koningsschieten! Er wordt geschoten op een houten

Het landbouwersgilde van Maren ca. 1925

vogel met een dubbelloops jachtgeweer. De laatste koning vóór de herindeling was Gerard van Schijndel, die al 52 jaar lid is van het gilde. Van de tien kandidaten voor de koningstitel was Van Schijndel op 28 juni 2010 de man die met het 144ste schot de laatste splinter van de houten vogel naar beneden schoot. Daarmee werd hij de laatste koning van Lambertus in de gemeente Lith!

Wie drie keer achter elkaar koning wordt, wordt daarmee keizer. Sinds 1958 kent Lambertus drie keizers. De eerste, Dorus Geene, heeft maar kort van het keizerschap kunnen genieten. Hij verongelukte in 1963. Johan van Schijndel werd keizer in 1968 en bleef dat tot 1995. De huidige keizer is Erik van Lent: hij schoot zichzelf tot keizer in 1996!

Eigentijdse omstandigheden

Een stoffige vereniging is Lambertus zeker niet. De vereniging telt maar liefst 77 leden en 3 aspirant-leden. Daarnaast zijn er zo'n 35 leden van de zogenaamde vriendenclub, waaronder 16 jeugdleden ('gildeknapen').

De patroondag van het Gilde Sint Lambertus in

2010 was wel heel bijzonder. Na grote inzet van veel vrijwilligers, kon het Marensse gilde op zaterdag 18 september zijn nieuwe gildehuis aan de Pastoor Roesweg in gebruik nemen.

Dankzij een speciale subsidie van de gemeente Lith

Keizer Dorus Geene (voorgond rechts) in 1958. Links van hem Hans van Lith. Op de achtergrond zijn fietsenmaker Hendrik Geene (links) en huisslachter Albert van den Berg (rechts) zichtbaar. De man in het midden is vermoedelijk Has van Waardenburg.

en met allerlei bijdragen uit de gemeenschap, kwam de verbouwing van het gildehuis en de complete herinrichting van het omliggende terrein in de zomer van 2010 gereed. Een fraai jeu-de-boulescomplex, dat al eerder door gildeleden werd ingericht, maakte het gilde nu ook voor vrouwen toegankelijk. In het verleden was het ondenkbaar dat vrouwen aan gildeactiviteiten konden deelnemen, maar al een aantal jaren geleden hebben de hoofdman en dekens besloten dat er binnen Lambertus, in de huidige tijd, ook ruimte moest zijn voor deelname van vrouwen aan sommige activiteiten.

Dat het Gilde Sint Lambertus over veel organisatorische kracht beschikt en dat het een centrale plaats

in de dorpsgemeenschap inneemt, blijkt uit de zeer geslaagde Kringgildedag van een paar jaar geleden. Op die prachtige zomerdag in juli 2007 gaven meer dan veertig gilden, voornamelijk uit Noord-Brabant, acte de présence! Er viel veel te genieten: een kleurrijke optocht, een massale opmars van alle gilden, en wedstrijden in schieten, vendelen, standaardrijden, trommen en jeu-de-boules.

Het programmaboekje verraadde, op een bescheiden manier, wie er allemaal sponsorden. En dan blijkt dat heel Maren-Kessel en omgeving daaraan meedeed!

Voorwaar, een eigentijdse zilverchat!! ■

Jo van Hael voert bij officiële gelegenheden het gilde aan op dit prachtige paard.

Vrijwilligerswerk in Maren

Tsja, waarin was Jan Wertenbroek eigenlijk niet actief?

door Mechtilde Meijer

Jan Wertenbroek zoals iedereen
in Maren hem zich herinnert

Overal in Nederland zijn vrijwilligers actief. Ook in onze gemeente zijn ze er: mensen die zonder al te veel ophef bergen werk verzetten. Ze nemen prijzenswaardige initiatieven en offeren veel van hun vrije tijd op aan het welzijn van samenleving en verenigingsleven. Een van de actiefste vrijwilligers die het dorp Maren ooit gekend heeft, was Jan Wertenbroek (1923-2005). Overal in het verenigingsleven en in de lokale gemeenschap liggen zijn voetafdrukken. Dat begon al in de oorlog, toen hij als jong volwassene voetbalwedstrijdjes organiseerde voor Rotterdamse jongetjes die hier in de zomervakantie een aantal weken kwamen aansterken. Twee palen werden in het weiland de grond ingeslagen en vormden zo het doel voor menig partijtje voetbal. De combinatie van frisse plattelandslucht, gezonde voeding en Jans sportieve activiteiten, zorgden ervoor dat deze stadsjongetjes ook een paar goede herinneringen bewaarden aan de oorlogsjaren.

Op een mooie zomerochtend in augustus 2010 interviewen we zijn zussen Agnes en Lies en zijn broer Wim Wertenbroek die samen in Maren wonen. Hun broer Albert is voor de gelegenheid uit Bostel gekomen. Vanuit de woonkamer aan de achterkant van hun huis hebben ze een fenomenaal uitzicht over de polders achter Maren: uitgestrekt wei- en grasland, zover het oog reikt. Een inspirerende plek om te praten: dit gebied lag in de traverse van de Beerse Overlaat waardoor het eeuwenlang vrijwel jaarlijks, soms meerdere keren per jaar, onder water stond. Verderop, aan de overkant van de Maas, hemelsbreed een paar honderd meter hier vandaan, liggen de restanten van het voormalige Fort St.-Andries. Vanaf die plek richtten de Duitsers nogal wat verwoestingen aan in, onder andere, Maren. In april 1945 verlieten ze deze plek en lieten ze een totaal verwoest fort achter.

Jeugdijaren

Jan Wertenbroek wordt geboren op 12 november 1923, in een prachtige boerderij onderlangs het Moleneind, de dijk die de dorpen Alem en Maren tot in de dertiger jaren met elkaar verbindt. Hij is de oudste uit het gezin van Grad Wertenbroek en Betje Toonen, die na Jan nog acht kinderen zullen krijgen: Gerard, Agnes, Wim, Albert, Nico, Frans, Lies en Tiny. Het is een mooi stukje Brabant, waar het gezin

woont, maar als de plannen voor de Maaswerken meer en meer gestalte krijgen, wordt duidelijk dat de boerderij zal moeten wijken voor de bochtafsnijding tussen Het Wild en Maren.

De familie mag een nieuw huis bouwen in het dorp Maren, waarvoor architect Tibosch uit Berlicum het ontwerp maakt. De aannemers zijn de gebroeders Schippers uit de Kruisstraat. De foto die op tafel komt (zie volgende pagina's), laat een schitterende villa zien in die typische jaren dertig stijl: de erkers met de glas-in-loodramen, de boog rondom de voordeur, de brede gootlijst, de raamindeling en de dakkapel. Albert Wertenbroek vertelt over het moderne huis dat niet alleen plaats biedt aan een groot gezin, maar ook aan het boerenbedrijf van va-

*De restanten van het in 1812 gebouwde
Fort St.-Andries, gefotografeerd in oktober 2010*

De boerderij onderlangs het Moleneind. Op de voorgrond van links naar rechts de kinderen Jan, Gerard, Agnes en Wim en hun moeder Betje Wertenbroek-Toonen. Achter hen Driek de knecht (links) en vader Grad Wertenbroek.

der: "De grote zolder boven het huis werd in zijn geheel gebruikt als graanzolder. Beneden liep een lange gang van de voordeur naar de achterkant van het huis. Links daarvan lag de kamer en suite, en aan de rechterkant de keuken en een extra voorkamer, die verschillende functies had. Centrale verwarming was er in die tijd nog niet, wel overal in huis punten waar een kolenkachel kon branden."

Jan bezoekt de school van hoofdmeester Willems in Maren. Het is een kort en gemakkelijk wandelingetje. Langs de buurhuizen van de families Van Mook en Bus, die dan nog met de voordeur naar de dijk staan, loopt een pad waarover hij via de tuin van meester Willems bij de school kan komen. Albert Wertenbroek weet trouwens ook nog precies welke huizen er in die tijd verder stonden in dit deel van Maren: aan de overkant van de straat staan de huizen van Van Venrooy en Van Tongeren. Aan deze kant van de straat, richting Kessel, de huizen van Doruske van Vugt, Piet van Thiel (die op 't Wild plaats moest maken voor de Maas), de gebroeders Strik en de familie Van Waardenburg. Ook deze huizen hebben dan nog hun voordeur richting dijk, of liever gezegd aan de kant van de kerk. De grootste deuren – waar paard en wagen naar binnen moeten kunnen – liggen aan de straatkant. De nieuwe boerderij van Wertenbroek is de eerste uit-

zondering op die regel. De voordeur van het huis ligt aan de straatkant en aan de achterkant van het huis, dat op een hoekperceel gebouwd is, liggen de schuren en de stallen.

Na de lagere school gaat Jan, en later ook zijn broer Gerard, twee jaar naar de St.-Josephschool van de fraters in Reusel om, zoals ze dat noemen, 'bijgespijkerd' te worden. Later bleek dat zowel Jan als Gerard gemakkelijk een hogere opleiding had kunnen volgen, maar het werd in die tijd niet echt gestimuleerd, noch door de fraters, noch door de scholen die de jongens daarna bezochten. Jan gaat naar de Lagere Land- en Tuinbouwschool in Oss en later naar de Middelbare Land- en Tuinbouwschool in Boxtel. Een logische keuze volgens zijn zus Agnes: "Onze Jan was echt een 'buitenkind', hij kende alle vogeltjes bij naam en geluid, hij wist wanneer het koren rijp was, hij kon het weer voorspellen simpel door naar de lucht te kijken, en hij was praktisch altijd buiten."

Oorlogsjaren

De oorlogsjaren gaan ook aan Maren niet onopgemerkt voorbij. Albert herinnert zich de vele Duitsers die kort na de capitulatie van Nederland poolshoogte komen nemen in onze contreien. "Grote pakken met chocoladerepen van De Gruyter hadden ze bij zich", vertelt hij. "Ze waren kennelijk al

Het nieuwe huis aan de provinciale weg dat er helaas maar enkele jaren zal staan. In oktober 1944 wordt het volledig door de Duitsers verwoest.

in Den Bosch geweest." Wat hem het meest is bijgebleven, is het feit dat de Duitse soldaten zich te goed deden aan al dat lekkers en dat geen kind dat toekeek ook maar een stukje chocolade kreeg toegestopt.

Jan Wertenbroek is dan al 17 jaar oud. Ondanks de aanwezigheid van een knecht helpt hij in die jaren thuis op de boerderij. Heel precies weet Albert Wertenbroek het niet meer, maar hij vermoedt dat hij zich met van alles en nog wat bezighield, zoals bijvoorbeeld aardappels rooien. Daarnaast houdt Jan ook veel van voetbal. Geïnspireerd door de voetballerij met de Rotterdamse jongetjes die hier in de grote vakanties kwamen aansterken, richt hij op 6 juli 1944 samen met meester Jacques Willems een voetbalclub op. Met de Engels getinte naam: 'Maaskantse Boys' (MKB) geven ze aan dat ze niet bang zijn voor de Duitse bezetter.

Aan het einde van deze zomer wordt het ineens onrustig aan de Maaskant. Het Alemse schoolhoofd Klingen, dat in 1942 reeds een zoon verloor aan de vijand, wordt in september 1944 in de val gelokt en samen met zijn dochter Tilly en evacu e Louis Boelen vermoord door de Duitsers. De veerpont is een paar weken geleden al onklaar gemaakt en de pasge-

trouwe veerbaas is om die reden gevlucht. Als het nieuws deze kant van de Maas bereikt, wordt het ook hier onrustig en veel jonge mannen vluchten de polder in naar de Marensse eendenkooi. Tijdens een beschieting vanaf de overkant van de Maas, slaan her en der kogels in.

Martien Vissers, die nog thuis is, probeert - als het even rustig is - beter zicht te krijgen op de Alemse oever. Maar als hij het dak van de hooimijt ietsje hoger draait om daar onder vandaan naar de overkant te kunnen kijken, komt er mitrailleurvuur van de overkant en bezwijkt Martien vrijwel meteen aan zijn verwondingen. Zijn begrafenis, een paar dagen daarna, is een gedenkwaardige. Vanaf de ouderlijke boerderij aan de rand van het dorp is de kerk zowel onderlangs als over de dijk te bereiken. Hoewel onderlangs lopen verstandiger en veiliger is, zijn de Marenaren zo boos, dat ze demonstratief met de begrafenisstoet over de dijk naar de kerk lopen. Kennelijk hebben de Duitsers er ontzag voor, want die ochtend valt er geen kogel in het dorp. Eerder dan de meeste mensen vertrekt het gezin Wertenbroek uit Maren. Lies verbaast zich nog over de positieve houding die ze aanvankelijk hadden: "We gingen naar oom Wim in Lith, je beste kleren aan en verder niets meenemen want morgen zijn we toch weer terug." Het zal uiteindelijk acht maanden duren voordat ze weer terug kunnen naar Maren.

Gevangenschap

Dagelijks gaat vader Wertenbroek vanuit Lith naar Maren om het vee te melken, geholpen door zijn zonen. Meerdere Marenaren doen dat, en op een ochtend wordt een groep van tweeëntwintig mannen gevangen genomen. De Duitsers vermoeden namelijk dat ze hier te maken hebben met verzetsmensen, want welke gewone burger met gezond verstand waagt zich anders in vijandelijk gebied? Boeren dus, die hun koeien moeten melken. Die melk is bovendien hard nodig in een tijd dat alles op de bon is. De mannen hebben geen idee wat er aan de hand is en na de aanvankelijke schrik, komt de angst dat ze het niet zullen overleven. Jan Wertenbroek, zijn vader Grad en zijn jongere broer Wim zijn er ook bij en samen met een kleine twintig andere mannen worden ze vastgehouden in de boerderij van Van Oorschot, aan de rand van wat later de nieuwe kern van Maren-Kessel zal worden. Tegen de middag worden ze voortgedreven naar de kern van het dorp Maren. De jongste twee van de groep, Wim Wertenbroek en Gerie van Oorschot, worden apart genomen door een jonge Duitser, die hen de vrijheid wil geven. Beide jongens weigeren, want bij hun familieleden blijven, lijkt nu veiliger dan straks in je eentje terug naar Lith te moeten, met alle risico's van dien. De jongens blijven dus, en de hele groep mannen wordt met twee boten naar de overkant van de Maas gebracht. Het paard van vader Wertenbroek moet zwemmend over en is uiteraard sneller en wendbaarder dan de boten.

... van de rivier de Waal...
... de dijk...
... de molen...
... de kerk...
... de speelplaats...

De dijk waarover de mannen elke avond naar het kasteel moeten lopen. Achter de molenwieken links is de torenspits van het kasteel te zien.

Waardenburg. De school ligt aan de dijk, daarachter ligt de kerk. Tussen de beide gebouwen ligt de speelplaats.

Dat zorgt voor de nodige risico's want het touw moet voortdurend van hand tot hand, omdat het paard rondjes zwemt om de boot en soms pogingen wil doen om erin te klimmen. Als ze aan de overkant staan, gaat het te voet via Alem en Zaltbommel naar Waardenburg. De Waalbrug bij Zaltbommel is weliswaar zwaar gehavend, maar te voet nog enigszins begaanbaar. In Waardenburg worden de mannen het lokale schooltje in gedirigeerd. In het klaslokaal waar ze verblijven, wemelt het van de vlooiën, en het enige 'meubilair' bestaat uit wat balen stro waarop ze kunnen zitten of liggen. Slechts één keer per dag krijgen ze eten. Daarvoor moeten ze een wandeling maken van een paar kilometer over de Waaldijk, naar het kasteel Waardenburg dat door de Duitsers in gebruik is genomen.

Op het Gelderse landgoed Neerijnen ligt dit kasteel Waardenburg. Een idyllische plek, waar voor een aantal Marese en Kesselse mannen nare herinneringen liggen.

De jonge jongens walgen van wat hen aangeboden wordt: een pruttelpot die van afval gemaakt lijkt te zijn ("het voer van onze varkens rook lekkerder dan dit") - maar na drie dagen is hun honger groter dan de afkeer, en eten ze om in leven te blijven.

Een aantal mannen wordt voor verhoor naar Zaltbommel gebracht, maar als ze terugkeren in het schoolje weten ze nog steeds niet waarom ze hierheen gebracht zijn. Na een dag of acht begrijpen de Duitsers dat ze hier met gewone burgers van doen hebben en krijgt de groep mannen toestemming om te vertrekken. Begeleid door Duitsers gaan ze te voet over de Waaldijk naar Varik, waar de pontbaas aanvankelijk niks voelt voor het overzetten van zo'n groot gezelschap, maar de Duitse commandant staat erop. Als een van de Mareense mannen aanbiedt om met een tweede boot te roeien, kan het gezelschap - zodra het schemert - worden overgezet naar Heerewaarden. Daar aangekomen moet er nog een oversteek worden gemaakt, en ook hier maakt de pontbaas bezwaar. Hij wil pas varen als het echt donker is. Uiteindelijk staan de mannen, na een barre tocht op klompen, rond een uur of negen 's avonds weer op Lithse bodem en realiseren ze zich dat ze heel veel geluk gehad hebben.

Boerenbond

Als de oorlog voorbij is, is er veel schade aangericht in Maren. Maar liefst zevenentwintig huizen zijn verwoest, waaronder dat van de familie Wer-

De schuur, die dankzij een brandmuur overeind bleef, vormt na de oorlog de eerste geïmproviseerde woonruimte voor het gezin Wertenbroek.

tenbroek. Door een brandmuur bleef de aan het huis vaststaande schuur gespaard, waardoor er in elk geval nog ruimte is om te wonen, zij het met de nodige improvisatie. Later komt er een echte noodwoning waardoor het gezin de draad van het leven weer kan oppakken.

De jongste kinderen gaan nog in Lith naar school (te voet!) want de Mareense school ligt in puin, en de noodschool zal pas later gebouwd worden. De tijd vliegt voorbij in die vroege periode van wederopbouw, en als de eerste noden gelenigd zijn, is er ook weer tijd om aandacht aan andere zaken te besteden. Zo maken Jan en zijn medeoprichter meester Willems veel werk van de voetbalclub. Jan zelf is een verdienstelijk verdediger en zal jarenlang de achterhoede bewaken.

In de oorlogsjaren is Jan bevriend geraakt met pater Ivo van Dinther. Deze jonge karmeliet uit Boxmeer kwam naar Maren om te assisteren bij pastoor Cox. Met Ivo deelt Jan zijn interesse in het leven van de eenvoudige Brabantse boerenmens. Daarnaast zijn beide mannen breed cultureel geïnteresseerd, wat de basis is voor een lange vriendschap.

Samen richten ze de Mareense toneelclub op onder de naam 'Rust Roest'. Ivo schrijft hiervoor zijn eerste toneelstuk 'Om torenkruis en trouw' en samen regisseren ze het. Agnes Wertenbroek herinnert zich dat de voorstellingen plaatsvonden in de bovenzaal van het gebouw van de Boerenbond. "In de middag was er een voorstelling voor de vrouwen, 's avonds voor de mannen. Dat was toen nog zo: mannen en vrouwen mochten niet samen in één zaal." Tijdens de oorlogsjaren veranderde dat al een klein beetje en later waren er voorstellingen die door zowel de mannen als de vrouwen bezocht konden worden, zoals het openluchtspel 'Het Kyrië der Madonna' dat in de vijftiger jaren werd opgevoerd op het plein voor de nieuwe kerk in Maren-Kessel.

Zijn activiteiten in het verenigingsleven combineerde Jan met zijn werkzaamheden bij vader op de boerderij, maar begin vijftiger jaren slaat hij zijn vleugels uit.

Zijn carrière start bij de Osse stichting Maaslands Welvaren, waar hij vanaf 1952 als consulent adviseert over onteigeningen en pachtovereenkomsten, aan overheid en particulieren. Daarnaast werkt hij als adviseur bij de RLVD (de Rijks Landbouw Voorlichtings Dienst) en stimuleert hij de boeren in het rayon Oss om hun bedrijfsvoering naar een hoger plan te brengen. Jan heeft sympathie voor de ideeën die de Kesselse pastoor Roes aan het begin van de eeuw introduceerde, en maakt nog regelmatig gebruik van het 'Landbouwboek' dat deze pastoor schreef. Verder houdt Jan de boeren op de hoogte van de nieuwste ontwikkelingen en wijst hij hen op het nut van een goede grondbewerking, de juiste

De noodwoning die na de oorlog werd gebouwd naast de verloren gegane boerderij

rassenkeuze en het gebruik van meststoffen. Hij spoort hen aan om onderwijs te volgen, en een van de mensen die landbouwcursussen geeft, is hoofdmeester Willems met wie Jan samen de voetbalclub oprichtte. Vanaf 1955 werkt Jan bij de plaatselijke Boerenbond en is hij tweede secretaris van de NCB-afdeling Alem Maren Kessel.

Als zijn oom, Dorus Toonen, in 1963 met pensioen gaat bij de Boerenbond, zal Jan hem opvolgen als zaakvoerder. Na Hannes van Mook en Dorus Toonen is Jan de derde zaakvoerder die een lange staat van dienst zal hebben. Die Boerenbond zal trouwens als een rode draad door zijn leven lopen. En de appel valt wat dat betreft ook niet ver van de boom, want zijn moeder, Betje Wertenbroek-Toonen, was al betrokken bij de oprichting van de Boerinnenbond op 17 juni 1929.

Jan verricht ook veel werk dat niet zo in de belangstelling staat, maar wel heel belangrijk is voor de gemeenschap. Hij is medeoprichter en jarenlang bestuurslid van het Inter-parochieel Sociaal Charitatief Centrum van de gemeente Lith, en deze instelling mag zich lange tijd verheugen in Jans toemeloze inzet.

In en rond het dorp beweegt Jan zich op zijn fiets, die speciaal voor hem besteld was door de Mareense fietsmaker Hendrik Geene. Over die fiets zegt Albert: "Onze Jan was 1,90 m. lang, dat was voor die tijd een enorme lengte. Het zadel van zijn fiets stond dan ook zó hoog dat je er met geen mogelijkheid fatsoenlijk op kon fietsen als je kleiner was dan hij. Het was één van de redenen waarom hij zijn fiets nergens op slot hoefde te zetten."

Karakter

Als Jan wat last van zijn rechterbeen begint te krijgen, wordt ook het voetballen moeilijker. Vanaf dat moment verruilt hij de achterhoede voor de goal en wordt hij de vaste keeper in het eerste elftal van MKB. Als de veertigjarige bruiloft van zijn ouders in zicht komt, voelt hij al enige tijd dat het verstandig zou zijn om naar de dokter te gaan, maar om de feestelijkheden niet te verstoren, stelt hij het bezoek nog even uit. Ook de organisatie van de fokdag en de streekverbeteringsdagen die in de komende weken gaan plaatsvinden, wordt veiliggesteld alvorens Jan zich meldt bij de huisarts. Die adviseert hem om meteen na het weekend een röntgenfoto te laten maken in het ziekenhuis in Den Bosch. Tijdens het maken van die foto wordt ontdekt hoe ernstig de zaak is. Als de radioloog het been wil verleggen voor een zo goed mogelijke röntgenfoto, breekt het en wordt als snel daarna duidelijk dat een kwaadaardige kanker het been al zover aangetast heeft dat het diezelfde week nog geamputeerd moet worden. Een regelrechte ramp voor de man die nauwelijks ooit tijd had om het rustig aan te doen. Als de schok over deze verschrikkelijke pech is weggeëbd, breekt voor Jan een moeilijke periode aan van revalidatie

Als jonge man regisseert Jan het eerste toneelstuk van pater Ivo van Dinther

Jan Wertenbroek op de fiets die hij nooit op slot hoefde te zetten

De gemeenteraad van Lith in 1986. Staande vierde van links is Jan Wertenbroek.

en leren leven met een prothese. Chirurg Van de Meerendonk prent de broers van Jan in om toch vooral hard voor hem te zijn: ze mogen meeleven, maar absoluut niet meelijden. Jan is volgens de arts het meest gebaat bij de harde aanpak. Het is vooral in deze periode dat het sterke karakter van Jan zich manifesteert. Zelfs dokter Van de Meerendonk is onder de indruk, en hij weet zeker dat Jan andere patiënten zou kunnen inspireren en motiveren. Het leidt ertoe dat Jan later een aantal keren in het ziekenhuis komt vertellen over zijn ziekteperiode, de operatie, het herstel en het omgaan met het gemis van een ledemaat.

Zodra hij kan, wil Jan weer werken en zijn activiteiten in het verenigingsleven weer oppakken. Medebestuurders van verschillende verenigingen zorgen er steeds voor dat hij mobiel blijft, en halen hem thuis op voor vergaderingen. Later komt er een aangepaste auto, waarmee Jan zijn volledige bewegingsvrijheid weer terug heeft. Het duurt dan ook niet lang of hij is weer net zo actief als vóór de operatie.

Helicopterview

Thuis beschikt Jan over een eigen stencilmachine. Daarmee produceert hij – naast vele andere schrijfsels – ook het clubblad van de Maaskantse Boys: MKB-praat, dat hij samen met Tiny van Roosmalen opstartte.

Zijn overige activiteiten voor het verenigingsleven zijn legio: als gemeenschapshuis 'De Nolder' in de zestiger jaren wordt gebouwd, wordt Jan daarvan de beheerder. Als er midden tachtiger jaren plan-

nen zijn voor een Boerenbondmuseum in Gemert, neemt Jan zitting in een werkgroep die adviseert bij de inrichting en de samenstelling van de vaste collectie.

Jan neemt ook zitting in een commissie, die voor de KNVB scheidsrechters beoordeelt. Het houdt in dat hij veel wedstrijden in de regio moet bezoeken, maar als voetballiefhebber vindt hij dat allermindst een straf.

Hij is betrokken bij de wiel- en hometrainerwedstrijden in Maren, waarmee de voetbalclub haar nieuwe kantine kan bekostigen. Later, als daar de Wielerronde van Maren uit voortvloeit, is Jan eveneens van de partij.

Zijn zus Lies vertelt dat Jan naar iedere vergadering vertrok met een grote stapel papier onder zijn arm of in zijn tas. Vragende blikken en niet gestelde vragen beantwoordde Jan dan met een beslist: "Ja, allemaal nodig". Toon van Zoggel en Luc de Werd, die met Jan actief waren in verschillende verenigingen, vertellen dat Jan een ijzeren geheugen had en feilloos de weg wist in die stapel papieren.

Jan zingt in het kerkkoor en is vele jaren lid van het kerkbestuur. Albert vertelt: "Daar kwam bisschoppelijke toestemming aan te pas, want volgens de statuten mocht je maximaal twee bestuursperiodes zitting hebben. De andere leden kozen hem namelijk iedere keer opnieuw voor een periode."

Als je Marensen mensen naar hun mening vraagt over Jan Wertenbroek, zijn ze onverdeeld positief: "Hij stond bekend als een integer mens." Of: "Hij kon handelend optreden op de juiste momenten." Of: "Hij was een man van weinig woorden en kon

zwijgen als het graf."

Ook in de Lithse gemeenteraad is Jan actief. Niet alleen de belangen van zijn eigen dorp verdedigt hij met verve, maar ook beschikt hij over een 'helicopterview': hij ziet het grote geheel, en houdt het belang van de hele gemeenschap voor ogen. Het wethouderschap ambiert hij niet, het is één van de weinige keren dat hij het begrip 'geen tijd' bezigt. Als oprichter is hij vrijwel zijn leven lang actief binnen de voetbalclub. De zilveren én de gouden KNVB-speld zijn nog altijd de stille getuigen van zijn jarenlang lidmaatschap en van de talrijke initiatieven die hij door de jaren nam, zoals bijvoorbeeld de instelling van de fairplaycup. Pas op hoge leeftijd zal Jan afscheid nemen van 'zijn' club, die op haar beurt een groots feest organiseert voor hun meest actieve vrijwilliger ooit.

Als Jan in 1996 afscheid neemt als secretaris van de NCB Afdeling Alem Maren Kessel, is hij al lang pensioengerechtigd. Maar er blijft nog genoeg te doen. Zo heeft hij nog een aantal bestuursfuncties, is hij lid van de heemkundekring en onderzoekt hij de geschiedenis van de NCB, die hij verder in kaart wil brengen.

Tsja, waar was Jan Wertenbroek eigenlijk niet actief? Zijn broer Albert denkt even na en zegt dan beslist: "Bij de Boerenleenbank, dat was onze broer Gerard."

Familieziek

Bij al die activiteiten zou je gemakkelijk kunnen denken dat er geen tijd overbleef voor hobby's. Maar dat is slechts schijn. Bovendien is zijn hele leven zijn hobby, of hij nou ontspant of hard werkt. Jan houdt van kunst, cultuur en van het Brabantse land. Hij houdt van autorijden, en op mooie zondagen rijdt hij soms de routes van de ANWB. Zijn zussen Lies en Agnes vergezelden hem graag, zij herinneren zich o.a. nog de Mergelroute en de Kempenroute. Tijdens vakanties bezoekt hij de gezinnen van broers en zussen en blijft dan, tot groot genoegen van de neefjes en nichtjes, een paar dagen logeren. Ook maakt hij zelf uitstapjes met de kleintjes, die maar wat graag hun oom vergezellen in zijn auto.

De aangepaste Daf betekende voor Jan Wertenbroek meer dan persoonlijke vrijheid. Autorijden was één van zijn passies.

Want waar Jan ook heen gaat, voor zijn kleine 'bijrijders' weet hij er altijd een bijzondere ervaring van te maken. Er zijn beesten te zien, ze krijgen soms een glas limonade of een snoepje, of Jan maakt zelf een korte stop bij een uitspanning, waardoor de dag een feestelijk tintje krijgt.

Elk van de broers en zussen Wertenbroek waarmee we aan tafel zitten beaamt en benadrukt dat Jan inderdaad een familiemens was, waarna er grinnikend aan toegevoegd wordt: "Om niet te zeggen familieziek."

Het autorijden neemt dus een belangrijke plaats in. Jan is lid van de Hertogrijders in Den Bosch en samen met buurman en vriend Arnold Ceelen als zijn navigator, rijdt hij menige autorit. In een later stadium zijn zij ook actief als vrijwilligers bij de Hertogrijders.

Het theater in Den Bosch mag zich verheugen in Jans warme belangstelling, want samen met broers en zussen heeft hij jarenlang een abonnement en ziet hij uiteenlopende voorstellingen.

Jan is een fervent lezer van detectives en oorlogsrromans. Daarnaast houdt hij van poëzie, en de mooiste gedichten drukt hij af in een van de verenigingsblaadjes, feestgidsen of jubileumboekjes die hij thuis maakt. Ook de schrijfsels van zijn vriend Ivo van Dinther leest hij graag, en ongetwijfeld helpt hij zijn vriend aan informatie als deze in 1980 een boekje uitbrengt onder de titel 'Mense van veur de verkaveling', want tussen de vele geschreven 'portretjes' is nog een aantal oude Marenaren te herkennen. Als hij ouder is, brengt Jan veel tijd door in de verschillende archieven in onze streek. Zo distilleert hij bijvoorbeeld uit oude kranten alle berichten die gaan over de dorpen in de gemeente Lith en verdiept hij zich in de lokale geschiedenis. Vrijwel dagelijks gaat hij, gewapend met een koffertypemachine, naar de studiezaal van één van de archieven. Zijn veelomvattende kennis én zijn goede geheugen bewezen het dorp en de streek al goede diensten, en ook nu nog plukt de Heemkundekring de vruchten van deze inspanningen. Het enorme archief in zijn werkkamer thuis wordt door de familie nog altijd goed bewaard.

Jan Wertenbroek overleed op 11 juni 2005, na een leven – dat kunnen we rustig stellen – in dienst van de samenleving. Hij was Ereburger van de gemeente Lith en ontving tijdens zijn leven talrijke onderscheidingen, waaronder een koninklijke en zelfs een pauselijke. Ze waren stuk voor stuk terecht, want wie een beroep op hem deed kon altijd rekenen op raad en daad van deze markante Marenaar! ■

Van de jeugd en

Sint Antonius
Basisschool

van de toekomst

Van de wijsheid

en de ervaring

Niek van Oorschot (1903-1979)

Rentmeester Niek van Oorschot: hoeder van Kesselse waarden

door Mechtilde Meijer

Waardsman Kesselse Waard was de officiële benaming van zijn functie. Hij beheerde het hele stuk langs de Maas vanaf 'De Bergen' en 'De Wijken' tot aan Maren. Gedeeltes van zijn werkgebied waren particulier bezit en een gedeelte was van de Domeinen. Dat er bij dat beheer meer kwam kijken dan af en toe een controlerend rondje over de dijk, leren we van zijn kinderen Annie en Jan, met wie we in oktober 2010 praten over leven en werk van hun vader: Niek van Oorschot (1903-1979). Voor de een was hij de altijd stabiele voorzitter van de NCB, voor de ander was hij de statige hoofdman van het Gilde Sint Lambertus, voor de bevriende pater Felix Otten was hij de leergierige gesprekspartner, voor zijn broodheren de intelligente rentmeester, voor zijn jachtvrienden een bekwaam jager en voor zijn kinderen een milde vader waarmee evenwel niet te sollen viel.

Niek is de jongste uit het gezin van de in Oss geboren Jan van Oorschot en de Marensse Anna Maria van Schijndel die in mei 1890 trouwden en tien kinderen kregen. Als Niek wordt geboren wonen ze in de Marensse Wijk B op nummer 59. Over de jeugttijd van Niek is weinig meer bekend dan dat hij al sinds zijn zestiende jaar lid is van het gilde Sint Lambertus en dat hij graag jaagt. Een foto van Niek in zijn 'goeie goed' met de jachthond aan zijn voeten, is er nog een stille getuige van.

Van wie hij de liefde voor het jagen erfde is niet bekend want als Niek nog maar net 13 jaar oud is overlijdt zijn vader. Ook zijn moeder moet hij al vroeg in zijn leven missen, al maakt ze nog wel mee dat haar benjamin op 6 augustus 1931 trouwt met Mien van de Ven. Mien is een dochter van de Geffense Frans van de Ven, die in Kessel een bakkerij en café heeft en volgens de overlevering van meer markten thuis is: zo repareert hij ook fietsen en verstaat hij de kunst van het schoenmaken. Het jaar daarvoor heeft Frans van de Ven een prachtig huis annex café laten bouwen aan de rand van het dorp Maren, voor zichzelf en zijn vrouw en voor zijn dochter en schoonzoon. Frans en zijn vrouw hebben voorlopig

Een nog jonge Niek van Oorschot met zijn jachthond

Het huwelijk van Niek en Mien vond plaats op 6 augustus 1931.

het café omhanden, en rekenen erop dat hun dochter en schoonzoon het later zullen voortzetten.

In de dertiger jaren stichten Niek en Mien hun gezin. Ze krijgen vijf dochters en een zoon. Hoewel Mien vriendelijk en gastvrij is, ligt haar hart niet als eerste bij het vak van kasteleinsse. Het cafégebeuren verlegt zich op zondagochtenden meestal naar het aangrenzende vertrek. Naar haar keuken,

Pater Felix Otten met twee nichtjes

Het huis aan de Provinciale Weg in Maren werd in opdracht van Frans van de Ven gebouwd door de gebroeders Driek en Kees van Vugt.

waar naast het kookfornuis een tafeltje staat met een paar stoelen. Zo vangt ze twee vliegen in een klap: ze kan haar eten koken en tegelijkertijd haar cafégasten van een borreltje voorzien.

Hun kinderen herinneren zich dat die stoelen op zondagmorgen na de eerste mis, vrij snel bezet werden door mensen als Hendrik de Kort, Frans van Thiel, Bertus de Zwarte (van Schijndel) en Bart Koy (Kooymans).

Niek is dan meestal nog buiten te vinden op de boerderij, of soms in gesprek met de broer van overbuurman Otten. Niek verkeert graag in het gezelschap van mensen van wie hij iets kan leren, zoals van 'witheer' pater Felix Otten die regelmatig zijn broer Brordus in Maren bezoekt. Annie van Oorschot herinnert zich vooral de prachtige stem van deze pater. Een van zijn meer filosofische uitspraken luidde: "Hoe meer je weet, hoe meer je weet dat je niets weet." Felix Otten leent ook veel van zijn boeken uit aan Niek en de bijbel in huize Van Oorschot –met gravures van Albrecht Dürer – is ongetwijfeld aangeschaft onder invloed van deze gesprekken. "Het was een mooie bijbel", weet Annie nog, "Papa heeft hem helemaal stukgelezen."

Café

Op zondagavonden wordt het café drukker bezocht. Vaste klanten op die avond zijn Driek en Kees van Vugt. Ze wonen verderop aan de dijk met hun zussen Kee, Engel en Marie en op zondagavond permitteren de broers zich een kleine uitspatting: ze drinken één glas bier, spelen één partijtje biljart en gaan daarna weer huiswaarts. Soms blijven ze wat langer hangen, maar hun bestedingspatroon blijft hetzelfde: één consumptie. 'Zuinigheid met vlijt bouwt huizen als kastelen' luidt een oud gezegde, en door Driek en Kees kreeg het een dubbele betekenis. Deze aannemers, die zelf metselen en ook het huis met café van Niek en Mien gebouwd hebben,

Café Biljart Van Oorscot-van de Ven

staan wijd en zijd bekend om hun degelijke bouwwerken. Het in 1916 ingestorte pakhuis van de Boerenbond werd door hen gerepareerd en inmiddels weet iedereen in Maren hoeveel moeite het heeft gekost om het gerepareerde deel te slopen, toen het gebouw begin negentiger jaren plaats moest maken voor de dijkverbetering.

Officieel is het café doordeweeks gesloten, maar activiteiten zijn er wel. Het gilde beschouwt het café als zijn 'gildehuis' en het komt Niek – die sinds 1937 Hoofdman is - niet slecht uit dat de vergaderingen bij hem in het café plaatsvinden. Ook de in de oorlog opgerichte toneelvereniging 'Rust Roest' van Jan Wertenbroek en Ivo van Dinther maakt gebruik van het café. Jan van Oorscot daarover: "Al die toneelspelers zoals Hentje van Kessel en Corke de Veer en zo, die zaten altijd bij ons moeder in de keuken. Die zette koffie als er gerepeteerd moest worden en als er een toneeluitvoering was stond ze haar huiskamer af. Daar waar normaal gesproken haar meubels stonden, werden dan veilingkistjes neergezet die bekleed met steigerplanken het podium vormden." Ook Annie heeft een herinnering aan het café op doordeweekse dagen: "Er stond een harmonium waarop opa Van de Ven speelde. En alle venters die in die tijd het dorp aandeden, aten tussen de middag hun meegebrachte boterhammen op bij ons in het café. Schoenmaker Wijers had je, de UDO en den Brinkman uit Heerewaarden en er was nóg een Brinkman. Toen opa op een middag op zijn harmonium speelde, zongen die mannen samen het Ave Maria. Ik was nog maar klein, maar dat maakte veel indruk."

Frans van de Ven

Tijdens de Marensse kermis is er de hele dag drukte in en om het café, want aan de overkant van de weg op het veldje staan de attracties. De kinderen Van Oorscot kunnen zich nog het beste Anna Toet herinneren: een vriendelijk vrouwtje dat niet bang was voor de vele wespen in haar snoepkraam. De Schutsboom van het gilde staat op datzelfde veldje, dus vindt hier op kermismaandag het koningsschieten plaats. En omdat het gilde het café als thuisbasis heeft, wordt het uiteraard hier gevierd als de nieuwe koning bekend is.

Er zit een lichte glooiing in het veldje zodat er in de winter vooraan soms een beetje water op staat: net genoeg voor een mooie ijsbaan, en ook dat levert natuurlijk de nodige klanten op.

Niek houdt zich het liefste bezig met de boerderij waar hij door de jaren heen altijd hulp heeft van mannen en jongens uit de omgeving, die aan hem een goede werkgever hebben. Ook in en om huis is er altijd hulp, waardoor Mien het zich kan permitteren om af en toe 's ochtends met een emmer aan de fiets de polder in te gaan, waar de knechten al aan het melken zijn. Ze heeft een druk gezin met kleine kinderen en de stilte in de polder is dan een welkome afwisseling. Met je hoofd tegen een warme koeienvacht en met af en toe het geluid van een leeuwerik, kun je je gedachten de vrije loop laten en tegelijkertijd nuttig bezig zijn.

Melken in de polder

Oorlogsjaren

Sinds 1938 heeft Niek, als bestuurslid van de NCB afdeling Alem Maren Kessel, ook te maken met landelijke en overheidsorganen. Zo leert hij landbouwkundig ingenieur Heymeijer kennen, die secretaris was van de KNLTB. (Koninklijke Nederlandse Land en Tuinbouwbond). De mannen denken over veel dingen hetzelfde en de sympathie die ze voor elkaar opvatten zal leiden tot een langdurige vriendschap en samenwerking. Heymeijer vertegenwoordigt een aantal bezitters van grote stukken land op de Kesselse Waard, en op zijn verzoek zal Niek van Oorschot deze voortaan exploiteren. De bezittingen van families als Van Nispen tot Sevenaer, Van Rijckevorsel en Van Meeuwen, komen daardoor in de loop van de tijd onder Nieks beheer. Annie en Jan van Oorschot vermoeden dat dat vooral te danken is aan de hulpvaardigheid van hun ouders in de oorlogsjaren. Zo sturen Niek en Mien bijvoorbeeld postpakketten met levensbehoeften naar Wassenaar, waar het gezin Heymeijer woont. Verder helpen ze de familie waar ze kunnen. Een ingelijste prent die Heymeijer na de oorlog door kunstenaar Joop Liesker liet maken, geeft aan hoe blij hij met die hulp was.

Overtuigd van de veiligheid in Maren tijdens de oorlog, zorgt Heymeijer ervoor dat de broer van zijn kindermisje er een heenkomen vindt. Jozef van der Hoorn, die vijf joodse mensen in zijn Gooise villa verborg, is verraden en om die reden al enige tijd voortvluchtig. Voor Niek en Mien zal Jozef een

AAN NIEK VAN OIRSCHOT
IN DANKBARE HERINNERING
AAN DE GUL GEBODEN HULP
IN DEN BARREN NOOD VAN
DEN LAATSTEN OORLOGSWINTER 1944-1945.

De prent die Heymeijer na de oorlog voor verschillende mensen liet maken door Joop Liesker

soort aangenomen oudere zoon worden, die tot ver na de oorlog zal blijven. Jozef zal hen meenemen op tochten naar Lourdes en naar het Normandische Lisieux waar twee van zijn zussen zijn ingetreden in de kloosterorde van de karmelietessen.

Zoals iedereen in Maren, vertrekt ook het gezin Van Oorschot op een gegeven moment naar veiliger gebied. De door opa Van de Ven zo zorgvuldig in conditie gehouden fietsen werden eerder al meegenomen door de Duitsers die verrast waren over een dergelijke 'vangst' in deze omgeving (*"Fünf, und alles Luft"* – vijf fietsen, en alle vijf op luchtbanden.....). Het gezin moet mee met de vrachtwagens die richting Lith en Oss gaan.

Als ze na de oorlog terugkomen, blijkt hun huis te zijn gebruikt als ziekenboeg, want in alle kachels ligt gebruikt verband. In de kippenschuur vindt Mien haar mooie theekastje terug, dat vol ligt met kazuifels. Kennelijk vond pastoor Cox, of iemand in zijn omgeving, dit een prima plek om de kostbare gewaden te verstoppert. En terecht, want Mien bezorgt ze ongeschonden terug op de pastorie. De grote schuur is tot de grond toe afgebrand en dat het huis er nog staat is volgens Mien te danken aan het St.-Jozefbeeld onder de kleine stolp, dat eveneens ongeschonden bleef. De boerderij van buurman Vos werd verwoest, daarvoor in de plaats verrijst later een van de bekende noodboerderijen.

*Een luchtfoto van de boerderij, gemaakt in de vroege vijftiger jaren.
Links is de noodwoning te zien van buurmeisje Jana Vos en haar echtgenoot Giel van Hoorn.*

De radio kan weer worden opgehaald uit het PNEM-huisje¹ aan de Maas bij de pont. Niek verstopte het apparaat daar al een tijd geleden, toen het te gevaarlijk werd om de radio thuis te verstopten. Een sleutel van het PNEM-huisje bezit hij uit hoofde

van zijn bijbaan die eruit bestaat dat hij tijdens de kermis in Maren en Alem zorgt voor extra stroomvoorziening door zwaardere stoppen in te draaien en extra kabels uit te leggen. Die bijbaan dankt hij weer aan de gastvrijheid van zijn vrouw. Toen er in de dertiger jaren elektriciteit werd aangelegd in het dorp, onthaalde Mien de PNEM-werkers wekenlang in haar huis, zodat ze bij een kop verse koffie hun brood konden opeten.

Niek beheert de Kesselse Waard 'met kennis van de moderne methoden der graslandtechniek', zoals Heymeijer het in 1943 formuleerde. Later in de veertiger jaren zal Heymeijer hem ook belasten met de aankoop van vee, dat verscheept zal worden naar de nieuwe stad Holambra in Brazilië, waar Heymeijer aan het hoofd staat van een nieuwe coöperatie van Nederlandse en Braziliaanse boeren (zie kader). Niek is dan inmiddels voorzitter van de NCB geworden en goed bekend in de agrarische wereld, waardoor hij als taxateur feilloos de weg weet naar het meest geschikte vee voor Brazilië.

De grootgrondbezitters bezoeken hun rentmeester graag 'in dit mooie stukje Brabant' zoals ze het

Niek met dochter Annie en nichtje Joke van Mook. Annie draagt de tas met gereedschap, nodig voor de stroomvoorziening bij Alemse kermis in 1948. Op de achtergrond de noodwoningen die na de oorlog in Alem gebouwd werden.

Niek (r) tijdens de aankoop van vee op de veemarkt bij de Bossche Brabanthallen

zelf zeggen. Ze delen met hem hun ervaringen en soms hun zorgen. Piet van Meeuwen bijvoorbeeld, op zomaar een ochtend begin 1948. Hij is president van de Hoge Raad en moet het proces leiden tegen de SS'er Rauter, waar hij erg tegenop ziet. Nergens laat hij merken dat hij zich daar zorgen over maakt, maar bij Niek en Mien in de keuken vraagt hij of ze voor hem willen bidden.

Uit hoofde van zijn functies is Niek aan het begin van de vijftiger jaren nauw betrokken bij de oprichting van de Stichting Maaskants Welvaren. Ook de proefboerderijen Heiligerhoef in Kessel en De Vliert in Bruchem zijn projecten die mede onder zijn verantwoordelijkheid vallen.

Tweede snee

Zoon Jan bewaarde veel van zijn vaders bescheiden, waardoor hij een duidelijk beeld kan scheppen van diens werkzaamheden als rentmeester. Er komen oude kaarten van de Kesselse Waard op tafel, waarop te zien is welke stukken van welke eigenaar zijn. Jan wijst de percelen aan (morgens²) waarvoor jaarlijks pachtcontracten werden geveild, én het gedeelte waarop in de zomermaanden vee graasde. "Er lag hier een paar honderd bunder zeer vrucht-

bare grond en de pachters kwamen overal vandaan," vertelt hij, en hij somt een stuk of tien plaatsnamen op uit een oud schriftje. "Tussen de percelen gaven betonnen paaltjes de grens aan en als een boer zijn eigen perceel gemaaid had, deed hij er goed aan een meter gras 'om te gooien' om te voorkomen dat zijn buurman er een maaibalkbreedte - een gezwad - bij nam." Voor veel van deze pachters werd het gras gemaaid door de kinderen van Niek van Oorschot. Jan en Annie weten zeker dat ze de hele Kesselse Waard wel zo'n tien keer gemaaid hebben in hun jonge jaren. Wel moesten de boeren zelf komen hooien en het hooi naar huis halen.

Die vruchtbare grond is ook uitermate geschikt om vee op te weiden. Boeren uit de verre omgeving komen daarom hier hun vee brengen. Daar gaat trouwens het nodige aan vooraf want voordat er ingeschaard kan worden, moet Niek zijn voorstellen indienen bij de Grondkamer van Noord-Brabant in Den Bosch: een inschatting van wat de grond waard is en wat hij per koe of paard zou mogen rekenen voor een seizoen grazen. Die prijs voor een seizoen grazen wordt gebaseerd op het aantal brede tanden dat een koe heeft: afhankelijk van haar leeftijd vier of zes brede tanden.

Bij het inscharen worden ter plaatse gezondheidscontroles uitgevoerd, en ook bij het brandmerken (een nummer in hoef of hoorn) kijkt de gezondheidsdienst mee. Verder moet de boer de bij zijn koeien behorende schetsen³ indienen. De gezondheidsdienst controleert en de rentmeester bewaart de schetsen zodat hij snel kan zien om welk beest het gaat als er een koe ziek wordt of kwijtraakt. Vanaf eind april tot in de herfst grazen de koeien op de uiterwaarden. Drinken doen ze in de Maas, waartoe Rijkswaterstaat kleine uitsparingen heeft gelaten in de basaltbedekking op de oevers. Drinkplaatsen dus, die door gewone burgers soms worden aangezien voor strandjes.

Als de gezondheidsdienst bloedmonsters nodig heeft van drachtige dieren, zorgt Niek ervoor dat alle eigenaren van het vee daarvan op de hoogte worden gebracht.

In zijn jeugdijaren is Jan zijn vader vaak behulpzaam op de Kesselse Waard. Een aantekening in een schrift brengt de herinnering terug dat hij in drukke tijden twee sigarendozen op zak had: "Eentje met geld om de ingehuurde krachten aan het einde van de dag uit te betalen, en eentje met sigaren om te presenteren, want een 'goei sigaar' deed wonderen

¹PNEM staat in die tijd voor 'Provinciale Noord-Brabantse Electriciteits Maatschappij'

²Een 'morgen' (een stuk land dat in één ochtend omgeploegd kan worden) is een oude oppervlaktemaat. Hier aan de Maaskant mat een morgen ca. 0,94 bunder. Een bunder is 100 x 100 = 10.000 m². Een 'morgen' was dus ca. 9400 m²

³De verplichte tekening van de vacht van een koe; haar identiteitsbewijs.

De Gezondheidsdienst te Dordrecht heeft mij bericht dat alle draechtige dieren welke op een publieke veide ingeschaard zijn, bloed getrokken moeten worden, dus ook op de L.V.. Nu heb ik met de veearts afgesproken dat dit op donderdag, 4 sept., moet gebeuren. U wordt verzocht Uv dieren te komen vangen!! Vanaf 9 uur 's ochtens is de veearts aanwezig. Er wordt gewaarschuwd dat de schietten op de veerdijk, op dezelfde plaats waar de dieren gebrand zijn. Ik hoop dat U die dag aanwezig zult zijn daar U anders in moeilijkheden komt met de Gezondheidsdienst!!! P.S. Kosten veearts contact betalen!!!!

Hoogachtend,
E.v.Oorschot.

Tel. 04127- 271.

*Een aankondiging
in verband met activiteiten van de gezondheidsdienst*

in die dagen en niet alleen aan de vergadertafel." De afrekeningen voor de jonker en andere grootgrondbezitters regelde Niek zelf.

Door zijn werk is Niek van Oorschot praktisch altijd buiten. Hij is dagelijks op de Kesselse Waard te vinden en handelt accuraat als er beesten ziek of kwijt zijn. Als het hooggras is binnengehaald door de pachters, gaat er kunstmest op de bewuste percelen en groeit er al snel nieuw gras. In vaktermen heet dat 'de tweede snee': mals gras waar nog geen koe gelopen heeft. De omheining rond deze percelen wordt dan weggehaald en vanaf dat moment hebben de koeien de hele Kesselse Waard tot hun beschikking. Zo laat mogelijk in de herfst halen de boeren hun vee op en gaan alle beesten weer op stal. Aan de hand van de schetsen vindt elke boer zijn eigen vee terug, hoewel een enkeling wat gemakzuchtig is en bij twijfel een beest meeneemt dat het meeste lijkt op zijn eigen koe.

Gezinsleven

Zoon Jan vertelt over zijn vader: "Hij was wel consequent in zijn gedrag naar ons. Pas als het heel hard nodig was, trad hij corrigerend op." Zijn zus Annie vult aan: "Op kerkbezoek werd wel gehamerd, daar

was hij streng op, maar niet op alle regels ervan. Je moest bijvoorbeeld nuchter ter communie, maar als je per ongeluk water had gedronken of zo dan was hij niet zo strikt, dan kon je wat hem betreft toch gewoon ter communie. Ook als het ging over fout of goed zijn, was hij mild. 'Pas als je er een kleur van krijgt, dan weet je zeker dat je fout zit,' zei hij dan."

Alle twee hebben ze mooie herinneringen aan het gezinsleven in de vroege vijftiger jaren: "Melken in de polder, grutto's die geen angst hebben om te landen op je gebogen rug. Languit liggen in het gras tussen de bloemen, als je klaar was met jouw koe. Kijken naar de wolken. Het was geen lui leven, er werd toen net zo goed hard gewerkt, maar onze ouders namen ook de tijd om koffie te drinken en te praten met ons."

Door eigen taken worden de kinderen vertrouwd gemaakt met verantwoordelijkheden en geld verdienen. Annie: "We hadden bij ons thuis altijd één of twee varkens. Als er een toom biggen was, kreeg ik de taak om de hokken uit te mesten, tot ze groot genoeg waren om verkocht te worden. Voor dat werk mocht ik dan de opbrengst van een big houden."

Ook aan de feestdagen hebben ze mooie herinneringen, vooral aan de tijd dat ze nog klein waren. "Met sinterklaas kregen we naast cadeautjes ook snoep, zoals chocoladepopetjes, maar die mocht je niet allemaal tegelijk opeten," vertelt Jan. Onder moeders toezicht werd er 's avonds dan één poppetje in stukjes gebroken en verdeeld. Annie vult aan: "Bijna altijd had er wel iemand zo'n plastic schietgeweertje met zuignappijtjes bij zijn cadeautjes. Dan zetten we zo'n poppetje op de drempel tussen de keuken en de woonkamer en dan schoten we het kapot." Kinderen van de jager? Ze moeten er alle twee om lachen, maar beamen dat hun vader inderdaad zijn kinderen goed kon leren schieten. Elk van de kinderen is weleens met vader mee geweest op de jacht, en Annie was er zelfs getuige van

Niek van Oorschot tijdens het kleiduivenschieten

De kinderen Van Oorschot: Marietje, Annie, Ans, Tonnie en Jan. De foto werd kort na de oorlog gemaakt.

Wilhelmina Petronella van de Ven (1906-1958)

dat haar vader in Werkendam een doublet⁴ water-snippen schoot.

Kleren maken de man. Niek van Oorscot is zich daar zeer van bewust, en laat zich regelmatig een kostuum aanmeten door kleermaker Makrander uit Den Bosch, die per bus in Maren arriveert met zijn koffer vol stalen. Als de maten zijn gecontroleerd en de stof voor het seizoen is gekozen, eet Makrander mee met de familie. Daarna bezoekt hij zijn volgende klant in de regio, burgemeester Smits van Lith, die er ondanks zijn moeilijke postuur altijd onberispelijk uitzag, dankzij deze kleermaker.

Begin vijftiger jaren beschikt het gezin over een auto en Annie - die al vroeg haar rijbewijs heeft - wordt regelmatig gevraagd om te rijden voor deze of gene. Ze weet nog dat ze op Goede Vrijdag met pastoor Cox door de dorpen ging om de communie te brengen bij de zieken: "Bij elke stop moest ik dan het portier voor hem openhouden en knielen, omdat hij het lichaam van Christus bij zich droeg." Telefoon is er al vroeg in huize Van Oorscot. Niet alleen handig als je een café hebt, maar ook handig voor de buurt, want in die tijd kijkt geen enkele telefoonbezitter er van op als de buurman - tegen betaling - even wil bellen. En bijzonder handig is het voor de Lithse huisarts Jap Tjong die bepaalde huidziektes met groene zeep behandelt en na één telefoontje weet of Mien daar nog voorraad van heeft.

⁴Met elk van de twee schoten uit het dubbelloops jachtgeweer doel treffen

'Achter iedere succesvolle man staat een sterke vrouw' luidt het gezegde en ook hier klopt het helemaal. Mien van Oorscot bestiert haar gezin met flair en behandelt de hulpen in en om haar huis respectvol. Wie haar huis bezoekt komt niets te kort. Voeg daarbij haar natuurlijke houding in uiteenlopende gezelschappen en het is duidelijk dat Niek van Oorscot de juiste vrouw had om succesvol te kunnen zijn. Het huis van de Van Oorschotten is een zoete inval. De oude jonkheer Van Nispen komt er graag, evenals de heren Van Rijckevorsel, van Meeuwen en Heymeijer. Boeren of jagers uit het dorp lopen regelmatig even aan voor advies of een praatje. De nog jonge priester Bekkers, die iets met paarden heeft, komt er over de vloer, maar ook de schilder Piet Engels mag graag bij Mien in de keuken zitten buurten. Op een ochtend, als ook Heymeijer erbij zit tijdens de koffiepauze, kijkt deze laatste naar de oudste knecht, met zijn rode zakdoek om de hals en zijn door de zon getaande gelaat, die rustig een sigaretje rookt. Heymeijer vindt het een prachtige aanblik en geeft ter plekke opdracht aan Piet Engels om hier een schilderij van te maken. Toon vindt het goed, en zo komt het dat ergens in de familie Heymeijer nog iemand een portret van een Marens boerenknecht bezit.

Priester Bekkers wordt in 1957 tot hulpbisschop gewijd en Annie herinnert zich nog de receptie bij die gelegenheid die ze samen met haar vader bezocht. Gek genoeg herinnert ze zich van de feestelijkheden weinig, wel de hartelijkheid van Bekkers die met zijn beide handen om de hare bezorgd vraagt hoe het toch met moeder gaat. Mien is dan al enige tijd ernstig ziek en het verdriet om haar overlijden, in januari 1958, strekt verder dan het eigen gezin en de familie. Veel ouderen, anno 2010, uit Maren waren nog maar klein in de vijftiger jaren en denken met warme gevoelens aan haar terug. Het café wordt na haar dood definitief gesloten.

Hoewel zijn kinderen al groot zijn en er gezelschap genoeg is, is Niek van Oorscot niet het soort mens dat zonder partner kan. Tijdens een jachtpartij met Limburgse vrienden, leert hij de jonge Mia Lintzen kennen, met wie hij in 1961 trouwt. Niek en Mia krijgen samen twee dochters, die probleemloos opgroeien en spelen met de kinderen van hun al getrouwde grote (half)zusjes.

Koninklijke onderscheiding

Als hij 62 is, wordt Niek verrast door burgemeester Van de Laarschot die hem thuis een koninklijke onderscheiding komt omspelden: een gouden medaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau, als erkenning voor zijn bijzondere verdiensten voor de gemeenschap. In het krantenartikel over deze gebeurtenis staat een indrukwekkende opsomming van functies die Niek van Oorscot binnen diverse besturen en adviesorganen uitoefende.

Niek is nog altijd energiek en voortvarend in zijn

Het huwelijk van Niek en Mia in 1961

werk en in het verenigingsleven. Zijn zoon Jan, die dan nog bedrijfsleider is bij de Mareense steenfabriek, zal zich in de loop van de jaren steeds meer met de zakelijke kant van het rentmeesterschap bezig gaan houden en uiteindelijk het stokje van zijn vader overnemen. Als Jan in 1968 trouwt met de Mareense Annie Steenbekkers betrekken zij het ouderlijke huis en verhuizen Niek en Mia naar de ernaast gelegen woning. Dat was een voormalige noodboerderij die lang dienst deed als extra schuur bij de boerderij maar inmiddels weer was verbouwd tot een comfortabel woonhuis. Niek en Mia richten de kleinere woning in naar eigen behoeften, en wonen er prettig met hun dochters Nicoline en Suzanne. In en om de boerderij is het nog altijd druk, en ook de grote keuken van het stamhuis blijft de zoete inval. Als Niek na een dagje vee taxeren of een jachtpartij mensen mee naar huis neemt, schenkt schoondochter Annie er nog altijd een borreltje op 'de goede afloop'.

Zoon Jan van Oorschot zal geleidelijk de activiteiten van zijn vader overnemen.

Niek van Oorschot werd 76 jaar. Hij overleed op 12 september 1979 in Rosmalen, waar hij na een hersenbloeding verpleegd werd in huize Maria Oord. Hoe groot de rol is die het geloof altijd in zijn leven speelde, blijkt weer als hij zijn twee jongste dochters op de dag van zijn overlijden adviseert: "Als je wilt dat alles goed zal gaan, vang dan je werk met bidden aan." ■

Aan de keukentafel: een borreltje op 'de goeie afloop'

HOLAMBRA

Holland in het Portugees is Holanda, Een stad die door Holanda en Brazilië gebouwd is zou dan Holan + Bra = Holambra moeten heten. Een grammaticale regel in de Portugese taal schrijft echter voor dat er voor een 'b' altijd een 'm' komt. Het werd dus Holambra: een stukje Nederland in Brazilië.

Kort na WOII emigreerden veel Nederlandse plattelandsfamilies naar Brazilië, waar de regering een stuk land van 5000 hectare beschikbaar stelde in de staat Sao Paulo. Door de import van het Nederlandse vee, beroemd om de hoogwaardige melkproductie, zouden de Nederlandse boeren daar samen met Braziliaanse collega's goede zuivelproducten kunnen produceren voor de lokale markt. Een haalbaarheidsonderzoek werd ter plaatse uitgevoerd door Ir. G.J. Heymeijer (secretaris van de KNBTB, de boeren en tuindersbond) die bij de start in juli 1948 aan het hoofd stond van de Holambra Coöperatie. Helaas ging niet alles volgens plan: het Hollandse vee had last van de hitte en werd geplaagd door tropische ziektes. Nog even probeerden de Hollanders het met varkens en kippen, maar via de akkerbouw kwamen ze uiteindelijk uit bij een oer-Hollands product: bloemen. Sinds die tijd groeit en bloeit de stad en trekt ze, dankzij de bloemen, nog steeds veel toeristen.

De Holambra bloemenvelding is de enige van Latijns-Amerika en exporteert naar landen over de hele wereld.

Vee op de Kesselse uiterwaarden, anno 2010

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

Erik Willems (1957) is al weer lang weg uit Kessel, maar het dorp heeft onmiskenbaar invloed gehad op zijn latere werk als filmmaker. Zijn interesse in geschiedenis werd al vroeg gewekt door de verhalen van de mensen uit het dorp over die vermaledijde Beerse Maas. Het werd de basis voor een van zijn eerste films *De Beers komt* (1985). Die films worden doorlopend gratis vertoond in de filmzaal van het archief. Zelf gaat Erik er ook wel eens kijken omdat hij geniet van het zachte gefluister in de zaal, want bezoekers spiegelen dat wat ze zien graag aan hun eigen herinnering. Dat is precies wat geschiedenis zo interessant voor Erik maakt: een venster op de wereld. Ook in later werk kwam die interesse voor de Maaskant en zijn geschiedenis tot uitdrukking, zoals bijvoorbeeld in de film *Steen* (1999), over de teloorgang van de oude steenovens in het gebied van de grote rivieren. Het was overigens ook het onderwerp waarmee hij in 1990 zijn studie geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam afronde.

Erik Willems maakt naast films over historische onderwerpen ook tv-documentaires over meer actuele thema's, zoals de film: *Licht en donker* (2006), een portret van de fotograaf Hannes Walrafen. Tot 2002 was hij, naast filmmaker, ook filmproducent van talrijke tv-producties voor omroepen als NCRV, IKON, NPS en VPRO, maar sinds die tijd is hij weer helemaal terug in wat hij het liefste doet: zelf films maken en regisseren.

Voor het tv-programma *Andere Tijden* maakte hij een kleine twintig afleveringen, waaronder in 2009 de uitzending *Kronkels van de Maas*. Opnieuw kwam daar de Beerse Maas aan de orde. De laatste paar jaar werkt Erik Willems in toenemende mate voor musea, zoals het Joods Historisch Museum in Amsterdam, het Limburgs Museum in Venlo en het Maritiem Museum in Rotterdam. Verder maakte hij voor het Stadsarchief Amsterdam de tiendelige serie over de stad in de 20ste eeuw.

Albert van den Berg bij het begin van de slacht

Huisslachter aan de Maaskant

door Mechtilde Meijer

Met de huidige wet- en regelgeving rond de productie van vlees, is het bijna niet voor te stellen dat de slachter een halve eeuw geleden nog gewoon aan huis kwam. Niet om vlees te bezorgen, wat trouwens ook allang verleden tijd is, maar om te slachten. De achterplaats, of een deel van het erf, werd ervoor schoongeveegd en als dag één van de slachthandelingen achter de rug was, hing het varken in twee helften op de leer, zodat het vlees een dag kon 'rusten'. De volgende dag kwam de slachter terug om 'af te hakken': uitbenen en porties maken voor de inmaak of voor consumptie.

Wat was dat voor iemand, die huisslachter? En kon hij bestaan van alleen het slachten of had hij nog andere activiteiten? We vroegen het aan de kinderen van één van de meest populaire huisslachten van zijn tijd: Albert van den Berg uit Kessel (1900-1982).

Albert werd geboren in Neerloon bij Ravenstein, aan het begin van de zomer in het jaar 1900. Al vroeg in zijn leven verhuist hij naar Kessel, waar hij als boerenknecht werkt bij Hent Koopmans. Daar leert hij 'Kiek' de Bont kennen, met wie hij in 1922 trouwt. Aan de Kesselsedijk 30, in het pand waar vroeger de boterfabriek was gevestigd en waar tot voor kort Klaas Mulders zijn manden maakte, beginnen Albert en Drika een winkel. Behalve levensmiddelen, verkopen ze er ook klompen, petroleum, tabak, zaden voor de moestuin én, niet te vergeten, snoepwaren, waarbij de 'gelukstoffs' veruit favoriet waren bij de dorpsjeugd, want daar kon je een prijsje mee winnen.

De bevoorrading van de winkel geschiedt door

UDO uit Heerewaarden; dezelfde UDO die jaren later – als de winkel er niet meer is – zelf met boodschappen langs de deur komt. Drika bestiert het huishouden en de winkel en Albert 'boert' op bescheiden schaal. Hij heeft altijd wel een paar geitjes, en koeien, die hij 's morgens met de hondenkar gaat melken op de uiterwaarden langs de Maas. Daarnaast verhuurt hij zich, in drukke tijden, als knecht bij de boeren en werkt hij enige tijd als voerman voor het transportbedrijf Van Rosmalen in Oss.

Ergens in die tijd – zijn kinderen weten het niet precies, omdat ze zelf nog klein waren – werkt Albert bij slager Piet Pompen in Lith, waar hij de kneepjes van het vak leert en waar hij met de bestelauto de bestellingen rondbrengt in de dorpen, tot helemaal

Het pand waarin Albert en Drika hun winkel begonnen

in Alem. Albert is een jonge, sterke vent, en tegen de tijd dat de slager aan zijn pensioen toe is, heeft Albert een uitstekende reputatie opgebouwd als huisslachter.

Uit slachten

Op de fiets, en later op de motor, komt Albert aan-gereden met zijn gereedschappen, en de mensen zien hem graag komen. Het varken in kwestie weet gelukkig van niets. Met een touw aan zijn poten krijgt hij de vrijheid¹, die slechts van korte duur is: met één welgemikte steek velt Albert het varken en dan kan het grote werk beginnen. Met emmers kokend water overgiet hij het varken, waardoor de haren zachter worden en zich gemakkelijker laten verwijderen. Aan belangstelling heeft Albert nooit gebrek. Er staat altijd wel een groepje buurtkin-deren te kijken en meestal is het een van de grotere jongens die vraagt of hij de blaas van het varken mag hebben. Die wordt dan opgeblazen en gedroogd, om met Vastenavond dienst

te kunnen doen op de zoge-heten rommelpot, ook wel foekepot genoemd. Grootmoedig zegt Albert hem de blaas toe en voegt er schalks aan toe: "Maar dan

De varkensblaas toegepast op de rommelpot

*De tabaks-
vergunning
uit 1922*

moet je wel eerst de kont van het varken kussen." Dat is voor de meeste dorpsjongens geen probleem. Ze zijn niet zo gauw ergens vies van en leren al snel dat je pas om de blaas moet vragen als het varken met kokend water overgoten is en van zijn haren ontdaan.

Dan wordt het varken door een paar sterke armen op een ladder gehesen en kan het opensnijden be- ginnen. De longen, de lever en het hart gaan linea recta naar de boerin in de keuken, want vaak wordt diezelfde avond al orgaanvlees gegeten door het ge- zin. De milt gaat soms met Albert mee naar huis,

¹Varkens liggen in die tijd vaak alleen maar in een hok en worden vetgemest (zeker bij burgers die maar één varken hebben voor dat doel). Op het moment dat hij dat hok uit mag, zit er een touw aan een achterpoot dat strakgetrokken wordt als het dier moet 'omvallen' en de slachter moet toesteken.

Het varken hangt 'op de leer'. De eerste dag van de slacht zit erop.

omdat veel mensen die niet lusten. De darmen worden van binnen en van buiten schoongemaakt, en als het varken door overvloedig met water spoelen volledig schoon is, kan het vlees een dag rusten en gaat Albert naar zijn volgende adres. Zijn planning in de slachttijd is precies passend: per dag doet hij zes à zeven adressen aan. Wie geen kokend water heeft klaarstaan, wordt dan ook overgeslagen met de mededeling: "Dan kom ik strakke wel ekkes terug." Natuurlijk zijn zijn klanten koning, maar in het belang van de vleesconservering is het zaak om snel te werken en dan is voorbereiding - óók door de klant - van groot hygiënisch belang.

De volgende dag komt hij terug om het geslachte varken 'af te hakken': uitbenen, portioneren, en klaarmaken voor inmaak of consumptie. Beide varkenshelften worden secuur onderhanden genomen. De hammen en de zijden spek worden gepekeld om straks te kunnen worden opgehangen in de schouw. De kop en de poten worden gebruikt voor zult, balkenbrij en erwtensoep. De tong wordt gezien als delicatessen en om die reden plechtig overhandigd

aan de vrouw des huizes. De reuzels worden soms gedroogd en gerookt, maar in de meeste gevallen samen met het niervet gesmolten en in Keulse potten gedaan. Wat overblijft is, wat de boer 'het kort' noemt, vlees om worst te maken, ribstukjes etc. En uiteraard wordt, naar goed gebruik, een pot met doorgaans het beste vlees naar de pastorie gebracht. Niet alles wat de pastoor ontvangt, kan hij zelf gebruiken. Een goede herder zorgt er dan voor dat ook de armste parochianen niets te kort komen. Ongezien uiteraard, want de gulle gever moet vooral niet denken dat meneer pastoor ondankbaar is of goede sier wil maken met andermans gaven. Bovendien weet de pastoor dat weigeren 'not done' is, want het jaar erop zou de boer hem eens kunnen vergeten.

Zijn materialen verzorgt Albert nauwgezet. Schoon, technisch in orde en scherp moeten ze zijn: het schietmasker, de bijl, de schraper en de verschillende soorten messen. De kinderen kennen allemaal nog de oude slijpsteen waaraan ze om beurten moesten draaien als hun vader de messen wilde slijpen. Zoals zoveel dingen werd ook de slijpsteen later gemechaniseerd.

Groot gezin

We zitten in de dertiger jaren en Albert en Drika hebben inmiddels een groot gezin. Kinderen met veel energie en een gezonde eetlust. Alles moeten ze leren eten, dus ook zuurkool, waar Albert zelf een grote hekel aan heeft. Maar omdat hij het goede voorbeeld wil geven, eet hij zijn bord leeg alsof het een delicatessen betreft. De kinderen zelf hebben in dit stadium het liefst een boterham. Als het overdag in de kleine keuken te druk wordt, bonjournt Drika haar grut naar buiten en zet ze een grote schaal met boterhammen in het open keukenraam. Zelfs met een flinke voorsprong, kan ze nauwelijks bijblijven met brood smeren, maar ze staat er met een warm hart voor haar negen kinderen te zorgen.

Haren knippen doet Albert zelf. Pas als de kinderen wat groter worden, mogen ze naar Jules Vendelmans in Lith, die overigens vooraf door Albert geïnstrueerd is om 'ze goed kort te vatten'. Als 's avonds de rust daalt over Kessel, mag Albert graag naar de radio luisteren, terwijl Drika en de meisjes sokken stoppen of aardappels schillen. Als hij in februari 1939 het eerste deel van een achtdelig hoorspel van Paul Vlaanderen hoort, is hij verkocht. Vanaf dan zit hij elke zondagavond bij de radio om het volgende spannende deel te beluisteren en is hij voorgoed fan van Francis Durbridge, de geestelijk vader van het echtpaar Vlaanderen.

Omdat ze een winkel hebben, is de zondagsrust soms ver te zoeken. Er zijn boerinnen die op zondagochtend koekjes laten halen, en het komt meerdere keren voor dat Drika boven in de winkel aan de praat wordt gehouden door iemand die één flesje bier komt kopen, terwijl beneden haar gezin aan de maaltijd zit. Ook is er een rijke, vrijgezelle boer die

er een gewoonte van maakt om op zondag tegen de middagmaaltijd langs te komen voor een praatje. Drika en Albert hebben het lef niet om hem géén borreltje aan te bieden, want de klandizie van deze boer draagt in hoge mate bij aan de omzet in de winkel. De boer zelf heeft er geen enkel probleem mee om stiekem een meegebrachte sigaar op te steken, zodat hij zijn gastheer geen rokertje hoeft aan te bieden.

Voor hun kinderen zijn Albert en Drika gematigd streng, waardoor ze nauwelijks ooit hoeven te straffen. Maar mocht het nodig zijn dan voert Albert het lik-op-stukbeleid: wanneer hij eens laat thuiskomt van een slacht en nog net zijn zoon Cor betrapt op een brutale mond tegen Drika, laat hij laconiek een nog warme milt, bij wijze van oorveeg, landen tegen het linkeroor van zoonlief, die voorlopig zijn lesje weer geleerd heeft. Het vijfde gebod is heilig voor Albert: 'Eert uw vader en zeker uw moeder!'

Oorlogsactiviteiten

Ook in de oorlog wordt er geslacht. Dat mag weliswaar niet, maar ja, er mag zoveel niet, denkt Albert. Het risico van gevangenisstraf neemt hij op de koop toe en dat laat helaas niet zo lang op zich wachten. Tijdens het slachten bij Has van Rossum wordt hij gepakt. Twee knechten kunnen nog ontkomen en springen via het dakraam op de mestvaalt, maar het slagerskoppel van Albert zit hem dusdanig in de weg, dat de opening voor hem te smal is. Het gevolg is dat zijn gereedschap in beslag wordt genomen en dat Albert een paar dagen 'vastzit' in Oss. Dankzij de bemoeienis van een familielid van de Van Rossums, dat een beroep doet op de menselijke kant van de politie, kan Albert alweer snel over zijn materialen beschikken. Als dankjewel, slacht hij later een malse jonge koe voor het politiekorps.

Albert is onvermoeibaar actief als het gaat om de kost verdienen in de oorlogsjaren. Zo maakt hij samen met pastoor Stevens en de kapelaan olie uit koolzaad. Het proces van persen vindt plaats in het knekelhuisje op het kerkhof, waar slechts een enkeling zich durft te wagen. Verder legt hij zich toe op het maken van kaas. Van de Lithse dokter Jap Tjong leerde hij ooit hoe dat moet en die kennis komt nu goed van pas. Op de zwarte markt koopt hij stremsel en in een hok achter het huis maakt hij de kaas. Zo'n flesje kost een vermogen – slechts honderd milliliter voor vijftig gulden – maar er is goed geld mee te maken en zoals zijn dochters het zeggen: "Daar is hij mens op geworden." Ook na de oorlog zal hij moeiteloos aan stremsel weten te komen. De opzichter van het Bossche slachthuis levert hem de daarvoor benodigde kalfsmagen en behalve 'geld en goeie woorden' komen daar ook regelmatig een kilo boter, een zij spek of een goed stuk vlees aan te

*Albert van den Berg
30er jaren.
De snor wordt door
zijn zonen
'een remblökske'
genoemd.*

pas. Behalve kaas zal Albert in de komende decennia ook boter en karnemelk maken.

Als de mensen uit Maren en een deel van Kessel in 1944 evacueren, kiest ook Albert het zekere voor het onzekere en vertrekt met zijn gezin naar de familie in Neerloon. Goede verdiensten of niet, de veiligheid van vrouw en kinderen is belangrijker. Maar zodra de Engelsen het hier voor het zeggen hebben, is hij terug. De radio, die verstopt was in een ruimte achter de slaapkamer, komt weer tevoorschijn en de schuilruimtes onder de dijk en onder de perenboom worden opgeruimd. Hij kan weer volop slachten, want de Engelsen geven hem het wachtwoord, zodat hij 's avonds op straat mag zijn. Sterker nog, ze vergezellen hem soms, want de boer die onder deze omstandigheden (officieel nog steeds clandestien) laat slachten, maakt doorgaans een genereus gebaar, waardoor Albert én de Engelsen bij thuiskomst gezamenlijk een groot stuk vlees soldaat kunnen maken!

Het loopt tegen het einde van de oorlog en de Engelsen zijn kind aan huis bij het gezin Van den Berg. De kinderen zijn dol op de chocoladerepen en de broodbollen die zij meebrengen. Ook zijn er Poolse soldaten, die voor hen koken en waarmee ze met

*Het dijkhuis in de zestiger jaren,
geschilderd door schoonzoon Gerard Brancart*

Een Ansicht uit de twintiger jaren. Links het café van Driek de Werd.

handen en voeten succesvol communiceren. Terugkijkend ervoeren de kinderen de oorlog voornamelijk als spannend, maar anderzijds ook wel als tobben.

Na de oorlog wordt er weer volop geslacht, aanvankelijk op bescheiden schaal maar allengs gaat het de mensen beter en doen ze weer een beroep op Alberts kwaliteiten. Zijn hond gaat overal met hem mee, maar blijft ter plaatse braaf naast de fiets liggen tot de baas klaar is. In de loop der jaren treden de zonen Wim en Johan in hun vaders voetsporen. Aanvankelijk slachten ze samen met hem, maar gaandeweg kunnen ze de klus ook alleen klaren.

Familieleven

Een actief mens is Albert van den Berg eigenlijk altijd geweest, ook in zijn vrije tijd. Zo mag hij op zondagavond graag een potje biljarten met zijn vrienden Has van Rossum en Piet van de Burgt in het café van Driek de Werd. Ook is hij lid van het gilde, al zolang als zijn kinderen het zich kunnen herinneren. Het bewijs daarvan hangt nog bij zoon Wim aan de muur: een pauselijke onderscheiding bij het vijftigjarig lidmaatschap. Verder is hij samen met o.a. Jan van Linden actief in het Kesselse Oranjecomité, dat na de oorlog zal opgaan in een nieuw comité, samen met Maren.

Zijn eerste motor koopt Albert bij Toon van den Eng, en met een paar rijgrage jongens in huis is het zaak om er een slot op te hebben. Dan nog lukt het

niet altijd om het jonge volk er van af te houden. "Blijft er nou van af!", waarschuwt Drika haar jongens regelmatig, om er vervolgens betekenisvol het zwijgen toe te doen. Enfin, tot ongelukken is het gelukkig nooit gekomen, het bleef bij kleine aanvaringen tussen vader en zonen.

Zijn gezondheid bewaakt Albert zelf. Hij is nooit ziek. Dagelijks eet hij brood met suiker en elke avond drinkt hij één borreltje. Ook een goede gewoonte is het bord rijstepap dat hij elke avond voor het slapengaan eet. Als hij uit vergaderen is, en nog niet thuis is als Drika naar bed gaat, dan zet ze het

De heren van het gilde tijdens het jaarlijkse 'koningschieten'

bord pap alvast voor hem klaar. Dat betekent niét, dat het er nog zal staan als Albert thuiskomt, want soms is één van de kinderen hem voor. Als Wim gaat trouwen, en zijn zus Mien en zijn toekomstige echtgenote een dag lang hun nieuwe huis van boven tot onder gepoetst hebben, vindt Albert 's avonds een leeg bord op de keukentafel. De volgende morgen kan hij er wel om lachen. Kennelijk had iemand anders het harder nodig dan hij.

Het is een tijd waarin het Albert en zijn gezin voor de wind gaat en het duurt dan ook niet lang of er komt een auto: een groene Renault 4. Als een vorst voelt hij zich, en zo ziet hij er ook uit als hij in zondags pak plaatsneemt achter het stuur: zorgvuldig gesoigneerd, keurig gekamde haren en getrimde snor, die door zijn zonen trouwens steevast een 'remblökske' wordt genoemd. Als de belastingdienst wil weten waar hij die auto van betaald heeft, is het antwoord simpel: "Dat komt omdat ik een zuinige vrouw heb!" Een steekhoudend argument blijkbaar, want er wordt hem geen strobreed meer in de weg gelegd. Toch weigert Drika aanvankelijk om in te stappen, ze vindt de auto véél te deftig: "Da's niks voor gewone mensen."

Zuinig is ze inderdaad, daar heeft Albert geen woord mee miszegd. Als ze kleding gaat kopen kijkt ze, zoals veel vrouwen, eerst op het prijskaartje en besluit dan pas of ze het kledingstuk mooi vindt of niet, want prijs en kwaliteit moeten wél in evenwicht zijn. Eenmaal gekocht, zal ze het kledingstuk goed onderhouden zodat het lang meegaat en het afdragen tot het ook echt op is. En wat haar twee fietsen betreft: als het regent zal ze nooit op 'de goei fiets' naar buiten gaan.

Dankzij haar zuinigheid en inventiviteit gaan haar opgroeiende kinderen altijd goed gekleed. Ze hebben de leeftijd dat ze verkering krijgen, of zelfs al gaan trouwen, maar in elk geval toe zijn aan uitgaan. Ze zijn weliswaar nog niet allemaal achttien – de leeftijd waarop je in de danstent mag op het kermisterrein – maar een kniesoor die daarop let. Als agent Fijneman dochter Pauline wil tegenhouden omdat ze nog net geen achttien is, vraagt ze frank en vrij waarom zijn dochter dan wel binnen is, want die is namelijk ook nog geen achttien. Moeiteloos glipt ze vervolgens achter haar zussen aan en geniet een paar uur van de muziek en de sfeer. De danstent gaat om negen uur dicht, en geen van de meisjes vindt het raar dat hun vader tegen die tijd in de buurt is. Hij komt niet controleren, maar ziet graag dat zijn kroost weer veilig thuiskomt. Hoewel, als ze wat te lang dralen bij het afscheid nemen van vrienden en vriendinnen hoeft hij zijn duim en wijsvinger maar in zijn vestzakje te steken, waar zijn zakhorloge zit, en de meisjes weten precies hoe laat het is. Tijd om te vertrekken dus. Soms mogen ze ook naar Lithse kermis, een genereus gebaar van Albert, maar dat

Drika (Kiek) van den Berg-de Bont bij de auto die ze véél te deftig vindt

heeft dan ook een beetje te maken met eigenbelang. Sinds hij zijn nieuwe bril heeft, met een inzetstukje voor het lezen, wordt hij misselijk bij het bukken en rapen op het aardappelveld, en al gauw belooft hij zijn dochters dat ze naar Lithse kermis mogen als ze de aardappels geroid hebben. Dat is aan geen dovemansoren gezegd. Ze werken dat de stukken

Albert van den Berg

ervan afvliegen, en gewapend met hun kermistraktement gaan ze gezamenlijk naar Lith, waar ze bijna al hun geld spenderen aan het winnen van een grote beer voor hun tantezegertje, de dochter van Stiena.

Gestopt

In de loop der jaren wordt Albert commissionair voor de NCB-centrale in Boxtel en stopt hij met slachten. Voortaan keurt en koopt hij bij de boeren varkens, die door het transportbedrijf van de Kesselse gebroeders Van Oorschot naar Boxtel worden gebracht. Bij het kopen van koeien laat hij zich vergezellen door een veehandelaar. Het is een goedbetaalde baan, waardoor Albert en Drika zich wat luxe kunnen permitteren. Een televisie bijvoorbeeld, die meteen na aanschaf als een magneet werkt op de buurtkinderen, die door Drika gul worden binnengehaald om het kinderuurtje te bekijken.

Bij al het goede dat hun overkomt, blijven Albert en Drika trouw aan hun geloof. Het hele gezin gaat meerdere keren per week naar de kerk en Stiena herinnert zich nog dat ze op zondagochtend na de hoogmis haar muts moest meenemen naar het korfbalveld: mocht de wedstrijd uitlopen dan kon ze recht door naar de kerk voor het lof!

Als Maren-Kessel in de zestiger jaren een nieuwe

Albert te gast bij de nonnen

pastoor krijgt, groeit er een hechte vriendschap tussen Albert en deze pastoor Pirenne. Samen met de pastoor stapt hij regelmatig in zijn auto voor de noodzakelijke parochiale boodschappen. De was wegbrengen naar de nonnen in Megen bijvoorbeeld, of bloemen halen om de kerk en het Maria-beeld te versieren in de meimaand of bij andere speciale gelegenheden.

Dat Maria niet alles in de hand heeft, leert Albert wanneer hij eens lelijk ten val komt als hij haar beeld versiert. Waar een kind het bij zoveel pijn op een blèren kan zetten, dient een volwassen man zijn toevlucht te nemen tot binnensmondse verwensingen. Boos is hij, omdat hij alle moeite doet om haar mooi te maken, maar een beetje meewerken, ho maar! Ze kan niet eens voorkomen dat hij valt. Sterker nog: ze vertrekt geen spier bij het zien van zijn pijn. Toch, tegen de tijd dat hij in de zondagsmis het resultaat bekijkt van zijn inspanningen, is de vriendschap met Maria allang weer hersteld.

Albert en Drika worden gracieus ouder, samen met hun trouwe hond. Ze zijn wat je noemt: kwieke gepensioneerden. Ze zijn actief binnen de seniorenvereniging en gaan graag mee als er een reisje is. Ze bezoeken hun kinderen en kleinkinderen en zijn altijd van de partij als er eentje feest viert. Met grote voldoening bekijken ze hun kroost en nazaten, want dat is toch waar het om gaat in het leven: iets nalaten voor als je eenmaal het tijdelijke voor het eeuwige hebt verwisseld.

De huisslachter Albert van den Berg staat bij heel veel mensen nog helder op het netvlies. Hij was niet eens zo lang, maar hij laat het beeld na van een grote, sterke man die trefzeker zijn werk deed, waarbij menig toekomstig jongetje ineens wist wat hij later wilde worden: slachter! ■

Albert en Drika met hun hond Dinky

Heilige Vader,

Albert van De Berg

Eerbiedig aan Uw voeten neergeknield vraagt
Uw bijzondere

Apostolische Zegen

bij gelegenheid van het 450 jarig bestaan van het
Sint Lambertus- gilde en zijn 50 jarig lidmaatschap

*Huius Domini Benedictionem et apostolicam conedict
ex Adibus Vaticanis die 10 Martii 1976*

+ Antonius M. Brody, Archief
Clericorum S.P.

Gildelid Albert van den Berg kreeg de pauselijke zegen in maart 1976 ter gelegenheid van zijn 50-jarig lidmaatschap van het Gilde Sint Lambertus.

Oorlogsherinneringen van een Kesselse jongen

door Jo van den Hurk

Ik was elf jaar oud toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Ons gezin bestond uit vader Has van den Hurk, moeder Henriëtte van den Hurk-van Zanten en de kinderen Mien, Sjaan, Truus, Nelly, Jo, Jan en Julia. We woonden aan de dijk in Kessel aan de Maas, op de grens met Maren. Wij hadden, als ik het me goed herinner, huisnummer 56 en wij waren het laatste huis van Kessel. Tegenover ons huis lag De Kil, een water in de uiterwaarden langs de rivier. Achter ons huis lagen weilanden en akkers, daarachter een doorgaande weg die wij 'de straat' noemden en de uitgestrekte polder achter de dorpen Kessel en Maren.

Van het begin van de oorlog herinner ik me niet zoveel. Een paar dingen zijn me bijgebleven: de zorgen op het gezicht van mijn ouders en de gesprekken die ze op fluisterende toon voerden, en dat ons moeder dan huilde, als het ging over de oudste kinderen die niet thuis waren en waar ze zich extra zorgen om maakten. Bijgebleven zijn me ook de, voor onze begrippen, vele, zeer vele vliegtuigen die zo ongrijpbaar, en voor ons zo mysterieus, over ons heen vlogen, waarvan later bleek dat ze Rotterdam bombardeerden. Ik was te jong om de draagwijdte daarvan te kunnen begrijpen. Pas jaren later zou dat me duidelijk worden, evenals de redenen waarom mijn ouders toen zoveel zorgen hadden. Ook hoor-

den wij ver weg over de Maas mitrailleurvuur, en af en toe een doffe klap. Achteraf moet dat bij de Grebberberg in Rhenen zijn geweest.

Schaarste

De eerste Duitsers zagen wij ergens in juli 1940. Nadat ze 's nachts Kessel binnengeslopen waren, stonden zij met een colonne voertuigen opeengepakt langs de dijk tussen het huis van Den Braak en dat van Giel van Alem. 's Morgens om negen uur waren er al een stel aan het zwemmen in de wiel in het weiland achter ons huis. Wij vonden dat stoer en interessant, en het was helemaal geen oorlog. Wisten wij veel op die leeftijd. Maar naarmate de tijd ver-

Een oude foto van de dijk, gezien in de richting van Kessel. Rechts het huis van Den Braak.

streek, werd het zelfs voor ons als jongeren steeds duidelijker dat oorlogje spelen niet zo stoer was.

De stamkaart en de bonkaarten deden hun intrede en er waren geen kolen meer voor de kachel. Mijn vader verdiende de kost met handelen. Hij ging in die tijd vier maal per week op de fiets naar de fabriek van Hartog in Oss, handel halen. Het vlees dat hij er kocht - platte ribben, staarten en staartstrangen - vervoerde hij in een grote mand voorop zijn fiets. Hij kreeg altijd goede kwaliteit mee. Thuisgekomen begon dan eerst het afwegen en verpakken en vervolgens ging hij ermee Kessel in en een deel van Maren. Als er geruild werd in plaats van betaald, wist onze Pa precies wat hij mee terug moest brengen, omdat ons moeder precies wist welke artikelen je waar het beste kon krijgen.

Op een gegeven moment waren er ook geen fietsbanden meer. Van hout of van oude autobanden gesneden ringen moesten de fietsband vervangen. Verlichting op je fiets moest afgeschermd worden.

Ons huis en dat van de burens stond onder tegen de dijk. Gezamenlijk werd er onder die dijk een schuilkelder gemaakt: in het talud werd een gat gegraven van ongeveer één meter breed en vijf meter diep de dijk in. Ik kon binnen in het hol gemakkelijk rechtop staan. De ruimte werd gestut met boomstammetjes

die langs De Kil gekapt waren, en langs één kant werd een houten bank gemaakt. Later werd boven het gat een dakje geïmproviseerd, waardoor regenwater in een vat werd opgevangen, dat in noodgevallen als drinkwater dienst zou kunnen doen.

Alles werd schaarser, de standaard levensbehoeften waren niet meer te koop. De zwarte handel deed zijn intrede en gelijk leerde men de ware aard van sommige boeren kennen. Welgesteld als ze waren, konden ze zelf hun producten ruilen tegen alles wat ze nodig hadden, maar mensen als mijn vader mochten blij zijn als ze er, tegen woekerprijzen, iets te eten konden kopen. Als ze dat al konden, want soms werd het hen botweg geweigerd. De antipathie tegen alle boeren - die mijn vader in deze tijd

Mijn ouderlijk huis, gefotografeerd voor de oorlog. Links achter het huis is nog een stukje water van de wiel te zien. De mensen op de foto zijn vlnr: Mien, Jo, Vader Has en Nelly.

Het huis waar destijds boer Vermeer woonde, 'onder in de straat'. Gefotografeerd in maart 2010.

ontwikkelde - kon ik volledig begrijpen. Ik heb hem zien huilen toen hij eens met lege handen thuis kwam en de wanhoop nabij was omdat de boer verderop hem geen eten wilde verkopen. Jaren later ontdekte ik hoezeer mijn vader gekrenkt was door opmerkingen als: "Je kunt toch gemakkelijk het drievoudige betalen, want je hebt toch sjieke dochters in de grote stad!" Voor mij betekende het voor mijn verdere leven, haat en minachting voor mensen zoals deze boer.

Toch was er één uitzondering: boer Vermeer, die onder in 'de straat' woonde. Hij verkocht mijn vader ieder jaar na de oogst een zak graan voor de prijs die hij er ook van de moffen voor kreeg. Het huis staat er nog, en iedere keer als ik er langs kom, moet ik er naar kijken!

Van de zwarthandel aan land wist ik weinig, mijn vader vond ook dat we dat maar beter niet konden weten. Maar op en aan de Maas wisten wij jongens zo niet van de hoed dan toch alles van de rand. We ruilden kolen tegen een deel van de boter die moeder op de bonnen kreeg. Met een roeiboot gingen we dan de stoomsleepboten langs die 's avonds voor anker lagen op de Maas. Dat waren schepen die vanuit het zuiden of vanuit Duitsland kwamen en kolen vervoerden. Andere schepen kwamen weer stroomopwaarts gevaren, maar allemaal moesten ze voor anker omdat er 's nachts niet gevaren mocht worden.

Smokkelen

Een stukje van ons huis vandaan, richting Maren, lag een weg naar de uiterwaarden en naar het sluisje De Kaai dat ervoor zorgde dat overtollig water dat

op de Kil verzameld was weer terugvloede naar de Maas. 's Zomers stond het sluisje droog en speelden we altijd rond het gebouwtje. In de oorlog ontdekten we dat ons speelgebied een illegale slachtplaats was geworden, want onder het gewelf vonden we twee geslachte varkens op de leer. De boeren waanden zich er kennelijk veilig en stonden er niet bij stil dat hier kinderen kwamen. We sneden er stukken

spek vanaf en namen dat mee de Maas op om te ruilen en ook mee naar huis, want daar hadden we niet zoveel. Toen mijn ouders dat ontdekten, hebben we wel op ons donder gehad maar we hebben er goed van gegeten. Het sluisje verdween later onder het zand en de blubber toen de oevers van de Maas verbeterd werden en er gebaggerd werd. Het heeft me altijd verbaasd dat dat mooie gebouwtje zomaar verdwenen is.

Na schooltijd bestond mijn huiswerk uit een paar uur in de moestuin werken, de geit hoeden waar we de melk van hadden en de tabaksplanten en -bladeren verzorgen: aanrijgen, ophangen, omkeren en afstrippen. Zo kon onze Pa zijn sigaret roken en op zijn tijd 'n tabakspruim pakken. Als beloning mocht ik dan ook 'n sigaret draaien.

Broer Jan was inmiddels al een poos op school bij de broeders in Baarle-Nassau. Omdat die plaats op de grens met België lag, was het daar gemakkelijker dan in Kessel om allerlei zaken te kopen die in een gezin nodig waren. Maar het was verboden die spullen mee te nemen, dus moest je ze 'smokkelen'. Mijn oudste zussen en mijn moeder hadden daar het volgende op gevonden. Het kostuum dat ik gekregen had voor mijn plechtige communie bestond uit een jasje en een plusfour (ook wel drollenvanger genoemd, de eerste aan de Maaskant). Zo gekleed, mocht ik vrij frequent mee op bezoek bij de broeders, waar we gastvrij onthaald werden, want eten was er in overvloed. Wat voor de broeders dagelijkse kost was, was voor ons een koningsmaal, dus lieten we het ons goed smaken. Tegen de tijd dat we

naar huis gingen, werd de gekochte waar zoals kousen, elastiek enz. met spelden aan de binnenkant van mijn broekspijpen bevestigd. Hierna gingen we terug met bus en trein en wisten mijn ouders zich weer verzekerd van wat ruilhandel voor etenswaren. Gaan zitten tijdens de reis kon ik niet, want die spelden prikten nogal eens in mijn billen.

Vliegveld

Met het verstrijken van de tijd, het was eind 1943 begin 1944, kwam het geweld van de oorlog steeds dichterbij en werd het steeds intensiever. In het begin eerst 's nachts. Die grote aantallen vliegtuigen, afgeladen met bommen, richting Duitsland, nacht na nacht. Steeds weer dat monotone geluid, eerst heel ver weg, geleidelijk aan aanzwellend.

Moeder pakte haar tas, Pa liep onrustig heen en weer, controlerend of het laatste lichtpuntje wel gedoofd was en of de ramen goed geblindeerd waren. Dan gingen we buiten tegen de dijk zitten kijken hoe de Duitsers van over de Waal met hun zoeklichten trachtten een vliegtuig in de lichtbundel te vangen, wat gelukkig maar een enkele keer lukte. Maar als het zover kwam dan barste het afweergeschut los, waarna op hun beurt de begeleidende jagers de zoeklichtbatterijen aanvielen, en meestal was dat succes het grootst.

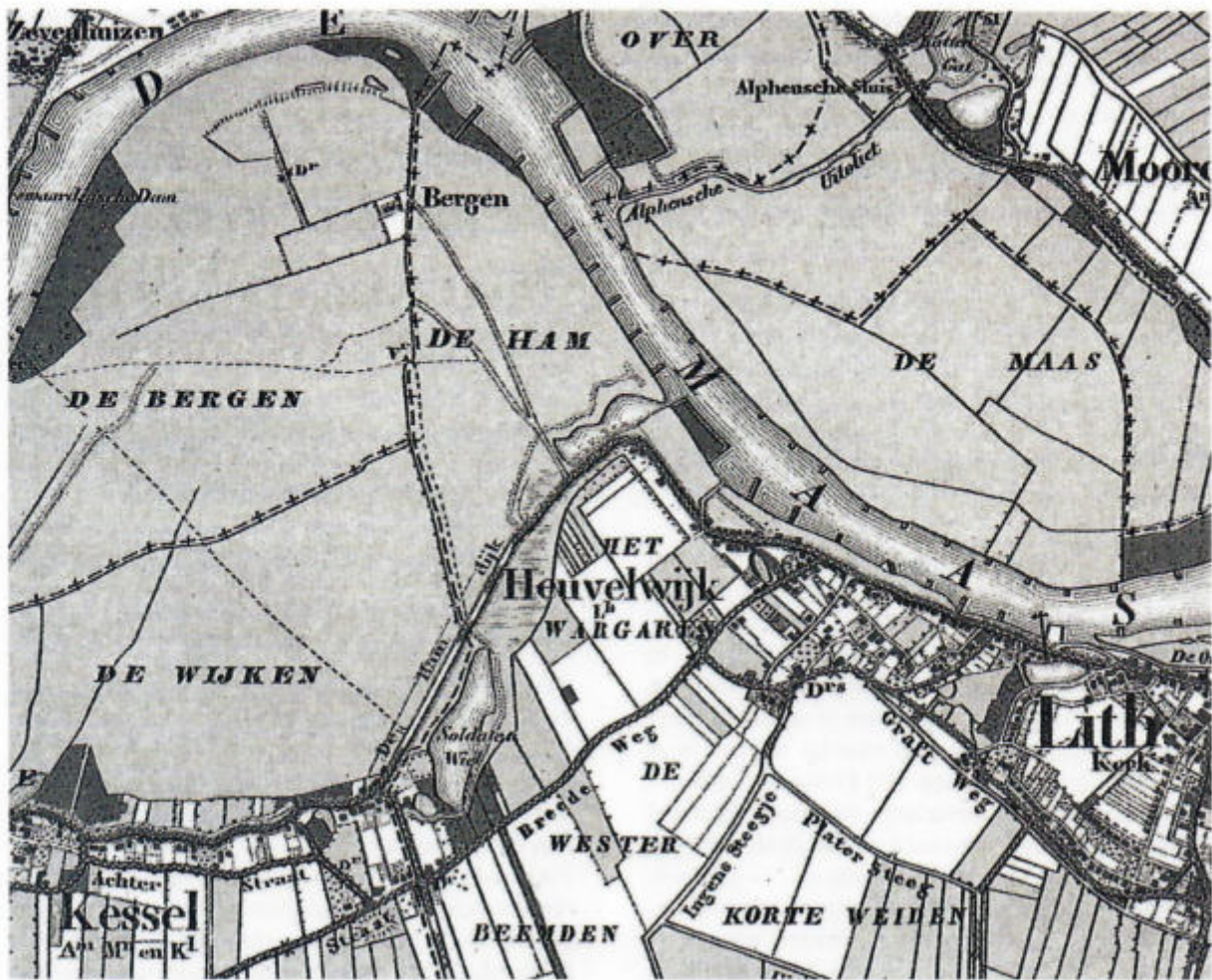
Rond dezelfde tijd begonnen de Duitsers op de uiterwaarden aan de Maas, tussen Kessel en Lith, het gebied 'De Wijken' in te richten als vliegveld voor lichte toestellen en, naar later bleek, voor nachtjagers die moesten trachten de bommenwerpers op weg naar Duitsland te onderscheppen.

De lagere school was inmiddels voorzien van een achtste klas, en daar maakte ik met nog zeven andere dorpsgenoten deel van uit. Totdat er op een morgen een stel Duitsers verscheen en vertelde dat vanaf dat moment de school werd gevorderd en iedereen kon vertrekken, behalve de jongens van de achtste klas. Hierna werd ons door een landverrader (vermoed ik, want hij sprak vloeiend Nederlands) verteld dat wij iedere voormiddag wat werkzaamheden moesten verrichten op het vliegveld, waarna we voor de rest van de dag weer naar huis konden. De eerste paar weken kreeg ik een baan als hulpmachinist op een kleine diesellocomotief, waarmee karretjes klei of zand werden getrokken. Mijn taak bestond uit het smeren van de wielen, het bijvullen van de brandstof, veel poetsen, maar ook, iedere ochtend, het voorgloeien van de dieselmotor. Dat ging als volgt: vier voorgloeilonten in een schroefbout plaatsen, met een lucifer aansteken en in de kop van de motor monteren. Als je dan geluk had en goed kon zwengelen, startte de motor.

Na enkele weken kwamen de eerste vliegtuigen. Het waren eenmotorige toestellen, waarin plaats was

De uitweg naar de Kesselse uiterwaarden, gefotografeerd in maart 2010

Een kaart uit 1910. Linksvoor het gebied De Wijken waar het Duitse vliegveld werd aangelegd.

voor twee personen: de piloot en de schutter, die onderling elkaars taak konden overnemen. Vanaf dat moment werd pas duidelijk wat onze eigenlijke taak was: wij waren jong, licht in gewicht en lenig, en wij bleken zeer geschikt om, als ze 's morgens binnen kwamen, op die toestellen te klimmen en de camouflagenetten eroverheen te hangen, deels op de steunpalen, waartussen het toestel geparkeerd werd, deels op het toestel zelf.

Vanaf dat moment moesten we voortaan om 5 uur in de ochtend aanwezig zijn, want dan kwamen de toestellen zo ongeveer binnen. Het aantal was altijd verschillend, dat lag zo tussen de twee en acht stuks. Ze waren bemand met twee personen, en een paar keer moest eerst de dode of zwaargewonde eruit gehaald worden voordat wij ons werk konden doen. Soms waren de kogelinslagen niet te tellen en vertelden de bloedsporen in het toestel een luguber verhaal.

Na 'n week of zeven raakten de vliegtuigen blijkbaar op, want het werden er steeds minder, en even plotseling als het vliegveld er gekomen was, verdween het ook weer en was Kessel van zijn bezetters verlost. De enigen die erom treurden waren enkele boeren, die een goede klant kwijt waren, want ook hier stonden ze vooraan om eetbare zaken te leveren.

Invasie

Hoe jong we ook waren en hoe weinig informatie we ook kregen, toch merkten we aan de kleinste dingen dat de macht van het Duitse leger tanende was. Het duidelijkst was dat voor ons doordat het nauwelijks nog weerstand kon bieden aan de geallieerde luchtvloot.

Waren die bombardementsvluchten eerst alleen 's nachts, vanaf begin 1944 kwamen ze ook overdag. En wij maar vliegtuigen tellen, en wachten op de luchtgevechten, want dat was spannend! Als jonge pubers stonden we nog niet stil bij het feit dat dat ook betekende dat jonge jongens van rond de twintig onder deze omstandigheden ver van huis de dood vonden.

Pas jaren later, als flarden uit die tijd ongevraagd uit je geheugen omhoog komen, realiseer je je ten volle wat de verschrikkingen waren.

Geleidelijk aan, zonder dat er voor ons op zo'n dorp veel veranderde, naderde september 1944. En plots was het zover. Hoe gebrekkig de informatie toentertijd ook was, we hadden onbewust geleerd de gecensureerde berichtgeving op de voor ons juiste wijze te interpreteren. De geallieerde invasie was in Frankrijk begonnen, en als een sneltrein kwam ze onze kant op.

Voor zover je ons levenspatroon de laatste jaren nog normaal kon noemen, stakte dat nu compleet. Onze Pa kon zijn ventwerk niet meer doen, Jan kwam naar huis en Mien en Nelly ook. Jaan was getrouwd en woonde in Grave. Alleen het beroerde was dat de snelrein ontspoorde, later nauwkeurig weergegeven door de wereldwijd bekende beeldspraak: "Een brug te ver".

Niemand kon op dat moment bevroeden dat de frontlijn voor ruim een half jaar zou worden vastgelegd. En die lijn was voor ons heel dichtbij: de Maas, onze eigen rivier die als frontlijn nog zo'n grote rol zou spelen tot aan de capitulatie op 5 mei 1945.

De eerste bevrijders die wij zagen waren Polen. Zij kwamen via Oss en Lith met vijf tanks de zaak verkennen. Duitsers waren er niet, dus gingen ze voor het donker weer terug. Dat ging zo een dag of veertien door, totdat bleek dat de Duitsers 's nachts de Maas overkwamen en, vermoedelijk bij hun bekende boeren, allerlei proviand kwamen halen, die zij eens, toen zij onverwacht op een Canadese patrouille stuitte, bij hun vlucht in de uiterwaarden achterlieten.

Paniek

Bij ons thuis gebeurde in diezelfde weken nog iets merkwaardigs. Onze Pa moest iedere dag een aantal uren weg, op voor ons rare tijden. 's Morgens heel vroeg of 's avonds laat, en dan weer eens midden op de dag, en nooit mochten we weten waar hij naartoe ging. Later bleek dat hij lid was van de OD (Ordedienst) ingesteld door de BS (Binnenlandse Strijdkrachten).

Dat voorval met de Canadese patrouille maakte duidelijk dat wij leefden in een omgeving die niet zo veilig was als men dacht. Overdag waren we bevrijd gebied, 's nachts waren de Duitsers er. De geallieerden voelden zich verraden - ze wisten niet precies wie ze konden vertrouwen - en namen dan ook hun maatregelen: twee dagen later kwam er om 08.00 uur een geluidswagen door het dorp die omriep dat in Maren iedereen, niemand uitgezonderd, om 10.00 uur aan de provinciale weg moest staan om geëvacueerd te worden. Men mocht per persoon één tas of koffer meenemen, met kleding en persoonlijke bezittingen. Deuren van huizen, schuren of stallen mochten niet worden afgesloten en dieren moesten worden losgelaten. Wie zich onttrok aan de evacuatie of zich niet hield aan de voorschriften zou worden gearresteerd en naar een kamp afgevoerd. De paniek in het dorp was groot, maar het was een duidelijk bevel dat iedereen begreep. Om 10.00 uur kwam er een colonne vrachtwagens en twee uur later was alles vertrokken. Ons huis hoorde bij Kessel, dus wij konden blijven. De Marensen waren vertrokken, en onze Kesselse buren - het gezin van Giel van Alem - waren een paar dagen daarvoor al vrijwillig vertrokken.

Onze ouders durfden het zo ook niet langer meer

*Een schoolfoto van voor de oorlog,
vlnr: Jo, Jan en Nelly van den Hurk*

aan en ons moeder vertrok met mijn zusters naar de Kesselse school. Onze Pa, Jan en ik bleven nog in ons huis en waren daar de enige burgers in wat je gerust een spookdorp kunt noemen.

Onze Pa vertelde ons waar hij mee bezig was in de uren die hij zo geheimzinnig afwezig was. Uit een geheime schuilplaats haalde hij een geweer en een armband te voorschijn, en hij vertelde ons dat hij wachtdienst liep tussen Maren en Kessel! En dat de frequentie van wachtlopen groter was om iedereen uit Maren te weren na die evacuatie. Hoe groot die groep van de OD was, weet ik niet, maar ze liepen altijd met zijn tweeën! Jan en ik waren nog jong genoeg om nergens veel gevaar in te zien, en wij vonden de hele situatie prachtig, en vooral avontuurlijk. Wij waren alleenheerser in niemandsland!

Niemandsland

Sommige boeren in Maren hadden de opdracht om het vee en andere dieren los te laten, genegeerd. Het vee dat binnen stond had honger, dorst of - in het geval van de koeien - moest nodig gemolken worden, dus begon het zich te roeren. Het geluid van die dieren ging door merg en been en onze Pa beval ons om bij de dichtstbijzijnde boerderijen het vee maar los te laten.

Nou dat was voor ons een avontuur op zich, het was net wild west.

Eén beeld uit die situatie staat nog altijd op mijn netvlies gegrift: als ik een boerenkeuken binnenstap om een mes te gaan zoeken, zie ik daar de verlaten maar rijkelijk gevulde ontbijttafel, met in het midden, zoals wel gebruikelijk bij boeren, een pan gebraden spek. Verheugd liep ik erheen want gebraden spek lustte ik zo graag, maar dichterbij gekomen durfde ik er niet één klein stukje van te pakken, vanwege de dikke laag vliegen die erop zat. Vele jaren later besepte ik pas wat een tragedies zich moeten hebben afgespeeld in de huizen waar mensen in rep en roer waren en al hun bezittingen moesten achterlaten.

De Polen en Canadezen betrokken in Maren inmiddels vaste stellingen achter de dijk. De uiterwaarden

en de Maas van dijk tot dijk waren niemandsland en vormden een prachtig schootsveld. Overdag kwamen er tanks bij iedere oprit achter de dijk staan, en af en toe schoten ze op de kerktoren van Varik, op de steenfabrieken of op de torens van sluis St.-Andries. Hoewel de afstand groot was, hebben mijn broer en ik één keer gezien dat er tijdens zo'n beschieting getroffen soldaten uit die torens vielen.

De actuele situatie op de Kesselse dijk: Deze foto is genomen met de rug naar Kessel, links van de dijk stond het huis van Den Braak. Rechts van de dijk ligt het water De Kil.

Als je de dijk van de vorige foto vervolgt kom je langs dit huis dat vroeger door mijn oom Kees van den Hurk bewoond werd en later door de familie Lagarde.

We zijn de dijk verder gevolgd richting Maren en zijn omgedraaid. We staan nu met het gezicht naar Kessel. In de verte rechts het huis dat vroeger door mijn oom bewoond werd. De foto werd genomen vanaf de plek waar mijn ouderlijk huis gestaan heeft en dat van buurman Giel van Alem.

Waterzuil

Jan en ik hielpen overdag 'n aantal uren in de veldkeuken bij de Polen, achter de dijk bij het pakhuis van de Boerenbond in Maren. De Polen kwamen uit de Ardennen en werden hier gelegerd waar de strijd minder hevig woedde om zodoende weer energie op te doen om straks terug te kunnen naar het front. Ze spraken wat Duits en Engels, en wij verstonden er een paar woorden van.

Gaandeweg werden we er kind aan huis.

In dat pakhuis stonden twee zware mitrailleurs (punt 50) opgesteld achter een klein raampje met het schootsveld op het Fort St.-Andries aan de overkant van de Maas, waar Duitsers zaten, die al de nodige ellende hadden aangericht in Maren. Als het middagmaal klaar was, mochten wij 'de wacht overnemen' en een kist met een band patronen richting St.-Andries leeg schieten, als wij tenminste iets verdachts waarnamen, wat natuurlijk altijd het geval was.

Als wij huiswaarts gingen, namen we nog 'n paar handgranaten mee om te gaan vissen in de wiel. Dat hadden we geleerd van de Canadezen.

Inmiddels was er achter ons huis op het weiland van boer Van Tuijl, een batterij zware mortieren opgesteld, en we bedachten dat we nog meer vis zouden vangen als we een handgranaat op een mortiergranaat zouden bevestigen. Het dorp was uitgestorven en de mortiergranaten lagen voor het grijpen, dus niets stond onze plannen in de weg. Met een stuk ijzerdraad van de omheining bevestigden we de handgranaat op de mortier en vanuit ons bootje, dat door mijn broer aan een touw werd vastgehouden, liet ik het pakketje onder het wateroppervlak zakken en trok de pin uit de handgranaat. De enorme waterzuil die het gevolg was van de explosie, leek zo uit een spannende film te komen. Wij waren echter zo geschrokken dat het woord 'spannend' niet eens meer van toepassing was. Ontzetting was een beter woord. De boot was lek aan alle kanten en zonk. Dat wij er ongedeerd vandaan kwamen, versterkte ons geloof in een engelbewaarder. Dat onze Pa na zijn aanvankelijke opluchting boos op ons was, mag duidelijk zijn.

De Duitsers begonnen wel meer terug te schieten.

De kerktoren van Maren werd eraf geschoten, en wij moesten in dekking onder een tank, terwijl deze zelf ook stond te vuren. Aanvankelijk lagen broer Jan en ik tegen de dijk bij het postkantoor totdat de commandant van de tank ons in de gaten kreeg. Hij greep ons alle twee bij de kraag en dirigeerde ons met korte bevelen onder de tank. Platliggen, vingers in je oren en wegblijven bij die banden. We beleefden een paar angstige momenten onder die tank: we zagen de vlammen uit de loop komen en ook de korte felle bewegingen van de tank tijdens het vuren op de overkant van de Maas.

De Duitsers brachten ook spoorweggeschut in stelling. Daar kwamen ze mee tot Zaltbommel, verder konden ze niet, want de brug was al kapot. Ook be-

gonnen de Duitsers Antwerpen te bestoken, met de V1. Die werden vanuit de Achterhoek gelanceerd en wij zaten precies in de vluchtbaan van die krennen. Ze waren zo onberekenbaar als de pest. Ze produceerden een heel apart knetterend motorgeluid en zolang als je dat hoorde, was er voor ons niet veel gevaar. Maar als zo'n motor stilviel dan was het ook een ijzige stilte die minuten duurde, en waarbij wij, plat liggend langs de muur of onder 'n tafel, de explosie afwachtte. Later werden ze zoveel mogelijk onderschept door de Spittfires. Dat was voor ons machtig om te zien. Ze schoten ze af net op Duits gebied, tussen Maas en Waal. De protestantse kerk in Lith kreeg rond die tijd een voltreffer van zo'n V1.

Onheilspellend

Veel munitie hadden de Duitsers blijkbaar niet, en de kennis om doelgericht iets te doen ook niet, want 'n keer of vijf per dag schoten ze vijf tot tien granaten de Maas over. Het lokte wel reacties uit van de geallieerden, want die stelden tussen Rosmalen en Nuland 'n batterij artillerie op. In Maren kwamen verkenners bivakkeren en die trokken, als het donker werd, met een klein groepje de Maas over. Daar verschole ze zich, en bij terugkomst aan deze kant van de rivier vertelden ze waar de artillerie de granaten moest zaaien. En dan kwamen er 'n hoop! En wij lagen dan weer met ons hoofd boven de dijk uit, om te kijken waar ze insloegen. Op het punt waar wij zaten, waren de granaten alweer met de daling bezig. Dat geluid wat ze dan maakten vergeet ik nooit meer: 'n flodderend siggeluid. Waren ze hoger dan klonk het geluid scherp fluitend. Omstreeks die tijd vielen er 'n paar granaten midden in Kessel. De twee jonge broertjes Van den Hogen kwamen daarbij om.

Naarmate de dagen voorbij gingen, voelden ook wij dat de spanning steeg. Iets ondefinieerbaars maakte ook ons onrustig, ondanks dat we al aan zoveel dingen gewend waren geraakt.

Plotseling kwam de waarschuwing dat we onder geen beding meer buiten mochten komen als het donker werd. Waarom? Dat wisten we de volgende nacht, toen er plotseling voor ons huis met mitrailleurs werd geschoten, en het buiten een zee van licht was. Twee dodelijke slachtoffers waren er: twee herdershonden die tegen de draden van de Tripflairs (lichtfakkels) waren gelopen. Dat spul was daar geplaatst door de Canadezen, omdat men Duitsers verwachtte. Ze zijn er die nacht ook geweest, want ze hebben drie boerderijen achter in Maren in brand gestoken of geschoten.

Op dat moment besliste onze Pa, dat we 's nachts niet meer in ons eigen huis zouden blijven. Blijkbaar had hij ook een seintje gehad dat het te onveilig werd.

Het krankzinnige in deze nachten was dat Canadezen en Duitsers elkaar ergens, op afstand, passeerden op weg naar voor hen vijandelijk gebied. De situatie was ook nog steeds zo dat de Canadezen,

De zwaar gehavende kerktoeren van Maren

(de Polen waren inmiddels vertrokken) niet iedere nacht in Maren bleven. Wij met ons drieën gingen tegen de avond naar oom Karel in Kessel, en sliepen daar op zolder in het hooi, om de volgende morgen weer naar ons huis te gaan. Pa op de fiets, Jan en ik lopend.

Dat ging een aantal dagen zo door. Na een onrustige nacht, waarin de kerk van Kessel werd opgeblazen (we bivakkeerden er zo'n driehonderd meter vandaan, maar alles went), waren we onderweg naar ons huis toen we een flinke rookwolk boven Maren zagen. Onze Pa stond ons ter hoogte van het huis van Bet Koopmans op te wachten om ons terug te sturen.

Inmiddels was ook mijn moeder aan komen lopen met nog een paar mensen. Na een kort overleg spraken mijn ouders af dat onze Pa alleen nog even naar ons huis zou gaan kijken, en nog wat spullen mee zou brengen. Onder andere – en dat ben ik nooit vergeten – vorken en lepels!

Pa ging op weg en zou direct terug komen. Maar na 'n uur was hij er nog niet. Moeder werd ongerust, en iedereen om haar heen vond het ook niet normaal. Na ongeveer twee uur werd er een beslissing genomen. Ik kreeg van iemand een damesfiets en ik zou gaan kijken waar onze Pa bleef. Naarmate ik dichterbij Maren kwam, voelde ik me minder lekker. Eerlijk gezegd: ik voelde me angstig. Ik fietste een niemandsland binnen, geen levend wezen te zien: geen militairen, onze Pa niet, alleen dikke rookwolken in een onheilspellende stilte.

Een deel van de vluchtroute over de Kesselse uiterwaarden. De foto is gemaakt in maart 2010.

Emoties

Voor de eerste keer speelde dit niet ver van ons huis. Ongeveer tweehonderd meter voor ons huis zag ik de fiets van onze Pa liggen, boven aan de dijk. En op vijftig meter afstand van het pad naar ons huis zag ik aan de rand van de dijk twee hoofden uit een schuttersput steken, met vóór hen een mitrailleur. Ik zag direct dat het Duitsers waren, en als reactie daarop pakte ik uit mijn broekzak 'n paar stengun- en geweerpatronen en liet deze vallen. Die patronen waren voor ons in die tijd speelgoed en statussymbolen, net als de Engelse legerkoppel die ik op dat moment omhad. Door een omhoog geschoven raam kwam 'n bullebak van een Duitser uit ons huis naar buiten gebeend om mij die koppel van het lijf te rukken en me af te snauwen dat ik 'n verrader was of zoiets. De gezichten van die drie, en vooral die SS-tekens op hun helmen, maken tot op heden nog altijd deel uit van mijn leven. Ze waren nog jong, 18 of 19 jaar. Ik stond daar tegenover hen en trachtte te vertellen dat die fiets die daar lag van mijn Pa was, dat hij maar even iets thuis kwam halen voor mijn moeder, en dat ik kwam kijken, omdat hij zolang wegbleef en mijn moeder ongerust was. Later in mijn leven dacht ik nog weleens: hoe heb ik me tegenover deze onmenselijke verontschuldigen ook! Het antwoord dat ik kreeg was een por in mijn rug, en de opdracht om naar de kerk in Maren te lopen. Eén van die soldaten liep schuin achter mij met een geweer in zijn hand! Het stuk dijk wat ik afliep richting Maren - ongeveer driehonderd meter tot aan de eerste vijf huizen langs

de dijk, waarvan er drie in brand stonden - heb ik huilend afgelegd, en ik heb ook om mijn moeder geroepen. Ik schaam mij er niet voor, het was zo! Het zijn de moeilijkste meters geweest die ik ooit in mijn leven gelopen heb. Er speelde van alles door mijn kop en bij iedere stap werd de drang om te vluchten sterker, maar ik was me ook bewust van dat schiettuig in mijn rug.

Plots liepen we in de rook van die drie brandende huizen. Het waren de huizen van Van Kessel en van Van Alem rechts van de dijk, en van Has van Lith links van de dijk. De rook trok van rechts naar links over de dijk en was behoorlijk dicht. We liepen er een eind in toen er, kort achter mijn hoofd, een knal viel. Zó hard dat ik in een flits dacht: nu worden we opgeblazen. De gebeurtenissen volgden elkaar nu snel op, binnen een tijdsbestek van zo'n vijf à tien seconden. In een reflex keek ik om en zag een Duitser vallen en met zijn helm tegen de grond slaan. Op hetzelfde moment pakte onze Pa me bij mijn linkerarm en riep: "Jozef, rennen, de dijk af, mij achterna!" Terwijl we dat deden gooide hij iets (vermoedelijk een pistool) in het brandende huis van Dien van Alem. Beiden wisten we dat we nu in het niemandsland terecht kwamen, het schootsveld van dijk tot dijk, met de Maas in het midden.

Dankzij het feit dat wij hier thuis waren, wisten wij hoe we met een omweg, via sloten en greppels terug konden komen naar Kessel. Ongeveer anderhalve kilometer moesten we afleggen, laag blijvend, kruipend, dan weer een stukje hardlopend door water

en modder. Toen we ons redelijk veilig waanden, hebben we even gerust want ik kón niet meer en Pa nog nauwelijks. Hier werden zijn emoties hem de baas. Terwijl hij me vastgreep zei hij huilend: "Jozef, ik ben geen moordenaar!" Hij bleef het herhalen tot we beiden weer een beetje bij zinnen waren. Toen zei hij: "Jozef, beloof me, als je oud bent, mag je vertellen hoe wij elkaar vonden." Ik begreep en verstond hem!

Veilig waren we nog niet, want voordat we 'n paar honderd meter verder waren, hadden de Duitsers ons ontdekt en floten de kogels over onze hoofden. Ondertussen hadden de Canadezen, die ons al enige tijd zagen aankomen, een paar zware mitrailleurs in stelling gebracht waarmee ze ons dekking gaven. Dat hoorden wij tenminste later. Vanaf de afrit bij Driek van Zon kwamen ze ons ophalen met twee Bren Carriers. Er hadden zich toen nogal wat mensen daar verzameld. Ons moeder was er ook. Van alle daar aanwezigen heeft niemand, ook onze eigen moeder niet, ooit kunnen begrijpen waarom onze Pa toen zo hysterisch werd. Zo doldriest dat de Canadezen hem moesten kalmeren en tegenhouden, want hij greep een Bren-gun en daar zou hij die Duitsers mee besluisen en ze de dijk afschieten, hij wist ze nu te zitten! Het feit dat ik tijdens onze vlucht geraakt was in mijn been had daar ongetwijfeld mee te maken. Wat hem er waarschijnlijk van weerhouden heeft, was het feit dat de Canadezen me met spoed naar een veldhospitaal in Eindhoven brachten om me te laten opereren.

Afspraak

Alleen onze Pa kon weten hoe dicht wij toen bij 'leven óf dood' waren. Alleen Pa kon antwoord geven op de vraag waar hij vandaan kwam op dat cruciale moment. Had hij een pistool, en zo ja waar kwam dat vandaan? Hadden de Duitsers ook iemand met hem mee gestuurd, want hij moest ook naar de Marrense kerk, iets wat hij in een opwelling tijdens onze vlucht gezegd had. Hij heeft het nooit verteld want ook hij zat met vragen: wisten de Duitsers soms van zijn OD-bestaan, had iemand hem verraden? Ook in ons dorp waren er helaas mensen die je zonder blikken of blozen zouden verraden als ze er zelf beter van werden. Ik heb nog weleens geprobeerd om meer duidelijkheid te krijgen, maar ondervond dat een slecht geweten in sommige gevallen de oorzaak is van een selectief geheugen. Veel vragen bleven onbeantwoord en zullen dat voor altijd blijven. Wat ik wel weet is dat drie Duitsers van dat beruchte korps (SS) in Rossum werden begraven. Uit oorlogsverhalen blijkt dat die troepen maar een paar weken in dat gebied gestationeerd zijn geweest. In mijn diensttijd (1948-1950) heb ik die graven gezien. Nog één keer heeft Pa met mij een paar woorden over toen gesproken. Hij was pas verhuisd naar het verzorgingshuis toen hij zonder enige aanleiding op een dag zei: "Je hebt onze afspraak van einde oorlog goed onthouden." Toen ik dat bevestigde zei hij:

Jo van den Hurk
in 2010

"Laat het zo blijven, jouw tijd komt nog wel." Ik zei: "Pa, zo jij het wenst." Einde discussie. Ook nu hadden we genoeg aan de blik in elkaars ogen en aan die paar woorden.

Mijn tijd is er nu.

Ik heb er lang over gedaan, voordat ik met mezelf in het reine was. Ook ik zat met vragen: zal ik het wel doen, of niet, wat maak ik allemaal los, wat roept dit allemaal voor vragen op? De wond aan mijn been, hoewel gelukkig nog slechts een litteken, verzweg ik bij elke medische keuring, bang als ik was om afgekeurd te worden voor het leger of de brandweer. Maar misschien nog banger dat ik moest uitleggen hoe ik eraan gekomen was, vragen moest beantwoorden die ik niet wilde beantwoorden omdat ik niet toe was aan het risico van het openscheuren van een oude wond. Alleen mijn echtgenote Tens is al die jaren deelgenoot geweest. Maar hoe meer jaren er verstreken, hoe sterker ik tot de conclusie kwam dat ik, door te zwijgen, er zelf helemaal niet van los kon komen, en dat het een obsessie leek te worden, zelfs nog op deze niet zo jonge leeftijd.

Een van de belangrijkste overwegingen om mijn verhaal op te schrijven is dat mijn broers en zussen er recht op hebben om dit verhaal en hun vader helemaal te kennen. Naast een geweldige vader was hij een goed mens, net als mijn moeder. Mensen die elkaar steunden, die eenvoudig leefden en nooit op de voorgrond traden. Die deden wat er gedaan moest worden, die er zwijgend waren als het nodig was, zonder zichzelf ooit op de borst te kloppen. Dat ze na de oorlog niet meer zo gehecht waren aan het dorp Kessel ligt voor de hand. Om te kunnen gedijen in een omgeving waar geld en bezittingen je status bepalen, hadden ze noch de juiste achternaam, noch de mentaliteit. Bitterheid is er echter niet geweest, het leven ging verder en ondanks alles vonden mijn ouders het meer dan de moeite waard. We eren hen door samen over hen te praten en door datgene wat zij ons leerden door te geven aan de volgende generaties. ■

Bomen, monumenten in de natuur

Boeiend kan hij vertellen als het gaat over de bomen in de gemeente Lith. Johan de Nooy, bestuurslid van de Heemkundekring, verzorgt daarom regelmatig een lezing over dit onderwerp. Voor deze speciale editie van de Maaskroniek fotografeerde hij de mooiste bomen in onze gemeente en beschrijft ze beknopt in dit artikel. Voor nu en voor de toekomst legt hij hiermee vast hoe mooi het hier is tussen polders en Maas.

Soort : *Geknotte Schietwilg (Salix alba)*
Stamomtrek : *gevarieerd*
Plantjaar : *± 1940*
Standplaats : *Maren-Kessel - Velmerweg*

Een buitengewoon fotogenieke singel van knotten, die een grote biodiversiteit met zich meebrengt. Behalve dat er allerlei vogels in huizen en broeden, bieden deze bomen ook onderdak aan kleine zoogdieren, kevers en andere insecten. In de kruin groeien veel verschillende kruiden, brandnetels, vlierstruiken of soms hele meidoorns. Het is toch een merkwaardige tegenstelling: de mens mishandelt een boom afschuwelijk door de kop eraf te hakken, en er groeit een prachtig product uit. Intussen voorziet de boom de mens van geriefhout (brandhout, klompenhout enz.).
Daarbij, op den duur is dit knotten en bijhouden de redding voor de boom. Zo kan hij zeker honderd jaar oud worden terwijl hij anders onder zijn eigen gewicht zou bezwijken. De dikste boom van Lith is een wilg (die weer hoognoddig geknot moet worden!). Hij staat in de Marensen niterwaarden en heeft een omtrek van 6 meter!

De dikste boom van Lithl.

Soort : *Paardekastanje (Aesculus hippocastanum)*
Hoogte : ± 15 meter
Plantjaar : ± 1970
Standplaats : *Lithoijen -
 Batterijstraat*

De boom moet eigenlijk nog monumentaal worden (dat wordt hij pas bij een leeftijd vanaf tachtig jaar), maar de prachtige vorm en de fraaie locatie zullen hier zeker aan bij dragen! De boerderij wordt niet alleen in een groen kader geplaatst, maar het zal ook de economische waarde ervan ten goede komen. Vroeger woonde hier Wimke Gijsbers met zijn gezin, beter bekend als 'Giepske de mollen-vanger'.

Soort : *Peer (Pyrus communis)*
Plantjaar : ± 1950
Standplaats : *Lith - uiterwaarden langs
 de Veerweg.*

Hoogstampeer. Een mooie blikvanger vanaf de pont. Vroeger stond hier een hele boomgaard, maar ten gevolge van kappen en vraat van beesten heeft de een na de andere hoogstampeer het loodje gelegd. Ook perenvuur en rooipremies hebben hoogstamfruitbomen in ijltiempo doen verdwijnen uit onze gemeente. Laten we zuinig zijn op dit exemplaar!

Soort : Gewone Es (*Fraxinus excelsior*)
Stamomtrek : wisselend tot max. 300 cm
Hoogte : wisselend, tot 15 meter
Plantjaar : ± 1945
Locatie : Lith - Jan van Ingenstraat

Dit is de mooiste laan van de gemeente Lith! J ren geleden werd, ook ongeveer op deze plek, de winnende foto gemaakt van een fotowedstrijd, georganiseerd door de Heemkundekring. Een bijzondere laan, met bomen in verschillende vormen. De drieling links heeft waarschijnlijk een ernstig ongeluk gehad in zijn jeugd, maar herstelde zich wonderwel. Veel snoei plekken zijn gaan inrotten en deze holtes geven weer broedgelegenheid aan allerlei vogels. Gelukkig zorgen de gebiedsbeheerders voor vervanging als een t  slechte boom geroid moet worden, zodat deze prachtige laan intact blijft.

Soort : Rode Beuk
(Fagus sylvatica 'Purpurea')
Stamomtrek : 390 cm (de linkerboom)
Hoogte : 25 meter
Plantjaar : 1860
Standplaats : Lith - voor het voormalige
 notarishuis aan de Lithsedijk 6

Het monumentale huis werd rond 1855 gebouwd. Er zijn oude foto's bekend van het toen nog nieuwe huis, met de jonge beukjes ervoor. Dit soort monumentale bomen geven een huis pas extra uitstraling en allure! Het zijn niet de oudste bomen van de gemeente Lith. Dat zijn waarschijnlijk de knotlinden op het Marktplaatsje in Lith (± 1840) of die voor de Hervormde Kerk in Oijen (1820).

Soort : *Canadese Populier (Populus canadensis)*
Stamomtrek : 460 cm
Hoogte : ± 30 meter
Plantjaar : ± 1935 (na voltooiing van de Maaswerken)
Standplaats : Lith – uiterwaarden, ter hoogte van huisnummer 57

Bakenpopulier langs de Maas: als je vanaf de dijk deze bakens langs de Maas ziet staan, realiseer je je niet hoe groot en dik ze zijn. Overigens lopen deze reuzen gevaar: vroeger gaven ze bij hoog water aan de schippers de vaargeul aan. Nu iedereen een tomtom aan boord heeft, zijn de bomen in de optiek van Rijkswaterstaat overbodig geworden en worden ze niet meer herplant als ze omvallen. Jammer, want ze zijn intussen een landschapselement geworden en zéér kenmerkend voor de Maas, die als enige rivier in Nederland bakenbomen heeft.

Soort : *Plataan (Platanus x acerifolia)*
Stamomtrek : 460 cm
Hoogte : ± 30 meter
Plantjaar : ± 1880
Standplaats : *Lith – Kerkstraat naast de Hoeksteen.*

Eén van de dikste en mogelijk de hoogste boom van de gemeente Lith! Vroeger stonden hier twee platanen, waarvan de kleinste in 2008 is gekapt omdat hij rot zou zijn. Later bleek dat helaas niet het geval te zijn. In de jaren '80 werd reeds een kapvergunning aangevraagd voor beide bomen, omdat ze te dicht bij 'de Hoeksteen' zouden staan en overlast veroorzaakten. De buurt protesteerde met succes en wist deze meer dan honderd jaar oude bomen te behouden. Elk jaar broedt er een roekenkolonie in deze boom.

Soort : *Zomereik (Quercus robur)*
Stamomtrek : 410 cm
Plantjaar : ca. 1880
Standplaats : *Lithoijen - Weisestraat 15a*

De dikste eik in de gemeente Lith. De stamomtrek wordt meestal gemeten op een hoogte van 1,30 meter. Als je de omtrek deelt door 3,14 (het getal pi), krijg je de doorsnede. Deze eik is dus 130 cm dik, een hele normale dikte voor een volwassen eik.

Soort : *Kaukasische Vleugelnoot*
(*Pterocarya fraxinifolia*)

Stamomtrek : 375 cm

Plantjaar : ± 1900

Standplaats : *Lithoijen, naast de kerkhofmuur*

Eén van de mooiste bomen van de gemeente Lith! De vleugelnoot is een notensoort, die je in Lith niet zoveel tegenkomt. Werd door de jeugd vroeger veel als klimboom gebruikt.

Intussen is de klimop, die de oude kerkhofmuur te veel beschadigde, verwijderd.

Soort : *Hollandse Linde*
(*Tilia x europaea*)

Hoogte : ± 30 meter

Plantjaar : ± 1880

Standplaats : *Oijen - Oijense Bovendijk ter hoogte van het kasteel*

De ongeveer zeventig lindebomen langs deze laan (drie rijen) zijn cultuurhistorisch zeer waardevol en hebben een grote ecologische en landschappelijke waarde voor de omgeving. Als je er zomers onderdoor rijdt, krijg je een 'kathedraalgevoel'. De laan biedt onderdak aan o.a. diverse vogelsoorten en vleermuizen, terwijl er in de steile oever van de slotgracht regelmatig ijsvogels broeden.

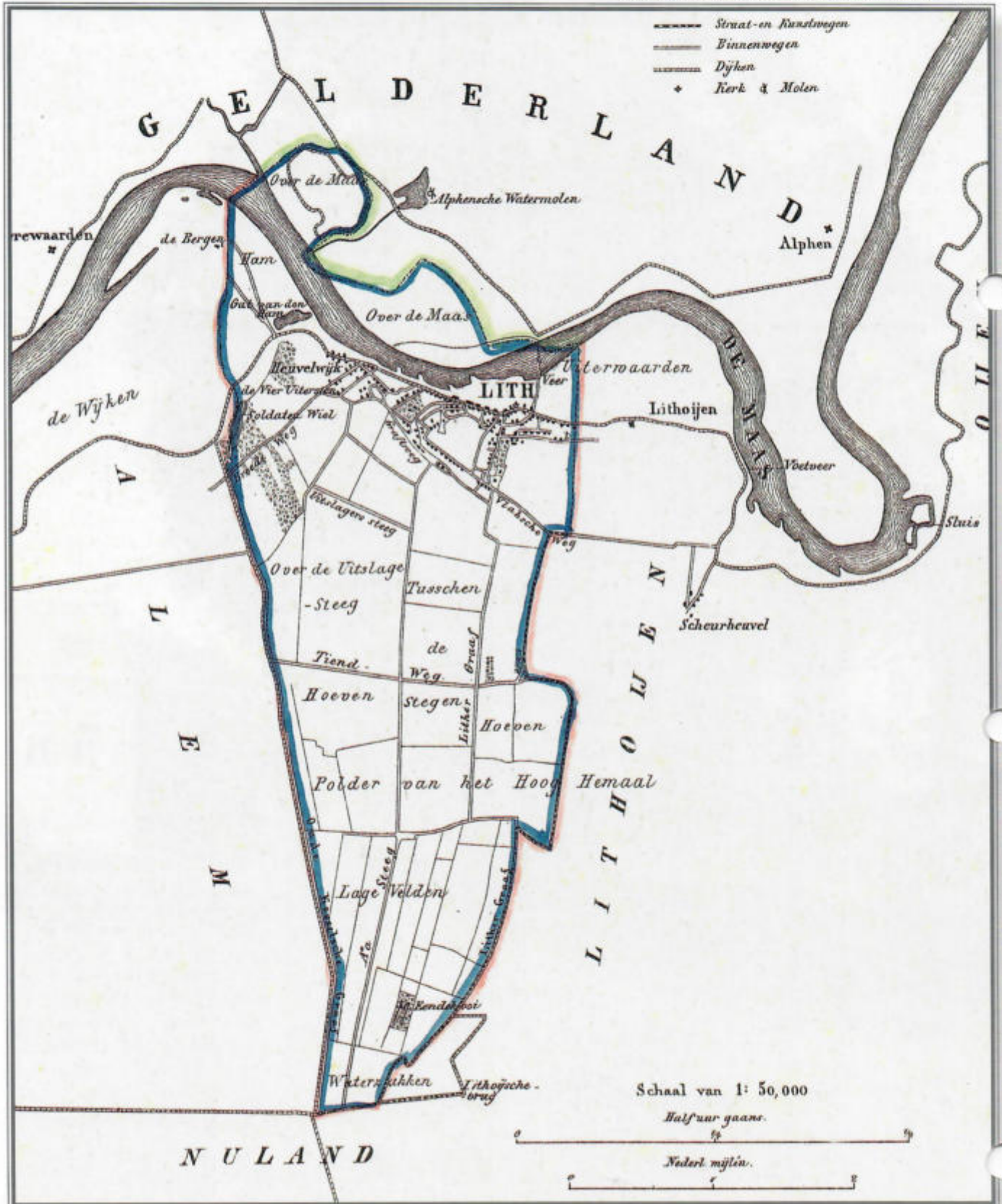

De Fagus sylvatica 'Purpurea' ofwel de Rode Beuk. Een bijzonder mooi exemplaar aan het Prelaat van den Berghplein in Lithoijen.

Lith in vogelvlucht

door Henk Buijks

Gemeente Lith 1865, 988 Bunders, 1250 inwoners

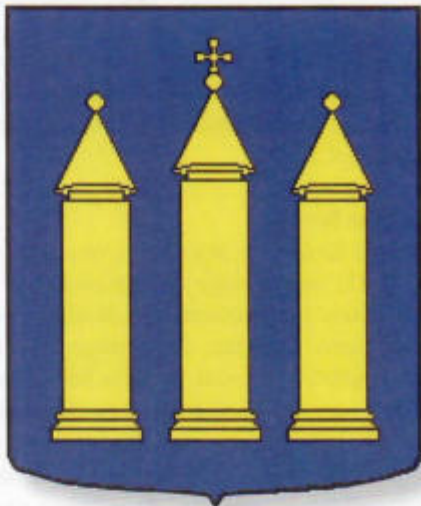
De in december 2010 nog steeds zelfstandige gemeente Lith, 5.551 hectaren groot, ligt ten noordoosten van 's-Hertogenbosch. Ten noorden en westen stroomt de Maas, en in het zuiden grenst Lith aan de gemeenten 's-Hertogenbosch, Maasdonk en Oss. De gemeente telt zes kerken. Dat zijn van west naar oost: 't Wild, Maren-Kessel, Lith, Lithoijen, Teeffelen en Oijen.

In 1939 werden Lithoijen en Oijen en Teeffelen bij Lith gevoegd. In 1958, toen de gemeente Alem, Maren en Kessel werd opgeheven, kwamen Maren-Kessel en 't Wild erbij. Het dorp Alem werd bij die gelegenheid aan de Gelderse gemeente Maasdriel toegevoegd. Als gevolg van de Maaskanalisisatie tussen 1930 en 1940 was dit dorp al aan de andere kant van de Maas terechtgekomen.

Het oorspronkelijke Lith was natuurlijk veel kleiner, namelijk 988 hectaren. Aan de landzijde werd het begrensd door de gemeenten Alem c.a., Nuland, Geffen en Lithoijen. Het kerkdorp Lith was de enige woonkern.

De naam

De naam Lith betekent 'gerechtshuis', maar ook 'weg' en 'overtocht'. En in het Anglo-Saksisch staat het werkwoord 'lithan' voor 'varen'. De naam heeft natuurlijk te maken met de geografische ligging van Lith: pal aan de Maas en hemelsbreed slechts enkele kilometers verwijderd van de rivier de Waal. In vroeger eeuwen gold nog sterker dan nu dat de rivieren comfortabeler transportwegen waren dan de landwegen.

Het gemeentewapen

Het gemeentewapen van Lith houdt direct verband met de Sint-Lambertuskathedraal te Luik. In 1024 kwam de heerlijkheid Heerewaarden, waartoe Lith behoorde, definitief in handen van het domkapittel in Luik. De kathedraal daar, die na de Franse Revolutie werd verwoest, had drie torens. Vandaar dus dat er drie torens staan in het huidige gemeentewapen.

Oudste vermelding en vroege ontwikkeling

De bewoningsgeschiedenis van Lith gaat ver terug. De oudste sporen van bewoning, vooral in de zand- en grindgaten in de Lithse Ham, dateren uit de late bronstijd/vroege ijzertijd (700 tot 500 v.C.). Ook de Romeinen hebben hier hun sporen achtergelaten. De eerste schriftelijke vermelding van 'Litta' stamt uit de tiende eeuw, toen koningin Gerberga goederen die zij in Lith had, aan de abdij van de Benedictijnen in Reims schonk. Die goederen lagen in het

gebied dat ooit Klein-Lith en later Lithoijen werd genoemd. Groot-Lith was de aanduiding voor het latere dorp Lith. In ieder geval lag de oudste kerk van Lith en Lithoijen vroeger precies halverwege beide dorpen, in 't Groenewoud.

Dijkstoel

Zoals de naam al aangaf, is de ligging aan de Maas belangrijk geweest voor Lith. Zo had het dorp een riviervol en een veer op Alphen. Ook de beroepsbevolking was er vanouds gevarieerder dan in dorpen meer landinwaarts. Het water was echter niet alleen vriend, het vormde, reeds in de middeleeuwen, een bedreiging. Al rond 1250 werden er daarom Maasdijken bij Lith aangelegd. En om die dijken goed te kunnen onderhouden moet Lith spoedig daarna al een dijkstoel hebben gekregen, een college van heemraden. In latere tijd blijken de dorps-schepenen tevens heemraad te zijn. Omdat het Maaswater ook regionaal moest worden gekeerd, werd in 1325 het waterschap De Polder van het Hoog Hemaal opgericht met heemraden uit Lith, Lithoijen, Geffen en Oss.

Markt

De kanunniken uit Luik gaven in 1359 Lith een bestuursreglement om de zaken goed aan te kunnen pakken. In datzelfde jaar werd ook de gement (de gemeenschappelijke grond van het dorp) verdeeld. Daarbij werd het Marktveld uitgezonderd voor het houden van een markt. Het kapittel van Sint-Lambertus gaf het dorp Lith namelijk een vrije weekmarkt. "Vrij" betekende dat de kooplieden dan de bescherming genoten van de plaatselijke heer. De markt zou op dinsdag zijn en de bijbehorende bescherming duurde vanaf maandagmiddag 3 uur tot

woensdagmiddag 3 uur. Deze vrijheid was voor iedereen, met uitzondering van misdadigers.

Mogelijk maakte de markt deel uit van een pakket van maatregelen dat de Luikse kapittelheren wilden nemen om Lith tot een omwaterde en omwalde stad te verheffen. Maar verder dan het graven van een dorpsgracht is het nooit gekomen. De Graftweg en de sloot ernaast herinneren daar nog aan.

Loop van de bevolking

In de achttiende eeuw telde Lith rond de 800 inwoners. In 1791 waren dat er ruim 900 en in 1813 was het aantal boven de 1.000 gekomen: 1.019 om precies te zijn. Lith groeide maar heel langzaam in de negentiende eeuw: in 1850 waren er 1.200 inwoners

en in 1900 bijna 1.300. In 1950 waren dat er 1.500. Pas daarna ging het veel sneller: vijftig jaar later, in 2008, was het bevolkingsaantal van het dorp Lith verdubbeld tot 3.055.

Middelen van bestaan

Traditioneel leefde de bevolking van Lith van de landbouw. De regelmatige overstromingen van de Maas maakten de oogsten wisselvallig. Diezelfde overstromingen maakten daarentegen de weilanden zeer vruchtbaar, zodat hooi en begrazing door vee nog het meeste opleverden. De vrije weekmarkt heeft er uiteindelijk niet toe bijgedragen dat de handel van bovenlokale betekenis is geworden. De transportsector was dat wel: de schepen van Janssen Boten bevoeren jarenlang onze grote rivieren. Het bedrijf werd later voortgezet als Janssen Auto's. Ook zijn in Lith nog steeds twee busondernemingen actief.

Kerken

Doordat het Luikse kapittel in 1672 het overheidsgezag moest overdragen aan de Staten-Generaal der Zeven Verenigde Nederlanden, ging de middeleeuwse kerk over naar de kleine protestantse gemeenschap van Lith. Na de verwoesting van de kerk door een V-1 in januari 1945 werd het nieuwe protestantse kerkje op bijna dezelfde plaats gebouwd.

De katholieke Lithenaren kerken aanvankelijk in hun schuurkerk; in 1841-43 verrees op dezelfde plaats een pastorie met een waterstaatskerk eraan vast. Deze kerk had veel te lijden van de overstromingen van 1867, 1876, 1880, 1882 en 1883. Van daar dat spoedig werd gedacht aan een nieuwe

Pastorie en kerk Lith

Sluis en stuw Lith

Sint-Lambertus. Deze werd door de Roermondse architect C.H.J. Franssen gebouwd in de jaren 1898-1900. Tot de dag van vandaag bepaalt deze neogotische kerk het silhouet van Lith.

In de kerk staat een monumentaal orgel van de Belgische orgelmakers Loret. Sinds de jongste restauratie van ex- en interieur kan het gebouw er weer een hele tijd tegen.

Typisch Lith

Al vele jaren is Lith bekend vanwege het stuw- en sluiscomplex, dat overigens op oorspronkelijk Lithoijens grondgebied ligt. In de jaren 1932-1936 kwam dit belangrijke waterstaatkundige werk tot stand als onderdeel van het Maaskanaliseringsproject. Honderden werklozen uit de gehele Maaskant konden hier toen aan de slag. Doordat de omvang van de binnenvaartschepen steeds maar toenam, werd op de duur een nieuwe sluis noodzakelijk. In 2002 kwam deze gereed. Het complex draagt nu de naam

Maximasluizen. Eerder al had Nuon aan de Gelderse kant een waterkrachtcentrale gebouwd.

Natuurlijk kennen veel Nederlanders Lith vooral als het 'Dorp aan de rivier', naar de titel van de roman die Antoon Coolen in 1934 publiceerde. In dat verhaal neemt de dorpsdokter Tjerk van Taeke een centrale plaats in. Als model voor dit romanpersonage heeft Coolen de kleurrijke figuur van de legendarische dokter Jacob Wiegersma genomen. Fons Rademakers verfilmde in 1958 Coolens veelgelezen boek. In 2007 kreeg Coolens verhaal een reprise in de vorm van een groots opgezet theaterstuk in de Lithse uiterwaarden.

Lith heeft nog iets speciaals: de dorpspaden tussen de Maasdijk en de rest van het dorp aan de andere kant van de Hereneng, het in oorsprong groene dorpshart. Helaas zijn er enkele verdwenen, maar hetgeen van dit cultureel erfgoed resteert, wordt redelijk beschermd. ■

Engwijkpad Lith

Grada vertelt

Grada de Jong,
ca. 10 jaar.

door Mechtilde Meijer

“Bèter rooi hoar op goeie grond, ès zwarte op ’n ezelskont!” De kleine Gradje de Jong weet precies hoe ze moet reageren als iemand haar plaagt met haar rode haren. Die kreeg ze van Onze Lieve Heer en daar heb je geen kritiek op, af uit! Alleen dokter Wiegiersma krijgt geen weerwoord, want daar is ze bang van. Als ze een medicijn moet gaan ophalen voor haar zieke broer, neemt ze een vriendinnetje ter versterking mee. “Zo rooie”, bromt hij, als ze binnenstappen, “kom je het flesje voor je broer halen?” Ze durft hem bijna niet aan te kijken. “Ja, dokter”, klinkt het verlegen. “Nou, dat vind ik toch flink”, zegt de dokter. Als hij haar het flesje heeft gegeven, haalt hij een geldstuk uit zijn zak en zegt: “Hier hebben jullie een dubbeltje en dat mag je thuis niet afgeven, daar ga je eerst snoep voor kopen. Samen delen, hè?” Opgetogen snellen de meisjes naar het winkeltje van Bertus de Scheet¹ op de Lithsedijk en kopen elk een groot nogablok. Moeder De Jong reageert geamuseerd: “Als de dokter dat gezegd heeft, dan is het goed.”

Grada (Gradje) de Jong werd geboren op 6 november 1918 in de Lithse Heuvelwijk. Ze is de jongste dochter van Cornelis Jacobus de Jong en Maria Regina van Soerlandt, die dan vijf kinderen hebben: Ruth, Klaas, Marie, Anna en Grada. Het echtpaar De Jong leidt een goed boerenleven in Lith. Cornelis heeft een stier die voor prima nakomelingschap zorgt in de regio. Zelfs de boeren van de hei, die hier aan de Maaskant jongvee hebben lopen, willen graag dat Cornelis controle houdt over hun beesten. Hij ziet het wanneer een koe zover is dat de stier zijn werk kan doen en houdt er nauwkeurig administratie van bij. Als het op afrekenen aankomt, wordt hij blindelings geloofd, want: “*Knillis de Jong, dor kunde van op òn.*” Marie zorgt voor haar gezin en een deel van de boerderij.

Al vroeg in haar leven verliest Grada haar vader. Ze is nog maar net vier jaar als hij ernstig ziek wordt. Een paar dagen vóór kerstmis 1922 overlijdt hij. Ze heeft maar weinig herinneringen aan hem en deels heeft dat te maken met de goede zorgen van haar oudste broer Ruthgerus (Ruth), die zijn vader aan het sterfbed beloofde om goed voor moeder en de anderen te zullen zorgen. Een belofte die hij zeer serieus zou nemen.

Grada zit dan al een jaartje op de bewaarschool in het klooster bij zuster Allegonda. “Veel speelgoed was er niet”, vertelt ze, “een doos met houten ballen

waaraan linten zaten en wat houten blokken om mee te bouwen.” Als later zuster Angelica komt, krijgen de kinderen ook fröbelles en leren ze kleine werkjes te maken met vouwblaadjes. De zusters zingen ook met de kinderen en maken korte wandelingen met ze in de kloostertuin of op het kerkhof. Grada herinnert zich nog een liedje dat ze zongen met St.-Jan:

*Met St.-Janneke gaan wij naar buiten
en dan horen wij de vogeltjes fluiten
twee aan twee, twee aan twee
zo gaan wij met de zuster mee.*

Melkles

Schrijven leert Grada met de griffel en de lei, en zoals de meeste kinderen veegt ze soms het leitje schoon met haar mouw. “*Niet met het mouwke, hoor!*”, zegt juffrouw Meijntjes regelmatig. Zij weet hoeveel werk het de moeders zal kosten om die kleren weer schoon te krijgen, maar leg dat maar eens uit aan een zesjarige die vindt dat mouwen dienen voor twee belangrijke dingen: je neus afvegen en je leitje schoonpoetsen. Juffrouw Meijntjes doet de eerste en de tweede klas². In de derde en de vierde klas krijgt Grada les van zuster Constantina, die

¹Bertus van Maren, er waren er drie in Lith, vandaar deze bijnaam.

Een oude ansichtkaart van het klooster van Lith, rechts de meisjesschool

later opgevolgd wordt door zuster Christiani. De vijfde en de zesde klas krijgen les van zuster Afra. Wie na de zesde klas nog niet oud genoeg is om de school te verlaten, doet nog een jaartje de zevende klas. "De boekjes bleven hetzelfde als die van de zesdeklassers, alleen de vragen werden moeilijker", weet Grada nog.

Dankzij de bemoeienis van haar oudste broer Ruth, rolt Grada soepel door de lagere schooljaren. Als ze iets uit de les niet begrijpt en er tussen de middag aan tafel over vertelt, zegt Ruth meestal "even opschieten met eten dan", en legt haar na het eten geduldig de leerstof uit. Als ze ziet hoe het andere kinderen vergaat, met strenge vaders die niet zuinig zijn met oorvegen, bekijkt ze de zaak van de praktische kant: ze heeft dan wel geen vader meer, maar oorvegen en zo heeft ze dan óók niet.

In haar lagere schooltijd komt er elektriciteit in Lith. Grada weet het nog precies omdat die grote houten paal naast hun huis zo lekker rook. Op zijn ziekbed had haar vader nog tegen moeder gezegd: "Marie,

²In die tijd gaat een kind twee jaar naar de kleuterschool. Daarna wordt zes of zeven jaren lager onderwijs doorlopen. In 1986 wordt het groepsysteem ingevoerd en verandert de kleuterschool in groep 1 en 2 en de eerste klas van de lagere school in groep 3, enz.

³Het voormalige gemeenschapshuis dat in 1991 gesloopt werd.

vat dat elektrisch licht nou, ge kunt het betalen en bronolie is veel te gevaarlijk." Zodra het kan, maakt het gezin De Jong dan ook gebruik van elektriciteit, niet alleen veiliger maar ook een hele vooruitgang. In het laatste schooljaar krijgt Grada van zuster Afra een boodschap mee naar huis: "Vraag maar aan je moeder of je op Franse les mag, dan kun je doorleren." Marie de Jong weet dat dat hoge kosten met zich meebrengt, want doorleren betekent dat haar dochter in Veghel op kostschool zal moeten, en dat kan ze niet betalen. "Zeg maar tegen de zuster dat je naar de naaischool mag en dat je melken mag leren." En daarmee is de kous af. Zuster Afra weet waarschijnlijk ook wel dat het niet altijd onwil is, als ouders anders beslissen. Grada leert dus naaien en melken, vaardigheden waar ze haar leven lang plezier van zal hebben.

Melkles krijgt ze thuis van haar broer Ruth, die bij de Trappisten in Tilburg leerde hoe hij zijn kennis op anderen kon overbrengen en sindsdien melklessen mag geven in Lith en omgeving. Voor de naailessen gaat ze elke middag naar het patroonaatsgebouw³ waar ze op de eerste verdieping de naaiklassen volgt, net zoals haar zussen dat vóór haar al deden. Moeder De Jong vindt het een nuttige opleiding, dus mag Grada ook kniplessen volgen en patroontekenen. Als ze klaar is met haar naailessen kan ze met haar handen maken wat haar ogen zien. Ze tekent er zelf de patronen voor, en hoe moeilijk

Het patronaatsgebouw waar Grada op de eerste etage naailessen kreeg

een kostuum ook lijkt, Grada ontleedt het en maakt er een patroon voor. Ook voor haar kinderen zal ze later veel kleren maken.

Burenhulp

In die periode breekt er brand uit bij de burens van Marie de Jong, waardoor zes huizen in vlammen zullen opgaan. Alleen de brouwerij en het bijbehorende huis blijven gespaard. Het is hooitijd en het loopt tegen het feest van Petrus en Paulus. Grada is op dat moment onderweg naar de kerk om te biechten en terwijl ze de kerk binnenkomt – eigenlijk een beetje te laat – begint de kerkklok te luiden. De pastoor komt uit de biechtstoel want als de kerkklok luidt zonder enige aanleiding betekent dat onraad in het dorp. Als hij de vrees uitspreekt dat er ergens brand is, komt juist Nel Schonenberg aanhollen die vertelt dat er bij Grada thuis brand is. De pastoor stuurt alle biechtelingen naar huis, en thuisgekomen ziet Grada dat er geen redden meer aan is. Haar moeder, die even was gaan liggen omdat zij in deze drukke tijd ook nog moest gaan melken, staat op kousenvoeten buiten. Haar broers, onwetend van de ellende in hun eigen huis, zijn met man en macht aan het helpen bij de burens om het vee los te maken. Pas als de Osse brandweer het vuur enigszins onder controle heeft, wordt de schade bij De Jong zichtbaar: veel dieren hebben het leven gelaten in de vlammen, inclusief een vetgemest kalf en de reeds verkochte varkens die de volgende dag

opgehaald zouden worden. Van de huisraad is niets meer over. Alles wat de familie heeft, is in vlammen opgegaan. Wat rest, zijn de kleren die ze dragen. Die nacht brengen Grada en haar moeder door bij familie, en ondanks het genereuze aanbod van brouwer Van Mourik slapen de broers Ruth en Klaas liever bij Janus van Amstel. Ze helpen Janus vaak bij het lossen van karren en voelen zich in hun vieze kleren bij hem in de hooiberg meer op hun gemak. Janus en Mina van Amstel bieden het gezin onderdak zo lang als het nodig is: *“Marie ge kunt hier blijven, we hebben plòts zat!”* Bij de textielwinkels in het dorp krijgen ze krediet zodat ze voorlopig wat schone spullen kunnen kopen, en later worden er in Den Bosch nieuwe bedden gekocht. Een jaar later staat er een nieuwe, degelijke boerderij met een Franse kap aan de Heuvelwijk. De broers Klaas en Ruth hebben eens rondgefietst om te zien

Heuvelwijk Lith, de in de dertiger jaren nieuw gebouwde boerderij van de familie De Jong

De meisjes van de Katholieke Jeugd Vereniging Lith, tijdens een uitstapje naar zee in 1935. Grada (5e van links) is hier een jaar of 17.

hoe andere boeren in de omgeving dat doen, als je rundvee hebt, en zoveel mogelijk hooi op wilt slaan. Tijdens een tocht door het rivierengebied van Maas en Waal, zien ze veel van dit soort huizen en thuis wordt besloten dat dit model het moet worden. In het achterhuis komt een enorme hooizolder die evenals de zolder in de voorhuis met planken wordt dichtgemaakt: vanaf nu komt er geen stofje meer naar beneden dwarrelen!

Glimlach

Als Grada een jaar of zestien is, gaat haar zus Anna trouwen. Tijdens de bruiloft wordt een versje voordragen waarin Anna geroemd wordt om haar vele verdiensten, onder andere het rondbrengen van het blaadje van de Katholieke Jeugd Vereniging. Het vers eindigt met: '..... dat doet ze oh zo goed, haar ijver was de prijs, als Gradje het nou maar doet.'

Aanvankelijk heeft Grada daar helemaal geen zin in, want nu Anna gaat trouwen moet ze sowieso voortaan alleen met de handkar naar de Kleine Bergen achter de Lithse Ham om zes koeien te melken. Ook binnenshuis zal ze taken overnemen van haar oudere zus, dus "Nee, Gradje, doet het niet!" is die avond haar antwoord. Dat de soep nooit zo heet gegeten wordt als hij wordt opgediend, blijkt als Grada de nodige routine heeft opgebouwd bij het uitvoeren van haar extra taken. Ze strijkt over haar hart en gaat voortaan ook de blaadjes van de jeugdvereniging bezorgen op zondagmiddag.

Omdat ze bevriend is met de meisjes Van Sonsbeek, bewaart Grada dat adres tot het laatst, zodat ze daar een beetje kan blijven buurten. Zeer tot genoegen van hun broer, Klaas van Sonsbeek, die erg op de vriendin van zijn zussen gesteld raakt. En zij op hem, want als Klaas eens met haar meewandelt naar huis als het al een beetje laat is, maakt ze geen bezwaar. Als ze op dit punt in haar verhaal is aangekomen, zie je dat ze er met veel genoegen aan terugdenkt. Met een glimlach rondt ze af: "Ja, en zo is het gekomen....."

Klaas is kuiper van beroep. Hij maakt vaatjes voor de Lithse stoomzuivelfabriek 'De Maaskant', waar hij in vaste dienst is. De vaten worden gemaakt van beukenhout, waarin de in perkamentpapier verpakte boter naar Engeland wordt verscheept. Tijdens

Klaas van Sonsbeek en Grada de Jong, 1941 verlovingsstijd

Het kersverse echtpaar Van Sonsbeek-de Jong

de bezetting hebben de Duitsers geen behoefte aan vaatjes, zij verpakken de boter in kartonnen dozen. Klaas van Sonsbeek zit van de ene op de andere dag zonder werk.

Daarna wordt hij melkschepper, evenals zijn toekomstige zwager Ruth. Hij gaat naar dezelfde school als Ruth, zodat ze straks een treetje hoger op de ladder kunnen klimmen: zelf melkmonsters onderzoeken in het laboratorium. Directeur Vogels van de zuivelfabriek adviseerde Ruth enige tijd geleden al om dat te gaan leren en Klaas gaat naar dezelfde school in Breda.

De melkmonsters die Klaas ophaalt (elke koe wordt

Klaas van Sonsbeek is kuiper van beroep en is in vaste dienst van stoomzuivelfabriek 'De Maaskant'.

om de drie weken 'bemonsterd') worden onderzocht in het laboratorium van de fabriek: hoe hoger het vetgehalte, hoe hoger de prijs die de boer per liter krijgt.

Thuis wordt voor vertrek in elk monsterflesje een tabletje kaliumbichromaat gedaan, zodat de melk een week houdbaar blijft. Daardoor hoeft elke melkschepper maar één keer in de week zijn monsters aan te leveren bij het lab. "Die tabletjes waren giftig", vertelt Grada, "ik zal die naam nooit vergeten, want ik zag het thuis elke morgen gebeuren dat er voor dat ze meegenomen werden zo'n tabletje in de monsterflesjes ging".

Jap Tjong

In 1942 zijn er twee bruiloften in huize De Jong. Grada trouwt met Klaas op 29 september en een maand later haar oudste broer Ruth, die indachtig de belofte aan zijn vaders sterfbed, gewacht heeft tot alle kinderen 'op hun plaats' zijn.

Grada en Klaas wonen voorlopig bij moeder De Jong in, en hun twee eerste kinderen, Lia en Riet, worden in de Heuvelwijk geboren. Beide kinderen worden 'gehaald' door dokter Jap Tjong.

Als Grada van Riet in verwachting is - het is nog steeds oorlog - mogen gewone burgers 's avonds niet op straat komen. Met handen en voeten weet Klaas de bij de brouwerij ingekwartierde Canadezen, duidelijk te maken dat zij dokter Jap Tjong moeten gaan halen, als de bevalling mocht beginnen. Grada en Klaas slapen in de kelder. Die is van gewapend beton dus veilig als er 's nachts onverhoopt een bom zou vallen. Als het zover is, komt de dokter uit zijn eigen veilige schuilplaats - de kelder van de Edahwinkel aan de dijkopgang bij het Marktveld - en probeert een grapje te maken om het ijs wat te breken: "Zo, slaap jij in de kelder, ben jij zo bang?" Een goedmoedige schermutseling met woorden volgt want deze arts-patiëntrelatie is hecht en kan tegen een stootje. Hoe onveilig ook de omstandigheden, de kleine Riet is meer dan welkom. Na haar zullen er nog zeven meisjes en twee jongens volgen.

Na de oorlog verhuist het jonge gezin naar een eigen woning in wijk C, Putwijk.

Hoewel ze gezellig wonen, is Grada er nooit echt op haar gemak omdat ze overal de dreiging van brand ziet "met al die rieten daken en de huizen zo dicht op elkaar". Ze is dan ook erg opgelucht als ze in 1949 verhuizen naar wijk B, de Lithsedijk, een veilige plaats voor hun groeiende gezin. Een van de eerste dingen die ze daar doen, is dakgoten en een regenput aanleggen. Drinkwater moet in deze tijd namelijk nog gehaald worden bij de dorpspomp naast het gemeentehuis, en de welputten die buitendijks lagen zijn door de komst van de stuw en de sluizen allemaal drooggevallen. Water voor de was haalt Grada uit de Maas.

Ze maakt hier aan de dijk een aantal moderniserin-

Een gezinsfoto uit 1962 Klaas en Grada met de kinderen Lia, Riet, Annie, Gerda, Ellie, Irene, Cor, Olga, Bernadette, Nico

1949, Mr. van Coothstraat Lith. Grada met haar drie dochters Lia, Riet en Annie.

gen mee die het leven veel gemakkelijker maken. Ergens in de vijftiger jaren komt er waterleiding, en een jaar of tien later volgt de riolering. Voortaan kunnen ze binnenshuis naar de WC en zelfs doorspoelen. Het oude toilet dat tegen een schuurtje onder aan de dijk staat, kan worden afgebroken.

Begin zestiger jaren komt er aardgas. Grada en Klaas kopen meteen een gasstel bij Tibosch en koken voortaan op flessengas. Wat een vooruitgang, en wat een verschil met het koken op een petroleumstel of de kachel! Meer dingen worden door de komst van het gas gemakkelijker gemaakt: groente inmaken bijvoorbeeld, en de was doen.

Bloemschikken

Grada is al lang lid van de Lithse boerinnenbond, en als ze gevraagd wordt voor het bestuur bespreekt ze dat eerst thuis met Klaas. Die vindt dat ze het moet doen: "Probeer dat nou, want het is altijd alleen maar werken. Doe nu maar eens iets voor jezelf." Ze

is een nijver bestuurslid, en één van haar verdiensten is dat de coöperatieve diepvries⁴ gebouwd kan worden, omdat ze het merendeel van de leden zover weet te krijgen dat ze meedoen.

Als er een cursus bloemschikken wordt aangeboden in het patronaatsgebouw doet ze mee en ontdekt ze een nieuwe passie. Na de cursus wordt ze lid van de Koninklijke Vereniging van Tuinbouw en Plantkunde in Den Bosch, waar ze de lessen voor gevorderden volgt. Gaandeweg leert ze steeds meer over bloemschikken en gaat ze zelfs deelnemen aan landelijke kampioenschappen. Ze wordt kampioen van Zuid Nederland en haalt vaak de krant. Pastoor Stegeman feliciteert haar met de behaalde resultaten en polst eens of ze ervoor voelt om de kerk te versieren op hoogtijdagen.

Daar zegt Grada geen nee tegen. De bloemen worden betaald door de parochie en Grada kan het nuttige met het aangename verenigen: iets doen voor de gemeenschap en er zelf plezier aan beleven. Klaas draagt zijn eigen steentje bij door de grote stukken met de auto naar de kerk te brengen. Ook het gemeentehuis versiert ze als er een nieuwe burgemeester komt, en de bruidsboeketten voor haar dochters maakt ze zelf.

In haar eigen huis is altijd wel een bloemstuk te vinden en met weinig middelen uit de tuin kleedt ze de kerst- en paastafel aan alsof er een fortuin is uitgegeven aan de bloemist.

In 1982 zijn ze veertig jaar getrouwd en in datzelfde jaar is Klaas veertig jaar controleur van de fokvereniging De Volharding uit Lith. Tot zijn grote verrassing speldt burgemeester Van den Berg hem in dat jaar een koninklijke onderscheiding op.

Beide echtelieden sukkelen in deze tijd met hun gezondheid. Klaas heeft hartklachten maar herstelt na een openhartoperatie weer goed. Het is dan ook geheel onverwacht als Klaas in januari 1985 overlijdt na een val van de trap. Klaas die altijd alles vlug doet, wilde 'gauw efkes' de elektrische deken aanzetten voor zijn vrouw. De hoofdpijn die aanvankelijk mee lijkt te vallen, blijkt de voorbode van onherstelbare schade. In de ambulance onderweg naar het ziekenhuis raakt Klaas buiten bewustzijn en kort daarna overlijdt hij in het Bossche Carolus ziekenhuis. Tijdens de begrafenisdienst zijn nog overal de kerstbloemstukken te zien die Grada in de weken ervoor maakte en die Klaas zelf naar de kerk had gebracht. Gelukkig woont haar jongste zoon, Nico, nog thuis. Iets te 'zorgen' hebben, geeft afleiding, hoewel ook hij binnen niet al te lange tijd het nest zal gaan verlaten.

⁴In de tijd dat koelkasten en vrieskasten nog geen gemeengoed zijn, wordt in veel dorpen een coöperatief diepvrieshuisje gebouwd. In zo'n diepvrieshuisje bevindt zich een grote carroussel met doorgaans twee lagen metalen lades die nog het meest lijken op een winkelwagentje. Zo'n lade wordt afgesloten met een hangslot, waarvan de betreffende huurder de sleutel heeft. Als de juiste lade voor de carrousseldeur staat, wordt het hangslot er af gehaald en kan de lade naar buiten worden geschoven.

stad en streek onder de loep

Mevrouw A. van Sonsbeek de-
ling, een vriendelijke bejaan-
de Lith, begon zes jaar geleden
met haar hobby bloemschikken,
maar ze vóór die tijd alleen maar
over hun dromen. Er waren toen
schonpluise dagen te doen. „Als
schonpluise dagen te doen. „Als
een gele van 10 kinderen goed
en hobby wijzig of helemaal
een tijd over“, zegt mevrouw Van
Sonsbeek, die woont aan de Lith-
dijk 27. Het begon op de Florade
in Amsterdam. Die groots opgestel-
te tentoonstelling bezocht zij met
haar man. Ze waren die dag 30
jaar getrouwd. Op de Florade
heeft zij haar eerste bloemstuk ge-
maakt. Ze had de smaak er na van
geen. Ze volgde bij de KVO een
cursus bloemschikken en later nog
zo'n cursus aan de Volksuniversi-
teit in Oss. Mevrouw Van Sons-
beek is lid van de Kon. Nij van
Tuis- en Plantkunde, zijdeling
Den Bosch. Waarom niet van de
„Tuis- en Plantkunde“? „Tuis- en
Plantkunde“, zegt de enthousias-
te bloemschikster.

stad en

Mevrouw Van Sonsbeek uit
Lith, die vorig jaar in de Flevobaf
in een landelijke wedstrijd de eer-
ste prijs veroverde in bloemschik-
ken in de klasse A, heeft nu mee-
gedaan in de Ereklasse. Vijftig
deelnemers uit heel het land heb-
ben in die klasse gestreden om de
hoogste eer. De kandidaten moes-
ten de bloemen voor deze wed-
strijd zelf uit eigen tuin meebre-
ngen. Het bloemstuk moest worden
aangebracht op een siersteen die
ter beschikking stond. De jury had
het moeilijk. Voor de drie beste
erentes, waar dat van mevrouw
Sonsbeek ook bij hoorde, moest de
jury voor de tweede keer de
bloemstukken beoordelen, om de
winnaar te kunnen aanwijzen. Het
verschil was bijzonder gering. Me-
vrouw Van Sonsbeek uit het Bra-
bantse Lith kreeg de derde prijs
toegekend en daar was ze bijzon-
der blij mee. Ook een hele eer de
derde prijs in de Ereklasse.

Een van Grada's passies is het bloemschikken. Ze is er erg goed in, vertellen de krantenknipsels.

In 1982 is Klaas van Sonsbeek veertig jaar secretaris en controleur van de fok- en controlevereniging De Volharding uit Lith. Tot zijn grote verrassing speldt burgemeester Van den Berg hem in dat jaar een koninklijke onderscheiding op.

De tegenslagen die Grada te verwerken kreeg in haar leven zijn niet gering. Samen met Klaas moest ze in 1948 al het verlies van een baby incasseren en tien jaar na het overlijden van haar echtgenoot verliest ze haar jongste zoon. De sympathieke Nico is dan inmiddels 34 jaar en vader van drie jonge kinderen. In februari 1995 raakt hij buiten zijn schuld betrokken bij een verkeersongeval en overlijdt aan zijn verwondingen. Nog geen dag is hij uit zijn moeders gedachten geweest.

Toch blijft Grada positief in het leven staan en ze is, met haar inmiddels 92 lenten, nog altijd actief. Zo is ze er – samen met dochter Gerda – altijd bij

*Nico v. Sonsbeek
1960-1995*

als er een lezing van de heemkundekring is, en was ze lid van een werkgroep van Lithse mensen, die door middel van interviews en groepsgesprekken een deel van de Lithse geschiedenis vastlegden. Op de website van het BHIC (Brabants Historisch Informatie Centrum), de initiator van deze avonden, staat een door Grada verzorgde virtuele wandeling door Lith (www.bhic.nl). Ze heeft er veel mensen een plezier mee gedaan, gezien het grote aantal reacties op de website. Verder gaat ze nog graag op bezoek bij familie en vrienden, ze kookt nog altijd voor zichzelf en elke dag loopt er wel even een van de kinderen binnen: koffie drinken, een boodschap, of restjes wol brengen waarmee Grada vrijwel dagelijks breit voor Poolse kinderen, die in Lithse gastgezinnen vakantie vieren. Om gastgezin te zijn, heeft ze niet genoeg te bieden, vindt ze zelf, maar met breien kan ze iets voor alle kinderen betekenen. Er komen aandoenlijke foto's op tafel waar Grada als gastoma omringd is door kinderen met door haar gebreide dassen. Ze heeft er inmiddels al honderden gebreid en ze wordt er nooit moe van. Zoals ze zelf zegt: "Praten en breien dat kan ik tegelijk!"

Honderden dassen heeft ze al gebreid voor de Poolse kinderen.

Beduusd

Bij zoveel activiteit in het verenigingsleven, de kerk en de samenleving kan het bijna niet anders dan dat daar waardering voor terugkomt. De enorme verrassing die burgemeester Sjoukje Haasjes-van den Berg voor haar in petto heeft, een koninklijke onderscheiding, wordt door alle betrokkenen tot op het laatste moment geheim gehouden. Grada krijgt op de 28ste april 2010 te horen dat ze de volgende ochtend een afspraak heeft met René Bastiaanse, de directeur van het BHIC, die nog wat aanvullende vragen heeft over haar verhaal op de website, en die een mooie foto van haar wil maken. De afspraak zal plaatsvinden bij dochter Annie, dan kan er in haar tuin - daar bloeit de blauwe regen - een foto gemaakt worden. In werkelijkheid geeft het Grada's kinderen de gelegenheid om alles voor te bereiden, zodat de hele familie erbij kan zijn. Als de bel gaat, denkt Grada nog even dat de burgemeester voor haar schoonzoon komt, maar al gauw wordt duidelijk wat de reden van haar bezoek is. Grada is totaal verrast en tegelijkertijd ontroerd: de toespraak van de burgemeester, al die familieleden in hun mooiste kleren en de feestelijke taart die kleindochter Anja voor haar maakte. Beduusd laat ze zich het lintje opspelden en nooit heeft ze geweten dat het zo leuk zou zijn om een onderscheiding te krijgen: "Het is mooi, een beetje waardering voor jezelf maar ook een beloning van je werk voor de gemeenschap. Naast een druk huishouden, wat je man maar moet

Grada is totaal verrast door de koninklijke onderscheiding en tegelijkertijd ontroerd: de toespraak van de burgemeester, al die familieleden in hun mooiste kleren en de feestelijke taart die kleindochter Anja voor haar maakte!

Een nog altijd levenslustige Grada van Sonsbeek-de Jong te midden van haar kinderen Lia, Riet, Annie, Gerda, Ellie, Irene, Cor, Olga en Bernadette

goedvinden." En Klaas, die zelf ook actief was in het verenigingsleven, vond het altijd goed. Hij stond volledig achter haar activiteiten en zou ongetwijfeld trots zijn op zijn 'gedecoreerde' echtgenote.

Grada blijft het leven het liefst van de zonnige kant zien. Volgens haar kinderen klaagt ze zelden, en voor mensen die dat wel doen heeft Grada een eenvoudige boodschap: "Als je niks wilt mankeren, moet je jong doodgaan, want dan heb je daar geen last van. Ouderdom komt nu eenmaal met gebreken."

Mogen wij daaraan toevoegen: "Tenzij je actief blijft, kijk maar naar Grada van Sonsbeek!" ■

De Lithse bakfietsenrace, een kleurig evenement dat tot ver over de gemeentegrenzen bekendheid genoot

Een uniek evenement

door Cor van Sonsbeek

Voor de één was het maanden trainen, voor de ander (die zaterdagavond nog besloot mee te doen, op een geleende fiets) was het 'lang leve de lol': de bak- en transportfietsenrace van Lith. Een uniek evenement midden in het centrum van dit kleine dorp aan de Maas.

Race met twee gezichten

's Morgens vijftig kilometer over alle verlaten dijken en polderwegen van de gemeente Lith en 's middags de altijd spannende sprints op een drukbezocht 'Mèrtveld'.

De sprints trokken de aandacht van heel Lith en omstreken en kregen een reputatie van 'heb ik jou daar'. Schrijvende en filmende pers, Polygoon Journaal, Veronica en zelfs de BBC kwamen opnames maken van dit Lithse evenement.

De deelnemers varieerden van bakfietsers (die volgens zichzelf bekend stonden als 'de krachtpatzers') tot transportfietsers (die zich als Eddy Merckx in het kwadraat voelden). Maar ook dames durfden de strijd aan. De vonken vlogen er vanaf, ook al was het volgens de mannen, net als voetbal, een echte mannsport. Je had de echte Lithse fietsers, die 'koste wat kost' wilden winnen en natuurlijk alle fietsers van buiten Lith: van Oss tot uit de Achterhoek en

verder, want ook uit het buitenland kwamen de deelnemers. Een uniek evenement en tegelijkertijd ook een traditie van Lith.

Een aerodynamische racebakfiets met maar één minpunt – de complexe en tijdrovende wissel

Hoe het allemaal begon

Zevenentwintig keer in totaal werd er gestreden om de grote prijs van Lith. En dat er gestreden is, dat mag je wel zeggen.

Het is allemaal begonnen in een tijd 'dat alles vanzelf leek te gaan en alles klikte'. We hadden begin jaren zeventig de KPJ (Katholieke Plattelandsjongeren vereniging, voortgekomen uit de R.K. Boerenbond, red.) die klonk als een klok en stond als een huis. Er werden sportdagen en culturele dagen georganiseerd, iedereen deed vol overgave en vooral met erg veel plezier mee aan deze evenementen.

Op een dag in 1973 kwam Gerard de Bekker met het idee om mee te doen met de bakfiets aan een race van honderd kilometer (ergens in Twente). Als vanzelfsprekend zei een handvol nietsvermoedende KPJ-ers: "Wij doen mee."

Deze wedstrijd werd voor de Lithse teams een buitengewone ervaring ('s nachts een rondleiding bij Grolsch). Gerard de Bekker en zijn maat Adrie van Amstel behaalden de tweede plaats en leerden teams kennen uit het hele land. Een groep enthousiastelingen uit Hulst (Zeeuws-Vlaanderen) zei de wedstrijd in het volgende jaar wel te willen organiseren. Ook daar waren de Lithse ploegen (met nog

meer deelnemers) van de partij. Een wedstrijd over honderdvijfentwintig kilometer dijken met veel wind en nog veel meer regen. Daar zijn toen de onsterfelijke woorden gesproken: "Als hij hier nie zit dan ben ik 'm kwijt!"

Hier ontstond ook het idee om de bakfietsenrace naar Lith te halen, maar dan in een iets ander jasje: vijftig kilometer 's morgens en 's middags de sprints op het Marktplaats met publiek. Omdat er in Lith meer fietsen dan bakfietsen waren, werd er een tweede categorie in het leven geroepen: de transportfiets. Deze formule was een schot in de roos: het eerste jaar (1975) honderdtwintig teams en 'duuzende' toeschouwers, de daarop volgende jaren was het ieder jaar 'volle bak'.

De nacht van Lith

De nacht voor dit evenement werd ook wel 'de nacht van Lith' genoemd, deelnemers van heinde en verre (Uden) kwamen naar Lith. Dat waren nog eens nachten in de Hertog Jan, Moira en de Stuwbar. Die zaten bomvol: een gezellige bende! En iedereen had toen al 'Bed & Breakfast'.

Op de grote dag zelf stond het hele dorp op zijn kop. Op de een of andere manier was bijna iedereen betrokken bij de bakfietsenrace. De strijd kon beginnen: de echte fanatiekelingen hadden behalve maanden trainen, (tot in Frankrijk toe) ook de bochten, wissels en techniek geoefend. De fietsen werden voorzien van nieuwe lagers en vet en het verzet werd gekozen. Dat was altijd een hoop gedoe: te groot dan ging je kapot, te klein dan kon je het niet bijhouden. Hoe was de wind? Was er regen 's morgens voor de wedstrijd? Het was altijd een strijd op het randje, ook van het reglement! Voor de een was het na maanden trainen 'de dood of de gladiolen' voor de ander was het een spontane actie vol dikke pret.

.... over alle verlaten dijken en polderwegen. Rechts is te zien hoe een team op snelheid blijft en de wissel uitvoert.

.. en 's middags de sprints op het Marktplaats met publiek

Trucs en tips

Vooral het gewicht van de fietsen was belangrijk en daar werd dan ook op gecontroleerd. Het gewicht van een racebakfiets moest zestig kilo zijn, en waar de regels niet in voorzagen, was men zelf creatief. Één keer was er een deelnemer die in de tijd van 'Francesco Moser' met een aerodynamische fiets aan de start stond: dichte wielen en de bak was vervangen door een soort raket, waardoor het wisselen wel moeilijker werd. Dus dit gebeurde dan ook maar één keer.

Zo werden er heel wat oefjes bedacht. Snel het zadel omhoog en omlaag kunnen zetten met veren en pallen, in geval van verschillende maten van de teamleden. Er werd veel getraind, en daarover heerste dan weer een soort van sociale controle van wie, wanneer, was gaan trainen. Maar ook daar werd iets op gevonden: in het geheim gaan trainen over de Maas. Daar kenden ze het fenomeen bakfietsen nog niet en keken de mensen je raar en vooral met vragende blikken na. In de gemeente Lith hoorde de trainende bak- en transportfietsen bij het straatbeeld in de zomermaanden.

Tactiek

Hard fietsen was belangrijk, maar ook tactiek stond hoog in het vaandel, zoals hoe en wanneer wisselen? De wissels werden uitreuen geïmplementeerd, maar op de dag zelf was het toch altijd spannend. De sprintwedstrijden op het Marktplaats gingen met vier bakfietsen of zes transportfietsen van start. De eerste bocht was een haarspeldbocht met een klein drempeltje, waar eigenlijk met goed fatsoen maar één fiets tegelijk door kon, dus die bocht was de belangrijkste. Ging je te hard van start dan ging je gelijk in de stobalen. Oefenen dus, maar die ene bocht kon niet geïmplementeerd worden, want pas vrijdag vóór de wedstrijd, werd de goot door de gemeente dichtgemaakt. Zo gebeurde het een keer dat een deelnemer zaterdagmorgen om 04:00 uur die belangrijke bocht ging oefenen. Het was nog donker en in volle concentratie botste hij tegen de auto van een krantenverdelers. De schade was beperkt maar de verbazing van de man des te groter: zo sta je dan een dag te vroeg in de krant!

De bak- en transportfietsenrace werd een steeds groter groeiend evenement, met veel bijkomende

zaken, zoals een rondemiss, de mini-bakfietsenrace en een toertocht voor de wat oudere deelnemers. Om allerlei redenen ebde de belangstelling voor dit ludieke evenement helaas weg. Maar we kunnen toch terugkijken op een evenement dat in totaal zeventwintig keer vol enthousiasme en succesvol is georganiseerd. In de gemeente Lith zal dit evenement altijd in het geheugen blijven, dankzij een tastbaar souvenir: een bronzen bakfietsje op het Marktplein. ■

.. en de reuzenfiets die de auteur van dit artikel ooit maakte als reclame stunt

Met ons kun je alle kanten uit.

Voormalig burgemeester Ria van Hoek-Martens had er duidelijk plezier in.

*'Sjef de Smid' aan het vuur in zijn smederij.
Opname uit de film 'Dorp aan de Rivier'
van Fons Rademakers*

*Fons Rademakers op de filmset
in Lith, de man links van hem
is vermoedelijk Eddy van der
Enden. Het jongetje onder de
camera is onbekend.*

De smid van Lith

door Mechtilde Meijer

"Met groeten aan de 'echte smid' van het Dorp aan de Rivier" staat er onder een prachtige foto van 'Sjef de Smid', staande bij het vuur in zijn smederij aan het Marktveld in Lith. Daaronder de handtekening van Fons Rademakers, die met de film 'Dorp aan de Rivier' in 1958 het fundament legde voor een rijke Nederlandse speelfilmindustrie. De smederij, Sjefs verhalen en zijn persoonlijkheid waren een bron van inspiratie voor deze regisseur, die graag een praatje kwam maken als daar tijd voor was. De foto is inmiddels wat verweerd en beschadigd, maar wordt nog altijd goed bewaard door de familie. Een andere foto, door Frans Kuit in 1960 cadeau gedaan aan deze markante smid, is wat duidelijker. We zien Sjef bij een paard dat door hem van nieuwe hoefijzers zal worden voorzien. De boodschap op de achterkant laat aan duidelijkheid niets te wensen over: "Sjef 'de smid'. Laatst levende persoon van Antoon Coolen's roman 'Dorp aan de Rivier'. 1960 Foto Frans Kuit".

Maar dit verhaal gaat niet over de film of over het boek. We hebben het over Sjef, en over zijn zoon Tinus en over de smederij die al sinds mensenheugenis aan het Lithse Marktveld staat en waar de Van Herwaardens generaties lang de kost verdienen.

Die achternaam is niet bij iedereen bekend, want zoals toen gebruikelijk werden sommige mensen aangeduid met hun ambacht. 'Sjef de smid' heet voluit Josephus Ambrosius Barbara (Sjef) van Herwaarden en is de zoon van 'Bertus de smid' (Bernard), die op zijn beurt weer een zoon is van 'Driek de smid' (Hendrikus).

Bij de invoering van het kadaster onder Napoleon, staat de smederij er al en is het gebouw eigendom van de Lithse Maria van der Donk. In 1833 neemt Nicolaas Koppelaar het pand van haar over en verkoopt het vrijwel meteen door aan Pieter van

Op de foto – een detail uit een oude ansichtkaart – zien we links de smederij van 'Bertus de smid', die overigens zelf nog net te zien is voor de deur. Vóór hem staat de stellage waarin paarden worden beslagen en op straat een jongeman bij een hondenkar. Daarachter scharrelen een paar kippen rond, heel gewoon in die tijd.

Echtgenote Johanna met oudste zoon Bernard

der Pas. De Marensse Hendrikus van Herwaarden trouwt met een dochter van deze Pieter van der Pas en wordt halverwege de negentiende eeuw de nieuwe eigenaar. Het pand wordt in 1870 herbouwd, wat kan duiden op veroudering en verval, maar het is evengoed mogelijk dat brand of storm de herbouw noodzakelijk maakten. Hendrikus staat geregistreerd als 'Hoefsmid en Herbergier'. Zoon Bernard neemt tegen het einde van de negentiende eeuw het stokje van zijn vader over. Samen met echtgenote Ida Johanna van Eekeren en hun kinderen woont Bernard aan het Lithse Marktveld en verdient hij behoorlijk als 'de smid van Lith'. Naast de smederij runt hij een winkel in ijzerwaren.

Wanneer Bernard en Ida Johanna in 1923 enige maanden na elkaar overlijden, gaat het eigendom van het pand over op hun vier nog in leven zijnde kinderen. Eén van die kinderen is Josephus Ambrosius Barbara (Sjef). Hij is dan 39. Na het overlijden van zijn echtgenote Catharina, een jaar na hun huwelijk in 1919, is Sjef in het ouderlijk huis gebleven en runt hij de smederij. Later komen daar af en toe – vermoedelijk afhankelijk van de drukte – smidsknechten bij, die elk voor een paar maanden in de smederij werken. Een van de zussen van Sjef is getrouwd met slager Reijs uit Geffen, de andere zussen zijn respectievelijk kantoorbediende en huisvrouw en wonen samen in Oss.

In 1928 trouwt Sjef met de Udense Johanna van Doorn. Ze krijgen twee zonen Bernard en Tinus. In het jaar dat de jongste zoon wordt geboren (1932)

Sjef met gezin en knechten voor de smederij

Sjef aan het smidsvuur

koopt Sjef zijn zussen uit en verwerft hij definitief het eigendom van de smederij. Aan de smederij is ook een winkel verbonden. Een schild aan de muur vermeldt dat er Van Nelle's tabak wordt verkocht. Het gezin bestaat nu uit vier mensen en in 1934 komt daar de vijfentwintigjarige Taeke de Boer bij, die als bankwerker in dienst treedt. Taeke zal blijven tot maart 1939, waarna hij vertrekt naar Leid-

schendam. Aan het begin van zijn dienstverband woont zijn jongere broertje Klaas de Boer ook enkele maanden bij het gezin.

Omdat Sjef in mei 1941 vergunning krijgt voor een elektromotor voor aandrijving van de slijp- en boormachine én de slijpsteen, gaat het werk steeds gemakkelijker en is het hebben van een knecht in de smederij overbodig.

Creatief

Opvallend is trouwens dat in alle generaties Van Herwaarden het meestal de jongere zonen zijn die kiezen voor het vak van hun vader. Tinus van Herwaarden vormt daarop geen uitzondering want al op jonge leeftijd is hij dagelijks te vinden in de smederij en kijkt hij bij zijn vader de kunst af van het smeden en het beslaan van paarden. In meerdere opzichten heeft Tinus 'een aardje naar zijn vaartje'. Zo zijn de beide mannen creatief en leven ze zich in hun vrije tijd uit in respectievelijk toneelspel en zang. Sjef bij de plaatselijke toneelvereniging 'Kunst na Arbeid' en Tinus bij de Osse operavereniging, waar hij elke woensdagavond heen gaat. Verder hebben beide mannen een brede interesse en gaan ze een robbertje discussiëren, over welk onderwerp dan ook, niet uit de weg. Humor hebben ze ook, en ze weten van de meest nare situaties nog iets aardigs te maken. Zo zet Sjef de Osse chirurg Bouwer eens op het verkeerde been wanneer die Sjefs doorgezaagde pezen weer aan elkaar gezet heeft. Bij het controlerend rondje van de arts en zijn assistenten, vraagt Sjef of hij ooit

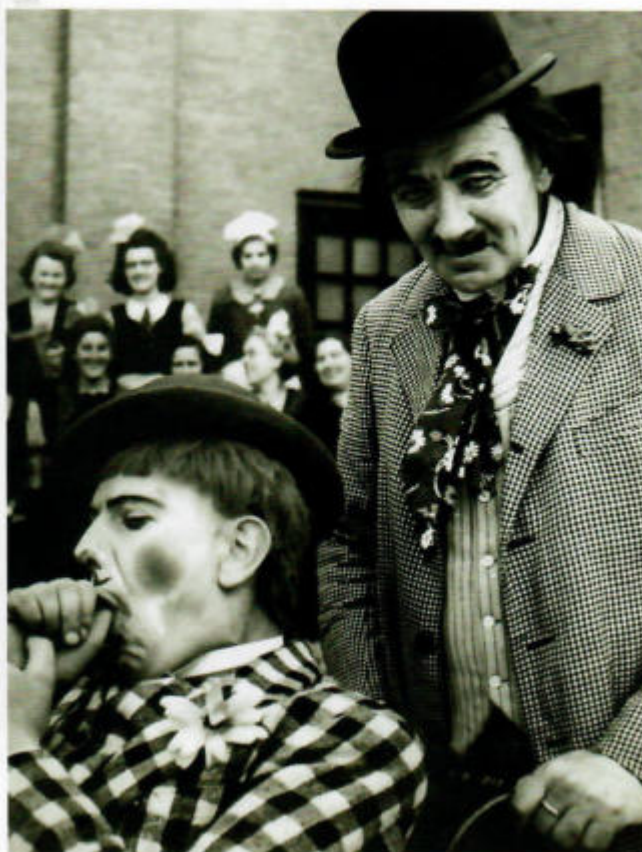
Tinus aan de boormachine

nog zal kunnen pianospelen. Dokter Bouwer knikt eens bemoedigend en bevestigt dat Sjef dat zeker zal kunnen. De kurkdroke reactie van Sjef: "Oh, da's mooi, want dat heb ik eigenlijk nooit gekund". In vriendschappen zijn ze trouw tot in de dood, ook daarin lijken vader en zoon op elkaar.

In 1964 trouwt Tinus met Pauline van den Berg, dochter van de in de streek vermaarde huisslachter Albert van den Berg uit Kessel. Omdat Tinus enige tijd daarvoor de smederij van zijn vader overnam, zweren Tinus en Pauline een tweede plechtige belofte. Binnen tien jaar zullen ze uit de schulden zijn en daarvoor zullen ze elk dubbeltje omdraaien vóór het uitgegeven wordt: hard werken, sparen, zuinig leven en geen enkele uitspatting. De kinderen – Paula (1965), Jacqueline (1967) en Carmen (1968) – komen niets tekort, maar zichzelf ontzeggen ze elke luxe. Ach, als je elkaar hebt, dan is daarmee te leven, vinden ze. En des te groter is de vreugde als alles volgens plan verloopt. Pauline runt de huishouding en doet de administratie, Tinus runt de smederij en is op de gekste tijden beschikbaar voor iedereen die 'm nodig heeft. Een landbouwmachine die de volgende dag in alle vroegte weer moet presteren, wordt zonder morren nog laat in de avond door Tinus gerepareerd. Bij dat alles bewaart hij ook nog zijn goede humeur. Hij is goedlachs, heeft altijd een kwinkslag paraat, en weet zich ook vol concentratie op een moeilijke klus te werpen, waarbij hij de wereld om zich heen vergeet. Als hij beloofd heeft dat het vanmiddag klaar is, dan zal het ook klaar zijn! Pauline moet hem daarbij soms een duwtje geven, want bij Tinus in de smederij is het namelijk altijd gezellig en de verschillende 'buurters' die regelmatig de smederij aandoen, doen hem soms de tijd vergeten. Als zijn tijdschema in gevaar dreigt te komen, vraagt Pauline hem even iets na te kijken of te beoordelen, en heel af en toe grijpt ze naar drastischer maatregelen: "Tinus, telefoon!" Het is de snelste manier om ervoor te zorgen dat Tinus zijn beloftes kan nakomen, en eenmaal in de keuken kan hij dan ook hartelijk lachen om de inventiviteit van zijn echtgenote. Een snelle kop koffie, een knipoog, en weg is hij weer, de smederij in waar de betovering van het moment is verbroken, de buurters zijn vertrokken, en Tinus zijn klus kan afmaken.

De Telegraaf

Eind zestig, begin jaren zeventig krijgen steeds meer Nederlanders de beschikking over aardgas en neemt de behoefte aan gaskachels en gasfornuizen enorm toe. En evenredig groeit de zaak in deze tijd. Tinus kan de vele verzoeken om plaatsing en aansluiting nauwelijks aan, en schakelt zelfs de hulp in van zijn schoonvader, die van meer markten thuis is dan alleen het slachten. Het is een gouden tijd voor de smederij, en het tienjarenplan van Tinus en Pauline vaart er wel bij. Als de grootste drukte achter de rug is en de twaalfeneenhalfjarige bruiloft in zicht komt, verrast Tinus zijn vrouw met een

Sjef actief bij de toneelvereniging

Tinus actief bij de Osse opera

driedaags reisje naar Londen. Op deze reis ontmoeten ze Martin Deelen, een journalist van het dagblad 'De Telegraaf', die zo gecharmeerd is van dit Lithse echtpaar, dat hij ze uitroept tot zijn 'mensen van het jaar 1976'. In een artikel van een halve pagina in de krant van vrijdag 31 december 1976 legt hij uit waarom: "Het is een heel aparte belevenis om in deze tijd van verveling en verzadiging twee mensen van in de veertig zo intens te zien genieten". Een ontroerende omschrijving, maar het genieten is dan

Tinus aan het lassen in zijn werkplaats

ook helemaal echt. Na jarenlang hard werken zijn de schulden afgelost, is het huis opgeknapt en zijn er nieuwe meubels aangeschaft. Het hele gezin is kerngezond, de meisjes doen het goed op school en in de smederij gaat alles voor de wind.

En net als de zon permanent lijkt te gaan schijnen, krijgen Tinus en Pauline het slechtste nieuws te verwerken dat ze ooit gekregen hebben: Tinus is ziek en zal niet meer beter worden, kanker in de lever. Het dringt in eerste instantie niet eens tot hen door, het is te bizar, te onwerkelijk om te kunnen bevatten. Bovendien is Tinus nog nooit één dag in zijn leven ziek geweest. Het moet dus een vergissing zijn,

*Martinus Henricus
Bernardus van
Herwaarden
5 augustus 1932 –
21 mei 1978*

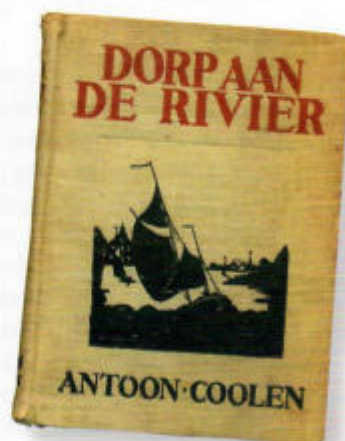
dat kan niet anders. Maar volgens de internist is het een kwestie van een paar weken, hooguit.

Tinus zal het ziekenhuis niet meer verlaten. Hij krijgt een kamer voor zichzelf en mag zoveel bezoek ontvangen als hij wil. Tinus is zelf degene die iedereen bemoedigend toespreekt, en door hun

tranen heen zijn vrienden laat lachen. Een van de bezoekers is Martin Deelen, de journalist van De Telegraaf, die ze twee jaar geleden ontmoet hadden op hun reisje naar Londen. Grappend vertelt Tinus hem dat hij nu alles mag van de doktoren: "Eten, roken en drinken zoveel als ik wil. Ha ha, jongen, ik ga de bloemetjes eens buiten zetten." In een artikel in De Telegraaf op 25 mei 1978 schrijft Deelen daarover: "woorden van een man die nog nooit in zijn 45 jaren dronken was geweest of 'iets verkeerd' had gedaan." Hij citeert een gedeelte uit zijn artikel van twee jaar daarvoor: "Over Tinus valt eigenlijk weinig te vertellen, nooit wat aan de knikker geweest, nooit grote problemen, geen huwelijksellende, geen misdaden en ook geen heldendaden. Zelfs nog nooit een verbaaltje gehad wegens te hard rijden." en vervolgt dan met: "Dat van die heldendaden, neem ik terug. En ik ben even verdrietig en opstandig als heel Lith door het besef dat een van de onschuldigsten onder ons is gestorven."

Woorden waarmee Deelen veel mensen ontroert.

Helaas heeft Antoon Coolen in zijn boek *Dorp aan de Rivier* niet meer over Tinus de smid kunnen schrijven. Maar dat een landelijk dagblad vele, positieve, kolommen aan hem wijdt, zegt veel over Tinus van Herwaarden, de tweede, bemaamde 'smid van Lith'! ■

Oss Lith 'r nou bètter bè

door Noud Bongers

Ge zul 't in de krant wel gevolgd hebbe. Ja, de gemènte Lith gò bè de gemente Oss. De minse vraoge dan òn mèn ès oud-wethouwer van Lith of ik dè erg vein.

Rationeel kan ik 't wel 'n plaatske givve, umdè iederen zie dè ze in D'n Haag de klèin gemèntes nekke, dur de kraon dicht te drèèije en ok nog 's van alles bè de gemèntes ner te kiepe. Dè kan ok Lith gewoon nie vur mekaor krije. Ze hen 'r 't geld, de capaciteit en de kwaliteit nie mer vur. Ès d'r ennen ambtenaor ziek is, Lith de helle afdeling plat en dè kan tiggeworrig nie mer. We hen ners gin ted mer vur en zeker nie vur 't waachte. D'r is al zu veul noar de gemènte Oss utbestid dè 't gewoon vur de haand li dè ze de rest ok mar naor Oss bringe.

Emotioneel ben ik 't 'r nie zò mi ens. Ik hè zelf meuge ervaore hoe kort de lijne zen en hoe vlug iets gerigeld kan worre in zo'n klèin gemènte en hoe schon de durpspolitiek duk kan zen. Ge zaagt ècht dinge waar 'n klèin gemente groot in waar.

Die klèinschaolighèd dè hè ècht wel wè: de raodsleeij zen 'r erg betrokke bè 't durpsgebeure, de bestuurders en ambtenaore kenne de minse, waar ze wone en wè ze doen of nie doen. Probleme die 'r nie zen worre d'r ok nie gemakt. Maonde vur de vurkiezinge

stò 't hel durp op zunne kop. We zun 't wel misse dè gedoe rond de raod en 't gebèkvècht over de gemènte bè de verjaordagsfisjes. 't Ha wel wè!

Wè dè betreft, dus emotioneel, ha 't vur men nie gehoeve. Mar Oss kregt nou in enne ker twee grote jachthaves en 'n camping d'r bè. Ok worre ze bekant zesduuzend hectare grotter. Oss wordt dankzè Lith een van de grotste gemèntes van Nederland. Iedereen wit nou waar Oss bè Lith.

De gemènte Lith die is ontstòn ut de gemèntes Oije, Lithoije, Aolem c.a. en Lith wordt nou op heur beurt opgeslokt dur 'n gemènte die ontstòn is ut Mege, Ravestein, Berghe en Oss.

Ach, en misschien make we 't nog wel meeij dè 't grote Oss daluk ok nog erges bè moet. Tiggeworrig moet alles groot en spult afstaand gin rol mer.

Ja, de Lithenaore haole wel unne stoel in Eindhove bè de IKEA mar klage ès zu enne ker in de 5 jaor vur 'n nèeij rijbewijs naor 't gemèntehuis in Oss moete.

Ach, 't zal allemaol wel bè de ted heure dè de klein gemèntes en durpe worre opgeslokt mar sunt blef 't wel. Toch han ze 't lest over dè mooi durp òn de Maos wè in die grote gemènte 'Lith!' ■

Danseressen van het Osse 'Dance Design', dat elf jaar deel uitmaakte van de Lithse Revu

Van jong talent en grote successen

door René Geurts en Theo van Heck

In het begin van de tachtiger jaren zijn de leden van de Lithse KPJ (*Katholieke Plattelandsjongeren, onderdeel van de Boerenbond, red.*) zeer succesvol met hun cabaretstukken, die tijdens de jaarlijkse 'Culturele Dag' van de Kring Oss worden opgevoerd. Ze behalen er vaak een ereplaats of zelfs de eerste plaats mee, maar in het dorp zelf zijn deze successen nauwelijks bekend. Dat moet anders, vindt een aantal ondernemende KPJ-ers.

Leo Bongers en René Geurts, in die jaren verantwoordelijk voor de teksten en regie van de cabaretstukken, vatten het plan op om tijdens een éénmalig, avondvullend programma alle successtukken ten tonele te brengen, inclusief enkele speciaal voor deze Lithse Revu geschreven stukken. Zonder budget, maar met gekregen materialen van een plaatselijk bouwbedrijf én heel veel enthousiasme, wordt

de eerste voorstelling gegeven in april 1986. Het blijkt een succes want meteen daarna volgt de eerste openluchtvoorstelling tijdens de Maasfeesten in juni 1986, waar zo'n tienduizend mensen de Lithse Revu in actie zien. Hoewel het de bedoeling is om eenmalig een Lithse Revu op te planken te zetten, smaakt het succes van de eerste voorstelling naar meer.

Vallen en opstaan

In tegenstelling tot het gemak waarmee men denkt een volgende Revu te kunnen organiseren, blijkt de praktijk weerbarstiger. Achteraf blijkt dat de voorbereidingstijd niet toereikend is geweest. Dit kleine debacle is echter wel een stimulans voor de grond-

Actualiteit en erfgoed

In de Revu van 1991 wordt veel aandacht besteed aan de naderende sloop van het gemeenschapshuis 'De Hoeve', in de volksmond 'patronaatsgebouw'. Tijdens deze voorstellingen komt Pieter van Vollenhoven zijn steun betuigen aan het behoud van

De leden van het eerste uur, nog nagloeiend van het eerste succes in 1986

leggers om het nog een derde keer te gaan proberen. En dankzij de loyaliteit van het publiek, dat de jonge artiesten een warm hart toedraagt, wordt het derde jaar weer een succes. Terugkijkend is daar het besluit genomen om van de Lithse Revu (z nder e) een jaarlijks terugkerende happening te maken.

Was er in de eerste jaren nog sprake van het play-backen van vooraf ingezongen liedjes, in de daarop volgende jaren wordt er live gezongen. Dit brengt ook met zich mee dat er meer aandacht wordt besteed aan het geluid. Maar ook andere onderdelen van de techniek worden professioneler: het decor krijgt steeds meer aandacht en in de loop van de jaren wordt meer en meer gebruik gemaakt van beeldmateriaal. Aanvankelijk Super 8 opnames, als inleiding bij de sketches. Weer later wordt het gebruik van videobeelden verder doorgevoerd.

Langzaam maar zeker ontstaan zo diverse werkgroepen die – elk met hun eigen specialisme – er keer op keer in slagen om er een mooi geheel van te smeden. Gestimuleerd door het succes van de voorgaande jaren (twee voorstellingen volledig uitverkocht) besluiten de organisatoren in 1989 tot een derde voorstelling.

dit stukje erfgoed. De sloophamer blijkt echter niet meer te stoppen. Ook wordt er voor het eerst gewerkt met video in de vorm van 'Live TV': buiten staat een camera opgesteld waar de mensen die naar binnen gaan, worden geïnterviewd. Binnen in de zaal hangt een groot scherm waarop deze beelden te volgen zijn en de soms hilarische interviews zorgen voor heel wat voorpret. Dit vermaak voorafgaand aan de voorstelling zal, vanaf dat jaar telkens in een andere vorm, terug blijven komen. Het avondje Lithse Revu begint vanaf die tijd dan ook op het moment dat je als toeschouwer binnenkomt in het gemeenschapshuis.

Door de sloop van het bestaande gemeenschapshuis en de bouw van het nieuwe kunnen er in de jaren 1992 en 1993 geen voorstellingen gegeven worden. Met alle kennis die er in huis is wordt besloten om in deze periode een speelfilm op te nemen. Geïnspireerd door allerlei sequels (vervolgen) die in die tijd in de bioscoop te zien zijn, zoals bijvoorbeeld Rocky 1 t/m 5, wordt besloten om een vervolg te maken op de speelfilm 'Dorp aan de Rivier', die in 1958 door Fons Rademakers in Lith werd opgenomen. En geheel in de traditie van 'De Lithse Revu' wordt 'Dorp aan de Rivier II' uiteraard een komisch vervolg.

De cast en crew van de 'Kerk-revu' uit 2000

Om het maken van de speelfilm te bekostigen wordt er in eigen beheer een cassettebandje opgenomen met daarop de mooiste nummers uit de voorstellingen van de afgelopen jaren. In het voorjaar van 1992 wordt begonnen met de opnames voor de speelfilm. Beoogd wordt om het nieuwe gemeenschapshuis in 1994 te openen met de première van de speelfilm, maar dat blijkt geen haalbare kaart. Wél vindt er een succesvolle uitvoering van de Lithse Revu plaats, waarin wordt teruggeblikt op het oude gemeenschapshuis en vooruitgeblikt op de mogelijkheden van het nieuwe gebouw. En geheel in de stijl van de toen populaire musical 'Phantom of the Opera' staat deze Revu in het teken van 'Het Phantom van de Hoeve'.

Ook Pieter van Vollehoven maakt weer zijn opwachting, door het schenken van het torentje, dat op de oude Hoeve het dak sierde en gered is van de slopershamer. Vanaf dit jaar wordt de Lithse Revu versterkt met een semiprofessionele dansgroep 'Dance design' uit Oss.

Speelfilm

Op 23 april 1995 is de langverwachte première van 'Dorp aan de Rivier II' die door ongeveer 300 genodigden wordt bezocht. Speciale gast op deze dag is Toon Kortooms en vanuit Rome stuurt Fons Rademakers een berichtje met de beste wensen. De première is geheel in stijl met een prachtig versierde zaal en acteurs en makers die voorgerezen worden in exclusieve auto's.

De kaartverkoop is explosief, vrijwel meteen zijn de drie geplande voorstellingen uitverkocht. Ook twee ingelaste voorstellingen blijken niet genoeg om aan de vraag te voldoen dus wordt er besloten om in het najaar van 1995 twee extra voorstellingen te geven.

In totaal zullen ongeveer drieduizend mensen een kaartje kopen om de film de bekijken. Het is aanleiding voor de gemeente Lith om de Lithse Revu in 1996 te onderscheiden met de Lithse Snoek.

Het maken van de speelfilm heeft er toe geleid dat de Lithse Revu 1996 bestuurlijk een ander vorm krijgt. De organisatoren gaan met hun tijd mee en geven blijk van toekomstvisie, wanneer fenomenen als fondsenwerving en sponsoring worden ingevoerd. Paul Hesemans is dan als bestuurslid de grote animator op het gebied van fondsenwerving en sponsoring. Binnen enkele jaren weet hij de Lithse Revu financieel behoorlijk armslag te geven. (Grote verslagenheid was er binnen de Lithse Revu toen Paul op 48 jarige leeftijd in 2005 plotseling overleed).

Technische vooruitgang

In 1996 krijgt de livemuziek op het podium nog meer aandacht. Zelden wordt er nog met muziekbanden gewerkt.

Het hoogtepunt van deze livemuziek wordt in 1997 bereikt met het thema 'De Zevende Hemel'. Binnen dit thema worden alle grote muzikanten die het tijdelijke met het eeuwige hebben verwisselend nog een keer tot leven geroepen.

Hoewel het nieuwe gemeenschapshuis als accommodatie een hele verbetering is blijkt er één groot nadeel te zijn: het podium is niet hoog genoeg om toeschouwers achter in de zaal ook goed zicht te bieden. Dat leidt ertoe dat de decorbouwers ieder jaar een tribune verzorgen in de zaal, die dan in totaal plaats biedt aan 320 mensen.

Ondanks dat het podium z'n beperkingen heeft, biedt het meer mogelijkheden, met name op het ge-

bied van de techniek: video, geluid, licht, grime en kleding kunnen steeds professioneler worden. Dat uit zich vooral wanneer het podium in 1998 wordt omgetoverd tot een compleet oerwoud. De foyer is gedecoreerd in het thema van de voorstelling en ook dat zal vanaf nu jaarlijks terugkeren.

Kerk-revu

In het jaar 2000 staat de Lithse Revu geheel en al in het teken van het honderdjarig bestaan van de St.-Lambertuskerk in Lith. Het brengt de organisatoren en schrijvers op het idee een eigen 'Kerk-revu' te organiseren. De kunst is daarbij om het komisch en boeiend te maken én passend binnen de sfeer van de kerk. Dat dit uiteindelijk gelukt is, blijkt uit het feit dat de pastoor zijn volledige medewerking en ondersteuning verleent. Vanwege de grote belangstelling wordt het aantal voorstellingen in dit jaar uitgebreid tot vijf.

Tijdens de voorstelling van 2001 wordt de Osse dansgroep 'Dance Design' aangevuld met de dansgroep 'Revu 'n Dance'. Deze eigen kweek krijgt onder begeleiding van 'Dance Design' een steeds groter aandeel in de voorstellingen. In 2005 nemen ze definitief het stokje over en neemt 'Dance Design' na elf jaar afscheid van de Lithse Revu.

Ontvangen en geven

In het kader van de actie 'Mensen Wensen' ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Rabobank in 2003, dient de Lithse Revu een plan in voor uitbreiding van de geluidinstallatie en voor de aanschaf van een balletvloer. De aanvraag wordt gehonoreerd en als tegenprestatie zal de Revu vanaf dat jaar jaarlijks een grootouders/kleinkind voorstelling organiseren. De opbrengst van deze voorstelling gaat ieder jaar naar een ander goed doel binnen de gemeente Lith.

Het jaar 2003 zal de geschiedenis in gaan als het jaar van de 'Sprookjes-revu'. Een Eftelingdecor, compleet met Lange Jan, elfjes, reuzenkabouters en de Trollenkoning vullen een groot gedeelte van voorstelling. De decorbouwers halen dit jaar een huzaarenstukje uit: tijdens het voorstellen van de Trollenkoning laten ze de tribune in zijn geheel een paar seconden schudden. Hun inspanning en technisch vernuft worden ruim beloond door het enthousiaste publiek.

Dat het spektakel niet alleen op het podium plaatsvindt, blijkt ook uit het feit dat er in diverse voorstellingen typetjes ten tonele worden gevoerd, die langs het plafond of vanonder de tribune hun weg naar het podium vinden. In 2005 breidt het specta-

Pieter van Vollenhoven (een schitterende rol van Leo Bongers) geeft acte de présence bij de opening van het nieuwe gemeenschapshuis in 1994.

kel zich zelfs uit naar buiten, waar ruimtevaarders tegen de ramen hangen, in een poging het gebouw over te nemen en het in hun ruimteschip 'De Moiratanie' het heelal in te sturen.

Nieuwe Revu

In 2007 staat de Revu voor een extra uitdaging: na 21 jaar neemt de jonge garde - na een jaartje meegedraaid te hebben - het stokje over van de oudgedienden.

Hoewel de verleiding groot is om terug te kijken, schrijft de jonge garde een geheel nieuwe Revu waarin o.a. een persiflage op Jambers ten beste wordt gegeven. Jambers, een Belgische televisiepresentator staat in die tijd bekend om de excentrieke figuren die hij aan de kijker presenteert. Zo voert deze Lithse Jambers een slagersknecht op, die in zijn vrije tijd als konijn de gemeente onveilig maakt, en in deze hoedanigheid ook graag achter 'haasjes' aanzit.

In 2010 is het vijftiengjarig bestaan van de Lithse Revu groots gevierd met, naast de gebruikelijke voorstellingen, o.a. een overzichtstentoonstelling, een reünie voor oud-leden en een vertoning van de film 'Dorp aan de rivier II'.

Kenmerkend voor de Lithse Revu is, dat alles in eigen beheer georganiseerd wordt. Het enthousiasme is groot, zo ook de spanning om alles op tijd klaar te krijgen, maar bovenal is er het plezier, dat overal vanaf straalt. Voor elkaar en met elkaar dragen de vele medewerkers moeiteloos het gewicht dat een dergelijke grote productie met zich meebrengt. Van cateraar tot webmaster en van rekvisiteur tot spelers en technici, ze doen het met groot plezier. De beloning is het succes, én het nagenieten tijdens het afsluitende ontbijt op de dag na de laatste voorstelling. Met zijn allen opruimen en het laatste vaatje legen. In sommige hoofden borrelen dan alweer de ideeën voor een volgende voorstelling van de Lithse Revu, die al meer dan 25 jaar een uniek gebeuren in de regio is. ■

Kinder Vakantie Werk Lith

door Anke Wiegmans

In 1966 was Hans Bok uit Maren-Kessel één van de oprichters van Kinder Vakantie Werk Lith. Aan die eerste editie namen zestig kinderen deel, in de leeftijd van 6 tot en met 12 jaar, die in de zomervakantie niet met vakantie gingen, maar toch vertier zochten.

Het begon met het grote ganzenbordspel bij boeren-bedrijven achter in de stal. Deze stal werd speciaal opgeruimd en schoongemaakt, zodat de kinderen hier een middag aan verschillende spelen konden meedoen, waarbij het alom bekende ganzenbordspel als een rode draad door de middag liep.

In de loop van de jaren meldde zich ook steeds meer leiding aan: jongeren vanaf 16 jaar, die het leuk vonden om op die manier in de zomervakantie bezig te zijn. Na enkele jaren nam dan ook de jongere generatie de algehele leiding op zich van Kinder Vakantie Werk Lith, dat ook wel bekend staat als Polderkamp. In die jaren werd het kamp uitgebreid van verschillende middagen, naar een vaste week in de zomervakantie, zodat ook kinderen die toch met vakantie gingen hier rekening mee konden houden. De week werd ieder jaar geopend door de burge-

meester, met aansluitend een hoogmis.

Ook de organisatie kreeg in de loop der jaren steeds meer vorm. Naast het bestuur kwamen er taken voor andere commissies. De Spellencommissie zorgde voor het in elkaar zetten van een gevarieerd programma, de Technische dienst voor het creëren van alle faciliteiten, de Huishoudelijke Dienst voor het verzorgen van het eten en drinken en de Groepsleiding voor het begeleiden van de groepen met de kinderen.

Anno 2010 is Kinder Vakantie Werk Lith uitgegroeid tot een week van vermaak en plezier in de polder, voor kinderen in de leeftijd van 7 tot en met 12 jaar uit de gemeente Lith. De laatste jaren staat de teller op 340 kinderen en 70 begeleiders. De rode draad door de hele week wordt nu gevormd door een jaarlijks thema, waarbij onderwerpen als

piraten, circus, middeleeuwen, op de camping, in de jungle, toekomst en vele andere reeds de revue zijn gepasseerd.

Veel ideeën van vroeger worden nog steeds uitgedragen. Zo heeft de leiding nog steeds de leeftijd van 16 tot ongeveer 30 jaar. Het idee van 'jeugd voor jeugd' staat binnen de gemeente Lith garant voor een week vol plezier. Ook het ganzenbordspel komt eens in de zoveel jaren weer terug. Naast het bouwen van de welbekende hutten van pallets, het dagje weg en de zeskamp spelen, is er de laatste jaren een nieuw begrip bij, namelijk het zeepzitvoetbal voor de bovenbouw. Op maandagavond is er voor alle

kinderen een discoavond; ook het slapen op donderdagavond en het bosspel voor de bovenbouw zijn absolute hoogtepunten van een week Kinder Vakantie Werk.

Voor de nieuwe leiding betekent de zaterdagmiddag traditioneel dat zij achter het eierrek moet staan. De opbrengst hiervan wordt besteed aan de organisatie van het volgende KVWL.

Na een week vol plezier voor zowel de kinderen als de leiding, wordt de week op zaterdagavond afgesloten met een bonte avond waarbij ieder groepje een ingestudeerde act laat zien, en met als knallende afsluiter het grote kampvuur! ■

Jan Smits sr. in 1926 bij de bus van Janssen

Over bussen en bazen

Ontstaan en ontwikkeling van het openbaar vervoer in de Maaskant

door Jan Smits jr.

Jan Smits sr. was mijn vader. Meer dan een halve eeuw was hij de eigenaar van Autobusdienst De Maaskant. Sommige mensen vonden hem 'ginnen hëndige'. Hij zei wat hem voor de mond kwam en dat werd hem niet altijd in dank afgenomen. Maar wat je ook van hem kon zeggen: punctueel was hij! Zelfs bij gladheid was hij, als chauffeur, mét de bus, op tijd bij de verschillende bushaltes en bracht hij zijn passagiers veilig naar Den Bosch.

In de vijftiger jaren, toen veel vrouwen nog niet buitenshuis werkten en de kost in deze omgeving verdiend werd met landbouw, waren er huisvrouwen die hun aardappels op het vuur zetten op het moment dat de bus van Jan Smits langskwam, want dan was het eten precies op tijd klaar, als de mannen van het land kwamen!

Openbaar vervoer in Nederland anno 2010 is een aangelegenheid die onder de verantwoordelijkheid van de provincie valt. De uitvoering ervan wordt gegund aan een vervoerder die - bij inschrijving - de beste service voor de laagste prijs biedt.

Dat is niet altijd zo geweest, maar het zou te voeren om alle aspecten hiervan te belichten. Daar-

om wil ik me graag richten op de manier waarop zich dit in onze gemeente de afgelopen eeuw ontwikkeld heeft.

In het jaar 1877 opende ene Hermanus Janssen, getrouwd met Johanna van Lamoen uit Maren, een bootdienst van Lith naar Den Bosch, in de volksmond genoemd: 'het Bossche Bootje'. Met deze

Een Ansichtkaart uit de twintiger jaren: zicht op de Lithse dijk ter hoogte van de aanlegplaats van Janssen

Aan de Lithse Bol: een deel van de Janssen vloot in de hoogtijdagen

bootverbinding werden personen, goederen en – vooral op woensdag – vee vervoerd. De zaken hadden zich kennelijk goed ontwikkeld, want in de hoogtijdagen bezaten de Janssens bijna 52 boten en schepen, een voor die tijd gigantische onderneming, met kantoren door heel Nederland.

Het bedrijf werd geleid door Willem Janssen, Karel Janssen en Frans Janssen. Het hoofdkantoor bevond zich in Lith, in het huis waar nu Felix Bouw woont (Lithsedijk 47). Willem Janssen bewoonde het grote huis waar nu Pim Groot woont (Lithsedijk 42).

Omstreeks 1920 komt er ene Van den Oord, die een busdienst opent van Lithoijen naar Den Bosch. Dit werd door de Janssens natuurlijk met argusogen bekeken, en zeker niet geduld.

In die tijd was er nog geen regelgeving voor het beginnen van openbare busdiensten. Volgens de wet op het openbaar vervoer uit 1890 was het voldoende om een advertentie in de krant te zetten, met vermelding van begin en einde van de dienst, en met de vertrektijden.

Dat was dan ook precies wat de Janssens deden. Daarna kochten ze twee bussen, en om de concurrent vlug uit het zadel te werpen, werd er gratis gereden. Dat duurde natuurlijk niet erg lang – hoe lang kan ik niet meer achterhalen – maar tegen de rijke Janssens kon niemand op. Mijn vader zei altijd:

“Ze hadden een kamer vol briefjes van honderd!!”

Het was rond die tijd (1923) dat mijn vader Jan Smits sr. (1901-1982), die als boerenknecht werkte bij de Lithse heerboer Bertus van Elk, overstapte en chauffeur werd bij ‘Autobusdienst De Maaskant’, het bedrijf van Janssen, dat het openbaar vervoer verzorgde van Lithoijen naar Den Bosch, en van Oijen via Oss naar Den Bosch.

In dezelfde tijd startte Willem Ruijs, die al jaren een koetsdienst exploiteerde van Lith naar Oss, een busdienst. Daarvoor kocht hij een T-Ford, en liet er bij De Groot in Uden een koetswerk op bouwen. Meteen bij vertrek liet hij er een foto van maken, en vanaf 1924 werd er een geregelde dienst geëxploiteerd van Maren naar Oss. Dit duurde tot ongeveer 1960, toen de concessie werd overgenomen door de busonderneming Zuid-Ooster, waarna Ruijs verder ging met de exploitatie van tour- en groepsvervoer. Er is nog een krantenberichtje uit de dertiger jaren, waaruit blijkt dat Janssen in juli 1930 vergunning kreeg om autobusdiensten te onderhouden ‘van Lithoijen over Lith, Kessel, Maren, Alem, ’t Wild, Empel en Orthen naar ’s-Hertogenbosch en van Lith over Lithoijen, Oss, Heesch, Geffen, Nuland en Rosmalen naar ’s-Hertogenbosch’. Het bericht bevat tevens het besluit dat de partijen die hiertegen beroep aantekenden, niet ontvankelijk worden

Willem Ruijs met zijn nieuwe bus, een T-Ford waarvoor de Firma Wed. Joh. de Groot in Ulden het koetswerk bouwde

De dienstregeling van Autodienst 'De Maaskant' in 1926.

Merk op dat de bus nog via Alem rijdt, dat dan nog aan de Brabantse kant van de Maas ligt.

Autodienst „DE MAASKANT”

LITHOIJEN - LITH - ALEM c.a. - EMPEL - 's-BOSCH v.v.

DIENSTREGELING ingaande 6 December 1926.

	v.m.	v.m.	n.m.	n.m.	Vertrek 's-Bosch	v.m.	v.m.	n.m.	n.m.
Vertrek Lithoijen					Hotel Stad Venlo, van den Heer				
Café C. Dankers . .	6.50	7.50	12.50	3.50	Willems, Orthenstraat . .	8.30	11.00	4.30	6.00
Vertrek Lith	7.00	8.00	1.00	4.00	Vertrek Empel	8.50	11.20	4.50	6.20
„ Kessel	7.05	8.05	1.05	4.05	„ Gewande	9.00	11.30	5.00	6.30
„ Maren	7.15	8.15	1.15	4.15	„ 't Wildt	9.05	11.35	5.05	6.35
„ Alem	7.25	—	1.25	—	„ Alem	—	11.45	—	6.45
„ 't Wildt	7.35	8.20	1.35	4.20	„ Maren	9.10	11.55	5.10	6.55
„ Gewande	7.40	8.25	1.40	4.25	„ Kessel	9.20	12.05	5.20	7.05
„ Empel	7.50	8.35	1.50	4.35	„ Lith	9.25	12.10	5.25	7.10
Aank. 's-Bosch . . .	8.10	8.55	2.10	4.55	Aank. Lithoijen . . .	9.35	12.20	5.35	7.20
Hotel Stad Venlo, Orthenstraat.					Café C. Dankers,				

Woensdag (Marktdag 's-Bosch) Vertrek Lithoijen v.m. 5.50; 6.50; 8.00; 12.00 u. en n.m. 12.50 en 3.50

„ „ „ „ „ 's-Bosch v.m. 7.00; 10.30; 11.30; 12.30 en n.m. 2.15; 4.30 en 6.00 u.

„ „ „ „ „ Zondags vertrek Lithoijen v.m. 6.00 en n.m. 12.50 en 5.50 uur.

„ „ „ „ „ 's-Bosch „ 9.30 „ „ 4.30 „ 8.00 „

■ Vanaf 1 Mei tot en met 15 Augustus vervallen de diensten uit Lithoijen 3.50 en uit 's-Bosch 6.00 uur en komen daarvoor in de plaats vertrek Lithoijen 5.50 en vertrek 's-Bosch 8.00 uur.

verklaard. Met andere woorden: Van den Oord, de Lithse busondernemer Willem Ruijs en de burge-meesters van Nuland, Geffen en Heesch protes-terden gezamenlijk tegen deze vergunning, maar zonder succes. De macht van de Janssens reikte ver!

Onbetrouwbaar materiaal

Alles wat ik nu ga vertellen over de Janssens en hun bedrijf, is mij verteld door mijn vader en zijn broer, mijn ome Wim, die ook chauffeur was bij Janssen.

Het leven was hard: meestal zeven dagen per week werken en maar heel soms een vrije dag. Werken onder slechte omstandigheden, met oud en zeer onbetrouwbaar materiaal, en op slechte wegen. Ook het regime bij de Janssens was streng, op het feodale af, zoals dat in die tijd bij de meeste bedrijven usance was. De baas vooral niet tegenspreken! Dé uitspraak van Willem Janssen was: "Mond dicht of ge gaat den dijk op!" Dat gold al voor de schippers op de vele boten en later ook voor de chauffeurs op de autobussen. En in die tijd was werk 'heilig'. Een voorbeeld hiervan: mijn vader had zeventien zondagen achter elkaar gewerkt en zou de daarop volgende zondag vrij zijn. Maar het ging niet door, want er moest een wagen gerepareerd worden. De collega van mijn vader stond erbij en zei tegen Willem Janssen: "Maar meneer, Jan is toch vrij vandaag?" Waarop Willem Janssen rood aanliep en woedend de historische woorden schreeuwde: "Vrij? Wat vrij? Nooit vrij!" In ons bedrijf wordt hier nog vaak om gelachen. Als een van onze chauffeurs om een vrije dag vraagt,

wordt deze uitspraak altijd wel door iemand geroepen. Nu een lachertje, toen bittere ernst!

Toentertijd werden er vaak banden lek gereden, en de chauffeur moest die ter plaatse repareren. Het oppompen gebeurde met een grote fietspomp: 1200 (!) slagen, dan was de band op spanning. Het gebeurde ooit zes keer op één dag! Van het vele pompen, kreeg mijn vader blaren op zijn handen, en uiteindelijk het gevreesde fijt dwars door zijn hand heen. Na drie weken informeerde men bij Janssen niet of mijn vader beter was, maar of hij weer kon rijden? Dat was immers het voornaamste!

Over mijn ome Wim wil ik ook nog wat vertellen. Het zangkoor van Lith ging een uitstapje maken naar Amsterdam. Mét de bus, en ome Wim moest rijden want hij was in die tijd de grote lolbroek van Lith. Op het Marktveld stapten ze in, en onder leiding van pastoor Van de Linden ging het richting Amsterdam. Ze waren nog maar net voorbij de zopas geopende brug van Zaltbommel, of de rozenkrans kwam voor de dag voor het reisgebed, en er werd stevig gebeden. Terwijl de chauffeur zich zwijgend van zijn taak kweet, liep de pastoor naar voren en zei: "Wim, je bent wel chauffeur, maar je kunt ook wel meebidden". Waarop ome Wim zich omdraaide en tegen de pastoor zei: "En ik bid nie mee." De rest van de dag heeft de pastoor niks meer tegen hem gezegd en de volgende dag ging hij het aan Wims moeder vertellen. Het was een groot schandaal, natuurlijk!

1928: het reisje van het Lithse zangkoor. Midden achter staat chauffeur Wim Smits. Staande vlnr: de heren Van Eerd, Van Heck, Vogels, Van Herwaarden, Smits, Van Erp, Pompen, Kennis, Janssen, zittend: Tibosch, Van Rossum, De Poot, De Bekker en Huismans.

Als de bus van ome Wim een lekke band had, en hij kon ermee tot in Den Bosch komen, dan haalde hij een kwartje uit de geldtas en liet hij de kapotte band repareren en op-pompen bij garage Pompen. "Willem Janssen kon van mij de klerre krijgen," zei hij dan.

Willem Janssen
"Vrij? Wat vrij? Nooit vrij!"

"Jouw vader was er bang voor, maar ik niet!" Ome Wim heeft dan ook niet zo lang bij Janssen gewerkt. Al gauw kocht hij zelf een vrachtwagen en legde hij zich toe op goederenvervoer.

Verstopt

In 1937 overleed Willem Janssen, en zijn opvolger Antoon Janssen vond het tijd om het bedrijf over te plaatsen naar Venlo, waar al een kantoor gevestigd was. Daarnaast waren er ook al kantoren in Maastricht, Rotterdam en Amsterdam.

Restte de vraag wat te doen met die twee oude bussen en de concessie (vergunning) Lithoijen's-Hertogenbosch? Mijn vader kon ze overnemen voor – zover we weten - 2500 gulden. Samen met zijn collega Mart de Man ging hij toen, met twee bussen, de lijndienst Lithoijen's-Hertogenbosch exploiteren. Hoe de aandelen verdeeld waren, weet ik niet, maar ook Mart de Man heeft er geld ingestort! De opbrengst per week bedroeg gemiddeld zo'n 150 gulden, en wat overbleef werd onder hen verdeeld. Aangezien de zienswijze van deze twee mannen over het uitvoeren van het werk nogal verschilde, werd besloten dat Mart de Man per januari 1940 zou uittreden en dat Jan Smits alleen verder zou gaan. In de oude administratie is nog te zien dat Jan Smits ongeveer een jaar lang elke week een bedrag aan De Man heeft betaald voor zijn aandeel in de zaak.

Op 10 mei 1940 brak de oorlog uit. Mijn vader reed die dag toch nog de ochtendrit naar Den Bosch, maar eenmaal daar aangekomen werd zijn enige bus gevorderd door het Nederlandse leger.

Daar stond hij, zonder bus en met lege handen, te kijken op de St.-Janssingel.

Hoe hij is thuisgekomen, vertelt het verhaal niet. Overigens heeft hij zelf zijn bus terug moeten vinden: na de capitulatie van Nederland, vier dagen later, is hij samen met mijn ome Helm overal rond gaan fietsen en heeft hij uiteindelijk de bus teruggevonden in Leerdam, met een groot Rode Kruis erop. Naderhand heeft hij nog 111 gulden gekregen van de overheid, voor vier dagen gebruik van zijn bus! Aangezien we het kasboek van die tijd nog hebben, kunnen we zien dat de lijndienst op 14 augustus 1940 wordt hervat en dat mijn vader in september 1940 nog een nieuwe bus gekocht heeft, een Ford V8 met 24 zitplaatsen, waarmee ik zelf ook nog gereden heb!

Met deze bus is hij de oorlog zo goed en zo kwaad als het kon, doorgekomen. De bus heeft ook nog op houtgas gereden. Voor de gasgenerator moest mijn broer Wim, die negen jaar ouder was dan ik, na schooltijd vaak hout hakken. Het was geen ideale situatie want door deze brandstof had de motor te weinig kracht, waardoor de bus zelfs soms de dijk niet opkwam. Mijn vader ondervond dat probleem door de passagiers bij de betreffende halte te vragen om pas boven op de dijk in te stappen. Na korte tijd echter begaf de motor het en was het afgelopen met de bus.

Maar vader ging niet bij de pakken neerzitten en bestelde - toen ging dat nog - een nieuwe motor. Die moest uit Dordrecht komen met de boot, maar in de strenge winter van 1940 waren alle rivieren bevroren, waardoor de motor niet kon worden vervoerd naar Lith. Maar geen gezeur! Met fiets en fietskarretje ging hij naar Dordrecht, laadde de nieuwe motor op het fietskarretje, fietste terug naar Lith, bouwde de motor in en... rijden maar!

Inmiddels had de Kesselse expediteur Jan van Oorschot hem attent gemaakt op het bestaan van mijn-gas als autobrandstof, dat in Den Bosch verkrijgbaar was: een goed alternatief voor het slechte houtgas. Tegen het einde van de oorlog dreigden de Duitsers alles wat met voertuigen te maken had, mee te nemen. Daarom verstopte mijn vader de bus in de grote boomgaard van Jan Toebast in de Molenstraat. Gelukkig hebben ze de bus nooit gevonden!

Lijnenruil

Hoewel het toenmalige Vitesse (een dochteronderneming van de Nederlandse Spoorwegen) na de oorlog een aanvraag deed om de concessie voor het vervoer in onze streek te verkrijgen, heeft mijn vader, dankzij adhesiebetuigingen van een aantal mensen uit onze omgeving, de concessie toch kunnen behouden.

Van alles werd door mijn vader in de bus meegenomen om de kassa te vullen. Zo bracht hij elke dag

Jan Smits sr. (links) en Mart de Man in 1925, toen nog in dienst van de Firma Janssen

1948 De bus die tijdens de oorlog enige weken doorbracht in de boomgaard van Jan Toebast in de Molenstraat. Op de achtergrond Jan Smits sr. in stofjas.

de kranten mee die bij de verschillende haltes tussen Den Bosch en Lithoijen werden afgehaald door de plaatselijke bezorgers. Als Lith zijn eindpunt was omdat er geen passagiers voor Lithoijen waren, dan moesten wij met de fiets de kranten van Lith naar Lithoijen brengen. Met veel tegenzin natuurlijk, maar ondanks al onze bezwaren was zijn enige reactie: "Bende nog nie terug?"

Dan komt het jaar 1968. Inmiddels zitten, naast Jan sr., ook mijn broer Wim en ikzelf in de zaak. De concessies liepen in dat jaar allemaal af, en wij werden gevraagd naar Den Bosch te komen voor overleg met mr. Holla, de hoofdinspecteur van de Rijksverkeersdienst. Tot onze verbazing zat daar ook de directie van Zuid-Ooster aan tafel, die ons aanbood om alle rechten aan hun over te dragen en in ruil

Een moderne bus van Maaskant Tours begin zestiger jaren. Op de voorgrond Jan Smits jr.

De families Ruijs en Smits brachten met hun bussen de naam 'Lith' door heel Europa.

daarvoor niet alleen de lijn Lithoijen-Den Bosch te verzorgen, maar ook de lijn Maren-Oss. Voortaan zouden we niet meer afhankelijk zijn van de opbrengst, maar voerden we deze lijnen uit voor een vast bedrag. Geen slecht aanbod, dat we na overleg hebben aanvaard voor een periode van twintig jaar.

Tien jaar later, in 1978, kwam er een lijnenruil tot stand tussen Zuid-Ooster en BBA (Brabantse Buurtspoorwegen en Autodiensten), waaronder ook onze lijn viel. We kregen dus een andere opdrachtgever. Aanvankelijk waren we er niet blij mee, maar na een ontmoeting met de directeur van de BBA, mr. Van Setten, kregen we een prima contract aangeboden en hebben we tot 2005 plezierig samengewerkt met BBA, met wederzijds begrip en in een goede verstandhouding.

De tijden veranderen, en ook het openbaar vervoer in onze streek! Sinds 2005 kwamen er nieuwe partijen op de markt die het vervoer verzorgen, waarmee we geen overeenstemming konden bereiken en waarmee we helaas ook geen contact hebben.

Het verhaal van Autobusdienst De Maaskant is uit! Ons bedrijf heet nu Maaskant Reizen en, net als collega Ruijs in Lith, richten ook wij ons op het tour- en groepsvervoer. Samen hebben we de naam Lith naar alle hoeken van Europa gebracht: van de Noordkaap tot Gibraltar en van Ierland tot Rusland. In de loop van de jaren hebben tienduizenden gasten ons hun vertrouwen geschonken en via ons hun vakanties doorgebracht op veel locaties in Europa. We zijn trots op het bedrijf en ons bewust van het feit dat het het gevolg is van het initiatief van slechts enkele mensen die in het verre verleden vasthoudend genoeg waren om met hart en ziel hun zienswijze gestalte te geven.

Tenslotte wil ik u nog graag een anekdote over mijn vader vertellen: Burgemeester Smits van Lith ging

*Willem Ruijs
(1887-1960)*

*Jan Smits sr.
(1901-1982)*

regelmatig met de bus mee naar Den Bosch, maar nam altijd een enkele reis. Hij ging er dan van uit dat hij wel met iemand mee terug kon rijden naar Lith. Hij betaalde dus 90 cent (een retourkaartje kostte 1,60).

Op een avond stond hij bij de bushalte in Den Bosch en terwijl hij zijn portemonnee tevoorschijn haalde, rekende hij zijn vader voor: "Vanmiddag ben ik meegegaan en heb ik 90 cent betaald, dus als ik nu 70 cent betaal dan is het goed."

"Nee" zei Jan Smits, "vanochtend een enkele reis voor 90 cent, nu weer een enkele reis voor 90 cent!"

"Ik dacht", zei de burgemeester, "dat je tegenover mij wel wat coulanter kon zijn?"

"Niks mee te maken", zei zijn vader, "90 cent en anders niks!"

De Kesselse dokter Willems zat ook in de bus en vroeg aan de burgemeester hoeveel dat scheelde. Hij zei: "Twee dubbeltjes."

"O", zei dokter Willems, en hij zweeg. ■

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

In het schuurtje achter het huis aan de Lithsedijk 36, waar Pietje de Bijl zijn leven lang als dorps-timmerman zijn boterham verdiende, heeft Hans de Waal zijn atelier. Hans werd in 1952 geboren in Bruchem. Als autodidact en in dienst bij instellingen als het Noord Brabants Museum in Den Bosch, ontwikkelde hij zich in 25 jaar tot een allround restaurateur die kunstvoorwerpen onder handen neemt die vaak versleten, beschadigd, verrot of niet meer compleet zijn. In feite is hij een allround kunst-

schilder en beeldhouwer die alles kan en ook alles aanpakt. Daarvoor gebruikt hij uitsluitend duurzame materialen die hij zelf maakt, zoals bijvoorbeeld de zuivere pigmenten voor de verf die hij voor de restauratie gebruikt. Ook analyseert hij het verleden van een kunstvoorwerp. Door deze aanpak behoudt de gerestaureerde kunst dezelfde uitstraling als voorheen. Elk gerestaureerd kunstvoorwerp wordt voorzien van een uitgebreid rapport met daarbij foto's van vóór, tijdens, en na de restauratie. Hans zorgt er in feite voor dat de door hem gerestaureerde kunst goed en verantwoord wordt doorgegeven aan volgende generaties. Hans de Waal restaureert o.a. houten, gipsen, stenen en porseleinen beelden, moderne en antieke schilderijen, schilderijlijsten, kruiswegstaties en altaren. Van zowel kerkelijke instanties als particulieren uit heel Nederland krijgt hij opdrachten. In de Lithse kerk heeft De Waal de grote beelden, de kruisweg en de altaren gerestaureerd, in Lithoijen het houten kruisbeeld op de driesprong, in Oijen het Heilig Hartbeeld en bij de pastorie in Maren-Kessel het beeldje van Piet Verdonk. Ook elders in het land heeft hij veel gerestaureerd.

Hen of kiek?

Dialect in Lith en nabijgelegen plaatsen

door Jos Swanenberg

Nu de gemeente Oss in de laatste jaren alsmar groter geworden is en binnenkort ook het grondgebied van de gemeente Lith zal gaan beslaan, neemt ook het aantal inwoners sterk toe. Die inwoners spreken waarschijnlijk allemaal Nederlands, maar doen dat met verschillende tongvallen. Een groot aantal van die inwoners, zeker van de oudere generatie, spreekt bovendien nog een van de dorpsdialecten. Die dialecten verschillen van elkaar. Men spreekt een ander dialect in Huisseling dan in Macharen of Berghem, en een ander dialect in Oss dan in Lith. De dialecten in het noorden van de gemeente, aan de Maas, hebben meer typisch Maaslandse woorden met elkaar gemeen, terwijl de dialecten in het zuiden van de gemeente, met name Oss en Berghem, ook veel gemeenschappelijk hebben met Meierijsse dialecten zoals ze worden gesproken in Geffen en Heesch.

Zo kun je bijvoorbeeld in Oss en Berghem nog het typisch Meierijsse woord *misse* voor het boerenerf tegenkomen. Aan de Maaskant zal men dan toch eerder van de *plats* of *plòts* spreken. Ook voor pek of teer kent men in de traditionele dorpsdialecten een andere woordvorm aan de Maas (*tar* of *tèèr*) dan iets verder naar het zuiden (*taars* of *taors*). Het kinderspeeltuig schommel heet in oostelijk Noord-Brabant een *stuur*, maar aan de Maaskant kent men daar een ander woord voor. Het Woordenboek van de Brabantse Dialecten noemt o.a. *rutselkoek* en *raaiplank* voor Lith en voor verschillende dorpen aan de Maaskant *rui* of *hh*.

Een meisje wordt in Lith een *derke* genoemd, en dat geldt eveneens verder naar het oosten langs de Maas, helemaal tot aan Boxmeer aan toe. Ook Oss en Berghem doen dan van oudsher mee met *derke*, maar in Heesch, Geffen, Nuland en verder naar het zuiden is een meisje een *durske*. Beide woorden zijn de lokale uitspraakvarianten van het Nederlandse woord "deertje". Je hoort *derke* of *durske* nauwelijks nog, men spreekt tegenwoordig eerder van een *meske* of *medje*.

Voor de merel kennen we ook weer

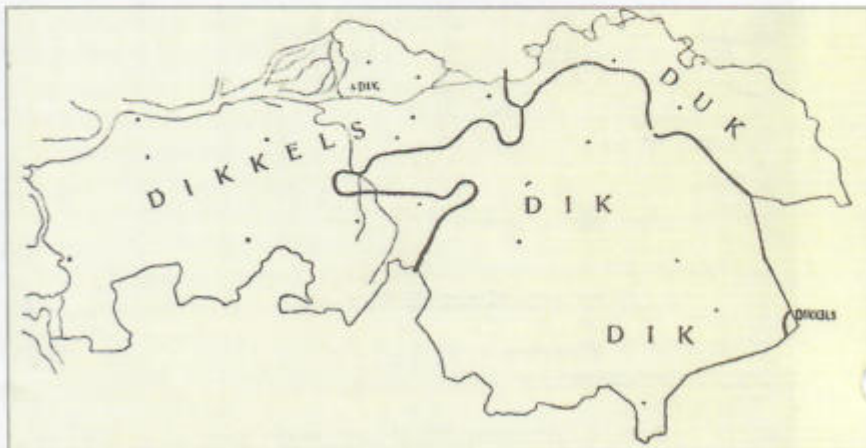
Een afbeelding uit "De dialectgrenzen van Noord-Brabant" van A.A. Weijnen (1937)

Jos Swanenberg is bijzonder hoogleraar Diversiteit in taal en cultuur in Brabant aan de Universiteit van Tilburg.

verschillende woorden in deze regio: *mèèrel* in Lith, Lithoijen, Oijen, Megen en Dieden, *mal* of *malder* in Oss en Berghem. Het voor Oost-Brabanders zo gewone woord voor de kip, *hen*, blijkt volgens het Woordenboek van de Brabantse Dialecten niet het gewone dialectwoord te zijn aan de Maaskant. Daar is een kip een *kiep*.

Een ander boeiend naslagwerk is het proefschrift van de latere professor A.A. Weijnen uit 1937. Daarin is te zien dat *muug* voor moe wel in de Meierij maar niet aan de Maaskant thuishoort. Daar is moe *muu* of *muuj*. En voor vaak oftewel dikwijls zegt men aan de Maaskant *duk* en in de Meierij *dik*. Het zijn allemaal voorbeelden van verschillen tussen de woordenschat van de Maaslandse en die van de Meierijsse dialecten. Veel van deze woorden werden al voor de jaren zeventig opgetekend, door onderzoekers zoals Weijnen. Soms zijn zij al niet meer in gebruik, want er wordt alsmar minder authentiek dialect gesproken. Toch zullen de verschillen nog wel een tijdje merkbaar blijven, want ook in accent en zinsbouw verschillen dialecten van elkaar. Zelfs wanneer we Nederlands spreken komt dat regionale accent vaak even naar boven. ■

De Maas, de polders en de troubadour

door Mechtilde Meijer

Als jongetje al is 'Noudje' Bongers dol op muziek. Het is al vroeg te zien dat hij gevoel voor ritme heeft, want hij is nog maar net drie als hij als dreumes in het gras voor de Lithse kiosk staat te bewegen op de klanken van de fanfaremuziek. Vanaf zijn twaalfde speelt hij op de gitaar (die hij zelf bij elkaar verdiende met aardbeien plukken) en legt hij elke zaterdag op de fiets de weg naar Oss af waar hij gitaarles krijgt. Het werpt zijn vruchten af, want samen met drie vrienden vormt hij later de band 'Story' die furore maakt binnen en buiten het dorp. Zelfs de repetities van de band zijn voor veel jongeren al een uitje; zodra ze beginnen stijgt dan ook het aantal bezoekers op het Marktplein.

Noud is niet alleen muzikant, maar ook een verdienstelijk componist en tekstschrijver. Zo schrijft en zingt hij jarenlang bij de Lithse Revu en schrijft hij de filmmuziek voor de door dit gezelschap gemaakte film 'Dorp aan de rivier 2', die in 1995 in première gaat. Na deze successen legt Noud zich toe op het componeren en schrijven van Brabantse liedjes, waarmee hij zichzelf binnen een paar jaar in de top tien van Brabantse artiesten zingt. Vanaf 1996 brengt hij vijf CD's uit. In 2011 zal nummer zes verschijnen. Het leidde in 2009 tot de toekenning van de 'Ad de Laat-prijs' voor zijn inzet voor het behoud van de Brabantse taal. Noud treedt op in grote en kleine zalen in en om Brabant en is vaak van de partij als er ergens een Brabantse avond georganiseerd wordt.

Het dialect zit Noud in de aderen. Niet verwonderlijk dus, dat hij bestuurslid is van de Toon Weijnen

Stichting en commissielid Dialectologie bij verschillende organisaties in Den Bosch. Zijn eigen dorp Lith draagt hij een warm hart toe: waar hij ooit als wethouder vergaderde, staat hij met evenveel verve een aantal jaren later te zingen bij de viering van 650 jaar Marktplein. (Er is trouwens geen Lithenaar die zó vet het woord 'Mèrtveld' kan uitspreken als hij, maar dat terzijde.) Ook nu weer, bij deze speciale Maaskroniek bij gelegenheid van de gemeentelijke herindeling komt die liefde voor Lith tot uiting: de heemkundekring en de gemeente krijgen de beschikking over vijf van zijn mooiste 'Mòskantse' nummers – zie de CD achterin deze uitgave – waaronder het nummer 'Lithtekens in de Mòskant', dat speciaal voor deze gelegenheid werd geschreven. De songteksten drukken we daarom hierbij af: voor wie mee wil zingen of vertrouwd wil raken met het Lithse dialect. We vroegen zijn dochter Iris om er een paar mooie sfeertekeningen bij te maken. ■

Noud Bongers schreef de teksten en de muziek van de nummers op de volgende pagina's, zijn dochter Iris voorzag het geheel van toepasselijke illustraties.

Lithtekens in de Mòskant.

Tekst en muziek: Noud Bongers

Tusse de Maos en de grote Wittering,
daor li 'n stukske Brabant, vol herinnering.
Hier laag jons gemènte, mi zeuve durpe rijk,
Parels òn de Maos, daor strak langs d'n dijk.

'n Schòn gemènte, mi cultuur, klèinschòllighed.
De road, de poletiek, we rake 't nou kwet.
'k Zè emotioneel, we vuule jons de klos,
de gemènte Lith verdwijnt, 't wordt gemènte Oss.

Refr: Ja ik vuul me vandaag wel 'n hel bietje shit.
De herindeling, weg gemènte Lith.
Toch zen we al-trots, want we wete nou hier.
Oss wordt bekend van Durp òn de revier.

Staoede in de polder, 't bleft 'r stil, en zu schòn,
De durpkes alleen, overal 'ne kijk wijd vandòn.
Mar weg gemènte Lith, ik baal er zu van,
al weet ik ok wel, dè 't zoo nie langer kan.

Refr:
Ja ik vuul me vandaag wel 'n hel bietje shit.
De herindeling, weg gemènte Lith.
Toch zen we al trots, want we wete nou hier.
Oss wordt bekend van Durp òn de revier.

Break
Alles moet ontiegeluk groot, ontwikkeling stò ni stil,
'n ùtgestrekt Oss, dè 's wè de Provincie wil.
Mar 't lève dè gò weijer,
al beseffe we nou hier.
'r Blijve Lithtekens,
hier langs de revier.

Refr: Slot
Ja, vandaag nim ik afscheid van de gemènte Lith
Mar blijf hier alt wone, 'k blijf zitte waor ik zit.
Ès ik fiets over dijke en dur 't polderlaand,
dan zè 'k nog alt 't rekste van hel Nederlaand.
Ok al blijve 'r Lithtekens, hier in de Maoskaant.

De polder

Tekst en muziek: Noud Bongers

De polder is mèn lève.
De stilte sprèkt mèn òn.
Zoo de vrèhèd nog belève.
Lèkker nikse, gewoon blève stòn.
Ik zè d'r soms wèl ure,
tusse rèigers, ènd en krèèj.
Nor d'n horizon stòn ture,
tusse wilge, de sleuj èn de wèèj.

M' hart li hier in de polder, hier tank ik lèveslust.
Mi bèèj oew been op aarde, geniete van de rust.

De polder houdt mèn wèrm,
ok al is ie nat èn kil.
Mi oew fiets daor in d'n bèrm.
Ge veraandert, 't lève wordt stil.
De polder kent gin grènze,
zu ope, strak èn wijd.
't Is gewoon hier zonder mènse,
op oew èige zen zonder d'n tijd.

Boerderèije in 't gruun, beum mooi strak langs de steeg.
De weind bespult m'n haore, munne kop lopt zuutjes leeg.

De polder is mèn lève.
De stilte sprèkt mèn òn.
Zoo de vrèhèd nog belève.
Lèkker nikse, gewoon blève stòn.
De vrèhèd is wer trug in mèn.
Hier hè 'k 't vur gedòn.
Èèn mi de natuur te zèn.
'k Het gepruufd, 'k kan `r wèr tegenòn.

Boerderèije in 't gruun, beum mooi strak langs de steeg.
De weind bespult m'n haore, munne kop lopt zuutjes leeg.

Ik zè d'r soms wèl ure,
tusse rèigers, ènd èn krèèj.
Effe slèntere èn veul ture,
langs de wilge, de sleuj èn de wèèj.
De polder blèft mèn lève.
De stilte trekt mèn òn.
Zoo de vrèhèd nog belève.
Lèkker nikse gewoon blève stòn.
De vrèhèd nog belève.
Dè trèkt mèn alted wer òn.

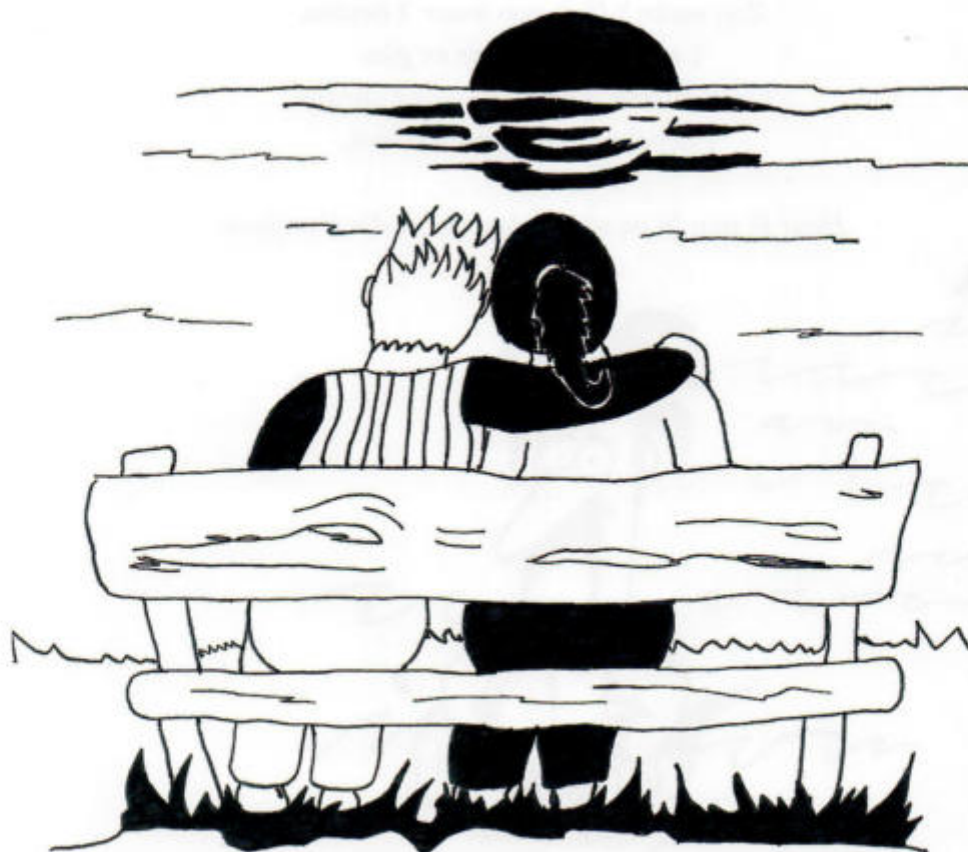
Panorama

Tekst en muziek: Noud Bongers

Gij en ik, naost mekaar, in de aovendzon.
't Licht dè ketst toch zu schon in de Maos.
Same gèite nor d'n dijk, òn d'n aandere kaant.
Ge hurt de stuw en 't wöttergeraos.

Gij en ik in 'n schon panorama.
De wèrme rust ès 'n deke um oe heen.
Golve slèntere gestaag, bote aachternao
en laote ons, op ons plèkske alleen.
We zitte duk, hier òn de wötterkaant.
Hier verdwijnt d'n tege-slag.
Hier wordt alles duk wer bègepraot.
Hier slùt vur ons d'n dag.

Gij en ik drome weg òn de wötterkaant,
hurt de klok slao nèt dèftig, elf uur.
Gauw nor huis, langs de pad, same haand in haand
en zoo slùt, wer ons dagelijks avontuur.

D'n Beerse Overlaot

Tekst en muziek: Noud Bongers

We wiere al wè ongerust, ès d'r lang veul règen viel.
De Maos die zaagde stijge; ok 't wötter in de wiel.
Òn 't wèrk, alles moes umhog, ok al dinde 't noit nie gèèrs.
Paniek waar groot, bang ès de dood, vur d'n Overlaot.

Alt hadde nog 'n bietje hoop, we komme d'r onderuit.
Ge bleeft mar angstig lüstere nor 'n hèl spissjaol geluid.
Alarm, ze blaoze op 't glas van de olielamp.
't Wötter komt 'r òn, d'n Beers is gegòn,
minse, wènnne ramp.

Èn 't wötter kwaam overal, bote dur de straot.
Wènnne trammelaant in 't polderlaand.
D'n Beerse-Overlaot.

't Wötter brocht veul rotzooi meej, overal zaat d'n drèk.
Muis en ratte kwame; unne plaog, ge wiert hust gèk.
D'n ogst laag mooi dreug hoog op de zoldervloer.
't Veej moes gelijk, zulang op d'n dijk, bè 'ne rijken boer.

Zoo waar 't lève, zoo waar 't bestòn,
't wötter zu komme en gòn.
't Geluid van 'n fluit, dè waar onraod.
't Brocht alted, d'n Overlaot.

Heur ik nou 'n panfluit, dan zie 'k d'n Overlaot.

Dùrp òn de revier

Tekst en muziek: Noud Bongers

*Zie ik de Maos en 't pontvèèr en d'n torrespits tegelijk.
Nette hog langs vissersbote, de klèin hùskes volge d'n dijk.
Zie ik de stuw en de meule, de wittering mi 't ouw mèlkfebriek.
Weesjes vur schòn boerdereijkes, di dùrp dè 's vur mèn romantiek.*

*En dan komt dè gevuul: hier zè-j-ik geborre.
Dan weet ik wer, hier li mènne thuis.*

*Want ik hou van Lith, parel òn de Maos.
Ik blèf m'n lève lang hier.
Groot dur veul klein dinge, 't gift plezier.
Dè is Lith, dùrp òn de revier.*

*Zie ik de beum op 't mèrtvèld, mi 't ròdhuis, kiosk en de kerk.
De dùrpsomp, de mooie terrasjes; veinde 't gèk dè 'k dan binne wè mèrk.*

*Want dan komt dè gevuul: hier wil ik niks misse.
Dan weet ik wèr, hier li mènne thuis.*

*Onder d'n torre zè 'k geborre, waor ik di Lithteken kreeg.
Lith zal ik nooit mer verlaote, want zonder m'n dùrp vuul ik me zu leeg.*

*Ik zè zu gruts, dè 'k hier zè geborre.
Dan besèf ik wer, hier li mènne thuis.*

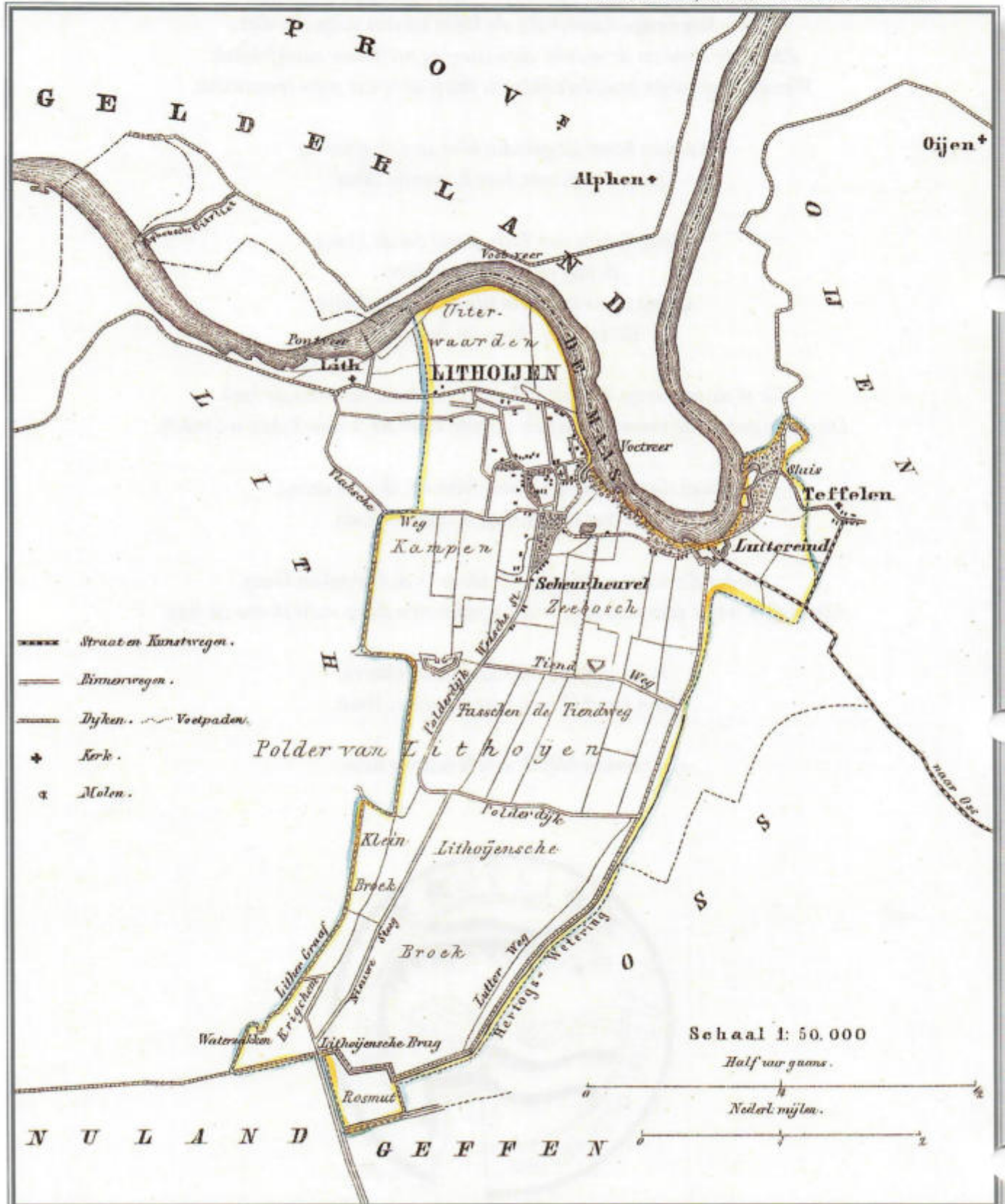
Dùrrum blèf ik m'n lève lang hier.

Lithoijen in vogelvlucht

door Henk Buijks

Gemeente Lithoijen 1867, 1057 Bunders, 675 inwoners

De gemeente Lithoijen, 1.057 hectaren groot, lag in het noordoosten van Noord-Brabant, aan de Maas. Ze grensde verder aan de gemeenten Oijen en Teeffelen, Oss, Geffen en Lith. Naast het gelijknamige kerkdorp telde Lithoijen in ieder geval drie gehuchten: Het Groenewoud, Scheurheuvel en Het Luttereind. Sinds 1939 maakt Lithoijen deel uit van de gemeente Lith.

De naam

De naam Lithoijen begint met 'Lith' (Litta in de oudste varianten), dat onder andere te maken heeft met het werkwoord "varen". Het tweede deel van de naam Lithoijen bevat het element "ooi" dat waterland, nat weiland in een riviermeander betekent. Het dorp grenst nota bene aan zo'n meander. Het is duidelijk: rondom Lithoijen is het al vanouds een natte bedoening!

Gemeentewapen

Over het gemeentewapen van Lithoijen kunnen we in eerste instantie kort zijn: de gemeente heeft nooit een wapen gehad. Hoe dat kwam? Toen in 1815 de gemeente Lithoijen vanuit Den Haag het verzoek kreeg om een voorstel in te dienen voor een gemeentewapen, bleef hier alles stil. En dat terwijl de dorpsbestuurders een prachtig schepenzegel als voorbeeld hadden: een wapenschild met twee klimmende leeuwen, het wapen van de hertog van Brabant, met in een driehoek onderin de patroonheilige van de kerk, de heilige Remigius. Feit is dat Lithoijen nooit een voorstel heeft ingediend. Mogelijk vanwege de 15 gulden die ze voor het wapendiploma moesten betalen. Het dorp volstond met een gemeentestempel waarin heel gewoon de gemeentenaam was gegraveerd. Ook de ambtsketen van de burgemeester, die in 1852 werd ingevoerd, droeg alleen de naam van de gemeente. Lithoijen doet het dus al ruim twee eeuwen zonder gemeenschapssymbool, of het zou de dorpsvlag moeten zijn die als zodanig genoemd mag worden.

Oudste vermelding en vroege ontwikkeling

De eerste schriftelijke vermelding van Lithoijen komt voor in een oorkonde van omstreeks 991. De Franse koning Hugo Capet bevestigt daarin onder andere de eigendomsrechten van de Benedictijner

abdij Sint-Remigius in Reims op domeingoederen in onder andere Meerssen en Lithoijen. Remigius is nog steeds de patroonheilige van de kerk in Lithoijen. Lithoijen wordt hier 'Litta' genoemd, het latere Klein-Lith (Groot-Lith is Lith, dat van later datum is).

Het domeingoed van de abdij in Lithoijen lag in het Groenewoud, tussen het tegenwoordige Lith en Lithoijen in. Het bestond uit een hoeveelheid grond met daarop een 'hof', een grote boerderij. Om die boerderij heen lagen in 1222 acht hoeven, die bewoond werden door horigen. Enkele keren per jaar moesten zij een belasting in geld (cijns) betalen en bovendien 9 kippen, 63 eieren en 11 ganzen. Daarnaast moest elke hoeve jaarlijks tien karren hout leveren en tien dagen werken op het domeinland.

Loop van de bevolking

Tot het midden van de achttiende eeuw woonden er minder dan 400 mensen in Lithoijen. Tegen het einde van die eeuw, rond 1800, was het bevolkingsaantal gegroeid tot boven de 500. Halverwege de

negentiende eeuw was dat aantal gestegen tot 746, maar daarna zien we - tegen de algemene trend in - een daling optreden: in 1900 631 inwoners, en ook vlak na de Tweede Wereldoorlog was dat niet veel hoger: 662 inwoners in 1950. Twintig jaar later was het aantal zelfs gezakt tot 635. Pas daarna is de kern Lithoijen flink gaan groeien: in 2008 telde het dorp 890 inwoners.

Middelen van bestaan

Vanouds draait in Lithoijen bijna alles om de landbouw. De ligging aan de Maas was daarbij van groot belang. Voordat er sprake was van dijken, lagen huizen en boerderijen doorgaans op oeverwallen of op terpen. Vooral in de Weisestraat, het vroegere gehucht Scheurheuvel, zijn nog enkele huisterpen aanwezig.

Overstromingen brachten vruchtbaarheid, maar ook ellende. En die ellende werd al vroeg bestreden: zeker al in 1288 waren op Lithoijens grondgebied Maasdijken aanwezig. In dat jaar verkocht hertog Jan I van Brabant de Lithoijenaren de gemeenschappelijke weidegronden die zij al in gebruik hadden. Al naar gelang zij profiteerden van delen daarvan, moesten zij bijdragen aan het onderhoud van dijken en waterlopen. Opvallend is overigens dat er in 1222 zoals gezegd 8 boerderijen waren en in 1791 werd gemeld dat er op dat moment "niet meer dan 6 of 7 Boertjes hun eigen redden kunnen".

Dijken en water

Beheer en onderhoud van Maasdijken en waterlopen waren sinds 1325 toevertrouwd aan de heemraden van het waterschap De Polder van het Hoog

Hemaal. Twee van deze bestuurders waren afkomstig uit Lithoijen, de overige uit Lith, Geffen en Oss. Zij konden niet voorkomen dat het af en toe toch misging: er zijn de eeuwen door vele dijkdoorbraken geweest. Een heel zware vond in 1880 plaats bij Driehuizen, op de grens met Oijen. Een dijkpaal herinnert aan die gebeurtenis.

Lithoijen had ook regelmatig last van het water dat via de overlaten bij Beers en Cuijk Noord-Brabant binnenstroomde. Deze Beerse Maas kwam via een kilometerslange traverse uiteindelijk uit in de omgeving van 's-Hertogenbosch.

Veel van de waterellende behoorde voorgoed tot

het verleden na voltooiing van de Maaskanalisisatie in de jaren '30. Weinigen realiseren zich dat het grote stuw- en sluiscomplex, dat in de jaren 1932-1936 tot stand kwam, niet op het grondgebied van Lith lag, maar in de gemeente Lithoijen. Echte Lithoijeren weten dat gelukkig nog!

Kerken

In het Groenewoud, ongeveer ter hoogte van de Maasstuw, stond het eerste tufstenen kerkje van Lithoijen, uiteraard toegewijd aan Remigius. Het was aanvankelijk bestemd voor de inwoners van beide Litta's en fungeerde nog tot 1843 als de officiële parochiekerk van Lithoijen. Sinds 1612 benoemde de

Abdij van Berne de pastoor.

Vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw was de openlijke uitoefening van de katholieke eredienst verboden. Het kerkje in het Groenewoud ging over naar de protestanten en voor de katholieken werd na enige tijd in het dorp een schuurkerk in gebruik genomen, aangebouwd aan de pastorie. Beide stonden op de plek van het huidige kerkhof. In 1843 maakte deze combinatie plaats voor een "echte" (waterstaats)kerk. In de kerkhofmuur zit nog een gedenksteen die herinnert aan deze kerk. Ze verdween in 1902 op haar beurt voor de neogotische kerk die er nu nog staat. Het kerkje in het Groenewoud is niet lang na 1843 gesloopt.

Dorpshart

Het langwerpige Prelaat van de Berghplein vormt het hart van Lithoijen. Tegenover de Maasdijk staat het gemeentehuis van 1906-1907. Aan de ene kant wordt het geflankeerd door kerk en kerkhof, aan de andere door het voormalige St. Norbertusgesticht. Dit complex dateert van 1884 en was bestemd voor de zusters van de Congregatie van J.M.J. Zij hadden daar tussen 1890 en 1949 een kostschool voor meisjes, die lager onderwijs genoten. Tevens verzorgden de religieuzen enkele zieken/bejaarden en gaven zij de meisjes van Lithoijen R.K. lager onderwijs. Tot 1960 werd het gebouw bewoond als klooster 'Jerusalem' door de zusters Penitenten. Van 1960 tot 1972 bood het onderdak aan de N.V. Philips Gloeilampenfabrieken voor de fabricage van T.L.-lampen en sindsdien heeft het een woon- en winkelbestemming.

Evenals Lith telde het Lithoijense dorpshart vandoord een aantal voor eenieder toegankelijke voetpaden. Hoewel daar jammer genoeg niet altijd zorgvuldig mee is omgesprongen, zijn er nog enkele aanwezig. ■

Dijkdoorbraak Lithoijen

*Hoei hoei, dit houdt geen water,
rammelt rommelt waterwolf,
natte poten, oogst rot, huis kapot,*

dat de zomer zeldzaam droog en goed was,
veel rouwigheid werd uit 't veld gehaald
(de aardappel was zo vierkant als maar kan)
en 't begin november al begon,

bijna elke dag ruw en winderig weer,
'de Beers loopt' ging het gerucht begin december,
we geloofden het niet, het water kwam niet,
hoorden niks in de verte bulderen,

de Maas bleef wassen, een fellere wind sloeg
over naar storm, een stuk dijk dreef helemaal weg

*Hoei hoei, dit houdt geen water,
rammelt rommelt waterwolf,
natte poten, oogst rot, huis kapot,*

met lomp geweld dat de huizen deed trillen
donderde een brok geweld het land in, wegen over,
binnen 't uur stond alles onder, het water bleef
elke dag wassen met koude wind en kwam
bij hooggelegen huizen bleek en schrobgat in,

het vee met de rug tegen de balken, de huizen
uit, de huizen uit met water aan de tweede trap,
het vee bergen, bind ze achter boten en breng
ze naar het kerkhof toe, blijkt het water in de
kerk door de plavuizen te komen tot één palm
hoog en op de trap van de communiebank,

*Hoei hoei, dit houdt geen water,
rammelt rommelt waterwolf,
natte poten, oogst rot, huis kapot,*

het land tot Oss overstroomd, heel Geffen op
zolder, eten werd met de roeiboot na een dag
of drie vier vanuit Den Bosch aangevoerd,

van 't varken dat in de schoorsteen hing te roken
vond ik later in de sloot 'n stuk bedorven terug,
de weggedreven aardappels vreten zelfs de
varkens niet meer, ingemaakte kolen, hooi,
stro en gerst verrot, boedel kwijt, de helft
van alle huizen ingestort, muren omgedreven,
achterhuizen weggeslagen,

*Hoei hoei, dit houdt geen water,
rammelt rommelt waterwolf
natte poten, oogst rot, huis kapot,*

zoals gebeurde, is gebeurd in 1926, 1880, 1876,
1861, 1855, 1850, 1834, 1833, 1799, 1740
en zo voorts -

Zeilschip 'De Vier Gebroeders'

*Schipper
Gerardus
van de
Runstraat*

door Frans en Carla Heeren

Het moet rond de eeuwwisseling (1900) geweest zijn dat Gerardus van de Runstraat een zeilschip kocht van Duitse binnenschippers. Na een tijdje noemde hij het 'De Vier Gebroeders,' een verwijzing naar zijn vier zonen, en voer er mee op de Maas.

In het begin lag de boot nog niet in Lithoijen, maar was de thuishaven Ravenstein. Van de Runstraat vervoerde vaak stenen die werden geladen bij de steenovens langs de Waal en de Maas. Het laden werd soms door arbeiders van de steenfabriek gedaan, maar vaak deed hij het zelf. Laden en lossen deed hij met de hand. Een enkele keer vervoerde hij ook turf. Gerardus van de Runstraat heeft rond 1900/1901 een groot deel van de stenen voor de Lithoijense kerk vervoerd. Hij heeft ze dus letterlijk bijna allemaal in de hand gehad.

Het was een mooi schip, een klipper van het Zuid-Nederlandse type met een zogenaamde 'Waspikse Kont'. Het was in 1889 gebouwd bij Kalkman in Cappel aan de IJssel en bedoeld voor gebruik op de grote rivieren. Het schip was ongeveer 5.70 meter

breed, 28 meter lang en vrij ondiep, en geschikt voor verschillende soorten lading. De oorspronkelijke meting vermeldt een laadvermogen van 129 ton. De klipper had geen motor. Achter het schip hing een houten roeibootje om naar de wal te roeien.

'De Vier Gebroeders' in de originele staat als tweemaster (achterste schip, ± 1900)

Het vervoer op het water

Het vervoer op het water viel onder de vrije markt en daarom moest Gerard van de Runstraat zelf voor zijn vrachten zorgen. Hij ging op de fiets naar de steenovens om daar vervoersopdrachten te krijgen. Tijdens de crisisjaren '30 van de vorige eeuw werd de Schippersbeurs in Maasbracht opgericht. Van 1933 t/m 1998 werden de beschikbare vrachten op deze beurs verdeeld: wie het langste 'leeg' was, had de eerste keus.

Als er geen wind stond, werd het schip door Gerardus van de Runstraat, of door zijn zoons, zelf getrokken. Dat kon alleen op het kanaal. Soms, als het schip stroomafwaarts voer, liet hij het 'stevelen'. Het schip dreef dan op de stroom van het water mee. Dat kon alleen als het schip geladen was, want door de zwaarte van de lading kon er dan toch gestuurd worden. Tegenwoordig is 'stevelen' niet meer toegestaan.

Op het roefje zat een mastkoker voor een tweede mast. Gerardus heeft die nooit gebruikt; zijn vrouw Joanna zette daar een bezem in.

Van de Runstraat wist precies hoe hij de bocht in de Maas bij Lithoijen moest 'bezeilen'. Kwam hij verder

stroomopwaarts zoals bij Nijmegen op de Waal, dan moest er snel en met staande mast gevaren worden tot aan de brug. Bij de brug moest de mast op tijd gestreken worden en na de brug ook weer meteen gezet worden om de snelheid vast te houden!

Vanaf 1949 lag het schip in Lithoijen. Zoon Adriaan van de Runstraat begon op 8 maart 1949 op de wal met een oliehandel. De olievaten lagen in het ruim van het schip en op de wal stond een kleine schuur. In de periode 1961–1965 lag het schip, met Piet van de Runstraat aan het roer, de derde zoon van Gerardus, als munitieschip in de Vecht bij Hardenberg. Na 1965 bleef het leeg en is Piet, als veerman, op het Amsterdam-Rijnkanaal gaan werken. Zijn vrouw Betsy is 86 jaar oud en woont nu (december 2010) nog altijd daar aan het kanaal.

Het leven op 'De Vier Gebroeders'

Annie Meijer-van de Runstraat (dochter van Wim, één van de vier broers) kan zich nog veel herinneren van 'De Vier Gebroeders'. Ze kwam regelmatig bij opa Gerard en oma Joanna, tante Anna en haar ooms op bezoek wanneer ze met de vrachtboot van haar ouders voor de sluis in Lith lagen te wachten om 'geschut' te worden. Haar ouders roeiden dan met vier kinderen in hun roeiboot naar opa en oma. Het is Annie vooral bijgebleven dat ze als kinderen dan altijd heel stil in het 'roefje' bleven zitten!

Op het schip woonden Gerardus en Joanna met hun zes kinderen. Het 'roefje' was één vertrek, dat zowel als keuken en als woongedeelte gebruikt werd. Er stond een fornuis in dat tevens als kachel dienst deed. In het achteronder stond het bed van Gerardus en Joanna onder het dek. Later heeft Anna daar ook geslapen. Het toilet, de 'po,' stond ook in het 'achterondertje'. In het vooronder waren de slaapplekken voor de kinderen. Daar stonk het

Schippersbeurs Maasbracht

Gerardus van de Runstraat

Joanna van de Runstraat-van Oss

heel erg naar teer maar ze hadden er in ieder geval geen last van muggen! Annie weet zich verder nog te herinneren dat er veel kisten in het schip zaten. De was werd gedaan met behulp van een wasbord en met rivierwater. Zelfs de drinkwatertank werd in die jaren gevuld met water uit de Maas. Zo schoon was dat toen!

'De Vier Gebroeders' meerde aan bij sluizen en bruggen. Daar was meestal wel een winkeltje waar inkopen gedaan konden worden. Ook konden ze hun levensmiddelen kopen bij parlevinkers (=ven-

ters op het water). Ieder dorp had er wel een paar! Ze hadden altijd voldoende meel en aardappelen aan boord om de 'stilliggende' dagen (door mist of gebrek aan wind) door te komen. Verder lagen ze vaak bij steenovens langs de Waal.

De kinderen Anna, Wim en Hendrik gingen ieder maar een paar jaar naar school. Alleen lezen en schrijven leren was voldoende, vond Gerardus die dat zelf niet kon! Ze gingen daarvoor naar hun grootmoeder (moeder van Joanna van Oss) die in

Adriaan op het schip 'De Vier Gebroeders'. Deze foto zou mogelijk zijn genomen toen het schip in de Dieze te 's-Hertogenbosch lag. Dan zou de kerk op de achtergrond de Leonarduskerk aan het Emmaplein kunnen zijn.

'De Vier Gebroeders' met het roefje (keuken/woongedeelte) goed in beeld. Daarnaast ligt het eerste oliebootje (Tonnie 1).

Macharen woonde. Piet en Adriaan zijn in Ravenstein naar school geweest en woonden daar in bij een kinderloze oom en tante. Gerardus van de Runstraat heeft samen met zijn dochter Anna, tot haar huwelijk met Marinus Persoons (september 1955), op het schip gewoond. Later is hij met haar naar Oss verhuisd.

Vanaf het schip naar de wal

Vanaf 1949 lag 'De Vier Gebroeders' in Lithoijen. Zoon Adriaan woonde, tot zijn huwelijk met Ton

Tiemissen op 28 juni in datzelfde jaar, aan boord van het schip.

Hij had in die tijd op de sluis kunnen gaan werken want daar waren ervaren schippers nodig, maar Adriaan wilde liever op de wal zijn eigen zaak uitbreiden: Oliehandel Van de Runstraat, die naast de benzinepomp ook een winkel had met scheepsbenodigdheden. Tussen 1950 en 1955 voer Adriaan met de oliebootjes 'Tonnie 1' en 'Tonnie 2' naar de baggermolens en munitieschepen die hier in de buurt voor anker lagen.

Gerardus en Johanna van de Runstraat-van Oss op het schip 'De Vier Gebroeders'

Gerardus van de Runstraat (± 83 jaar) in 1955 met een echte schipperspet op. Deze werd in Loozen (Kempen) in België gekocht.

Groepsfoto september 1955, bruiloft Marinus Persoons en Anna van de Runstraat:
 zittend vlnr: Gerard van de Runstraat (zoon Piet van de Runstraat), Pim van de Runstraat (zoon Wim van de Runstraat),
 Marie-Louise van de Runstraat (dochter Wim van de Runstraat), Annemiek van de Runstraat, Thea, Annie en Tinie van de Runstraat
 (dochters Wim van de Runstraat),
 zittend in het midden: opa Gerardus van de Runstraat (83 jaar),
 eerste rij staand: Ton van de Runstraat-Tiessen, Wim en Louise van de Runstraat-Meesters, Hendrik en Marie van de Runstraat-van
 Rossum, bruidspaar Marinus Persoons en Anna van de Runstraat, Mientje Schellen-van de Runstraat, Toon Schellen, Lies van Kessel,
 daarnaast (man met hoed en vrouw) familieleden van Marinus Persoons (bruidegom),
 tweede rij staand: Adriaan van de Runstraat, Bertus Tiessen, Herman van Kessel, Piet en Betsy van de Runstraat-Pastors, Toontje en
 Trius Hendriks-Persoons, Gerard van de Runstraat (zoon Wim van de Runstraat), militair (=familielid bruidegom Marinus Persoons),
 een broer van de bruidegom en echtgenote, Mien en Jan van Dalen-Persoons (zus van de bruidegom), Dien Persoons en echtgenoot,
 Toontje Wegman.

Bruidspaar Marinus Persoons en Anna van de Runstraat met Gerardus van de Runstraat
 (september 1955) op 'De Vier Gebroeders'. Op deze foto is het roefje (waarin geleefd werd) goed te zien.

Adriaan en Ton van de Runstraat-Tiemissen met Annemiek en Gerda op de boot aan de Maas ±1960

Daarnaast werkte Adriaan als parlevinker en handelde hij in 'tagrijn', dat wil zeggen: scheepsbenodigdheden zoals teer, touw, haken, verf, maar hij verkocht ook luiwagens, bezems enz.

Het oliebootje 'Tonnie 1' was een motorbootje (bunkerbootje met stompe kop) van ca. 9 à 10 m lang. Zo omstreeks 1955 kwam er een tweede (ori-

ginele) bunkerboot bij, de 'Tonnie 2', van ca. 15 à 20 m lang. Deze had een snelheid (leeg) van ca. 8 km per uur. Dit oliebootje was gebouwd door Shell. Adriaan van Runstraat nam wel producten af van Shell maar was niet gebonden aan deze oliemaatschappij. In 1981 werd Adriaan ziek en is toen gestopt met het parlevinken.

Oliehandel Van de Runstraat (1965)

*Annemiek en haar vader Adriaan van de Runstraat
op het parlevinkersbootje (30-08-1966)*

*De binnenvaart op de Maas met een munitieschip
op de achtergrond (±1960)*

Oliebootje (Tonnie 2) ligt op de oever van de Maas omdat de stuw was gestreken wegens werkzaamheden (1963/1964).

*Trouwfoto: Adriaan van de Runstraat
en Ton Tiemissen, 28-06-1949*

Ligplaats aan de Maas van het eerste (met stompe kop: Tonnie 1) en het tweede (Tonnie 2) oliebootje bij Oliehandel Van de Runstraat

Personalia

Gerardus van de Runstraat, geboren 09-01-1872 te Grave en overleden 20-05-1965 te Oss, gehuwd met: Joanna van Oss, geboren 12-07-1880 te Oss en overleden 09-10-1950 te Lithoijen.

Uit het huwelijk van Gerardus van de Runstraat en Joanna van Oss zijn vier zonen en drie dochters geboren: Anna op 07-02-1907, Wim op 29-04-1909, Hendrik op 20-05-1911, Piet op 28-02-1913, Adriaan op 08-03-1915 en Wihelmina op 26-11-1918. Dochter Grada is maar enkele maanden oud geworden.

Wim van de Runstraat, de oudste zoon, is de vader van Annie Meijer-van de Runstraat, die veel weet te vertellen over het schip 'De Vier Gebroeders'. Zij is geboren op 07-07-1940 en is gehuwd met Gerard Meijer.

Annie en Gerard zijn zelf binnenschippers geweest tot 1997.

De jongste zoon én opvolger van schipper Gerardus, Adriaan van de Runstraat, is de vader

van Annemiek Van Hulst-van de Runstraat. Adriaan is geboren 08-03-1915 te 's-Hertogenbosch en overleden op 04-05-1981 te 's-Hertogenbosch.

Hij trouwde op 28-06-1949 met Ton (Antonia) Tiemissen, geboren op 09-07-1915 te Lithoijen en overleden op 16-08-1991 te Megen.

Annemiek van Hulst-van de Runstraat, geboren 's-Hertogenbosch op 27-12-1950, gehuwd op 24-09-1971 te Lithoijen met Jan van Hulst geboren te Oss 06-10-1945 en overleden te Lithoijen 27-04-2001.

Kinderen: Jolanda van Hulst, geboren 07-09-1972 en Johnny van Hulst, geboren 13-04-1974.

Adriaan en Ton kregen nog een dochter: Gerda van Leuken-van de Runstraat, geboren 04-03-1954 te Lithoijen, op 23-12-1976 gehuwd met: Huub van Leuken, geboren op 25-11-1941 te Lithoijen.

Kinderen: Antoinette van Leuken, geboren 08-02-1978 en Adrian van Leuken, geboren 19-10-1979.

De verhalen over de schippersfamilie Gerardus van de Runstraat zijn voornamelijk opgetekend uit gesprekken met Annemiek van Hulst-van de Runstraat (dochter van zoon Adriaan) en met haar nichtje Annie Meijer-van de Runstraat (dochter van zoon Wim) en haar echtgenoot Gerard Meijer uit Maasbracht.

Restauratie van 'De Vier Gebroeders'

Omstreeks 1968 heeft Evert Verkerk uit Enkhuizen het schip gekocht. Hij is aan een lange weg van restauratie begonnen en noemt het schip de 'Zwarte Valk'. In de loop van de jaren '70 wordt Jan Schoen eigenaar van het schip en in 1976 wint hij er de Klipperrace mee. In de daarop volgende jaren wordt het hele schip gestript en wordt de houten luikenkap vervangen door een vastgelast stalen dek. Jan

Schoen vervangt ook het tuig en de masten en isoleert de hele huid met glaswol. Zijn grote concurrent in de Klipperraces, Jan Bakker, maakt de prachtige inrichting met twee- en driepersoons hutten, met douches, wc's en alle comfort.

De 'Zwarte Valk' vaart nu op het IJsselmeer als recreatieboot voor charters en pleziervaart, met als ligplaats Enkhuizen. Wilt u hier meer over weten kijk dan op www.zwartevalk.net.

De 'Zwarte Valk' in 2009, nu met twee masten, op volle zee

Het interieur is van alle gemakken voorzien, zoals te zien is in deze keuken.

Van de laadruimte is een prachtige verblijfsruimte gemaakt met slaap- en wasgelegenheden.

Het café op d'n dijk lag in 1926 vlak langs de Maas

Het 'Café op d'n dijk'

door Frans en Carla Heeren

Op de Lithoijense dijk stond omstreeks 1900 een café mét boerderij. Het water kwam vroeger bijna tot aan de huizen op de dijk en de boten op de Maas voeren zo ongeveer langs het café. Zo moet Gerard van de Runstraat in die tijd met zijn boot 'De Vier Gebroeders' vaak langs het café zijn gezeild. Ook Adriaan, zijn jongste zoon die het schip overnam, zal regelmatig langs het café zijn gevaren. Of hij toen Ton Tiemissen, die daar vanaf 1920 woonde bij haar oom en tante, al in het vizier had, is niet bekend. Wél dat hij in 1949 met haar trouwde en bij hen introk. Een paar jaar later namen Ton en Adriaan het café over. Adriaan van de Runstraat runde daarnaast nog een oliehandel en bleef ook als parlevinker op de Maas werken.

De geschiedenis van het café en zijn bewoners is opgetekend aan de hand van herinneringen en verhalen van Annemiek en Gerda, de twee dochters van Adriaan en Ton van de Runstraat.

Het café was rond 1900 eigendom van kastelein Hannes van Drunen. Na hem nam Hend Tiemissen het kasteleinschap over, wiens dochter Mieke al vroeg achter de tap stond. Toen Mieke trouwde met Gerrit van Maren, namen zij het café over.

In 1920 kwam het vier jaar oude nichtje Ton Tiemissen, na het overlijden van haar moeder, bij tante Mieke en oom Gerrit in het café wonen. Haar oudere broer en zussen bleven bij vader Grad op de boerderij aan de Langwijkstraat wonen.

Toen ome Gerrit van Maren en zijn vrouw in het

café de scepter zwaaiden, hielpen hun nichtjes Marie en Ton vaak in het café. Naar verloop van tijd kreeg Marie - als eerste - de mogelijkheid om het café over te nemen, maar ze deed het niet.

Marie vertelde dat ze "het café wel zag zitten" en dat ze het ook wel "aan had gekund", maar ze vond dat haar man Piet van Kessel wel erg graag een borreltje lustte. Ze koos daarom voor haar gezin, iets waar ze nooit spijt van heeft gehad.

Nichtje Ton trouwde in 1949 met Adriaan van de Runstraat, die toen ook bij ome Gerrit en tante Mieke 'op den dijk' kwam wonen. Rond 1952/1953 hebben zij het café overgenomen. Het boerderijgedeelte was toen al afgestoten. Adriaan bleef daarnaast ook nog als parlevinker op de Maas werken.

Even op de foto. De cafébezoekers (uit omgeving) gaan tijdens het bijarten even mee naar buiten voor de foto.

Ze kregen twee dochters: Annemiek en Gerda. Annemiek trouwde in 1971 met Jan van Hulst. Zij gingen wonen op de woonark 'Eureka', die lag in een dode arm van de Maas. Tijdens het ziekbed van Adriaan heeft Annemiek tijdelijk in het café gewoond. Adriaan is op 4 mei 1981 overleden te 's-Hertogenbosch. Na het overlijden van Adriaan werd het café eigendom van de tweede dochter Gerda en haar man Huub van Leuken. Zij hebben het café altijd verhuurd, de eerste zeven jaar bijvoorbeeld aan hun neef Gerard Tiemissen. In de jaren '90 werd het café het pannenkoekenhuis

'De Brave Hendrik'

Als je het café binnenkwam, stond de bar meteen aan de rechterkant parallel aan de kopse kant van het huis. Tegenover de bar, aan de kant van de dijk, was een lange smalle opkamer waar het biljart stond. Onder deze opkamer lag de kelder. De ingang van de kelder was in de keuken. In het huidige pand, het pannenkoekenhuis, zit de kelder nog steeds op deze plaats. De vloer was van hout. "Goeiekoop hout", vertelt Annemiek van de Runstraat. Het zal grenen of vurenhout geweest zijn, met grote knoesten erin. De vloer werd regelmatig gedweild, en na de kermis

*Mieke (Maria)
van Maren
-Tiemissen*

*Gerrit van
Maren*

*Ingang 'café op d'n dijk',
vlnr: Ton Tiemissen, Mieke en Gerritje van Maren-Tiemissen*

kreeg hij een speciale behandeling. Dan werd hij geschrobd met chloor, waar de planken zo mooi wit van werden. De verlichting in het oude café bestond uit tl-buizen: "Dan had je goei licht met 't kaarten". Als verwarming werd een olie- of petroleumkachel gebruikt, waarvoor - nog steeds! - een tien-liter vat in de schuur stond.

Het café had veel passanten als bezoekers en ook veel vaste klanten uit het dorp. Elk jaar kwamen er vissers uit Eindhoven naar de Maas en dus naar het café. Die hadden destijds al een fototoestel en maakten foto's bij het café. Daarvan zijn enkele bij dit verhaal afgebeeld.

Op zondagen bleven de Lithoijenaren na de kerk vaak nog even buurten op het plein. Grad Tiemissen, de vader van Ton, klom dan op de trappen of op het bordes van het raadhuis en kondigde daar met luide stem aan welke activiteiten er in de daaropvolgende week allemaal te verwachten waren in het dorp. Ook noemde hij de activiteiten die in het 'café op d'n dijk' werden georganiseerd. Grad zat in de gemeenteraad en was dus van alles goed op de hoogte. Dit aankondigen van activiteiten is later door zijn zoon Hend overgenomen.

Op de dijk stonden nog wel een paar andere cafés,

bijvoorbeeld dat van Piet Staal op de bovendijk. Bij het raadhuis had Keesje Dankers een café aan het plein, tegenover de kerk naast het klooster. Zoveel cafés in het dorp gaf geen probleem, men gunde elkaar de klandizie.

Drankverkoop

Het café schonk vroeger geen bier uit de tap, maar verkocht Heineken in flesjes, die in houten kratten werden aangeleverd. De eigenaren hadden toen nog geen verplichtingen aan een vaste brouwerij zoals dat tegenwoordig wel gebruikelijk is. Verder werden er ook flessen sterke drank verkocht. Annemiek kan zich nog goed herinneren dat ze regelmatig - wel

In de keuken van het oude café zit Bertus Tiemissen de krant te lezen.

Gerrit van Maren op de motor voor het café op d'n dijk met Mieke van Maren-Tiemissen in de zijspan, daarachter Ton van de Runstraat-Tiemissen en Bertus Tiemissen. De eigenaar van de motor in de leren jas en de jongen zijn voorbijgangers.

een of twee keer per week - een 'literse fles' Nolet Oude Jenever van 8,15 gulden naar pastoor Koenraadt moest brengen voor o.a. de vergaderingen van het kerkbestuur. Daar ging zo'n fles er zo doorheen! In het café werd vroeger ook erg veel gerookt: sigaren, pijp en sigaretten. De klanten konden de rookwaren daar ook kopen. De lucht was er, vooral tijdens de kaartavonden, letterlijk te snijden maar daarover maakte zich in die tijd niemand druk. Je kunt je afvragen of het dan niet brandgevaarlijk was met al die rokende bezoekers maar er is gelukkig nooit iets gebeurd. Het café had wel een goede brandverzekering, maar in die tijd nog geen brandbeveiliging. Die kwam er pas rond 1980/1990.

Verbouwing van het café

In 1967 werd het café met de boerderij grondig verbouwd. Eerst werd de boerderij gesloopt en als café weer opgebouwd. In 1968 werd het oude café, dat tijdelijk ook als woonhuis dienst deed, gesloopt en als het nieuwe woonhuis opgebouwd.

De opening van het nieuwe café werd verricht door dokter Martens.

Annemiek van de Runstraat, toen 17 jaar oud, had een nieuwe naam voor het café bedacht, café Maaszicht, en herinnert zich ook nog heel precies de naam van de nieuwe houten stoelen: model 'Bombay'.

Bruiloft Marinus Persoons en Anna van de Runstraat (september 1955). Foto genomen in 't café op d'n dijk.

Achter de tap vlnr:

Ton van de Runstraat-Tiemissen, Gerardus van de Runstraat, Adriaan van de Runstraat, Wim en Louise van de Runstraat-Meesters.

Vlnr: Ton van de Runstraat-Tiemissen, ome Gerrit van Maren, tante Anna (zus van Adriaan) van de Runstraat met Annemiek van de Runstraat op schoot, opa Gerardus en Adriaan van de Runstraat (1951)

In de keuken van het oude café, Ton vd Runstraat-Tiemissen bij de kachel

Activiteiten in het 'café op d'n dijk'

Er werden heel wat activiteiten georganiseerd in dit café. Het koor oefende er, er werd gekaart en gebiljart en er werden toneelvoorstellingen gegeven.

Vanaf ongeveer 1955 tot ver in de jaren '80 was de donderdagavond de vaste biljartavond voor de 25 leden van biljartvereniging 'De Vriendenkring'. Ook andere cafés in het dorp zoals het Centrum (naast de bakkerij) en 'Bart van de Wetering' hadden een eigen biljartvereniging. Bij het Centrum heette de vereniging 'Krijt op tijd'. In de wintermaanden werden er onderling competities gehouden tussen de verenigingen.

Op het opkamertje werden ook toneeluitvoeringen gegeven. In 1925 is daar de toneelvereniging O.K.K. (Oefening Kweekt Kennis) ontstaan. Deze naam heeft niet lang stand gehouden omdat er in Lith al snel gezegd werd: O. Knor Knor. In Lithoijen woonden namelijk veel varkensboeren. De naam is in 1928 dan ook veranderd in: E.E.M. (Eendracht Maakt Macht). Deze toneelvereniging bestaat nog steeds. Ook het Remigiusskoor oefende in het café.

In de jaren '60 vonden er op de zaterdagavonden rik- en jokerconcouren plaats. Zowat heel Lithoijen zat dan in het café. Men kon prijzen winnen zoals: een pak koffie, een halve liter cognac of jonge klare. De kaartavonden begonnen om half acht en stopten om tien uur, omdat dan iedereen naar huis ging.

In het nieuwe café Maaszicht zijn, omstreeks 1968, Jan Koelen en Max Hol een spaarkas begonnen. Rond dezelfde tijd werd ook de Katholieke Vrouwenbond (KVB) opgericht, die haar zittingen hield in het café.

Verder werden er, zowel in het oude als in het nieuwe café, bruiloften, feesten en partijen gegeven. Bij begrafenissen werd de koffietafel in het café gehouden. Bij bruiloften werd een kok ingehuurd of kwam mevrouw Van Dam koken. Het eten werd ook vaak bij Party Service Van Gruythuysen besteld.

Sluitingstijden

De sluitingstijd van het oude café was om middernacht. Na de heropening van het café in 1967 werd dit 01.00 uur.

Tijdens de kermis was het café al om tien uur 's ochtends open. Er was echter wel een verplichte sluiting van één uur rond het middaguur. Veldwachter Thissen controleerde daar streng op (na 1944 was Thissen officieel een politieagent en geen veldwachter meer). Waarschijnlijk was dat ingevoerd om het bedienend personeel van het café gelegenheid te geven om zelf ook wat te eten.

Tijdens de kermis was het één groot feest in het dorp, alle Lithoijenaren namen er vrij voor!

In de jaren '40 en '50 stond de danstent tijdens de kermis op het plein bij de kerk en daarna bij het café van Bart van de Wetering. In 1967, het jaar dat de vader van Bart van de Wetering vlak voor de kermis was overleden, werd de danstent bij het 'café op d'n

dijk' geplaatst, op het weiland waar nu de J.F. Kennedybaan ligt. De verbouwing van het café was toen nog in volle gang, dus het kwam goed uit dat de tent voor hun deur kon staan.

Het gemoedelijke 'café aan den dijk' gaat nu verder als het 21-ste eeuwse Pannenkoekenhuis en Grill-

Ton van de Runstraat-Tiemissen met dochter Annemiek (1951)

restaurant 'De brave Hendrik'. Aanvankelijk heette het 'Den brave Hend'.

En wat die pannenkoeken betreft: de ouwe Hend Tiemissen heeft er vast een goeie borrel op genomen..... ■

Achterkant (de deel) van het café: Adriaan en Ton van de Runstraat-Tiemissen

Gerrit van Maren had aan de overkant van de Maas, aan het Hemelrijk, koeien staan. Ton Tiemissen helpt bij het melken.

Gerrit en Mieke van Maren-Tiessen, gefotografeerd na de kerkdienst op het dorpsplein (±1960)

Annemiek en Gerda van de Runstraat op de foto met Bertus Tiessen en Mieke van Maren-Tiessen (±1960)

Slaapkamer in oude huis aan de Lithoijensedijk (±1963) broer en zus Bertus Tiessen en Mieke van Maren-Tiessen

Het café in 1964 nadat de J.F. Kennedybaan is aangelegd

Personalia:

Hend (Hendricus) Tiëmissen, geboren 11-03-1844 te Lithoijen en overleden 15-12-1923 te Lithoijen, gehuwd met: Jacoba van Lent, geboren 29-07-1841 te Lithoijen en overleden 19-06-1919 te Lithoijen. Uit dit huwelijk zijn zeven kinderen geboren:

1. Joanna (Anna) Versteeg-Tiëmissen, geboren 04-06-1876 te Lithoijen en overleden 23-04-1952 te Oss, gehuwd met Christianus Versteeg, geboren 19-12-1877 te Kerkdriel en overleden 16-01-1940 te Nijmegen;

2. Grad (Gerardus) Tiëmissen, geboren 25-10-1877 te Lithoijen en overleden 04-07-1951 te 's-Hertogenbosch, gehuwd met: Mieke (Maria) den Brok, geboren 06-12-1884 te Lithoijen en overleden 17-01-1920 te Lithoijen.

Vanwege het hoog water in Lithoijen werd Mieke direct na haar overlijden begraven. Haar graf ligt daarom ook vooraan op het kerkhof omdat daar de grond nog droog was. De uitvaartdienst voor Mieke werd op een later tijdstip gehouden.

(Grad en Mieke zijn de ouders van Ton (Antonia) van de Runstraat-Tiëmissen en dus de grootouders van Annemiek van Hulst-van de Runstraat);

3. Mieke (Maria) van Maren-Tiëmissen, geboren 19-10-1878 te Lithoijen en overleden 14-03-1966 te Oss, gehuwd met: Gerrit van Maren, geboren 01-12-1879 te Engelen en overleden 14-02-1963 te Lithoijen. Dit huwelijk bleef kinderloos;

4. Marjan (Maria Anna) Verwegen-Tiëmissen, geboren 04-11-1879 te Lithoijen en begraven 04-08-1941 te Lithoijen, gehuwd met Martinus Verwegen, geboren 29-06-1875 te Volkel en overleden 13-07-1955 te Boekel. Marjan was zijn tweede echtgenote;

5. Gerrit (Gerardus) Tiëmissen, geboren 01-07-1881 te Teeffelen en overleden 08-06-1938 te Lithoijen, gehuwd met: Wilhelmina van Erp, geboren 19-03-1883 te Oss en overleden 18-07-1963 te Oss; Gerrit is de vader van Marie van Kessel-Tiëmissen;

6. Driek (Hendrikus) Tiëmissen, geboren 28-07-1883 te Lithoijen en overleden 03-05-1957 te Lithoijen, gehuwd met: Geertruida (Truïke) van Hoorn, geboren 09-10-1889 te Lithoijen (vader van Sjaan de Laat - Tiëmissen);

7. Bertus (Hubertus) Tiëmissen, geboren 08-08-1885 te Lithoijen en overleden 27-11-1966 te 's-Hertogenbosch. Bekend als 'Dove Bertus'. Bertus was ongehuwd en woonde in het café in bij Gerrit en Mieke van Maren-Tiëmissen.

Uit het huwelijk van Grad en Mieke Tiëmissen -den Brok zijn vijf kinderen geboren. Als eersten, op 27-10-1911, een tweeling: Hend en Nelly. Volgens het gedachtenisprentje dat bij het overlijden van Hend werd uitgereikt, wogen ze samen vijf pond en zouden ze volgens de dokter de ochtend niet halen. Ze waren echter ijzersterk en hebben zelfs samen hun 80e verjaardag gevierd. Ze trouwden beiden pas op 42 jarige leeftijd, 14 dagen na elkaar! Hend overleed op 27-03-1995 te Lithoijen, Nelly in hetzelfde jaar in december.

1. Hend was getrouwd met: Wilhelmina Josina de Laat, geboren 06-07-1916 te Batenburg en overleden op 19-03-2000 te Lithoijen.

2. Nelly was getrouwd met: Egilius Hoskam (Ome Broer) uit Rossum;

3. Marie (Anna Maria), geboren 04-11-1912 te Lithoijen en overleden 19-02-1992 te Breda, gehuwd met: Toon (Antonius) van Lanen uit Baarle-Nassau;

4. Koos (Jacoba) Tiëmissen, geboren 22-12-1913 te Lithoijen en overleden 22-02-1999 te Oss, gehuwd met: Jos van Schijndel uit Lith van de Mr. Van Coothstraat.

5. Ton (Antonia) Tiëmissen, geboren 09-07-1915 te Lithoijen en overleden 16-08-1991 te Megen, op 28-06-1948 (1949 volgens de tekst??) gehuwd met Adriaan van de Runstraat, geboren 08-03-1915 te 's-Hertogenbosch en overleden 04-05-1981 te 's-Hertogenbosch. Zij kregen twee kinderen: Annemiek en Gerda van de Runstraat

Meintje van Waardenburg

Dien van de Wert

Meintje en Dien: twee weduwen 'in goeien doen'

door Rikie de Vries

De foto's spreken voor zich: twee markante vrouwen, beide geboren en getogen in Lithoijen, beide vroeg weduwe, vriendinnen van elkaar en niet weg te denken uit het Lithoijen van hun tijd!

Meintje

Laten we met de oudste beginnen: Meintje, tante Meintje! Niet dat Meintje zoveel nichtjes en neefjes had, maar elk kind leerde toen tante te zeggen tegen een volwassen vrouw. Dus voor velen was Wilhelmina van Waardenburg (1893 - 1992) tante Meintje. Het kleine Meintje ging in Lithoijen bij de zusters naar de lagere school en kon zo goed leren dat haar ouders het advies kregen om haar door te laten leren. Doch Meintje hilde tranen met tuiten omdat ze Lithoijen moest verlaten om naar kostschool te gaan. Ze kreeg dan ook haar zin, het ging niet door. Welke werkzaamheden zij in haar jonge leven heeft gedaan, viel niet meer te achterhalen. Ze schijnt wel eens gezegd te hebben, dat ze van haar vader altijd het verdiende geld moest tellen, want dat kon zij het beste!

In 1926 trouwde zij met de zes jaar oudere Cornelis van Bennekom uit Schalkwijk (Utrecht), die zij in Lithoijen had leren kennen, in de tijd dat hij vaak bleef overnachten bij de familie Koppelaars, wanneer hij zijn jongere zusje na de vakantieperiodes met paard en wagen weer naar het Norbertusgesticht, de Lithoijense kostschool, bracht.

Direct na hun huwelijk vertrokken zij naar Udenhout, waar zij een boerderij beheerden. Acht jaar later vestigden zij zich voorgoed in Lithoijen, aanvankelijk in de Langwijkstraat. Haar zus, Dientje Jetten-van Waardenburg, was enige tijd daarvoor van hieruit met haar gezin naar hun nieuw gebouwde huis in de Schoolsteeg (nu Margrietstraat) vertrokken.

Drie T-Fordjes liepen er toen in Lithoijen: het ene was van meester Jetten, het tweede was van Knillis en Meintje, en Bas van de Worp was de gelukkige bezitter van het derde.

Na Wereldoorlog II, begin vijftiger jaren, maakten Knillis en Meintje plannen om ook een nieuw huis te gaan bouwen. Het werd een mooi, klein villaatje in de Dorpsstraat. De architect was Heerkens uit Tilburg en de aannemer was Wim van Erp uit Oss. Het huis had een badkamer met een echt porseleinen inbouwbad! Heel Lithoijen kwam dit wereldwonder indertijd bekijken.

Over deze nieuwbouw valt nog een leuke anekdote te vertellen. Toen de laatste betalingstermijn bijna

Trouwfoto Cornelis van Bennekom en Meintje van Waardenburg

was verstreken, kwam Knillis bij de aannemer en zei: "Wim, ik kom net bij de notaris vandaan en heb het geld voor de laatste termijn bij me (wat hij ook tevoorschijn haalde). Wil je het nu hebben of kom je het straks halen?" De aannemer die hem inmid-

dels goed kende (Knillis kon maar moeilijk afscheid nemen van zijn centen), zei: "Knillis, ik kom het vanavond wel halen." Waarop Knillis het geld weer oppakte, het in zijn portefeuille stak en op zijn Solexje naar Lithoijen reed. Enkele uren later werd het geld opnieuw op tafel uitgeteld, maar dan wel in Lithoijen en onder toezicht van beide echtelieden aan de aannemer overhandigd.

Meintje en Knillis zijn kinderloos gebleven, en tot ieders verbazing hebben ze in Lithoijen altijd geren-tenierd. Men wist wel dat zij wat land in de polder in eigendom hadden, en dat ze jaarlijks het fruit uit hun boomgaard naar de veiling brachten, maar toch. Ze hielden van kaarten, vooral rikken, en gingen er beiden heel erg in op. Een opmerking die nergens op sloeg maar die iedereen van haar kent was: "Wat nou gezongen, zei de koster, en toen stiet ie zijn moeder van de trap". Ze zei het regelmatig tijdens het kaarten als ze niet wist of ze zou rikken of passen. Er werd om centen gekaart, een cent per slag. Bloedserieus. De altijd ABN-sprekende Knillis kon niet goed tegen zijn verlies. Hij werd dan knalrood en mopperde verschrikkelijk op zijn vrouw als er een cent verloren dreigde te gaan, waarop zij hem in Lithoijens dialect van repliek diende.

Knillis overleed in 1962 na een lang en pijnlijk ziekbed in het St.-Annaziekenhuis in Oss.

Op verzoek van zijn vrouw maakte de aannemer op het Lithoijens kerkhof een grafkelder voor hem, waar nooit water in zou kunnen komen en die ook nog eens bomvrij moest zijn!

De aannemer heeft zich zó goed van zijn taak gekwetend, dat het graf niet te openen was, toen Meintje bijgezet moest worden. Zij ligt er naast....

De woning aan de Dorpsstraat van Cornelis en Meintje van Bennekom-van Waardenburg

Voor de woning aan de Dorpsstraat, Cornelis (l) en Meintje van Bennekom-van Waardenburg met hun gasten (1955)

Hoe nu verder? Ze was alleen.

En als er nu eens 's nachts een inbreker kwam? En als ze 's nachts eens ziek zou worden? En als....

De oplossing vond ze in het nadrukkelijk zwaaien met haar testament, en het bij zich laten inwonen van een jong en ver nichtje van Knillis. Het ging goed tot dit jonge meisje verkering kreeg en 's avonds wel eens laat thuis kwam. Daar moest tante Meintje te veel rekening mee houden, waarop de inwoning uiteindelijk werd beëindigd.

Daarna waagde ze een volgende poging, door een jonge Lithoijense tiener 's nachts in huize Van Bennekom te laten slapen. Toen ook dat mislukte wegens het ouder worden van het meisje, probeerde ze het nog eens met een andere uitverkorene, maar ook daar kwam een einde aan.

Inmiddels was ze er achter gekomen wie er in de buurt een telefoon op het nachtkastje had staan. Twee gezinshoofden kregen ieder een sleutel van haar huis, zodat ze in noodgevallen altijd iemand kon bereiken. Bij toeval kwamen deze twee achter hun beider uitverkiezing. Ze hadden 's nachts in zo'n noodgeval elkaar wel de hersens in kunnen slaan! Gelukkig is zo'n nachtelijk telefoontje achterwege gebleven.

Inmiddels had Meintje haar bed naar beneden laten verplaatsen, naar de kleine eetkamer die naast de keuken lag. De leunstoel van het eetkamerameublement had al lang een strategische plaats gekregen dwars voor het raam, precies achter de vitrage, zodat ze altijd door de smalle opening in de vitrage zicht had op de Boerenleenbank en altijd in de gaten kon houden wie er in en uit ging.

Want nieuwsgierig was ze, en niet zo'n beetje ook! Ze was van alles en nog wat op de hoogte en wist ze iets niet, dan kwam ze er wel achter, al moest ze daarvoor schoolgaande kinderen aanhouden! Zo heeft ze zich wel eens bij de ouders van een kind beklagd wegens diens brutaliteit, omdat het gezegd had, dat ze dat maar aan zijn vader moest vragen! En van achter een gordijn zie je ook best veel. Want toen er eens iemand volgens haar te vaak naar het café op de dijk liep, werd deze persoon door haar aangesproken met: *"Ik zie da ge tegenworrig vort baai de gutjes van de stroat noddig het om thuis te komme."* Sociale controle? Ja! Erg? Och, er werd toen door de aangesprokene voortaan wel beter opgelet!

Vanuit haar standpunt bekeken was ze zuinig, volgens anderen was dat pinnigheid. Elke papieren buil werd bewaard en elk plastic zakje werd uitgewassen, op de lijn te drogen gehangen, binnenste buiten gekeerd en opnieuw gebruikt. Koffie kon opgewarmd worden, en haar zelfgebakken appeltaart voor 'de gaande en de komende' werd altijd voorzien van een laagje 'slagroom'. Deze slagroom bestond uit opgeklopt eiwit, want dat was minder vet dan echte slagroom en van te vette dingen kreeg ze last. Van de overgebleven eierdooiers bakte ze met een beetje meel en suiker een taartbodem, die zo hard was, dat je er bijna je tanden op stuk beet. Van de afgevallen appels uit haar boomgaard maakte ze gedroogde appeltjes voor de winter. Buurtkinderen waren haar appelrapers. De afgevallen appels werden geschild, in schijfjes gesneden en op een rooster boven de centrale verwarming gelegd, net zo lang tot ze droog waren. Dan kwamen de uitgewas-

sen plastic zakjes weer van pas!

Verder leefde ze van 'het gekregene'! Trots liet ze telkens zien, hoe goed de buurt wel niet voor haar zorgde, want op de koude cementen vloer van de berging lagen kropjes sla, een handvol boontjes, andijvie enz. in volgorde van binnenkomst. En altijd at ze wat er het langst lag als eerste op, wat inhield dat ze vaak halfvergane groente at en nooit het echte verse spul. Ze kon zich nog goed redden, al liep ze wel met een stok.

Voor het huishoudelijk werk kwam er iemand (betaald?) poetsen, kruidenier Kasbergen bracht de bestelde waren aan huis en voor het overige was er altijd wel iemand, met wie ze het later in haar testament goed zou maken.

Toen het nieuwtje van avond aan avond televisie kijken eraf was, wilde de slapende toneelvereniging E.M.M. (Eendracht Maakt Macht) weer eens optreden. Meintje schonk honderd gulden als beginkapitaal en werd tot beschermvrouwe benoemd. Zo mocht ze ook het jaarlijkse kampvuur op het Prelaat v.d. Bergplein openen met een zelfgemaakt gedicht. Verder hield die schenking echter ook in dat zij met E.M.M. mee mocht op een toer door de omgeving

en zodoende raakte ze goed op de hoogte van het wel en wee in de diverse bejaardentehuizen in de omgeving!

Helaas kwam ook voor haar de tijd om naar een verzorgingshuis te gaan. Het werd Huize St.-Jozef in Oijen, en toen ze dat nieuws rondbazuinde, kwam er direct achteraan dat ze het zelf betaalde!

Na een tijdje begon Meintje te dementeren en in 1992 stierf ze in Huize St.-Jozef. En haar testament? Ja hoor, diverse jonge begunstigden kwamen er in voor!

Dien

Huberdina Koppelaars (1896 – 1984) was enkele jaren jonger dan Meintje. Zij stamde uit een heel oud, welgesteld, Lithoijens boerengeslacht en is haar hele leven boerin gebleven. Na haar huwelijk met Piet van de Wert (geboren in 1882) die in Leeuwen was opgegroeid, bestierden zij samen een boerderij in de Batterijstraat. Het echtpaar bleef kinderloos. Piet stierf al in 1946.

Korte tijd na het overlijden van Piet, verwoestte een brand de boerderij van Diens zus en zwager, Drieka en Jan van de Goor in het Steegeind. Het gezin kreeg zolang onderdak bij tante Dien in de Batterijstraat. Toen de familie Van de Goor de nieuwe boerderij in de Weisestraat betrok, bleef de kleine Corrie bij tante Dien achter. Voorgoed!

Tijdens haar lagere schooltijd ging zij tussen de middag even naar haar ouders, maar om vier uur weer

Ter herinnering aan
**WILHELMINA VAN BENNEKOM-
VAN WAARDENBURG**

sinds 1962 weduwe van

CORNELIS VAN BENNEKOM

Geboren in Lithoijen 25 december 1893 en overleden in Huize St. Jozef te Oijen op 14 september 1992, na meermaals het H. Sacrament van de zieken ontvangen te hebben.

Na een plechtige Eucharistieviering in de kerk van St. Remigius te Lithoijen hebben we haar aan God toevertrouwd en haar bij haar man te ruste gelegd op het parochiekerkhof aldaar.

Een lang, lang leven is vredig voltooid. Een leven begonnen in de vorige eeuw, in een totaal andere tijd als de onze. Een leven -op twee periodes na- helemaal geleefd in 'haar dorp' Lithoijen. Die eerste periode waren de acht jaren met haar man op de boerderij in Udenhout en de tweede haar verblijf sedert 1978 in huize St. Jozef te Oijen, waar Meintje liefdevol verzorgd werd. Meintje -want zo noemden we haar- was in Lithoijen bijna een legende geworden. Een levend verhaal van twee mensen die het samen goed hadden, van de jaren dat ze alleen woonde in het huis aan de Dorpsstraat en het verhaal van de jaren in Oijen. Door al

die jaren heen bleef haar betrokkenheid op alles en iedereen in ons dorp. Haar eerste vraag in Oijen was: 'En hoe gaat het in Lithoijen, hoe is het met die of die?'

Meintje hield namelijk van het leven, van mensen, ze kon niet zonder contact. Ja, ze liep daarom ook makkelijk zo maar bij mensen binnen. In haar hoge ouderdom werden die contacten minder, ook door het feit dat ze de laatste jaren feitelijk niet meer aanspreekbaar was. Toch bleven met name enkele neven en nichten haar trouw bezoeken. En wie weet wat er al die jaren in haar is omgegaan? Wel voorbereid, wat ook blijkt uit haar laatste wilsbeschikking is zij nu stilkes heengegaan. Zou Meintje ons nu niet zeggen: 'Ik heb een lang en goed leven gehad', 'bedankt voor alle zorg en aandacht' en 'kom allemaal op mijn begrafenisfeest'.

De Heer van het leven heeft haar nu -op Zijn uur- thuisgehaald voor het leven zonder eind. Hij is haar niet vergeten en wij vergeten haar ook niet.

Voor uw blijk van medeleven en belangstelling zeggen wij u hartelijk dank.

Neven en nichten.
Achterneven en achternichten.

Lithoijen, 18 september 1992

Piet en Dien van de Wert-Koppelaars in de boomgaard

naar tante Dien. Ze was dus een soort 'houwkeind' geworden en had er een fijne jeugd. Ze draaide mee op de boerderij van tante Dien, met melken, eieren rapen en, zoals overal elders, met het verrichten van wat huishoudelijk werk.

Dien zelf was niet erg huishoudelijk aangelegd, en om goed negen uur stond de fiets al klaar om ergens naar toe te gaan. De boerderij bleef dan in goede handen achter bij inwonend knecht Wim van Dinther. Toen Wim ziek werd, heeft Dien hem lange tijd verzorgd.

Hoe graag ze ook van huis weg was: voor het jonge meisje werd altijd gezorgd. Zoals tijdens een reis van Dien naar Lourdes, toen pastoorsmeid Marianneke van Schadewijk elke avond in de Batterijstraat kwam slapen.

Op zeker moment had Dien, door iedereen Dien de Wert genoemd, de voorzittershamer van de boerinnenbond in handen gekregen. Dat was een kolfje naar haar hand, want nu moest ze vaak doelgericht weg om dingen te regelen, zoals het jaarlijks onderbrengen van Pax-Christi voetgangers, die in Lithoijen overnachtten.

Bestuursvergaderingen werden zo'n 25 jaar lang altijd bij haar thuis gehouden, en in de zestiger jaren heeft ze ook lang in de Streekverbetering gezeten.

Dien kocht een tweedehands auto, al snel gevolgd door een gloednieuwe. Haar wereld werd groter met een particuliere chauffeur, maar ook de al dan niet aangetrouwde neefjes en nichtjes reden - als het zo uitkwam - tante Dien overal naar toe.

Hoewel Dien in sommige opzichten ouderwets was, had ze als eerste in Lithoijen een televisie. En door het bezit van dat toestel kwamen er weer veel mensen op bezoek om bij haar tv te kijken. Want dat was eigenlijk de bedoeling: mensen over de vloer, praten, sociaal contact! Ook schippers kwamen vaak bij haar om appels en eieren te kopen.

In de loop der jaren waren van de veestapel alleen nog maar de kippen overgebleven. En die moesten eieren leggen. Niet broeds worden! Wanneer ze ontdekte dat een kip broeds was en telkens weer op een aantal eieren ging zitten, werd de betreffende kip met haar kont in een teil water gestopt. Hielp ook deze behandeling niet, dan werd de kip een tijdje in afzondering onder een fruitkistje of halve ton in het donker gezet. Die kippen hadden bij haar de hele stal tot hun beschikking. Diffuus licht kwam door de stalraampjes, meterslange spinraggen hingen vanaf de zoldering, bergen hard geworden kippenstront lagen op de vloer en de geur van oud stof overheerste alles.

Er zal beslist wel eens een vuil ei verkocht zijn.

Toen nichtje Corrie trouwde, ging zij aanvankelijk, met haar man, inwonen bij tante Dien, in een eigen afdeling. Na verloop van tijd kochten zij zelf een huis, en kwam hun deel van Diens huis weer vrij. Dien zat weer alleen.

Maar toen werd Dien van de Wert tot haar grote vreugde de hoop van veel jonge Lithoijense stelletjes wat betreft woonruimte. Velen hebben hiervan gebruik kunnen maken en veel hilarische momenten samen met Dien beleefd.

Vriendinnen

Al jaren was Dien bevriend met Meintje.

Na de zondagse hoogmis van tien uur - waarin ze strijk-en-zet te laat kwam, omdat ze pas aanfietsde als de klok tien uur sloeg - ging Dien bij Meintje op de koffie. Dan bespraken ze met elkaar het hele weekgebeuren. (Naar buiten toe roddelden ze niet!) Waarschijnlijk trok dan het hele dorp voorbij: wie er ziek was; wie goed of slecht boerde; wat ze dachten van de nieuwe pastoor; of een protestantse jongen met een mooie stem wel een solo kon zingen in het kinderkoor tijdens een H. Mis; dat Truus de Man zo'n mooi vest gebreid had, van hondenhaar, zelf gesponnen van het haar van hun eigen hond; dat 't Giepske (Wimke Gijsbers) weer enkele mollen bij deze of gene had gevangen en dat zijn vrouw Drieka het zo goed deed als voorzitter van het N.K.V.

Vaak werden ze ook samen naar de Weisestraat gereden, naar Diens zuster Drieka, die een poes had, die door het leven ging met de naam 'Griespiemelke'. En elke Lithoijense kermis werd hier een dag doorgebracht. Het is maar goed dat ze niet wisten, dat pastoor Koenraadt aan gemeenteopzichter Bertus van der Velden gevraagd had om toch vooral de luchtschommel zo te plaatsen, dat hij vanuit zijn stoel in de voorkamer van de pastorie getuige kon

De kapitale boerderij van Piet en Dien aan de Lithoijense Batterijstraat

zijn van de capriolen van de belegen vrijgezellen Driekske van Ballegooij en Jan de Schutter (Baijens). De dames waren anders beslist met een smoes naar de pastorie gegaan.

Na afloop van de hoogmis op zondag ontstond er altijd een groot sociaal gebeuren in het dorp. Men ging dan bij elkaar op de koffie, of op de borrel.

Toen er in Lithoijen op zondag geen H. Mis meer werd gelezen, is er veel sociale betrokkenheid weggevallen.

Maar om terug te komen op Dien de Wert: op 24 november 1984 werd ze naar het ziekenhuis in 's-Hertogenbosch gebracht en de dag daarop is Dien gaan hemelen. ■

Dankbare herinnering aan
HUBERDINA KOPPELAARS

weduwe van

PETRUS HENDRIKUS VAN DE WERT

Geboren te Lithoijen 26 mei 1896. Na voorzien te zijn van de Sacramenten der zieken, overleden in het Groot Zieken Gasthuis te 's Hertogenbosch 25 november 1984. Plechtige uitvaartdienst en begrafenis te Lithoijen 28 november 1984.

Met Dien van de Wert-Koppelaars is in Lithoijen een kleurrijk figuur heengegaan, die door velen nog lang verhaald zal worden.

Wat haar het meest typeerde, was haar directheid, haar rechtstreeksheid.

Ze was een open boek.

Haar levensverhaal heeft zich getekend door echtheid en zelfverzekerdheid tegen over wie dan ook. Ze was graag onder de mensen en had graag mensen om haar heen. Van alles kon ze bedenken om dit voor elkaar te krijgen.

Haar levensverhaal heeft zich ook getekend door een sociale beweging. 25 Jaar was ze voorzitter van de plaatselijke boerinnenbond. 's Morgensvroeg al kon ze voor deze vereniging met haar fiets op pad gaan. Haar vertrouwelijke openheid maakte ook dat ze moeiteloos met veel jonge mensen wist om te gaan.

Waar Dien aanwezig was, daar was ze duidelijk en onverbloemd aanwezig.

Vooral heeft het levensverhaal van haar zich getekend door in hart en nieren boerin te zijn. Dat was haar interesse. Ze genoot ervan. Ze liet zich graag rondrijden door de polder. Hoe verder hoe liever. Maar het liefste was ze toch thuis. Het is te danken geweest aan de dagelijkse zorg van haar familie, bijzonder haar nicht Corrie, die ze als haar dochter beschouwde, dat ze thuis is kunnen blijven. Haar levensverhaal is nu ten einde.

Het moge dankbaar in onze herinnering blijven voortleven.

Het moge ook gevoegd worden bij al die verhalen in het „Boek des Levens“ van hen die ons gelovig zijn voorgedaan.

Zij ruste in vrede.

Voor uw blijken van medeleven en belangstelling, zeggen wij u hartelijk dank.

Familie van de Goor-Koppelaars
Neven en nichten

Lithoijen, november 1984
Batterijstraat 21

Golden Years 1967-1979

door Nol Reuser

Zoals de titel al aangeeft, heb ik mijn onderwijstijd in Lithoijen ervaren als een soort 'Gouden Eeuw' met nagenoeg alleen maar prettige herinneringen. Het is alweer zo'n veertig jaar geleden, zodat er misschien wel wat 'foutjes' kunnen zitten in de nu volgende gedachtekronkels!

Een tijd waarin ik 'hoofd der school' was en met 'U' werd aangesproken. De kinderen werden nog met de schoolbel tot de orde geroepen, per klas in de rij gezet en in doodse stilte de klas ingeloodst, met sloffen aan!!

Mijn sollicitatiegesprek werd op zondag na de hoogmis gehouden onder leiding van pastoor Koenraadt, in aanwezigheid van kerkbestuursleden die tevens lid van het schoolbestuur waren, onder andere de heren (alleen maar heren!) Van Kilsdonk, Ploegmakers, Van Schayk, Hol en Verhaar. Theo Boeijen, de directeur van de Rabo, was de betrouwbare, integere toezichthouder!! (Theo bedankt nog!)

Citroentje met suiker, cognac, unne jonge en een wijntje op tafel, sigaar in de aanslag.

Een week tevoren was Thee van Kilsdonk al bij ons thuis geweest om – na informatie op de Bisschoppelijke Kweekschool in Den Bosch – vast te stellen uit wat voor nest ik kwam!

Thee van Kilsdonk, statige, indrukwekkende man, havannasigaar in de kop, witte Amerikaan onder de kont, wist wat ie wilde en kreeg dat ook! Huub Hol, Adriaan van Oort en genoemde Thee van Kilsdonk haalden mij voortijdig uit de Oranjekazerne in Schaarsbergen, gingen naar Den Haag en regelden in no time mijn benoeming daar op die pastorie in

Lithoijen, nog voor 'het lof' begon!!

Met pastoor Koenraadt de klas in: hup.... 36 kinderen schoten pardoes in de houding, bleven roerloos staan, armen strak langs het lichaam..... 'Ge moet niks zeggen, alleen oew hand naar beneden doen', en ja hoor: het hele grut ging keurig opzitten, handen over elkaar, een en al aandacht.... Moet je nou proberen!!

Benoeming tot 'hoofd' gebeurde bij Adriaan van Oort thuis, met koffie en een borreltje en..... een schoolhuis in de aanbieding. (Heb er nu nog spijt van dat ik het niet genomen heb!)

'Hoofd der School' was destijds ook wel 'kop van Jut', alles moest je regelen: lesgeven, post, rooster, buitenschoolse activiteiten zoals sinterklaasintocht en -ontvangst, koninginnedag, carnaval, kamp, fancy fairs, wildkermis, kinderkoor, boottochten, Pax Christi, dorpskampvuur enz. enz. En dat alles zonder conciërge of onderwijsassistenten!!

Was er een handenarbeidlokaal nodig en geen goedkeuring van de inspectie of van de gemeente? Dan maar zelf bouwen: met grond van de kerk, geld via het Rad van Avontuur, de nutsvoorzieningen tussen de middag uitgraven samen met de zesdeklassers, en ouders die 100 % meewerkten!! (We hadden in de jaren '70 in alle lokalen al school-tv, dankzij de oudervereniging onder leiding van Henk Reijers en Jan de Vries.) Met laatstgenoemde ben ik nog eens behoorlijk aangeschoten thuis gekomen van een huis-aan-huiscollecte voor sinterklaas (met dank aan Lee van Ballegooij).

De 'kouwe schotel' van Annie de Louw op de boottocht naar Wellerlooi deed het heel goed.

(We gingen destijds per boot op schoolkamp onder

leiding van een bioloog!)

Onlangs zijn mijn eerste oud-leerlingen uit Lithoijen en Teeffelen 50 jaar (en ouder!) geworden en nog steeds is de warmte uit de jaren '70 voelbaar.

Dat was nog eens onderwijs!

Een telefoontje naar Nol van Lith sr. of Rien Biemans, en we konden meteen een rondgang krijgen op het sluis- en stuwcomplex. Ook varen op de boten van Rijkswaterstaat en rivierpolitie, waarbij de leerlingen aan 't roer mochten staan, was zo geregeld! Sjors van der Sluis kwam natuurkundeproeven doen, Theo van de Maazen sr. regelde bouwactiviteiten, Harrie Bayens sr. stookte het dorpskampvuur op het Prelaat van de Berghplein en Annie van de Borg, Rikie de Vries, Annelies Hendriks en nog vele andere moeders hielpen waar nodig.

Vrijdags naar de kerk met de hele school (gelukkig alleen in de jaren 60!). Vormsel, communie, met mgr. Bluysen naar zieke Erna Tiemissen, pastoor Koenraadt en Van Vijfeiken in de klas, politie, Rode Kruisvoorlichters, voordrachten op Henri Dunant. 'Op Weg' en 'Met Brandend Hart' waren de godsdienstmethodes die de kinderen leerden wat goed en minder goed was. Niet te vergeten: 't busje van Teeffelen, waarmee de leerlingen werden vervoerd; ik heb met de inspecteur rondgereden tot er 4 km op de dagteller stond, anders kwam er geen goedkeuring (3x de Singel rond!). En kermiskinderen ophalen om het leerlingenaantal op te schroeven, zodat de leerkracht behouden kon blijven! (Excuses voor de rommelige telegramstijl van de laatste alinea, maar het leek me de enige 'stijlfiguur' om aan te geven dat er - ondanks de ogenschijnlijke dorpsrust - ook heel veel hectiek bestond!!)

Typisch Lithoijen-Teeffelen (zoals ik dat ervaren heb!):

- Een echte, sociale dorpsgemeenschap met 0% sociale elementen.
- Rijk in vele opzichten, niet alleen qua geld, maar ook als samenleving! Als schoolhoofd heb ik me altijd zeer gewaardeerd en gerespecteerd gevoeld, zowel door ouders als door leerlingen.
- Een prima schoolpopulatie: goedwillende leerlingen met een positieve instelling en gedurende de jaren '70 nog intelligent ook. Nagenoeg alle kinderen konden in de eigen schoolomgeving goed functioneren en de uitstroom naar voortgezet onderwijs was

in mijn tijd een voorbeeld voor de regio! (Veel leerlingen afgestudeerd op hbo-universitair niveau.... De mister is trots!!!!)

- Zogenaamde combinatieklassen, een bittere noodzaak, bleken een zegen: kinderen leerden zich concentreren, zelfstandig werken en gestelde doelen binnen aangegeven deadlines bereiken.

- Flexibele systemen, waardoor leerlingen van elkaar leerden en tussentijds overstapten naar een ander niveau zonder enig psychisch letsel, waren inherent aan dit bijzondere schooltje!

Voor klas 5/6 gaf ik na school bijles in rekenen, taal, moderne wiskunde en Engels, zodat kinderen op niveau naar mavo-havo-vwo konden. En..., natuurlijk, heb ik het ook wel eens mis gehad met mijn adviezen!!!

- Vergaderen was nagenoeg niet nodig omdat lopende zaken vaak in de wandelgangen werden geregeld!

- Ouders en school waren een eenheid en er was wederzijds respect en vertrouwen! Geen negativisme, er met z'n allen tegenaan. De kinderen kwamen graag naar school én ..... ik ook!!!

Zelfs in de middagpauze hielden we voetbaltoernooitjes, iedereen mocht meedoen van klas 1 tot klas 6! (Ik ook!)

- Als de pastoor jarig was, gingen we tussen de middag een borreltje drinken op de pastorie.... Een keer heb ik zelfs (met goedkeuring van de pastoor!) een middag vrij gegeven (den borrel had zijn werk gedaan!!).

- Zo zijn er nog veel zaken te vermelden..... Ik zal er eens een boek over gaan schrijven à la 'Beekman en Beekman'. (Oud-leerlingen weten wat ik bedoel!)

Kortom: een warm nest waar ik tot op de dag van vandaag nog graag rondfiets en hier en daar op de koffie kom!

Golden Years indeed!!

De kinderen kwamen graag naar school en leerden veel; de school was het warm/koud buffet, de mister als kok erachter met deskundig advies en de kinderen konden nemen wat ze wilden en het smaakte perfect!! (Hoezo 'het nieuwe leren'??)

Ook jaren van verandering en vernieuwing: integratie kleuterschool - lagere school (hoofd der school werd directeur!), ouderverenigingen, medezeggenschapsraden, overleg, vergaderingen, leerlingvolgsystemen (alsof wij de leerlingen niet volgden!), onderwijsbegeleiding, bureaucratie...

Is het basisonderwijs er echt beter op geworden? Ik weet het zo net nog niet....

Feit is wel dat de St.-Jozefschool in Lithoijen-Teeffelen onlangs nog een prijs heeft ontvangen. Het vertrek van Nol Reuser in 1979 heeft de school kenmerkend toch geen kwaad gedaan!

Golden Years vooral omdat de kinderen zich veilig en geborgen voelden, eerst als 'margrietten en viooltjes' onder de warme vleugels van juffrouw Koelen, en later op de St.-Jozefschool waar traditie en moderniteit op een unieke manier gecombineerd werden!

Blij dat ik er heb mogen werken! Natuurlijk ligt hier een privéopvatting.... Zo heeft Nol Reuser een en ander ervaren. Blij dat ik niet in wrok hoeft om te zien!! Lithoijen-Teeffelen bedankt voor deze gouden jaren!! ■

Foto uit 1940, Nel de Laat-Dankers en haar man Gerard de Laat achter op de tandem fietsend in de Molenweg in Lithoijen.

Oom

Waar iets begint is een vraag die meestal alleen bij benadering te beantwoorden is. Als kind speelde ik veel op zolder onder de waslijnen en rommelde regelmatig tussen weggemoffeld spul waarvan het blijkbaar 'sunde' was om weg te doen. In een kartonnen doos zaten dorpse bruiloftgidsen die ingebonden waren met roestige nietjes. Die boekjes leken op elkaar en vaak stond de 'Ode aan Lithoijen' van oom Gerard er in. Tussen die gidsen ontdekte ik een schriftje met gedichten van hem. Hij vertrok uit het dorp toen hij zes was want een paard trapte hem blind, hij studeerde iets met talen, uitte zich anders en werd oom genoemd, zeker niet ome zoals de anderen in het dorp. Bij hem voelde ik me 'n boerke'. Toen, op zolder, kwam ik te weten dat het bestaat, zoiets met taal. Het had wel veel tijd nodig om definitief te kunnen stromen langs "de groen begroeide dijken die sling'ren door het vlakke land" uit de ode van mijn oom!

Pieter de Laat

*Zomer 1958,
Pieter mag op de
kruiwagen van zijn
vader Jan de Laat meervijden*

De Lithoijense missieclub en pater Van de Schans

door Frans en Carla Heeren

De Missie Naaikring (± 1933), vlnr 1e rij in wit gekleed: Dien van Geffen, Truus Dijkhoff, Dien van Teeffelen, Henriëtte van de Schans, Mien de Laat, Sina de Laat, Anna Tiemissen en An van Geffen, zittend: pastoor uit de missie en pastoor Van Roy, O. Praem., 2e rij in zwart gekleed: Ton Tiemissen, Agnes van Erp, Nellie Tiemissen, Zus van Geffen en Marietje Baijens, 3e rij in zwart gekleed: Nelly Bouwens, Gon Ploegmakers, Rina Bouwens, Riek de Groot, Mien van Geffen en An Verwegen.

Om lid te kunnen worden van de Missie Naaikring moest je een meisje van onberispelijk gedrag zijn en mocht je voor je twintigste verjaardag geen verkering met een jongen hebben gehad! Volgens Willy van Lent mocht je er zelfs niet naar kijken! Ook moesten de mouwen van je jurk, blouse of trui tot over de ellebogen vallen! De rok lengte zal navenant hebben moeten zijn.

Riek de Groot was in het begin van de jaren '30 lid. Het was 'iets kerkelijks', dus zei haar moeder: "Gaat 'r maar bij!" Willy van Lent was geen lid van de Missie Naaikring, maar omdat haar zus Dien zo'n jaar of drie lid is geweest, kan Willy er wel het een en ander over vertellen. Jo van der Borgh is rond 1940, als veertienjarig meisje, lid geworden.

Willy, Riek en Jo : drie krasse dames op leeftijd, uit Lithoijen, die nog haarscherpe herinneringen hebben aan de Missie Naaikring oftewel de missieclub, én aan pater Van de Schans, voor wie het hele – maar zeker het vrouwelijke deel van – het dorp gedurende de jaren '30-'65 in touw was!!! De Missie Naaikring is opgericht rond 1930 door de zusters van J.M.J. Later werd voornamelijk de naam 'missieclub' gebruikt.

Volgens Jo van der Borgh was het doel, het maken van kazuifels en misattributen voor pater Van de Schans, missionaris in Tanganyika, nu een deel van de staat Tanzania. Verder werden er voor de

Lithoijense Remigiuskerk kerkgewaden gemaakt en werden er lopers geborduurd voor het hoofdaltaar, en voor het Maria- en het Jozefaltaar.

Riek de Groot vertelt: "Van huis uit mocht er op

zondag niet gewerkt worden. Dus werd er op zondag niets gedaan wat je ook op zaterdag kon doen, zelfs geen aardappelen schillen! Eén grote uitzondering daarop was het naaiwerk dat voor de missieclub gedaan werd."

De meisjes van de missieclub kwamen op zondag bij elkaar in de refter van het klooster.

Riek maakte eenvoudige jurkjes met aangeknippte mouwen voor de missie. Door de leden werd ook vaak thuis op de eigen naaimachines voor de missieclub gewerkt. Ze kregen dan de geknipte lappen mee naar huis.

In 1949 verlieten de zusters van J.M.J. het klooster in Lithoijen, maar de missieclub ging door met haar activiteiten. Voorzitter werd Mien Tiemissen – de Laet en Jo van der Borgh werd secretaris/penningmeester. Nellie Baijens kwam het bestuur van de club ondersteunen en hielp waar ze kon.

Pater Van de Schans

Lambertus Henricus Maria van de Schans werd geboren in Lithoijen op 29-05-1909 aan de Langwijkstraat (nu nr. 21). Lambert ging hier naar de lagere school (nu Avanti) en studeerde verder bij de Kapucijnen en bij het Kruisherencollege in Uden. Uiteindelijk koos hij voor de orde van de Witte Paters in Boxtel (St.-Charles). Vanuit deze congregatie maakte hij zijn filosofische en theologische studie af in Algerije en Tunesië, en werd hij op 29 juni 1936 tot priester gewijd in Carthago (Tunesië).

Als jonge missionaris vertrok hij kort daarna, vanuit Antwerpen, naar het toenmalige Britse mandaatgebied in Afrika: Tanganyika. In de loop van zijn Afrikaanse jaren heeft hij veel posten en opdrachten

gehad in dit gedeelte van Tanzania, waar hij kerken en scholen bouwde en zorgde voor kleding, voeding en medische verzorging. Daarnaast heeft hij zich ook ingezet voor de opleiding van inlandse religieuzen.

Al die jaren, op alle posten waar hij werkte, werd hij mentaal en financieel gesteund door de actieve missieclub van Lithoijen en door zijn ruime familiekring. Zijn veertig-, vijftig- én zijn zestigjarig priesterfeest werden in Lithoijen uitgebreid gevierd. In 1993 werd hij geridderd in de Orde van Oranje Nassau. Zijn laatste jaren sleet hij in huize St.-Charles van de Witte Paters in Heijthuisen, waar hij op 19-01-1999 overleed en enkele dagen later is begraven.

Pater Van de Schans

Danstent

Tijdens haar lidmaatschap van de missieclub heeft Dien van Lent o.a. de altaarloper geborduurd. Ze moest daarvoor aan de zusters van J.M.J. steeds losse stukjes draad vragen, want ze kreeg geen hele

De Missie Naaikring (1930), vlnr zittend: Henriette van de Schans, Marie Ploegmakers, Rina Bouwens, Agnes van Erp en Koos Tiemissen, staand: Nel Liefkens, Rina Bouwens, Truus Dijkhoff, Nellie Tiemissen, Cor Govers, Gon Ploegmakers, Dina van Teeffelen en Ton Tiemissen.

Een uitstapje van de Missie Naaikring naar het Rijksmuseum in Amsterdam (± 1935), o.a.: Dina van Teeffelen, Zus, An en Dien van Geffen, Agnes van Erp en Ton Tiemissen

strengen! Blijkbaar waren de nonnen - zoals de zusters in de volksmond genoemd werden - bang dat ze wat mee naar huis zou nemen.

Na zo'n drie jaar lid van de missieclub te zijn geweest, is Dien er 'onderuit gegaan'. Ze hield liever de eer aan zichzelf nadat ze gezien was ('gespot' zeggen we nu!) in een danstent. Ze was daar samen met haar ouders geweest, waarschijnlijk om familie van haar ouders te helpen, die de danstent had gepacht tijdens de kermis. Er was in ieder geval aan de zusters doorgegeven dat Dien in de tent ook had gedanst. Alleen als ze aan het bestuur (de zusters van J.M.J.) beloofde dat ze dat nooit meer zou doen, mocht ze lid blijven van de missieclub. Dien heeft daar dus voor bedankt. Wel heeft ze het altaarkleed waar ze mee bezig was nog afgemaakt!

Maar er was meer dan borduren: de missieclub kende ook uitstapjes!

Riek de Groot herinnert zich een fietstochtje naar de abdij van Heeswijk. Willy van Lent weet dat haar zus Dien twee keer een uitstapje van de missieclub heeft mee gemaakt: een keer op de fiets naar speeltuin De Tol in Grave en een andere keer op de fiets naar Oisterwijk.

Ook Jo van der Borgh weet zich nog een uitje te

herinneren naar de abdij van Heeswijk waar een openluchtspel werd opgevoerd, én een fietstocht naar 's-Hertogenbosch, in slecht weer, waar ze een tochtje met een boot hebben gemaakt. Foto's bevestigen dat er ook uitstapjes zijn geweest naar Amsterdam.

Voor de missie

Veel van wat de club maakte, ging dus mee naar de missie. De familie van pater Van de Schans zorgde ervoor dat alles op de goede plaats terecht kwam. Daarnaast werd er ook kinderkleding verzameld en naar de missie gestuurd. Pater Van de Schans kwam om de paar jaar terug naar Lithoijen en had veel op met de missieclub.

De familie van pater Van de Schans is altijd heel dankbaar geweest voor het werk dat o.a. Jo van der Borgh voor de missie gedaan heeft. Jo heeft een mooi houten beeld in huis staan

Het beeldje dat Jo van der Borgh van pater Van de Schans heeft gekregen

Een van de houten schalen die Riek de Groot uit de missie heeft gekregen

dat pater Van de Schans aan haar moeder (moeke) had gestuurd om aan Jo te geven. Het is een prachtig stuk houtsnijwerk.

Ook Riek de Groot heeft mooie bewerkte houten schalen uit de missie gekregen.

De missieclub moest natuurlijk stof en andere materialen hebben om de kazuifels enz. van te kunnen maken, maar de leden gingen nooit 'schooien' om geld. De benodigde financiële middelen werden op andere manieren ingezameld.

Riek vertelt dat er daarvoor in de jaren '30 jaarlijks een Rad van Avontuur was en dat er in de jaren '40 ieder jaar een fancy fair gehouden werd, een soort verkoop of verloting van vrijwillig afgestane spullen voor een goed doel. In de oorlogsjaren was de fancy fair, die werd gehouden in het klooster bij de zusters van J.M.J., bescheiden van opzet. Men mocht toen gebruik maken van de zaal van de schoolkinderen (trapje op en dan links) waar de missieclub ook altijd vergaderde. Later mochten de leden voor de fancy fair en voor het toneel ook de refter er bij betrekken (trapje op en dan rechts, de 'goei' kamer).

Fancy fair

Om een fancy fair te kunnen houden, hadden de leden aantrekkelijke prijzen nodig. Jo van der Borgh ging daarvoor in Oss allerlei zaken af om spulletjes te vragen die als prijs konden dienen. Een vroege benadering van het begrip 'sponsors'! Maar vader Van der Borgh vond dit toch echt 'schooien' en was er niet gelukkig mee.

De prijzenkast bestond o.a. uit peperkoek van Ploegmakers (koekfabriek De Slinger aan de Molenaarstraat te Oss) en wijn (waterwijn! = alcoholvrije wijn!). De moeder van Willy van Lent vond de wijn 'aangelengd vogeltjesbloed'. Het was water met een kleurstof, waarschijnlijk zoets als wat we nu ranja noemen.

Verder werden er naast zilverpapier en postzegels, ook bonnetjes gespaard, die je kreeg bij allerlei huishoudelijke artikelen en bij zuivel en dergelijke.

De leden waren ook heel inventief: als ze het omhulsel van een doos dure bonbons kregen, vulden ze die weer met goedkopere, zelf gekochte bonbons. Een keer had de missieclub zelfs een aluminium pannenset als (hoofd-)prijs. Die werd gewonnen door Broer (Arnold) van der Borgh, de broer van Jo. Verder werd ook wel eens het 'keukenstel' van thuis - met de grote potten voor koffie, thee, suiker, meel, olie en azijn - als prijs aangeboden.

Tijdens de fancy fair konden de Lithoijenaren, voor één of twee kwartjes, loten kopen waarmee ze de bij elkaar gesprokkelde prijzen konden winnen.

Uitstapje van de Missie Naaikring naar Artis (1948), vnr 1e rij: Til Ruis, Dien Tiemissen, Jo Ruis, Nelly van der Heijden en Joke Hol, 2e rij: Nelly Kling, Tineke Kling, Annie van der Heijden, Berta van Lent, Jo van Lent (van Has) en Jo van Lent (van Rinus) 3e rij: Marie van Tuijl, Mien de Laat, Zus van Geffen, Annie Ottens, Graada van Leuken, 4e rij: Jo de Groot, Nellie van Lent en Truus van Leuken 5e rij: Gon Bijl, Cato van der Wielen, Dieneke van Lent, Annie van der Wielen en Cato Liefkens

Missie Naakring Lithoijen (± 1935), vlnr zittend: Gon Ploegmakers, Cor Govers, Agnes van Erp, Rina Bouwens, Marie Ploegmakers, Truus Dijkhoff, Zus van Geffen en Marietje Govers, staand: Henriëtte van de Schans, Dina van Teeffelen, Nelly Bouwens, Riek de Groot, Marietje Baijens, Koos Tiemissen, Ton Tiemissen, Lien Liefkens, Dien van Geffen, Nelly Liefkens en An Tiemissen

Voor de trekking van de loterij werd gebruik gemaakt van een Rad van Avontuur. De prijzen werden vaak door meneer pastoor uitgereikt, die daarvoor het rad in beweging zette, wat Willy van Lent de uitspraak ontlokte: "Dan zal meneer pastoor ook vast wel een 'raddraaier' geweest zijn...."

Als er geen Rad van Avontuur was, werden de loterijbriefjes ook wel eens in een hoge hoed of in een ton gedaan. Een willekeurige voorbijganger mocht er dan een lotje uit trekken.

Er waren ook andere activiteiten zoals bijvoorbeeld 'ballen gooien': voor een kwartje kreeg je dan een paar ballen waarmee je zoveel mogelijk flessen moest omgooien.

Bij het spelletje 'pop' moest je proberen de naam ervan te raden, die vooraf was opgeschreven en in een verzegelde enveloppe gestopt. Truuske Dijkhoff heeft de pop een keer gewonnen.

Bij 'knopen of bonen raden' moest je raden hoeveel er in een fles zaten. De winnaar was diegene die er het dichtste bij zat.

Ook was er het 'draaibord': een bord met snoepjes langs de rand en een pijl in het midden. Voor twee cent mocht je aan de pijl draaien. De beloning was het snoepje op de plaats waar de pijl stopte.

Bij het 'blikgooien' mocht je achter een gordijn kijken en een 'blik in de verte werpen'. Je zag dan alleen maar een stofblik hangen, maar er werd vriendelijk gevraagd om dit niet verder te vertellen!

Op de fancy fair stond ook vaak een grabbelton waar je voor tien cent ('n dubbeltje) een cadeautje uit mocht halen. Die cadeautjes waren dan meestal sigarenbandjes en heiligenprentjes, maar ook kleine vaasjes die in die tijd wel eens in de pudding verstoppt zaten. Of bijvoorbeeld het 'snoepje van de week' van kruidenier De Gruyter, dat vroeger als reclame cadeau werd gegeven. Volgens Willy van Lent had je ook 'Klokzeep' met daarin een ringetje, armbandje of kettinkje. Die cadeautjes zullen ook wel als prijsjes zijn weggegeven.

Ooit werden er tijdens de fancy fair flesjes bier (van brouwerij Van Mourik uit Lith) verkocht voor vijftig cent, maar daar waren de zusters van J.M.J. het niet mee eens want daar werden de mannen maar dronken van!

Van de opbrengst van de fancy fair – en daar was het natuurlijk allemaal om te doen – werden de stoffen voor de kazuifels, altaarlopers enz. gekocht.

Toneel

Eén keer per jaar gaf de missieclub een toneelvoorstelling. Dat mocht alleen in de adventstijd. Dat was eigenlijk een vier weken durende sobere tijd voor Kerstmis, maar halverwege deze periode mocht er dan toch wel een toneelvoorstelling gegeven worden. De voorstellingen werden opgevoerd in het klooster. Alle rollen (ook de mannelijke) werden gespeeld door de meisjes en dames van de missieclub. Riek de Groot heeft een keer in een toneelstuk mee-

gespeeld, ze speelde toen een baronesse. Jo van der Borgh speelde meestal de rol van de 'oudere' dame of van de dienstmeid. Het waren wel vaak hoofdrollen. Om 'ouder' te lijken werd haar haar met talkpoeder grijs gemaakt.

Op zaterdagmiddag werd de generale repetitie gehouden voor de hoogste klassen van de school. De première was dan op zondagmiddag voor de dames uit het dorp en 's avonds werd er gespeeld voor de heren. Na 1949 werden de toneelvoorstellingen in het patronaatsgebouw (nu Avanti) gespeeld. Toen mocht het publiek wel 'gemengd' zijn! De première was op zaterdag, en op zondag werd het stuk nog een keer gespeeld. De voorstellingen trokken jaarlijks overvolle zalen.

De leden van de Werkliedenbond zorgden voor het decor.

In het klooster konden ze de tafels en stoelen van de zusters lenen, maar in de tijd dat er in het patronaatsgebouw werd gespeeld, moesten de decorbouwers zelf zorgen voor de meubels. Die werden dan weggesleept bij alle burens, o.a. bij meester Zwaans. Zijn hele kamer werd dan leeggehaald, totdat hij het op een bepaald moment beu was. Vanaf toen maakten ze een divan van veilingkistjes met daarop kussens en daaroverheen een deken. Verder bracht iedereen van thuis wel wat kleedjes enz. mee.

Regisseur was Anton Hoven. Hij had in Oss aan de Verlengde Torenstraat 3 een winkel voor toneeltributen: het 'Toneelhuis'. Samen met zijn zoon Piet verzorgde hij ook de grime. Anton en Piet Hoven gingen, in de jaren dat er in het patronaatsgebouw gespeeld werd, altijd bij moeder Cato van der Borgh-van Echteld koffie drinken omdat er in het gebouw geen koffie geschonken werd.

De kleding voor het toneel werd bij moeder Van de Schans gehaald.

Doodsbenauwd

Om toneelvoorstellingen te mogen uitvoeren moesten er auteursrechten aan Buma/Stemra worden afgedragen. Jo van der Borgh zorgde daarvoor. In het jaar dat de missieclub het stuk 'De vrouw van de Peppelhoef' opvoerde, kwam er een controleur langs. Iedereen die achter de coulissen stond, was doodsbenauwd omdat de controleur vragen kwam stellen. Maar Jo, die toen nog op het toneel stond, kon even later aan de controleur laten zien dat alles keurig netjes betaald was. Ze waren dus voor niets zo bang geweest!

Ook bij de gemeente moest een vergunning worden aangevraagd om de toneelvoorstelling te mogen geven. Harrie Hendriks (vader van Jan Hendriks uit de Weisestraat) werkte bij de gemeente en zorgde daarvoor. In de tijd van burgemeester Van de Laarschot moest er plotseling 25 gulden voor de vergunning betaald worden. Jo van der Borgh vertelt dat ze toen naar de burgemeester is gegaan en heeft uitgelegd hoe de toneelvereniging er financieel voor stond, waarop de leges voor de vergunning werden

Een selectie van de toneelstukken die door de dames van de missieclub zijn uitgevoerd

kwijtgescholden (of was dat een vroege vorm van subsidie?).

De missieclub bleek ook van andere markten thuis.

Eén keer per jaar ging het zangkoor van de Remigiuserkerk een dagje uit en daarvoor in de plaats werd er in de kerk gezongen door de missieclub!

Bij het vooraf instuderen van de kerkelijke liedjes werden de leden dan geholpen door de nonnen. "Het zal niet altijd even zuiver geklonken hebben", weet Jo van der Borgh zich nog te herinneren, "want zo goed konden we niet zingen!"

Ook de kinderboekenbibliotheek van Lithoijen is uit de missieclub ontstaan.

Jo van der Borgh heeft hier bijna 25 jaar lang voor gezorgd. Eerst hadden de zusters van J.M.J. een bibliotheek in de school, waar Jo dan iedere zondag na de hoogmis zo'n anderhalf uur bezig was in een koude zaal. Toen de zusters van J.M.J. in 1949 uit Lithoijen vertrokken, moest de bibliotheek verhuizen naar het patronaatsgebouw. Aan het einde van het jaar gingen alle ontvangen 'dubbeltsjes' – verkregen per uitgeleend boek – naar de kerk c.q. naar de pastoor. Jo weet nog precies aan wie – met name aan welke jongens – ze de dikke boeken van Nowee (o.a. Arendsoog en Witte Veder) uitleende: aan Jan van Kilsdonk, Wim van Leuken en aan Sander Spanjers!

Maar aan alles komt een eind. Ook aan de missieclub!

De club is langzaam doodgebloed en uiteindelijk in 1965 opgeheven, toen Jo van der Borgh met Jan Abrahams trouwde en in Oss ging wonen. ■

Bovenstaande verhalen zijn verteld - in het najaar van 2009 tot en met de zomer van 2010 - door Jo (Johanna) Abrahams - van der Borgh, geboren 11-04-1926 te Lithoijen, Willy van Lent, geboren op 06-06-1924 te Lithoijen over haar zus Dien, en Riek de Jong - de Groot, geboren 12-12-1917 te Teeffelen.

Wiel aan de Oijense Benedendijk 2010

Maasperikelen

door Henk Buijks

Steeds duikt hij weer op in verhalen over de Maasdorpen in de gemeente Lith, en niet altijd in positieve zin: de rivier de Maas! Een transportweg voor de schippers en een bron van inkomsten voor de vissers, jazeker, maar ook een onberekenbaar brok natuur waartegen de mens niet altijd was opgewassen. De talrijke wielen langs de Maasdijk bij Oijen, Lith en Kessel zijn daar de stille getuigen van. Iets meer mensenwerk kwam er kijken bij het verschijnsel van de Beerse Maas, maar voor doorsnee-Maaskanters was ook "de Beers" een natuurverschijnsel waar zij weinig vat op hadden. In dit artikel wordt een kort overzicht gegeven van de Maasperikelen in de periode 1300-1950. Daarna komen enkele ooggetuigen aan het woord. In hun eigen bewoordingen doen zij verslag van de waterellende in enkele van onze Maasdorpen. Bijzonder is dat zij geen van allen afkomstig waren van de Maaskant, maar vanwege hun werk daar een tijdlang woonden dan wel verbleven.

Dijken en waterschappen

Na 1000 verzezen in Nederland de eerste rivierdijken. 200 jaar later kreeg ook de Maas dijken. Daarbij werd gewerkt van west naar oost, van laag naar hoog. Een nieuw stuk rivierdijk kreeg via een haakse bocht een verbinding met de hogere gronden in het zuiden. Zo kon het water uit het nog onbedijkte gedeelte van de Maas niet meer westwaarts stromen. Daarna werd de aanleg van dijken verder stroomopwaarts voortgezet. Tussen 1275 en 1330 waren de dijkenbouwers bezig tussen Empel en Grave. Maar liefst driemaal verbonden zij de Maasdijk met de hogere zandgronden. Zo ontstonden van west

naar oost de Kepkensdonkdijk, de Ossermeerkade en de Groenendijk. Deze 'zijdwenden' of dwarsdijken verdeelden de regio als het ware in vakken. Stroomopwaarts van Grave liep de Maasdijk door tot voorbij Cuijk. Wel waren bij Beers en bij Katwijk onderbrekingen, respectievelijk van 2500 en 800 meter. Daar lagen oeverwallen die hoog genoeg waren om de middeleeuwse Maas te keren.

Binnen het bedijkte gebied moest ook water worden afgevoerd. Daarvoor werden brede en smalle sloten gegraven. De breedste en langste sloten noemen we 'weteringen'. Al in 1309 stroomde de Hertogswetering via een sluis bij Gewande uit in

De Maaskant op de provinciekaart van 1841

de Maas. Ook bij Haren en Teeffelen kwamen er sluizen. De dijken, weteringen en sluizen moesten worden onderhouden door de grondeigenaren in het gebied. Om alle vrijblijvendheid uit te bannen werden waterschappen opgericht. Dat begon met de Polder van der Eigen in 1309, ten noorden van Nuland en Rosmalen. In 1325 volgde de Polder Het Hoog Hemaal. Daar hoorden Lith en Lithoijen bij, samen met Geffen en Oss. Alem, Maren en Kessel kwamen in 1349 onder Het Laag Hemaal. Oijen had zijn eigen dijkkring en polderbestuur, en Teeffelen behoorde tot het waterschap 's Lands van Megen.¹

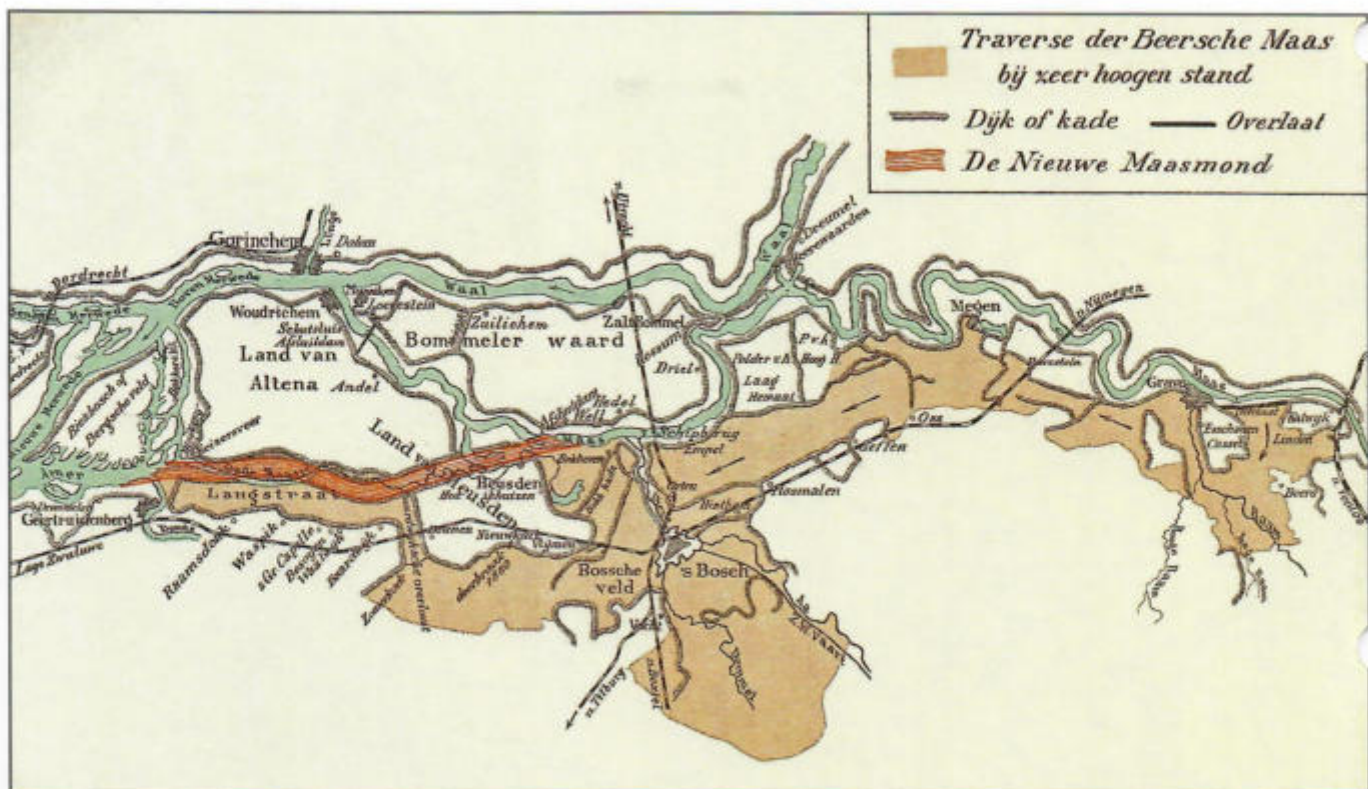
Overlaten

Hevige regen- en sneeuwval in de Ardennen zal al in de vijftiende eeuw de rivier soms zodanig hebben opgestuwd dat zij over de onbedijkte oeverwallen bij Beers en Cuijk stroomde. Deze gingen vervolgens functioneren als overlaten. Dat waren verlagingen in de dijk waar overheen de Maas zich kon ontlasten. Het overtollige water zocht zijn weg westwaarts, om Grave heen en daarna in de richting van 's-Hertogenbosch en de Dieze. Er ontstond als het ware een "tweede Maas", met een soms honderden meters breed stroombed, van Beers tot 's-Hertogenbosch, en van daar verder tot Geertruidenberg. Op zich niet dramatisch, want in principe was het verschijnsel tijdelijk van aard en de waterhoogte bedroeg meestal slechts enkele decimeters. Bovendien waren de boeren er blij mee, want het rivierwater bracht vruchtbaar slib mee. Dat kwam

vooral het grasland ten goede. Al met al hadden onze Maasdorpen er zeker aanvankelijk weinig last van, omdat ze hoger lagen en de achterdijken van de Oijense dijkkring en van het Hoog en Laag Hemaal intact bleven. Het werd natuurlijk anders, wanneer er ergens een Maasdijk was doorgebroken.

Doordat het Maaspeil geleidelijk steeg, zullen beide overlaten vaker zijn gaan werken. Ook kan de voortgang van de bedijking een rol hebben gespeeld: de rivier was daardoor opgesloten in een nauwe en meanderende bedding en had dus een verminderde afvoercapaciteit. Bovendien moest de Maas, die ooit van 's-Hertogenbosch westwaarts stroomde richting Geertruidenberg en Hollands Diep (de Oude Maas), de uitmonding naar zee delen met de veel machtiger Waal. Bij Slot Loevestein werden beide rivieren één en ging de watermassa Merwede heten. Ook via het Gat van Heerewaarden kwamen Waal en Maas samen. Vanuit een ruimer waterstaatkundig verband bezien, was het dus gunstig dat de druk op de Maasdijken al in het Land van Cuijk door middel van overlaten werd verminderd.

In 1549 doken de overlaten voor het eerst expliciet in de archieven op. In een Bossche stadsrekening werd verteld "van den overloepen ende doerbreken van den Berzewater", dat in de regio "merckelycke groote scaide" had aangericht. Het verschijnsel had dus een naam gekregen: "den Berzewater"; later ook "de Beersche Maas" of kortweg: "de Beers". 's-Hertogenbosch lag het laagst, dus al dat water kwam die kant op. Vandaar dat de stad vanaf de zestiende

Beerse Maas en nieuwe Maasmond 1915.

eeuw bestuurders uit Maasland, Meegen en Ravenstein bijeenriep om te beraadslagen over gezamenlijke maatregelen. En dat viel niet mee, want Meegen en Ravenstein, en aanvankelijk ook Lith, vielen onder buitenlandse vorsten met tegengestelde belangen. Zo wilde Ravenstein, bovenstrooms van Meegen, het Beerswater wel kwijt. Maar precies op de grens tussen de heerlijkheden Ravenstein en Meegen lag de Groenendijk. Wanneer de overlaten werkten en de Beers richting Land van Ravenstein koerste, probeerden inwoners van Deursen en Dennenburg de Groenendijk door te steken, terwijl hun Megense burens uit Haren dat met riek en geweer trachtten te voorkomen. Slot van het liedje was meestal dat de dijk toch doorbrak en het water de lage Maas-

kant instroomde, waar het soms maandenlang bleef staan.²

Niettemin werd het overlaatsysteem gehandhaafd, want zo hadden Gelderland en het lager gelegen Holland minder overlast van het water. Dat onze regio onderliep, was voor de zeven gewesten van de Republiek van minder belang, omdat Staats-Brabant als generaliteitsland een lagere status had. Bovendien vormde de Beerse Maas een onderdeel van de zuidelijke Waterlinie, tegen de vijand in het zuiden: de Franse koning.³

Een leeg land

Na de oprichting van Rijkswaterstaat in 1798 werd voor het eerst in groter verband gekeken naar de waterproblematiek. De overstromingen van 1820 in Midden-Nederland richtten de aandacht van de beleidsmakers op de grote rivieren. De rivierbeddingen waren door de aanvoer van zand en slib steeds verhoogd, zodat het waterpeil steeg. Een commissie van deskundigen besloot dat er meer en betere overlaten moesten komen. Daardoor zou het overtollige water sneller wegstromen.

In onze streek waren de gevolgen direct zichtbaar: na 1827 werden de obstakels in de bedding of traverse van de Beerse Maas verwijderd. Meidoornheggen, weilandjes, kreken en bosschages maakten plaats voor het typische lege overlaatgebied van nu. Daarmee verdween een eeuwenoud kleinschalig landschap. Er werden zelfs plannen gemaakt voor een afwateringskanaal tussen Grave en Geertruidenberg. Maar zover is het nooit gekomen.⁴

Toch was het stroomgebied van de Beerse Maas

Wildse Hut 2010.

Overstroming Lith 1920 en Lithoijen 1926.

niet altijd leeg en verlaten. Tussen 15 maart en 15 november werden de overlaten bij Beers en Cuijk verhoogd: de zomersluiting. Normaal gesproken beleef het gebied dan droog. Zodra het gras hoog genoeg was, mocht het vee de traverse in. Waar de wegen tussen de Maasdorpen en de dorpen op de hogere zandgronden de Hertogswetering kruisten, stonden houten hutten. Boeren en polderwerkers konden er schuilen, eten en een borreltje drinken. Zo was er de Rosmalense Hut, maar ook een Wildse, Kesselse, Lithoijense, Oijense en Machareense

Hut. Hier bracht de hutbaas met zijn gezin de zomermaanden door. In het najaar brak hij zijn boeltje af en verhuisde de familie weer tijdelijk naar de bewoonde wereld.⁵

Naar een oplossing

Na 1850 kwamen de ingenieurs van Rijkswaterstaat tot de conclusie dat de Maasproblemen onder andere veroorzaakt werden door het ontbreken van een eigen uitmonding naar zee. De Maas deelde haar uitmonding immers met de Waal. Dus kwam

Bouw sluis en stuw Lithoijen ca 1934.

er in 1883 een wet voor de aanleg van een nieuwe Maasmonding. Ten westen van 's-Hertogenbosch kreeg de rivier via de nieuw gegraven Bergse Maas een directe verbinding met het Hollands Diep. Later werd het traject van Maastricht tot Lith aangepakt.

Desondanks bleef het water in onze regio hoog op de agenda staan. Toen de nieuwe Maasmond eenmaal functioneerde, bleef de Beerse Maas komen. Dorpen raakten geïsoleerd en de economische ontwikkeling werd afgeremd. Voor Brabantse parlementsleden zoals Van Sasse van Ysselst was na de watersnood van 1920 rondom Cuijk en Lith de maat vol. In 1921 werd het Waterschap De Maas-kant opgericht, met als eerste taak de sluiting van de overlaat bij Beers. De andere overlaat was in 1881 gesloten door de aanleg van de spoorlijn Nijmegen-Venlo.

Maar dit werk moest wachten totdat een veel groter project was voltooid: de Maasverbetering.⁶

Maaswerken

Stuwen en bochtafsnijdingen moesten garanderen dat de Maas altijd bevaarbaar zou zijn en vele kilometers korter werd. Bij Grave en Lith kwamen stuwen, en tussen Grave en Gewande werd de rivier verkort van 56,5 tot 37,5 kilometer. Vanwege de bochtafsnijdingen 'verhuisden' Alem en de Megense Ham naar Gelderland, en de Alphense Waard en Keent naar Noord-Brabant. De Maaswerken kwamen op het juiste moment, want duizenden werklozen konden er tijdens de crisisjaren aan de slag, de meesten met hun blote handen en een spade. Het werk was fysiek zwaar, en daar kwam nog bij dat veel arbeiders van en naar huis ook kilometers moesten fietsen door de polder.

Na de voltooiing van dit grote project was dan eindelijk de Beerse Overlaat aan de beurt. De definitieve sluiting vond plaats in 1942, tijdens de Duitse bezetting, redelijk onopgemerkt. Pas in 1950 werd deze mijlpaal gevierd met de onthulling van het overlaatmonument bij Beers. Inmiddels was de inrichting van de traverse in volle gang. Het begon

Wateroverlast in Teeffelen 1929.

met ruilverkavelingen, nieuwe verharde wegen en sloten. Daarna verrezen nieuwe boerderijen. Via de Van Coothstraat, de Gewandeweg, de Kennedybaan, de Dorpenweg en de Noord-Zuid kregen de Maasdorpen snelle verbindingen met 's-Hertogenbosch en Oss.⁸

De Beerse Maas in Teeffelen, jaarwisseling 1833-1834

Pastoor Hermanus Taabe van Teeffelen:

"Op den 11 december [1833] liep 't gerucht dat de Beerse Maas aan 't lopen was. Men sloeg hierop weinig acht, dewijl men geen water in 't Binnenveld had, maar de was[=stijging] van het water nam alle ogenblikken toe, en opeens, zijnde den 14 december, kwam 't water zoo alderspoedigst dat men mij verhaalt heeft dat bij menschengheugen nooit gebeurt was. In den tijd van een uur, daar ik ook getuigen van ben geweest, stond de heele gemeente diep onder. 't Water bleef bij 't stormachtige weder dagelijks wassende. De Maas teekende [?] bijna 20 voeten oude maat, en met 17½ voeten loopt de Beers, zoo dat men kan rekenen: 3 voeten de Beers liep, en ik geloof meer."

In de Oudejaarsnacht wakkerde de wind aan en steeg het water. Het beeld op Nieuwjaarsdag:

"'s Morgens bij 't aanbreken van den dag, toen zag men de verwoesting en de gevaren waarin wij geweest waren. Toen zag men de menschen met hunne beesten aan de hand na de kerk vlugten, welke ik ook dadelijk openstelde, en deselve plaatste, en de varkens liepen grouw op den kerkhof, waar men daar nu kooijen heeft opgeslagen. De grootste vreugde die ik ooit gehad heb, was dat ik 's morgens vernam dat geene het leven verloren hadden."

Een twintigtal gebouwen was fors beschadigd dan wel geheel verwoest. Een voorbeeld:

*"Het huis van de weduwe Piet van de Laar is bijna heel vernielt. Geen stuk van een muur kan men meer vinden staan als alleen de gebinte met het dak. Zij had alles uitgespaard om een varken te mesten 'tgeen haar gelukt was. 't Varken was geslacht, gezouten, en hetzelfde hong in den schoorsteen om te roken. En de golven namen de schoorsteen weg, en het spek is heel weggedreven, ook de helft van de aardappelen, ingemaakte kolen en hooi gedeeltelijk. Verscheide klederen als ook den huisraad zijn weggespoelt. Eenige dagen te voren hadden zij het huis verlaten en zijn in de school gehuisvest met 6 personen. Op 1e januari is Jan Kusters ook met zijn huishouden met 7 personen in de school gehuisvest. Voor de mondbehoefden, klederen, hemden (...) heb ik gezorgt."*⁹

Dijkdoorbraak in Lith, 5 maart 1855

Na een winterse periode van zes weken viel eind februari 1855 de dooi in. Een vloed van smeltwater en kruierend ijs veroorzaakte veel rampspoed langs de Rijn in Duitsland. Daarna was Midden-Nederland

Het groene gebied stond in maart 1855 blank.

aan de beurt. Begin maart stond een groot gedeelte van het rivierengebied onder water. Op 4 maart stuwde de Waal via het Kanaal van Sint-Andries de (bevroren!) Maas op in de richting van Lith. De ijschotsen op die rivier werden omhooggedrukt.

Willem van de Poll (1816-1904), in 1855 rechter in Tiel:

"Eenige wilgen, benevens een zandaak, werden bij de ijsbeweging te Lith, omstreeks 11½ uren v.m., verbrijzeld. Het was als het ware het sein dat den ingezetenen het nakend gevaar aankondigde. Toch bleven gemeente- en polderbestuur werkeloos. Daar stortten zich (...) tegen den avond het water en ijs, door de ijsbezetting bij Heerewaarden in hun voortgang gestremd, over de uiterwaarden in de rigting van Lith op de Maas uit. Daar de rivier nog vast zat, bragt zulks een vreeselijke schok te weeg: er volgde omstreeks 7 uren eene geweldige ijskruijing, waaronder de stand der rivier van uur tot uur zoo hoog opsteeg dat ze zich weldra tot 0,90 el [= 90 cm] boven de kruin des dijks verhief. Vervaarlijke ijschotsen werden door de kracht van den stroom te Lith tegen de dijken gesleurd en dreigden het ongelukkige dorp met dood en verderf."

Volgens Van de Poll ontbrak de coördinatie van bovenaf, terwijl veel Lithenaren verlamd waren van schrik en angst. Toch was er een groep inwoners aan het werk in het dorp: dominee Krol en zijn zoon, de heer Prosman, diens zonen en burenen. Onafgebroken werkten zij...

Ook in Kessel verliep maart 1855 rampzalig.

"aan den dijk, waarop kistingen van de protestantse kerk tot voorbij het huis van den notaris Frijlinck werden gesteld. Maar bij gebrek van materieel was het onheil niet meer te keeren; het water stroomde allerwege over den dijk; ieder spoedde huiswaarts om het vege leven te redden. (...) Omstreeks 4 uren in den nacht bezweek de dijk, niet langer in staat die aanhoudende persing van water en ijs te doorstaan (...) juist op dat gedeelte dat het meest met huizen was bebouwd. De wakkere Dielis Lommers had daar nog geruimen tijd den dijk verdedigd, doch toen men hem niet te hulp kwam, had ook hij het moeten opgeven. Vier huizen werden bij die doorbraak, die aanvankelijk een wijde had van 40 el, weggeslagen. Nu werd eene ontzagwekkende massa water en ijs als uitgegoten op de lager liggende landen; de bruischende golven en de vervaarlijke ijschotsen sleepen alles mede in hun vernielenden vaart; 30 huizen en eene schuur, staande in de zoogenaamde Lievevrouwenstraat, - tegen over de doorbraak - werden omvergerukt.

Zeven Lithenaren kwamen om. Zes van hen behoorden tot de gezinnen van de schippers Roelof Nentels en Frans van der Heiden.

"De eerste bewoonde met zijne oppassende vrouw Petronella van Rosmalen, zijne blinde schoonmoeder Helena van Oss (...) en zijne drie kinderen Johannes, Martinus en Leonardus een huisje in de Lieve-vrouwenstraat. (...) Een vertrek was gehuurd en bewoond door Frans van der Heiden en zijne vrouw, die toenmaals in hoogstzwangeren toestand verkeerde. Daar kwam op den vorige avond eensklaps het water opzetten: de bedachtzame schipper, eenig onheil voorziende, bragt ijlings zijne geringe bezittingen in eene boot, achter zijn huis gelegen, waarin hij zijn gezin, benevens Van der Heiden en huisvrouw, deed plaats nemen. Men wachtte het oogenblik af dat het water hoog genoeg zou opstijgen om over de Vrouwenstraat te kunnen varen. Doch op eens brak tusschen 1 en 2 uren de dijk met een geweldigen slag juist achter zijn huis door; toen werden de huizen aan de straat, bij een verval van 16 à 17 voet, door den snellen stroom weggevaagd en de ranke boot met onwederstaanbare vaart tegen de op die hoogte oprijzende populieren geslingerd. Deze vloog, door zooveel kracht voortgestuwd, in stukken en splinters. Nentels' gezin was in één oogwenk door die razende golven, die als huilende wolven kwamen aanstormen, verzwolgen! Doch Johanna de Graaff, huisvrouw van Van der Heiden, mogt zich nog vastklemmen aan een struik of boomstam. "Ach Frans," riep zij onder droevig gekerm, "kom mij toch helpen!" Maar toen ook was het stil; de ongelukkige had haar graf gevonden in den schuimenden vloed. Alleen de mannen hadden het geluk zich ieder op een boom te redden." Na het aanbreken van de ochtend werden zij door hun dorpsgenoten Johannes van Dinther, Gerardus Romeinders en Willem Schuylenburg uit hun benarde positie bevrijd. Gerardus ontving daarvoor op 16 juli 1855 bij Koninklijk Besluit een bronzen medaille.

Het zevende Lithse slachtoffer was Maria van Lith, de vrouw van Gijsbert van Oss. Haar man was hun huis in de Vrouwenstraat ontvlucht, terwijl zij achterbleef.

"de muren van het huis liepen weg; het vertoonde niets meer dan een geraamte. Men heeft haar nog even gezien, met het hoofd uit het dakvenster om hulp roepende. Toen stortte het huis in; zij werd waarschijnlijk verpletterd, althans met het overschot der woning door den stroom het veld ingesleept. Haar lijk is het eenige dat tot dus verre is teruggevonden."¹⁰

Hoog water in Lithoijen en omgeving, januari 1880

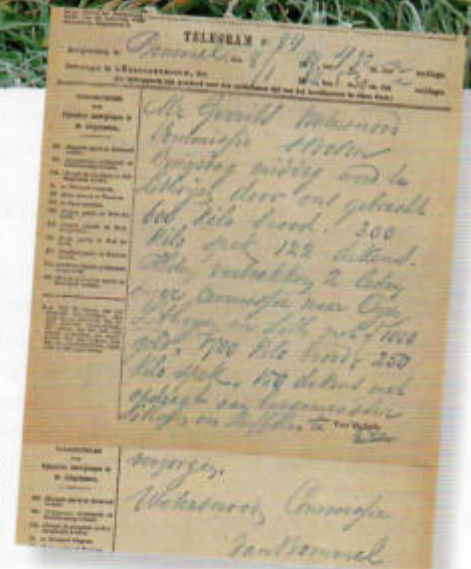
In december 1879 ging de temperatuur onderuit tot wel twintig graden onder nul. De Maas en de Waal vroren dicht. Op 27 en 28 december viel de dooi in.

Pastoor Joannes Clement van Lithoijen:

"(...) omtrent Nieuwjaar [1880] begon de Maas, eenige dagen daarna ook de Waal te kruijen met een vreesselijke was(...). De Maas stond te Lithoijen den 3 en 4 januari aan de kruin der dijken 1 cm onder

Dijkpaal bij de doorbraak van 1880 nabij Teeffelen

Noodhulp, januari 1880

noodpeil. Den 4 jan. namiddag omtrent 2 ure dijkbreuk tegenover Teeffelen bij den wiel nabij de Drie-huizen, gedeeltelijk onder Lithoijen en Oijen. Aanstonds liep Teeffelen onder behalven kerk, kerkhof en pastorie, de kamers, want de keuken was diep onder. Den 5 jan. 's middags het water op straat voor mijnen bloemtuin, om 10 uur werd een lijk begraven, toen nog geen water in het graf.

6 jan. Driekoningen. Eerste mis 8 man in de kerk behalve mijne opgenomen vluchtelingen. Laatste mis niemand, waarom ik om 10¼ mijn boterham at. Des morgens om 7 ure liep reeda het water in mijn kelder, om 9 ure in de remise en achterhuis. Toen begon

Dijkhuisjes in Lith ca 1935

het weldra in de kerk te komen. Want de was was zeer snel. Om 2 ure n.m. begon ik alles omhoog te zetten piano, koffer enz, en planken in den gang en sacristie te leggen."

Maar het water kwam niet verder, omdat het vrijwel windstil was, zodat het niet werd opgezweept zoals in 1876.

"De kerk een palm onder water, bijna op den trap van de communiebank. Alle dagen heb ik de H.Mis gelezen, doch niemand was in de kerk dan een misdienaar Wilhelmus Beeren, dien een schipper 's morgens met een bootje bragt en verder op zijn rug door de kerk naar het altaar bragt, en mijne logés. (...)

Den 8 jan. donderdag kwamen de heeren den Ouden en La Garde, Districtscommissie van den Watersnood te Zaltbommel gezonden van de Algemeene Commissie van Amsterdam met een stoomboot met brood, spek en dekens. Zij voeren door tot Oijen, waarheen ik ze vergezeld heb met den burgemeester N.Dijkhoff. zij gaven ook f 500 en nog crediet voor f 200.(...)

9 jan. Kerk droog en uitgeschrobt.

10. Kwamen weer drie personen in de kerk.

*11 jan. kon men met gewoone laarsen van den dijk naar de kerk."*¹¹

Ook Lith liep in januari 1880 onder, maar (*in de*

woorden van pastoor Hendricus van Hapert):

"Het Gesticht van Liefdadigheid [ook wel Liefdegesticht genoemd -HB] bleef nog vrij; ruim 35 n.duimen stond het water beneden den ingang, en 4 à 5 duimen beneden de kelderramen. In het Liefdehuis vonden 102 personen (mannen, vrouwen, kinderen met 10 wiegen) opgenomen: deze verbleven in 8 verschillende vertrekken, vooral in de scholen. 8 kagchels dienden hen tot verwarming. De 5 religieuzen bezorgden hen den kost en onderhoud. Dit verblijf, begonnen den 5 januari, duurde voort tot den 16 januari(...)".¹²

Een tocht door de lage Maaskant in 1934

Op 21 december 1931 hield de Utrechtse hoogleraar en sociaal-geograaf *Louis van Vuuren* een voordracht voor de Kamer van Koophandel in 's-Hertogenbosch. Hij overtuigde zijn gehoor van de noodzaak van een sociaal-geografisch onderzoek ter bevordering van de welvaart in het noordoosten van Noord-Brabant. Daar was het droevig mee gesteld, vooral als uitvloeisel van de eeuwenlange Maasperikelen. Het onderzoek startte in mei 1934 en resulteerde in een lijvig rapport. Dit zou mede de aanzet geven tot de economische ontwikkeling van het gebied na de sluiting van de overlaat bij Beers.

Het rapport begint met een verkenningstocht door het overlaatgebied en door de Maaspolders. Zo'n tocht kan anno 2010 niet meer worden gemaakt, omdat na de sluiting van de overlaat het door Van Vuuren beschreven landschap radicaal is veranderd als gevolg van ingrepen van de mens. Alleen de leegte van de voormalige traverse kan nog steeds worden ervaren.

"Lit het zuiden willen wij dit gebied binnengaan en kiezen hiervoor den verhardten weg Oss-Lithoijen, waar de weg de Maasdijk bereikt, links naar Lith en rechts naar Oijen voerende. De kom der stad Oss achter ons latende, bereiken wij weldra de landelijke buitenwijken der gemeente.

De nog verspreid liggende huizen, te midden van tuinen en bouwlanden, beginnen zich reeds in aaneengesloten straten te rijen. Wanneer wij het laatste huis voorbijgegaan zijn, onderscheiden wij rechts in de verte nog het fraaie, moderne zwembad van Oss en staan dan aan de rand van een uitgestrekte vlakte zonder huizen, zonder boomen vrijwel zelfs, waar geen mensch zijn woonstede heeft durven vestigen. Alleen heel ver aan de horizon langs de beschutting biedende Maasdijk zien wij de flauwe vormen der torens en huizen van kleine dorpjes: Teeffelen, Lithoijen, Lith. Het is één groote grasvlakte, waardoor wij thans omringd zijn. Slechts hier en daar ligt te midden der uitgestrekte grasvelden een haverveld, scherp afstekend door zijn donkergroene kleur tegen het lichtere gras. In sommige graslanden groeien opvallend veel distels, biezen, schijngrassen, hetgeen wijst op onvoldoende ontwatering van den grond. Links en rechts passeeren wij enkele breede, moeilijk begaanbare landwegen, welke mede een aanwijzing zijn voor een weinig intensieve bodemcultuur in deze streek. Betrekkelijk weinig vee graast in weilanden.

Voordat wij den weg naar Teeffelen bereiken, gaan wij over een breede wetting, die kennelijk door kleur en geur het afvalwater der fabrieken te Oss westwaarts afvoert. Wij laten Teeffelen, een klein gehucht, rechts liggen en staan dan weldra op den Maasdijk, waar ons oog geboeid wordt door de werkzaamheden om een losplaats voor de schepen aan de Maas te maken; en om de terreinen tusschen de kribben, de wielen en de lage stukken der uiterwaarden met grond, elders door de Maaswerken beschikbaar gekomen, op te hoogen en te egaliseeren.

Langs den dijk begeven wij ons linksaf naar Lith. Aan weerszijden van de dijk staan verscheidene huizen, omgeven door kleine tuintjes met enkele vruchtboomen. Vele dezer huisjes vallen op door hun slechte bouw en armelijke stroobedekking. Enkele grootere, nieuwe boerderijen vertoonen een vroolijker en welvarender aspect. Binnendijs bevinden zich achter de boerderijen vrij uitgestrekte bouwlanden met gewassen als haver, gerst en tarwe, echte kleiprodukten. Voór Lithoijen verlaten wij den dijk en gaan langs

een grintweg door afwisselende bouw- en weilanden naar Lith. Rechts zien wij de helblinkende torens der in aanbouw zijnde nieuwe sluis in de Maas verrijzen, vreemd modern aandoend in deze streek.

Wij hebben nu weldra Lith, een typische dijknederzetting, bereikt. Langs de binnen- en buitenkant van de Maasdijk staan lange rijen kleine huizen met kleine erfjes. Een enkele villa troont hiertusschen. Het zijn meest woningen van handwerkslieden en kleine burgers. Slechts enkele boerderijen staan langs dezen dijk. Deze treft men in hoofdzaak aan op de vrij hooge strook welke tusschen den dijk en het daarachter gelegen grasland gelegen is. Evenwijdig aan den dijk zien wij op deze strook twee lange rijen grootere en kleinere boerenwoningen, terwijl tevens soortgelijke vestigingen gevonden worden in onderling evenwijdige rijen die vrijwel loodrecht op de eerstgenoemde woningrijen staan. Onderling worden deze huizenrijen gescheiden door bouwlanden, tuinen en kleine boomgaarden. Een smalle weg, alleen geschikt voor verkeer te voet en per fiets, loopt langs de voorkant der woningen. De hoofdweg loopt langs den achterkant dezer hofsteden, dikwijls armelijk en slecht onderhouden. Dicht naast elkaar staan staan de woningen op veelal kleine en rommelige erfjes. Bijna alle daken zijn van stroo. Op het erf staan vaak typische schuurtjes met wanden van stroo, vastgevlachten aan dun latwerk. Veel hooi en graanmijten vullen in den nazomer grootendeels de erven. Enkele waterputten aan den voorkant der huizen doen dienst voor meerdere woningen, sommige alleen in tijden van nood, wanneer de pompen in de huizen geen water meer geven. In de tuinen, aan den overkant der smalle wegen, worden in hoofdzaak aardappelen en enkele groenten zooals sla kool, bonen, verbouwd. Slechts in enkele tuinen vrolijkt een bloemperkje of sierheester de omgeving op. Dichtbij het dorp treffen wij nog eenige bouwlanden aan, verdeeld in talrijke kleine perceeltjes, maar verderop wordt de bodem weer grootendeels ingenomen door de uitgestrekte grasvelden met ook hier en daar donkerder havervelden ertusschen.

Hierna gaat Van Vuuren weer het zuidelijker gelegen, natte komgrondegebied in.

"Op veel water wijzen ook de eendenkooien (...) met hun hoog struikgewas en ruime waterplassen (...). Deze eendenkooien zijn een typisch op zichzelf staand middel van bestaan en leverden tot voor korten tijd door de bijzonder gunstige ligging tengevolge van de slechte hydrographische toestand in het gebied ruime winsten op aan de eigenaren, de zogenoemde 'kooikers'. Van deze zijde heeft men dan ook steeds getracht de oude hydrographische toestand te behouden en ziet men met leede oogen de ontwatering van het gebied voortgang maken, hetgeen voor hen het einde van een bloeiend bestaan beteekent. Het is niet te verwonderen dat de geheele toestand op onvoldoende waterafvoer wijst, want wij bevin-

Kesselse Hut.

den ons hier in de streek waar de beruchte Beersche Maas haar uitweg zocht en nog kan zoeken bij hooge standen van het Maaswater. Gelukkig zullen deze treurige toestanden tot het verleden gaan behooren. Reeds zijn de Rode - en de Hertogswetering, voor-

Prof. dr. Louis van Vuuren als Rector
Magnificus van de Rijksuniversiteit Utrecht in 1943

namelijk de laatste, aanmerkelijk verdiept en verbreed om het overtollige water sneller westwaarts te kunnen afvoeren. Over de moderne betonnen bruggen gaande, welke over deze weteringen gelegd zijn, krijgen wij een denkbeeld van de werken welke reeds zijn uitgevoerd ter verbetering van de waterafvoer.

Nog zuidelijker gaande blijft het landschap hetzelfde, eenvormige beelden tot dicht aan de zuidgrens van ons gebied. Alleen in de Voorste en Achterste Nuland vallen de vele, smalle en lange afwisselende haver- en grasperceelen extra op. Het verbaast ons dan ook niet, wanneer wij later horen dat hier ruilverkaveling plaatsvindt. Ook wanneer wij vanuit Lith den dijk volgen, met de uiterst vruchtbare, beroemde Maasuiterwaarden aan onze rechterhand, langs Kessel, Maren, het moderne sterke gemaal bij het Gewande, tot voorbij Empel, blijft het beeld vrijwel gelijk. Nog steeds één groote grasvlakte met enkele wielen langs den Maasdijk, hier en daar donkere havervelden, enkele eendenkooien en griendboschjes in de verte.

Treffend is de eenzaamheid dezer streken. Een enkele hut, 's zomers bewoond door een gezin, een schuilplaats en lafenis biedend aan de maaiers en de enkele voorbijgangers, is de eenige woning in een gebied van uren gaans. Naast het vee in de weide is het de vogelwereld die hier vertier brengt. Het is dan ook geen wonder dat zoo weinig verharde wegen worden aangetroffen en er zoo weinig verkeer is. (...)

Slaan wij bij Lithoijen op den dijk rechtsaf, dan blijft het landschap gelijk aan het beschreven type. Bij Oijen wordt ons oog getroffen door de schilderachtige restanten van het oude huis der heerlijkheid Oijen met een prachtige oude lindenlaan, een zeldzaam stukje natuurschoon in deze landen. Verschillende boerderijen, tot deze heerlijkheid behorende, hebben een welvarender uiterlijk.¹³

En bij het kasteel van Oijen nemen we afscheid van Louis van Vuuren. ■

¹ Henk Buijks, "Van den Grave aff totter Diezen toe". *Bijna 700 jaar waterschappen in het Maasland 1307-1996*, Oss 1996, p.14-33, 43..

² Buijks, a.w., p.48-51.

³ Buijks, a.w., p.53.

⁴ G.P.van de Ven red., met diverse auteurs, *Leefbaar laagland. Geschiedenis van de waterbeheersing en landaanwinning in Nederland*, Utrecht 2003, p.347-358.

⁵ www.ossecanon.nl, Oss 2009, Venster 24: Kaalslag tussen de kades.

⁶ Buijks, a.w., p.65-67.

⁷ M.L.ten Horn-van Nispen, *Verbindingen brengen volledige ontsluiting*. In: *Geschiedenis van Noord-Brabant*, deel 2, Amsterdam 1996, p.127-128.

⁸ Agnes Lewe, Henk Buijks, Gerjan Hulsegge, *Cuijk door de eeuwen heen*, Cuijk 2001, p.106-108.

⁹ Brabants Historisch Informatie Centrum 's-Hertogenbosch (BHIC), Archiefnr 7334: Parochie H.Benedictus Teeffelen, Algemeen Register van de Kerk en Pastorij van Teeffelen, 1831-.

¹⁰ W.van de Poll, *Schets van den watervloed in Gelderland, Noord-Brabant, Utrecht en Zuid-Holland in maart 1855*, Tiel 1855, p.17-18, 58-63. Over de medaille van Gerard Romeinders, zie: <http://members.quicknet.nl/arnorom/ro/ro-00002.htm>.

¹¹ BHIC, Archiefnr 7332: Parochie H.Remigius Lithoijen, nr 29: Liber memorialis parochiae, p.147-148.

¹² BHIC, Archiefnr 7331: Parochie H.Lambertus Lith, Memoriale, 1880.

¹³ BHIC, *Rapport betreffende de Maasgemeenten, uitgebracht aan de Kamer van Koophandel en Fabrieken te 's-Hertogenbosch, naar aanleiding van een sociaal-economisch-geographisch onderzoek, onder leiding van L. van Vuuren, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Utrecht, z.j. [na 1934], p. 8-11.*

Oijen en Teeffelen in vogelvlucht

door Henk Buijks

Gemeente Oijen en Teeffelen 1382, 1057 Bunders, 850 inwoners

De gemeente Oijen en Teeffelen, 1.382 ha groot, lag in het noordoosten van Noord-Brabant. Aan drie kanten stroomde de Maas erlangs, en aan de landzijde grensde ze aan de gemeenten Lithoijen, Oss en Megen c.a. De gemeente ontstond in de Franse Tijd door samenvoeging van het Gelderse Oijen en het Megense Teeffelen. Op 20 september 1814 werd Oijen weer Brabants en sinds 1939 maakt het met Teeffelen deel uit van de gemeente Lith.

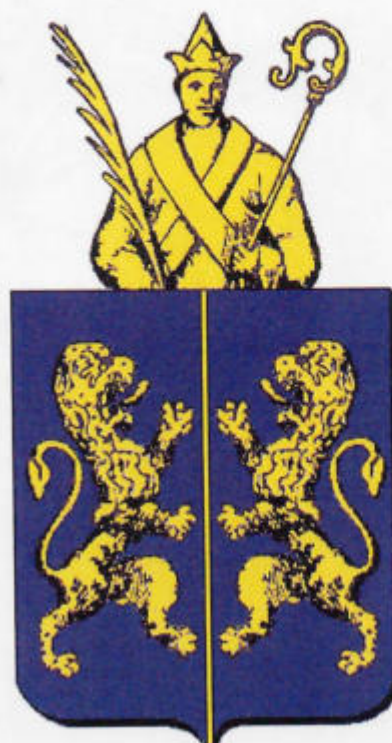
De namen

Plaatsnamen met 'ooi' en 'aai' zijn talrijk in het rivierengebied. Letterlijk betekenen ze: bij het water gelegen. Vaak liggen deze plaatsen in of bij een bocht in de rivier. In het Brabantse Oijen zijn deze kenmerken duidelijk aanwezig. Het dorp wordt zelfs voor driekwart omspoeld door de Maas. Ook de naam 'Teeffelen', in het dialect 'Teffelen', heeft een natte oorsprong: 'effa' is water. De Maasarm bij Lithoijen ligt dan ook op een geringe afstand van Teeffelen.

Gemeentewapen

Op 20 juli 1816 werd de gemeente Oijen en Teeffelen een gemeentewapen toegekend met de volgende omschrijving: Van lazuur (=blauw), beladen met 2 klimmende geaffronteerde (=naar elkaar toegewende) leeuwen, gescheiden door een paal; het wapen gedekt met het borstbeeld van een gemijterde bisschop, houdende een palm in de rechter en den bischopsstaf in de linkerhand, alles van goud.

Dit wapen combineert het wapen van de hertogen van Gelre uit het huis Gulik, maar dan in de rijkskleuren goud en blauw, met de parochieheilige, St. Servaas. Ook de oude schependomszegels van Oijen laten die combinatie zien. Het gemeentestempel uit de 19e eeuw toont alleen maar de H. Servaas, met kromstaf in de ene en een sleutel in de andere hand.

Ook op de ambtsketen van de burgemeester is alleen Servaas afgebeeld. De palmtak in het wapendiploma moet op een vergissing berusten van degene die de ontwerptekening heeft gemaakt.

Restanten kasteel Oijen

Teeffelen

Oudste bewoning en ontwikkeling

De Brabantse Maaskant heeft vanouds sterke banden met machtige kerkelijke instellingen in het zuiden, zoals het Lambertuskapittel uit Luik, de Remigiusabdij uit Reims en de abdij van Sint-Truiden. Oijen had te maken met het kapittel van Sint-Servaas in Maastricht. Dat kapittel had in 1062 de "villa Oya" ofwel het domein Oijen in zijn bezit. In 1139 bestond er al een Oijense kerk, toegewijd aan Sint-Servaas. Landgoederen en kerk kwamen in 1361 door verkoop aan Maria van Brabant, de vrouw van hertog Reinoud III van Gelre. Zij gaf in datzelfde jaar opdracht tot de bouw van een kasteel, liet munten slaan (illegaal!) en tol heffen op de Maas. Na haar overlijden in 1399 werden heerlijkheid en kasteel Gelders. Het nabijgelegen Oss kreeg in hetzelfde jaar stadsrechten van Gelre's vijand, de hertog van Brabant.

In het graafschap Megen lag het dorpje Teeffelen, redelijk hoog op een zandopduiking. Archeologische vondsten wijzen dan ook op een vrij continue bewoning sinds de IJzertijd. Kerkelijk hoorde Teeffelen bij Oijen, maar in de vijftiende eeuw had het dorp al wel een kapel, toegewijd aan de H. Antonius. Deze werd na de Elisabethsvloed van 1421 in gebruik genomen als parochiekerk en kreeg als patroon de H. Benedictus.

Loop van de bevolking

In het begin van de negentiende eeuw telde Oijen 550 inwoners. Dat aantal groeide gedurende de decennia daarna tot 736 in 1850. Daarna trad een stagnatie op: in 1900 werden slechts zeven personen méér geteld. De twintigste eeuw vertoonde een steeds duidelijker groeicurve: van ruim 800 in 1950 via ruim 900 in 1970 naar 1.130 in 2008.

Teeffelen was een heel stuk kleiner: in 1850 woonden er 82 personen. Ook hier valt tussen 1850 en 1900 een stagnatie op: van 82 naar 84. Nadien verliep de curve omhoog: van 119 in 1950 via 245 in 1970 naar 288 in 2008.

Kerken

Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) kwam Gelre, en dus ook Oijen, onder het Staatse gezag, terwijl het naburige Brabantse en Megense gebied nog onder de Spaanse koning bleven. De openbare uitoefening van de katholieke godsdienst werd in het Staatse gebied verboden en de Oijense kerk ging over naar de protestanten. Op den duur gebeurde hetzelfde in het kwartier Maasland van de Meierij van 's-Hertogenbosch, maar niet in het graafschap Megen. Daar bleef de positie van het katholicisme onaangetast. Logisch dus dat de katholieke Oijenaars in de zeventiende en achttiende eeuw voor

Protestantse kerk Oijen

hun kerkelijke plichten waren aangewezen op het Megense Teeffelen. Daar werd de kerk in de jaren 1657-1661 vernieuwd en vergroot tot de huidige omvang. Pas in 1712 kwam er in Oijen een schuurkerk, mogelijk aan de Vlierstraat ter hoogte van de veerstoep.

Een brand met gevolgen

1672 kennen we in Nederland als het Rampjaar. Dat gold zeker ook voor Oijen. Op 27 maart van dat jaar brandde onder andere het huis van secretaris Devenijns af. Deze bewaarde het dorpsarchief thuis en dat bleek fataal: alle stukken, ouder dan 1672, zijn verbrand. Het huis van Devenijns stond vermoedelijk in de Hamstrastraat, die ook wel – niet toevallig – de ‘verbrande straat’ wordt genoemd.

Het ontbreken van bewijsstukken leverde veel problemen op, toen op grond van de Staatsregeling van 1798 de katholieken van Oijen hun kerk met bijbehorende bezittingen konden terugeisen. Uiteindelijk kwam men er toch wel uit. En dankzij een subsidie van koning Lodewijk Napoleon, konden de Oijense protestanten in 1810 een nieuw kerkje laten bouwen aan het Boveneind. Het staat er nog steeds, maar heeft inmiddels een woonbestemming gekregen.

Onderwijs

Teeffelen had al omstreeks 1550, op kosten van de kerk, zijn eigen school: een kamer in de woning van de koster, die tevens schoolmeester was. In 1721 werd een apart schooltje aangebouwd. De leerlingen kwamen niet alleen uit het dorp, maar ook uit 's-Hertogenbosch en Oss. Dat had ongetwijfeld te maken met de ‘status aparte’ van het graafschap Megen: ouders uit de Meierij konden hier hun kinderen katholiek onderwijs laten volgen. Het schooltje heeft bestaan tot 1885, toen meester Willem Dijkhoff

Polderhuis Oijen

een betrekking aanvaardde in Lithoijen en zijn leerlingen meenam.

Henricus van Geffen was conrector van de Latijnse school te Gemert, voordat hij in 1696 pastoor van Teeffelen werd. Tijdens zijn langdurige pastoraat (tot 1726) zette hij zijn onderwijsactiviteiten voort in de pastorie. Er zijn tenminste 17 "Teffelse" gymnasiasten bekend, afkomstig uit de wijde omgeving.

Water en dijken

Omdat Oijen een voor driekwart gesloten dijkring vormde, ligt het voor de hand dat het waterschapsbestuur van De Polder van Oijen hier een belangrijke rol vervulde, zeker zo belangrijk als het 'gewone' dorpsbestuur. De taakverdeling tussen beide instanties was curieus: zo regelde het polderbestuur het

reilen en zeilen van de springstier. Sinds 1854 deelden gemeente en polder hier zelfs de voordeur. Het gebouwtje aan de Oijense Bovendijk stond bekend als "polderhuis", waarschijnlijk omdat de polder het grootste gedeelte van de bouwkosten had gedragen. In 1919 werd verhuisd naar het monumentale pand aan de Oijense Bovendijk 2, waar de overleden burgemeester Van Amstel had gewoond. In Oijen mag dan veel gesloopt zijn (onder andere de van 1837 daterende Waterstaatskerk), het 'polderhuis' en het laatste raadhuis hebben in ieder geval de 21e eeuw gehaald. Ook het waterschap is na 2000 nog duidelijk aanwezig in deze omgeving Oijen. De fors gemoderniseerde en uitgebreide Rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) Oijen van Waterschap Aa en Maas behoort tot de grotere in onze provincie. ■

Strijd tegen het water' Habbj Teeffelen

Kerkvolk

Zult hier geen gezamenlijk gebed vroom
door de kerk horen rollen,
hoogstens vang je wat gemompel
uit onze verstilde monden,
we laten ons niet overrompelen
of week maken door wie ook,
we laten niet veel los,

we perken ons loven, prijzen en vereren in,
bewerken onze diepere gronden ermee,
uit ons ingehouden prevelen valt geen
volmondig ja te horen, op de vraag
"kunde morgen helpen"
volgt altijd "hoe laat?",

we zijn gemeenschap, doen mee:
boerenbond, boerinnenbond, misdienders,
missieclub, kerkbestuur, jonge boerenstand,
jeugdvereniging, reidansclub, arbeidersbond, kpj,

aan het verhevene wordt geen woord verspild,
daarvoor leent de pastoor ons zijn stem -

*Gedicht van Pieter de Laat uit de gedichtenbundel
'Een dorp aan de Maas'*

Carnaval in Oijen: jong geleerd is oud gedaan!

door Hank van Oss

De Oijense carnavalsstichting De Bokkenrijders is in 1966 opgericht in café De Schutskooi in Oijen en is sinds 1967 gehuisvest in gemeenschapshuis De Schaapskooi. Tijdens de carnavalsdagen verandert de naam van de schaapskooi voor even in Den Bokkenstal!!

Vanaf september, zo rond de Oijense kermis, beginnen de groepen met de voorbereidingen, waarbij eerst de onderwerpen worden besproken, die zowel voor de praalwagens als voor de loopgroepen worden uitgewerkt voor het komende carnaval.

Vanaf die tijd - vaak gedurende meer dan een half jaar - is jong en oud bezig met carnaval, om ervoor te zorgen dat de Oijense optocht weer met kop en schouders zal uitsteken boven andere optochten in de regio, wat al heel veel jaren is gelukt.

In de wijde omgeving staat Oijen bekend om zijn prachtige praalwagens en loopgroepen, wat blijkt

uit de honderden toeschouwers langs de route en de tot ver buiten de bebouwde kom geparkeerde auto's! Daarnaast worden ook elders prijzen behaald met onze kunststukken, o.a. 1^e prijzen in Megen, Lith en Oss.

Oijen mag verder trots zijn op die groepen die mee doen aan de halfvastenoptocht in Zeeland, waar leden van De Bokkenrijders zelfs drie keer achter elkaar de 1^e prijs hebben behaald, wat veel goed doet voor de naamsbekendheid van Oijen en de gemeente Lith!

Voor de Oijense optocht kunnen helaas maar vijf-

tig startnummers worden uitgegeven (exclusief de jeugd), omdat de aangegeven route niet meer deelnemers toelaat. Dat betekent weer dat er elk jaar tien tot vijftien wagens uitgeloot moeten worden.

Opvallend is ook de enorme opkomst van de jongeren van de basisschool. Vooral de laatste jaren zijn deze – met behulp van hun ouders – zeer actief, zodat er wel honderd kinderen uit Oijen meedoen aan de optocht en ook nog eens tachtig uit de omliggende plaatsen. (Oijen trekt....!)

Dat houdt tevens in dat de prijsuitreiking op dinsdagavond, tijdens het bal van de jeugdoptocht, niet alleen zeer druk bezocht wordt door de Oijenaren, maar ook door veel mensen uit omliggende plaatsen. Op die avond krijgen alle deelnemers aan de jeugdoptocht een medaille - met daarop het nummer van de notering die behaald is - waarmee ze de hele avond trots rondlopen!!!

Inmiddels organiseert de club ook een aparte avond voor de verkiezing van de jeugdprins. Dat is een goede zet geweest: zij krijgen nu de aandacht die ze verdienen!

Tijdens het carnaval trekt het gezinsbal op zondagmiddag, zoals altijd, een volle zaal met het optreden van onze dansgarde en met voordrachten door onze eigen leden van bestuur en de raad van elf met hun dames. Heel belangrijk natuurlijk bij dit alles: ons eigen fameuze dweilorkest 'ik wil er nie um bokke!' Traditioneel is de dinsdagmiddag voor de ouderen en gehandicapten uit Oijen. Deze middag wordt door De Bokkenrijders gratis aangeboden, met optredens van de dansgarde, leden van de raad van elf en bestuur met hun dames en natuurlijk het orkest: 'ik wil er nie um bokke'!

De carnavalsstichting De Bokkenrijders vindt het fijn iets te mogen organiseren waar het hele dorp, inclusief zorgcentrum St.-Jozef, van geniet. Dat doet ons goed!!!! ■

Een impressie van Carnaval 2010 in Oijen

Pietje van Oss zoals iedereen in Oijen hem kende: de broodmand onder de arm en altijd geurend naar vers brood.

De eeuw van Van Oss

door Mechtilde Meijer

'Pietje' van Oss is - zolang als zijn zonen het zich herinneren - altijd bakker geweest. Samen met drie andere bakkers voorzag hij de inwoners van Oijen dagelijks van vers brood. Het huis aan de dijk, waar de bakkerij gevestigd was, en waar zijn moeder en zussen de kruidenierswinkel runden, staat er nog altijd. In 1979 werd de winkel weer deel van het woonhuis, dat ook nu nog steeds bewoond wordt door een Van Oss.

Piet is geboren in het jaar 1900, op de drempel van een eeuw waarin veel nieuwigheden het licht zagen: auto's, computers, gas, elektriciteit en maanreizen, om er enkele te noemen. Piet van Oss maakte het allemaal mee, evenals de twee wereldoorlogen die de 20^e eeuw tekenden.

Hij ziet het levenslicht op 5 februari. Zijn ouders zijn Petrus van Oss en Johanna Hendrika Baggermans, beiden geboren en getogen Oijenaren. Zijn grootvader is Johannes van Oss. Diens naam vonden we in een oude akte van de Oijense notaris Deelen, die in 1871 de nalatenschap van een overleden dame regelde. Een van de te koop aangeboden

stukken land werd tot dan toe gepacht door Johannes van Oss. Drieëndertig jaar later zal diens zoon Petrus dit stuk land in eigendom verkrijgen, als onderdeel van een veelomvattende koop, waarin naast bouwland en een boomgaard, ook huizen en schuren met erf voorkomen. Deze koop wordt beschreven door notaris Van der Heijden, die ook nog enige tijd kantoor zal houden in het gebouwtje tussen de beide huizen. Veel later zal daar de huidige garage gebouwd worden. De oude Johannes van Oss - inmiddels de 90 gepasseerd - is als een pauze zo trots op zijn zoon.

Zijn kleinzoon Piet is nog maar net vier jaar en heeft

Piet van Oss als jongetje van een jaar of tien

belangrijkere dingen aan zijn hoofd. Piet is graag buiten of bij de beesten en helpt zijn vader al jong met het boerenwerk. Dit is de plek waar hij naar hartenlust kan spelen, of later, urenlang kan zitten kijken naar de Maas. Of meehelpen op de veerboot, die door zijn vader en later door zijn grote broer Jan wordt gevaren.

Petrus en Johanna krijgen negen kinderen: Jan, Bertus, Anna, Hanneke, Dorus, Gerrit, Piet, Marie en Lena. Piet hoort dus bij de kleintjes en is achttien jaar als zijn vader op zeventigjarige leeftijd overlijdt. Niet lang daarna begint zijn moeder een bescheiden winkel, waar aanvankelijk alleen petroleum, zeep en dergelijke worden verkocht. Gaandeweg worden daar steeds meer artikelen aan toegevoegd en groeit de zaak uit tot een goed gesorteerde kruidenierswinkel. Hoe de bakkerij precies ontstond, is niet bekend, maar vermoedelijk hebben twee broers het idee opgevat om brood te gaan bakken en is Piet op die manier in het bakkersvak gerold. De beide broers - Dorus en Gerrit - vestigen zich, na hun huwelijk, als bakker in respectievelijk Veghel en Vier-

Petrus van Oss en Johanna Hendrika Baggermans

lingsbeek. Piet zet in Oijen de bakkerij voort, terwijl zijn zussen Anna en Lena inmiddels samen de winkel runnen. Zijn grote broers Jan en Bertus zijn in hun vaders voetsporen getreden en verdienen de kost als veerman: Bertus in Boxmeer en Jan in Oijen. En dan zijn er nog zus Hanneke, die getrouwd is met de smid van Oijen, en jongere zus Marie die als onderwijzeres verbonden is aan de 'RK bijzondere lagere school voor gewoon onderwijs' in Oijen.

Takkenbossen

Overigens ziet een dag in de bakkerij er in die tijd heel anders uit dan nu. Broodfabrieken in de 21^e eeuw hebben de beschikking over geavanceerde apparatuur waarbij nog maar weinig handwerk komt kijken, maar voor Piet begint de dag als de vogeltjes fluiten en er verder geen ander geluid is dan het ruisen van de wind in de hoge populieren langs de Maas. De oven waarin hij zijn brood bakt wordt nog met de hand gestookt met turf uit de Achterhoek of met takkenbossen die met paard en wagen uit Mill worden gehaald, want daar zijn veel bossen. In alle vroegte is het opwarmen van de oven Piets eerste taak. Dan begint hij aan het deeg en alle andere voorbereidingen. Vanuit de bakkerij heeft hij een prachtig uitzicht op de rivier en op het paadje dat vanachter het huis naar het voetveer loopt. De passagiers van de overkant vinden over dit pad hun weg naar de dijk en steken bij wijze van groet hun wijsvinger op, als Piet toevallig hun blik vangt.

*Johanna Hendrika van Oss-Baggermans (midden), rechts zoon Jan en links dochter Lena.
Het kleine meisje met het witte schortje is een van de kleindochters.*

Zodra de oven op de juiste temperatuur is, gaat de brandstof eruit en kunnen de broden erin. Het gewelf in de bovenkant van de oven is bedekt met een flinke laag zand zodat de oven lang op temperatuur blijft. Boven die laag zand ligt weer een compartiment waarin op lagere temperatuur fruit wordt gedroogd of voor de feestdagen schuimkoekjes worden gebakken.

Maar de tijd staat niet stil: hypermodern is de nieuwe oliebrander die je met een zwenkarm in en uit de oven kunt brengen en waarvoor Pulles uit Vlijmen regelmatig met een indrukwekkende vrachtwagen de olie komt brengen. De nieuwe brander bespaart

Piet heel wat werk. De dag begint op die manier wat gemakkelijker en er is meer tijd voor het deeg en voor de afwerking van de broden.

In de loop van de ochtend wordt het versgebakken brood dan naar het broodkamertje gebracht, rechts van de winkel. Het schuifraam dat daar in de zijgevel zit, kan ver open zodat de kar die eronder wordt gereden in korte tijd geladen is en klaar voor vertrek. De winkel wordt dan al drukbezocht en de beide zussen Anna en Lena staan fris en monter achter de toonbank.

Technisch gezien is de broodroute in betrekkelijk korte tijd te doen, maar bakker zijn is mensenwerk en Piet van Oss is een mensenmens. Hij houdt van zijn dorp en van de mensen die er wonen. Een praatje hier, een kopje koffie daar, een kwinkslag, een luisterend oor, een aai over een kinderbolletje: het hoort er allemaal bij, evenals het over zijn hart strijken als iemand zijn rekening niet op tijd kan betalen. De avond wordt gebruikt om schoon te maken en de werkzaamheden voor de volgende dag voor te bereiden. Later wordt ook het deeg maken

Een jonge Piet van Oss bij de inmiddels gemechaniseerde mengkuip in de bakkerij

gemechaniseerd en worden de dagelijkse activiteiten verder verlicht. Ook de manier van bezorgen verandert: paard en wagen maken plaats voor de transportfiets en weer later komt er een driewieler met een grote bak waarop in mooie letters 'Brood en Banket' staat.

In 1937 trouwt Piet met de Lithse Diel Dousi, een nichtje van de sigarenfabrikant, en betreft hij samen met haar het huis naast de winkel op nummer 57a. Ook dit huis (tegenwoordig met huisnummer 28) staat er nog steeds. Hier worden hun zonen Piet, Johan en Henk geboren. De stamhouder heeft best moeite met de naam van zijn nieuwe broertje. Hij spreekt die steevast uit als "Hank!". Vandaar dat iedereen in Oijen tegenwoordig Hank van Oss kent en bij de naam Johan van Oss de wenkbrauwen optrekt: dié kennen ze niet.

Voetveer

Hoewel Piet bakker is in hart en nieren, helpt hij ook vaak op het voetveer van zijn broer Jan, dat dagelijks enkele malen tussen Oijen en Maasbommel vaart. Zeker in de wintermaanden als de stroming sterker is, trekken Jan en Piet samen de veerboot een paar honderd meter stroomopwaarts om vervolgens, met zijn tweeën roeiend, nog maar net op de juiste plek aan de overkant uit te komen. Griezellig detail is dat de mannen geen van beiden kunnen zwemmen, maar het móet, vinden ze. Enerzijds omdat zijzelf de kost moeten verdienen en anderzijds omdat hun passagiers geen enkele andere manier hebben om

De kinderen van Piet van Oss en Diel Dousi, vlnr: Hank, Henk en Piet

Anna (links) en Lena van Oss in de kruidenierswinkel.

De foto werd begin vijftiger jaren gemaakt. Rechts staat Hank van Oss als jongetje van een jaar of tien.

Piet en Diel ijsdansend op de Maas

Het voetveer op een mooie zondagmiddag. Met familieleden "een eindje de Maas op". Van achteren naar voren en vlnr: Gerrit van Oss en echtgenote Klaar, Anna van Oss, Piet van Oss en echtgenote Diel, Jan van Oss en Dorus van Oss, beiden met hoed. De kinderen zijn neefjes en nichtjes van Piet van Oss.

aan deze kant van de Maas te komen om naar hun werk te gaan bij de fabrieken in Oss. Elke dag te voet een uur heen en 's avonds een uur terug. Diel, die maar al te goed de grillen van de Maas kent, klimt 's avonds weleens op het kolenhok achter het huis om te kijken of ze haar Piet en zijn broer Jan al kan zien en is pas opgelucht als de mannen weer veilig aan wal staan.

Als het weer gunstig is, is de overtocht een fluitje van een cent. Er wordt veel 'gebuurt' in de boot 's ochtends en Jan en Piet zijn goed op de hoogte van het wel en wee van de mensen in Maasbommel. Bij hoog water of "als de Beers loopt" wordt er niet overgevaaren en moeten de mensen uit Maasbommel noodgedwongen thuis blijven. Als het water extreem hoog staat, wordt er in Oijen zelfs brood bezorgd met de roeiboot. Piet maakte het in 1929

Marie van Oss, quasi ongeduldig wachtend op haar broers en zussen voor het traditionele 'kaartje leggen' tijdens de Oijense kermisdagen.

voor 't laatst mee dat het nodig was, maar het water bepaalt in de herfst en wintermaanden wel het leven van alledag. Soms ook ligt de Maas nagenoeg dichtgevroren en kan Piet vanuit zijn bed het ijs horen kruien. Toch brengt de winter ook vermaak. Er zijn een paar mooie foto's bewaard gebleven van Piet en Diel die in hun 'jonge tijd' aan ijsdansen doen.

's Avonds verzamelen de passagiers voor de veerboot zich in de bakkerij aan de achterkant van het huis, waar soms koffie wordt gedronken of iets te roken wordt opgestoken. Veerman Jan, die tussendoor ook boodschappen aan huis heeft bezorgd voor zijn zussen, wacht dan tot de laatste passagier gearriveerd is. De klompen van de mannen blijven buiten staan, netjes in een rij langs de muur. Als broer Dorus op een zomeravond al die klompen ziet staan, kan hij de verleiding niet weerstaan en giet hij in elke klomp een beetje water. Vervolgens draaft hij vanaf de dijk naar de achterdeur, en schreeuwt buiten adem dat er aan de overkant in Maasbommel een grote brand is. De mannen weten niet hoe snel ze buiten moeten komen. Pas al ze met natte voeten in hun klompen staan, weten ze dat ze bij de neus zijn genomen.

Trefpunt

De bakkerij is vaker trefpunt van gezelligheid. Een traditie van de broers en zussen Van Oss is dat er met Oijense kermis in de bakkerij een kaartje wordt gelegd. In alle vroegte arriveert de één na de ander dan in het ouderlijk huis en nog voordat de koffie is geschonken liggen de kaarten op tafel en wordt er gekaart.

Op de foto zien we Marie, de onderwijzeres, die een pijpje opgestoken heeft en quasi ongeduldig wacht op de komst van de rest. Marie is zelf een verdienstelijk fotografe en heeft er aardigheid in om haar foto's ook zelf te ontwikkelen. Vooral dankzij Marie zijn er zulke mooie foto's van vroeger bewaard gebleven.

Hank en Wil van Oss hebben zojuist de eerste prijs in ontvangst genomen van de etaleerwedstrijd van Heineken. Uiterst links de vertegenwoordiger van Heineken. De beide heren op de achtergrond zijn van de Centra-organisatie.

Pietje van Oss is niet de enige bakker in Oijen. Ook de bakkers Klaas van Hoorn, Frits van Mook en Jan van de Ven bakken allemaal grote broden voor grote huishoudens en hebben elk hun eigen broodroute in Oijen. Natuurlijk bepalen de mensen zelf van wie ze hun brood kopen. De nonnen van St.-Jozef doen het heel democratisch en laten elke bakker bij toerbeurt een maand lang brood leveren. Zo komt elke bakker een keer aan de beurt en is de klandizie eerlijk verdeeld, vinden ze.

Van vader op zoon

In 1961 krijgt Piet van Oss zoveel last van zijn rug dat de dokter hem nog langer verbiedt om te tillen of zwaar werk te verrichten. Gelukkig is zoon Hank in zijn voetsporen getreden en enige jaren daarvoor geslaagd voor de bakkersopleiding in Nijmegen. Hij is een verdienstelijk bakker getuige de goedkeurende blikken van zijn ouders op de examenstukken van hun zoon.

Hank – die in 1961 nog onder de wapenen is - krijgt toestemming om de krijgsmacht een paar maanden vóór het einde van zijn dienstplicht te verlaten en neemt het zware werk van zijn vader over. Als Lena, de jongste winkelierster, ziek wordt en in augustus van dat jaar onverwacht overlijdt, besluit Piet samen met zijn zoon de winkel voort te zetten. De ongehuwde broer en zussen Van Oss verruilen het winkelhuis voor de woning van Piet en het gezin van Piet en Diel verhuist naar het winkelhuis. Het brood in de winkel wordt voortaan betrokken van Roggi uit Cuijk, en in de loop der jaren sluit de winkel zich aan bij de Centraorganisatie van grossier Schuitema.

Al met al een prettige periode, zeker als Hank in 1967 trouwt en samen met zijn echtgenote Wil de winkel gaat runnen. De voormalige bakkerij wordt bij het woongedeelte getrokken, dat daarmee ook

Hank van Oss in juni 2009 met het zinken Centra-logo dat bewaard bleef

Hank van Oss laat zijn ouders de examenstukken zien tijdens de open dag van de Bakkersopleiding in Nijmegen.

groot genoeg is voor hun toekomstige kinderen. Piet blijft actief in het bezorgen van de boodschappen. Het Dafje, waarmee hij 20 km per uur mag rijden, brengt hem overal heen, en als hij klaar is met zijn ronde, is hij weer helemaal op de hoogte van het wel en wee van de klanten. Net zoals de tantes dat deden, maken Hank en Wil mooie etalages en uitstallingen, waarmee ze één keer zelfs een officiële wedstrijd van Heineken winnen.

Moordende strijd

Hoewel het hard werken is, kunnen ze in deze periode nog goed de kost verdienen. Dat wordt anders

*Enkele kinderen Van Oss aan de achterkant van het huis (ca. 1920).
Links van hen het bankje achter de bakkerij, rechts ligt het paadje naar het voetveer.
Vlnr: Lena, Dorus en Marie van Oss, een vertegenwoordiger in stoffen, Gerrit, Piet en Jan van Oss.*

als de moordende strijd om de consument in de jaren zeventig beslist wordt in het voordeel van de grootwinkelbedrijven. Door slimme marketingtechnieken bepalen grossiers en fabrikanten bovendien de vraag van de consument, waardoor er van echte zelfstandigheid ook steeds minder sprake is. Nu het economisch steeds beter gaat in Nederland, beschikken steeds meer mensen over een auto en dat stelt hen in staat om boodschappen voor een hele week in huis te halen, wat dan uiteraard weer gebeurt bij de grote supermarkten.

Daar valt niet tegen te concurreren, en Hank en Wil kunnen hun klanten eigenlijk geen ongelijk geven. Ze fungeren nog even als 'winkel voor de vergeten boodschappen': een panty, of een pakje sigaretten, "even opschrijven alsjeblijft....."

Na een strenge winteravond boodschappenboekjes ophalen, met de schop achterin de bestelwagen, zodat ze zichzelf kan uitgraven als ze vast mocht komen te zitten in de sneeuw, verzucht Wil bij thuiskomst dat dit geen haalbare kaart meer is. Die avond valt de beslissing om te stoppen met de winkel. Piet van Oss vindt dat ze groot gelijk hebben.

Hank vindt zonder al te veel moeite een baan als portier in het ziekenhuis in Oss, waardoor hij – net als zijn vader een mensenmens – de hele dag omringd is door veel mensen. Drie maanden later is er voldoende zekerheid over zijn aanstelling en

wordt de winkel, op 1 april 1979, definitief gesloten. Hun koperen bruiloft vieren ze nog in de ruimtes die vroeger tot de winkel behoorden en na het feest wordt de winkel weer in gebruik genomen als woonruimte, net zoals dat het geval was voordat Drika Van Oss-Baggermans er ruim zestig jaar geleden haar winkeltje begon.

Op bovenstaande foto is Piet van Oss begin twintig. Hij maakte bijna een hele eeuw mee, voor een groot gedeelte samen met zijn echtgenote Diel, die in januari 1987 overleed.

Piet overleed op 4 juni 1994 na een arbeidzaam leven in zijn Oijen en na een plezierige oude dag bij zijn zoon Hank en schoondochter Wil. Piet van Oss was wat je noemt 'unne contente mens'. ■

Piet van Oss in 1991. Op verzoek van de Heemkundekring vertelt hij een avondlang over vroeger.

Lekker stappen voor Oijense jeugd

door Jochem van der Schie

Al sinds 1974 organiseert jongerensoos de Melting Pot activiteiten voor de jeugd uit Oijen en omstreken, en door de jaren heen is de soos uitgegroeid van een bescheiden ontspanningsplek voor de Oijense jeugd tot een begrip in de gemeenten Lith en Oss.

De eerste activiteiten bestonden uit ontspanningsavonden en discoavonden, die werden bezocht door ongeveer dertig tot zestig leden. In de jaren '80 werd het alsnog drukker en konden er betere discotheken en bands worden geboekt. Er kwamen meer discoavonden, met thema's als de galaparty en de kerstparty, en het bezoekersaantal bleef alsnog groeien.

Naast deze disco- en ontspanningsavonden werden er ook een jaarlijkse rommelmarkt en een voetbaltoernooi georganiseerd. Aan het voetbaltoernooi deden alle jongerensoos uit de regio mee, zoals het Trepke uit Megen, de Pub uit Haren en de Vlaam uit Demen.

In de jaren '90 was de housemuziek in opkomst en bleven de bezoekersaantallen maar oplopen. Doordat de discoavonden steeds drukker bezocht werden, kwam hier steeds meer de nadruk op te liggen. Sinds die tijd zijn de discoavonden de hoofdactiviteit van de Melting Pot geworden en nog steeds worden die avonden zeer druk bezocht. In 2001 mocht de Melting Pot zelfs 'de Lithse snoek' in ontvangst nemen voor haar inzet in Oijen en de gemeente Lith. Tegenwoordig organiseert de Melting Pot ongeveer tien keer per jaar een discoavond. Onze doelgroep is de jeugd uit Oijen en omstreken, vanaf 14 jaar. Voor veel jeugd is een van de eerste keren dat ze mogen gaan stappen, vaak een bezoek aan 'de Melting'!

We proberen onze organisatie zo jong mogelijk te houden om de aansluiting met onze leden niet te verliezen. Ons bestuur bestaat uit ongeveer twintig vrijwilligers van 16 tot maximaal 26 jaar. Daarnaast hebben we ook nog een fanatieke groep uitsmijters die er voor zorgt dat de avonden goed verlopen en de rust in het dorp bewaard blijft. Elke maand doen wij ons stinkende best om weer een heel gezellige discoavond te organiseren!

Naast de discoavonden vieren we ook graag de belangrijke momenten in ons bestaan. Wanneer er een jubileum aankomt, begint het bij ons te kriebelen. Ons 25- en 30-jarig jubileum hebben we gevierd met feesten waaraan we zeer goede herinneringen hebben. Vandaar dat we ook het zeer geslaagde 35-jarig jubileum in 2009 hebben kunnen organiseren: met een volle Schaapskooi op vrijdag- en zaterdagavond hebben we Oijen helemaal in de ban van de 80's en 90's gebracht en een feestweekend neergezet om nooit meer te vergeten!

Ondanks het fuseren van de gemeente Lith met Oss en de hervorming van de Oijense dorpskern, gaan we onze uiterste best doen om ook de komende jaren tot een groot succes te maken. In de toekomst willen we, als jongerensoos, onze activiteiten doorzetten en plaats blijven bieden aan de jeugd om lekker te stappen! ■

Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Oijen

door Erik van der Schie

Hoewel Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Oijen in 2010 haar dertigjarig jubileum vierde, gaat de geschiedenis van het jeugdwerk in Oijen veel verder terug.

Al in 1970 gingen de kinderen uit de hoogste drie klassen van de lagere school op kamp onder leiding van meester Donkers. Met een bus werd er koers gezet richting Hilvarenbeek, alwaar er gelogeerd werd in een boerderij. En waar kampeerboerderijen tegenwoordig zijn voorzien van uitstekende sanitaire voorzieningen, werden er tot medio jaren negentig in de ochtend en de avond rijen met emmers koud water opgesteld. Menig Oijenaar bedenkt zich nu nog weleens welke volgorde je het best kunt aanhouden als je met die emmer water zowel je gezicht, je haren en je vieze voeten moet wassen en tevens je tanden moet poetsen.

Een ander legendarisch onderdeel van de kampweek is het bezoek op zondagochtend van meneer pastoor. Hoewel de hele week in het teken stond van lol en gekkigheid, was er op zondag een uur ingeruimd voor de Heilige Mis in de buitenlucht (met

De mis wordt opgedragen vlnr: André Verhoeven, Jan van Geffen, pastoor Van de Mortel, Rian Peeters

hier en daar een knikkend hoofd vanwege een onrustige nacht).

Nadat in 1976 Jan van den Heuvel Sr. en Johan van der Meijden het initiatief hadden genomen voor een wandelevenement onder de naam avonddriedaagse, was het in 1979 tijd voor het oprichten van een officiële stichting. Niet in de laatste plaats

omdat de subsidies in het gedrang kwamen, maar ook om de activiteiten beter te structureren en te organiseren: Stichting Jeugd- en Jongerenwerk was geboren.

In de loop der jaren werden diverse ideeën geboren en vonden er diverse evenementen plaats met name voor de jeugd tot 14 jaar, maar ook voor de gehele Oijense bevolking. De Oijense Revue, de zeskampen en de playbackshows hadden jarenlang een vaste plek op de Oijense agenda.

Toen het bestuur eind jaren negentig begon te merken dat het steeds lastiger werd voor hen om vrijwilligers te mobiliseren, werd de hulp ingeroepen

van de jonge kampleiding van dat moment. Zij werd bereid gevonden om het nieuwe bestuur te gaan vormen van Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Oijen (J&J). Vanaf dat moment werden er voornamelijk activiteiten georganiseerd voor de jongste jeugd van Oijen, met als uitzondering de avonddriedaagse die in 2010 voor de 35ste keer wordt gelopen. Daarnaast organiseert J&J bosspelen, discoavonden, Koninginnedag en ontspanningsavonden, terwijl nog altijd in de eerste week van de zomervakantie het jeugdkamp plaatsvindt. En menig ouder krijgt dan op de ouderavond nostalgische gevoelens, omdat er eigenlijk nog niet eens zo heel veel is veranderd. ■

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

Als jongetje al was Bas van Dooren gek van wielrennen. Het duurde dan ook niet lang of hij werd lid van 'Het Stalen Ros', de Ravensteinse wielclub. Via de recreanten en de amateurs klom hij op naar het profwielrennen om uiteindelijk op de mountainbike furor te maken. Als lid van de Osse Mountainbikevereniging trainde hij fanatiek in gebieden als Herperduin of in Berg en Dal bij Nijmegen. Tussen 1995 en 2001 nam hij het op tegen grote namen als de Australiër Cadel Evans, de Fransman Miguel Martinez en landgenoot Bart Brentjens. Hij won twee wereldbekerwedstrijden (1999 Plymouth UK en 2000 Napa USA) en schreef in 1999 het Nederlands kampioenschap op zijn naam. Hij nam in 2000 deel aan de Olympische Spelen in Sydney. Na het beëindigen van zijn professionele sportcarrière ging Bas werken voor de Japanse onderdelenfabrikant Shimano. Bas trouwde in 2004 met Nathalie van Summeren met wie hij zich in Oijen vestigde. Samen hebben ze twee dochters: Aniek (5) en Silvie (3). Bas is als trainer en begeleider nog altijd betrokken bij de Osse Mountainbikevereniging.

Om de paal of op de lat.....?

Korfbal en voetbal in Oijen, vroeger en nu

De Oijense dameskorfbalvereniging, landskampioen in 1969.
Vlnr: *Truus Boerakker, Annie Willems, Joos Bodewes, Rientje Boerakker, Corrie Strik, Marietje Willems, Hanny van de Geer, Riet van Dorst, Diny Willems, Toos van Bergen, Toon van Rossem, Anny van Hoorn, Truus de Louw, Lena Strik, Thé van Amstel, Henk van de Koolwijk.*

Oijen kent, sinds 2002, een bloeiende voetbal- én korfbalvereniging: O.V.C. '63. Het jaartal 2002 zou enige verwarring kunnen scheppen, want iedere Oijenaar weet dat O.V.C. '63 de naam is van de in 1963 opgerichte voetbalclub. En iedereen weet ook dat de vroeger zeer beroemde Oijense dameskorfbalclub al sinds mensenheugenis bestaat.

Maar in 2002 fuseerde – na veel gepraat – de voetbalclub met de Dames Korfbal Vereniging Margriet, waarna de nieuwe club verder ging onder de naam van de voetbalclub, zij het met een iets andere betekenis: Oijense Voetbal Club1963 werd veranderd in Oijense Verenigingen Combinatie '63!! De club is gehuisvest op sportpark 'De Rijsbos' en meer dan een kwart van alle Oijenaren is erbij betrokken!

Korfbal

door Truus van den Heuvel-de Louw

Op 1 mei 1945 werd in Oijen een dameskorfbalvereniging opgericht met de naam: D.K.V. Margriet. De vereniging heeft niet alleen in Oijen, maar ook in de omgeving een belangrijke rol gespeeld. In de eerste jaren na de oorlog begon de emancipatie van de vrouw. Meisjes in een voornamelijk rooms-katholiek dorp, die op zondag gingen sporten, dat was nieuw! Natuurlijk begonnen de wedstrijden pas na de hoogmis!

Sportief ging het erg goed met Margriet. Jaar in jaar uit werden ze kampioen, totdat het eerste team in 1960 in de Hoofdklasse van de N.D.K.B. (Nederlands Dames Korfbal Bond) terecht kwam. Daar stonden ze bijna altijd onderaan, maar toch lukte het steeds om niet te degraderen. In het seizoen 1968-1969 had men opeens een heel goed seizoen, wat werd bekroond met het Landskampioenschap Dameskorfbal, wat een geweldige happening in het dorp Oijen teweegbracht!

Daarna werd bij de N.D.K.B. het zaalkorfbal geïntroduceerd, en ook in de zaal werd Margriet – maar liefst drie keer - landskampioen (in 1971, 1972 en 1974). Omdat Lith geen geschikte zaalaccommodatie had, werden alle thuiswedstrijden in Wijchen gespeeld, en altijd was daar heel veel Oijens publiek. Ook de voetballers van O.V.C.'63 kwamen vaak kijken; die hoefden immers zelf niet te spelen tijdens de winterstop!

Geleidelijk aan werd ook het dameskorfbal professioneler en voor de club uit Oijen, een klein dorp met natuurlijk een beperkt aantal getalenteerde speelsters, werd het moeilijk om zich te handhaven op dat topniveau. Er braken moeilijke jaren aan voor Margriet. Na enkele keren te zijn gedegradeerd, verloor het eerste team de uitstraling naar de jeugd. Dat resulteerde tenslotte in nog maar vijf jeugdspelsters. Toch probeerde men om deze vereniging in het dorp Oijen in stand te houden.

In 2002 is de vereniging na veel gepraat, gefuseerd met de voetbalvereniging O.V.C.'63 en sindsdien heet onze vereniging: O (Oijense) V (Verenigingen)

C (Combinatie). Het is een heel goede beslissing gebleken, ondanks het feit dat er vanaf 2005 geen seniorenteam meer is. Wel bestaat er al meer dan dertig jaar een recreantenteam, dat vaak scheidsrechters levert voor de vele jeugdteams die men op dit ogenblik heeft. De meisjes in Oijen staan op hun zesde al te popelen om te mogen korfballen!

Al met al kan men concluderen dat de korfbalvereniging haar 65-jarig bestaansrecht dik verdiend heeft. We hopen dat de club nog jaren - samen met de afdeling voetbal van O.V.C. '63 - een belangrijke pijler op sportief gebied zal kunnen zijn in ons dorp.

Voetbal

door Bert van der Burgt

Op 1 juli 1963 staken een vijftal verstandige mannen hun hoofden bij elkaar en besloten een voetbalclub op te richten. Dit vijftal, Johan de Klijn, Jan van Oirsouw, Gerrit Smits, Harrie Uijlen en Wim de Groot waren, met respect, de grondleggers van onze vereniging en vormden het eerste bestuur. In 1963 begon OVC'63 met dertig leden.

Aanvankelijk speelden we voetbal op de uiterwaarden, vervolgens bij café 'De Schutskooi' en daarna, sinds 1977, op sportpark 'De Rijsbos'.

Inmiddels (2010) is bijna een kwart van de Oijenaren lid van OVC'63, waar voetbal en korfbal gespeeld wordt. De een is lid van een bestuur of commissie, de ander speelt korfbal of voetbal, weer een ander is scheidsrechter of terreinbeheerder of draait kantinedienst. Kortom, OVC'63 is op alle fronten een actieve vereniging, om niet te zeggen: een belangrijke ader van onze dorpsgemeenschap.

De club organiseert veel: bijv. zaalvoetbal, penalty bokaal, strafworpen bokaal, clubman/vrouw van het jaar, vrijwilliger van het jaar en beachvolleybal. Ook organiseert de club allerlei activiteiten in het dorp die op zich weinig te maken hebben met voetbal of korfbal zoals: de sinterklaasviering, een darttoernooi, sportquiz, wildkermis, tentenkamp, het rondje om de kerk, eierenactie en de jaarlijkse afsluiting van het seizoen.

Dit alles vindt plaats onder begeleiding van het bestuur, bestaande uit de voorzitter Bert van der Burgt, secretaris Hans Jansen, penningmeester Antoon van Wolferen, wedstrijdsecretaris Theo Verhoeven, de bestuursleden voetbal Rob Hendriksen, Sjaak Pullens, Jan Schoonenberg en bestuurslid voor het korfbal Angelie Remmits.

OVC'63 beschikt over een geweldig jeugdbestuur waarvan Peter van Tilburg de voorzitter is. Het jeugdbestuur neemt het hoofdbestuur veel werk uit handen. Dat geldt ook voor de commissieleden.

OVC'63 kent sinds de oprichting in het jaar 1963: zes voorzitters, negen secretarissen, zes penningmeesters, twee wedstrijdsecretarissen (sinds '82), vijftien trainers en zevenendertig clubmannen- of vrouwen.

De club is in haar bestaan één keer kampioen geworden en twee keer gepromoveerd. Oijen mag best trots zijn op die resultaten, zeker in verhouding tot het aantal inwoners. En vooral trots op onze korfbalsters: die zijn zelfs meerdere malen landskampioen geweest.

OVC'63 is in al haar facetten een sportieve, warme en gezellige vereniging die niet weg te denken is uit een gemeenschap als Oijen. Wij hebben een club waar we zeer trots op zijn! ■

Grote blijdschap bij de Oijenaren om het behaalde kampioenschap in 1994

Het voortgezet lager onderwijs in Oijen, waar meisjes o.a. naailessen en huishoudlessen kregen

Onderwijs in Oijen

door Ard Tijssen

Tot ongeveer 1850 was er van bijzonder onderwijs nog nauwelijks sprake, wel van openbaar onderwijs. In 1844 rapporteert een onderwijsinspecteur aan Den Haag, dat hij heeft geconstateerd, dat er een 'gerichte actie' gaande is om in Brabant het katholiek onderwijs van de grond te krijgen. Met name de Zusters van Liefde waren hierin erg actief.

Rond 1900 kwamen de Zusters van Liefde, uit het klooster Schijndel-Wijbosch, naar Oijen. Ze namen hun intrek in een klooster aan de Oijense Bovendijk, met als patroon St.- Jozef.

Naast de zorg voor geestelijk gehandicapte jongens en meisjes, werden er twee lokalen ingericht voor lager onderwijs aan meisjes.

De zusters openden ook een kleuterschool, die in die tijd nog 'bewaarschool' werd genoemd en waar zowel meisjes als jongens 'les kregen'.

In 1953 was er binnen het klooster meer ruimte nodig voor de zorg aan gehandicapten, en werd St.-Jozef uitgebreid tot bejaardenhuis.

De twee klassen voor lager onderwijs aan meisjes werden toen ondergebracht in een nieuw schoolgebouw naast het klooster, dat tevens twee leerjaren had voor vervolgonderwijs: één klas voor huishoudonderwijs en een voor naailessen.

Vanuit verschillende buurdorpen kwamen meisjes hier naar school voor een vervolgopleiding. Deze opleiding stond hoog aangeschreven en zelfs van over de Maas kwamen kinderen hier naar school.

Zuster Johanna is een van de bekendste hoofden van deze school. Zuster Tecla was een van de hoofdleidsters.

In de jaren zestig werd de v.g.l.o.-afdeling (voortgezet lager onderwijs) verplaatst naar Berghem.

De jongens kregen in de begintijd onderwijs in een tweeklassig (1,2,3, en 4,5,6) schoolgebouw aan de Kloosterstraat. Deze school stond onder de verantwoordelijkheid van het kerkbestuur van de parochie St.-Servatius en droeg de naam St.-Aloysius. Eerst in het gebouw waar nu drumfanfare DIOS gehuisvest is, later in het gebouw waar Thuismarkt Strikske haar onderkomen had. Het eerste gebouw ging toen dienst doen als gemeenschapshuis annex gymzaal.

Vrijwel vanaf het begin was Wim Kwanten het hoofd van deze school, die in 1938 opgevolgd werd door Franz Sinel.

Na het vertrek van een deel van de meisjesschool naar Berghem, was er in de jaren zestig ruimte om de jongens- en meisjesschool samen te voegen tot de gemengde St.-Jozefschool, met als hoofd Franz Sinel, en onder het bestuur van de Zusters van Liefde uit Schijndel.

Ook de kleuterschool, St.-Theresia, stond onder dit schoolbestuur, waar zuster Tecla was opgevolgd door Ans Boerboom-Hanegraaf uit Oss.

In de loop der jaren ontstonden er aan het gebouw van de lagere school aan de Oijense Bovendijk (nu gemeenschapshuis De Schaapskooi) veel gebreken: verrotte vloerplanken, slecht sluitende ramen, geen brandtrap voor de bovenlokalen en een verwarmingskachel die 's winters in de kelder in het water stond.

Gelukkig kwam uit Den Haag toestemming om een nieuw schoolgebouw te bouwen aan de Zr. Mechelinastraat, dat in 1977 gereed was en als naam kreeg 'De Kleine Weide'.

Al enkele jaren was de onderwijshervorming van lager onderwijs naar basisschool aan de gang en dus konden binnen dit nieuwe gebouw de vernieuwde onderwijsopvattingen in de praktijk gebracht worden: van frontaal-klassikaal onderwijs naar niveau-onderwijs op maat voor elke individuele leerling.

De in 1974 benoemde opvolger van Sinel, Ard Tijssen,

werd de directeur en Ans Boerboom werd adjunct-directrice.

In 1987 nam zuster Sylveria als laatste religieuze afscheid van de Oijense school.

Intussen had de Congregatie van Zusters van Liefde ook te kennen gegeven de bestuurlijke taken te willen opgeven.

Daartoe werd in een overgangperiode een schoolbestuur uit Oijen gevormd.

Vanaf 1988 kent Oijen ook een peuterspeelzaal 'De Speeltol', onder het bestuur van de Stichting Peuterspeelzalen Lith.

Eind jaren '90 werden de plannen tot samenvoeging van enkele schoolbesturen in de regio gerealiseerd. Het schoolbestuur van Oijen ging op in 'Primair', een overkoepelend schoolbestuur van de basisscholen uit de gemeenten Lith, Maasdonk en Heesch.

De tijd dat een directeur voor een langere periode aan een school verbonden was, is in deze moderne maatschappij nogal veranderd. De laatste zestien jaar kende 'De Kleine Weide' maar liefst vier directeuren: Henri Arts, Ine Breur-Frieling, Ton van Zuylen en Jeanne Grosfeld.

In 2010 zijn er vergevorderde plannen om te komen tot een nieuw, multifunctioneel schoolgebouw aan de Bernhardweg, als kloppend hart voor een nieuwe dorpskern. ■

Het klooster St.-Jozef aan de Oijense Bovendijk

Overal opgetogen gezichten

door Arie van Hees

In 1998 benadert Willy van de Meulenreek de Stichting gemeenschapshuis Oijen met het idee om samen met zijn band 'Paris' een feestmiddag te geven voor mensen uit Lith en omgeving, die een beperking hebben. Na enkele gesprekken komt naar voren dat het leuk zou zijn om daar dan ook een truckrun aan te koppelen.

Maar daar is meer voor nodig dan goede wil en inzet: dat vraagt om hulp en sponsors. Die hulp wordt gevonden in de Carnavalsstichting De Bokkenrijders uit Oijen, de Autocrossclub Lith, Aktiefix Lithoijen en de truckervereniging uit Lith. Gezamenlijk zetten deze partijen de schouders eronder en besluiten dat dit een tweejaarlijks terugkerend evenement moet worden. Sponsors die het evenement financieel willen ondersteunen werden (en worden nog steeds) gevonden.

De eerste jaren organiseren de verenigingen dit evenement op persoonlijke titel, maar in 2003 wordt er een Stichting Truck Run opgericht. Bestuursleden van het eerste uur zijn Arie van Hees (voorzitter),

Hank van Oss (penningmeester), Miranda Tactor-van de Moosdijk (secretaris), Patricia Oosterveen, Willy van de Moosdijk, Willy van de Meulenreek, Anton Schuijers en Frans Wijnakker (bestuursleden).

Het doel van de stichting is om negentig personen met een verstandelijke of lichamelijke beperking een leuke dag te bezorgen. Het programma begint met een vijftig kilometer lange rit met vrachtwagens, waaraan zowel door de gasten en hun begeleiders als door de chauffeurs heel veel plezier wordt beleefd. Ook de meewerkende verkeersregelaars (vijfenvertig motorrijders) en de mensen langs de kant van de weg beleven er plezier aan. Kortom overal lachende en opgetogen gezichten als de kara-

vaan langs trekt. Als de gasten terugkomen in Oijen staat er een warm en koud buffet klaar, is er een lekker glas drinken en volop muziek. Tegen het einde van de middag gaan de gasten weer huiswaarts, in de hoop over twee jaar weer van de partij te mogen zijn. Wat de chauffeurs en alle andere medewerkers betreft hebben ze die zekerheid, want ook zij staan erop om bij het volgende evenement weer mee te werken. De karavaan van rond de negentig vracht-

auto's mag toeterend door verschillende gemeentes in de regio rijden, daar zijn we die gemeentes zeer dankbaar voor. Diezelfde dankbaarheid geldt ook de politie, die er altijd bij is om de Truck Run in goede banen te leiden.

Dit tweejaarlijkse evenement is elke keer weer een groots gebeuren voor onze gasten en wordt door velen in Oijen en omgeving zeer gewaardeerd. ■

De gasten en de vrijwilligers, nog nagloeiend van een geslaagde rit, genieten van een hapje, een drankje, elkaars gezelschap en de muziek.

Van kerk tot woonhuis

door Mechtilde Meijer

In 1798, honderdvijftig jaar na het verbod op het openlijk belijden van het katholieke geloof, komt er onder het bewind van de Fransen een nieuwe Grondwet (de 'Staatsregeling') die dit verbod weer opheft. Dat betekende onder meer dat veel voormalige katholieke kerken – in gebruik bij protestanten – weer teruggegeven moesten worden aan de katholieken, die vrijwel in heel Brabant in de meerderheid zijn. Daardoor zitten de protestanten zonder kerken, en dat leidt her en der tot gecompliceerde situaties waarbij de emoties hoog oplaaien.

In 1809 maakt de dan eenendertigjarige koning Lodewijk Napoleon een inspectiereis door de departementen Brabant en Zeeland, waarbij in veel plaatsen de teruggave van de kerken een belangrijk gesprekspunt is. Logisch, want het houdt de gemeederen danig bezig. Ongetwijfeld is dat ook in Oijen het geval want de koning kent hier een subsidie van 6000 Gulden toe aan de hervormden, waarmee ze een eigen, op maat gesneden kerk kunnen bouwen. In 1810 wordt voortvarend met die bouw begonnen. De Oijense jonkvrouw A.C.G. Vermeulen, bewoonster van het kasteel, legt op 6 april van dat jaar de eerste steen, een feit dat is vastgelegd in een gevelsteen boven de voordeur van de kerk. Over de bouwwerkzaamheden van de kerk is weinig bekend.

De gevelsteen boven de voordeur van de kerk

De eerste bewoner van de kerk, Joep Poelmans

Wel weten we welke predikanten door de eeuwen heen de Hervormde Gemeente van Oijen hebben bediend. Die lijst is te vinden op de website van het BHIC (Brabants Historisch Informatie Centrum) onder de lokale geschiedenis van Oijen. Bijna anderhalve eeuw lang doet het kerkje dienst als gebedsruimte. Vanaf ongeveer 1950 loopt het zielenaanterug, waardoor de kerkvoogden besluiten tot samengaan met Lith. Eén dominee bedient daarbij de beide kerken.

Zo rond 1990 constateren de kerkvoogden dat het niet langer rendabel is om een kerk te onderhouden voor zó weinig gelovigen. Ook het onderhoud heeft dan zoveel achterstand opgelopen dat in 1993 besloten wordt tot verkoop.

De eerste die het kerkje zal gaan bewonen is Joep Poelmans, beplantingsdeskundige uit Ravenstein, die de kerk wil gaan gebruiken om er te wonen

en te werken. De koop zal pas definitief zijn wanneer wijziging van het bestemmingsplan en verbouwing tot woonhuis worden toegestaan door de gemeente Lith. De kerk is dringend aan restauratie toe, met name het dak en de toren vragen om een voortvarende aanpak. Toch zal het uiteindelijk tot 1996 duren voordat kan worden begonnen met de werkzaamheden. Na intensief overleg tussen de vele betrokken partijen – het is tenslotte een rijksmonument – komt ook de vergunning af en kunnen de werklieden aan de slag.

Conserveren

De nieuwe eigenaar wil het kerkje zoveel mogelijk in zijn oude glorie herstellen en daarvoor gaat het hele pand van binnen op de schop. De originele vloer van blauwe estriks komt tevoorschijn en hoewel deze plavuizen sporen dragen van intensief gebruik, zijn ze voor het overige ongeschonden, omdat ze ooit vakkundig in een leemlaag werden gelegd. In het voorportaal en in de dienstruimtes ontbreken de plavuizen helaas. Hier ligt zeil over een cementvloer.

Als alle overtollige materialen zijn afgevoerd en de vloeren stofvrij zijn, wordt begonnen met het eerste restauratiekarwei: de oude houten delen van de wand onder de orgeltribune worden gedemonteerd en genummerd om te worden geconserveerd en later teruggeplaatst. De orgeltribune zelf wordt naar

Het aangebouwde atelier wordt door een glazen gang verbonden met de kerk

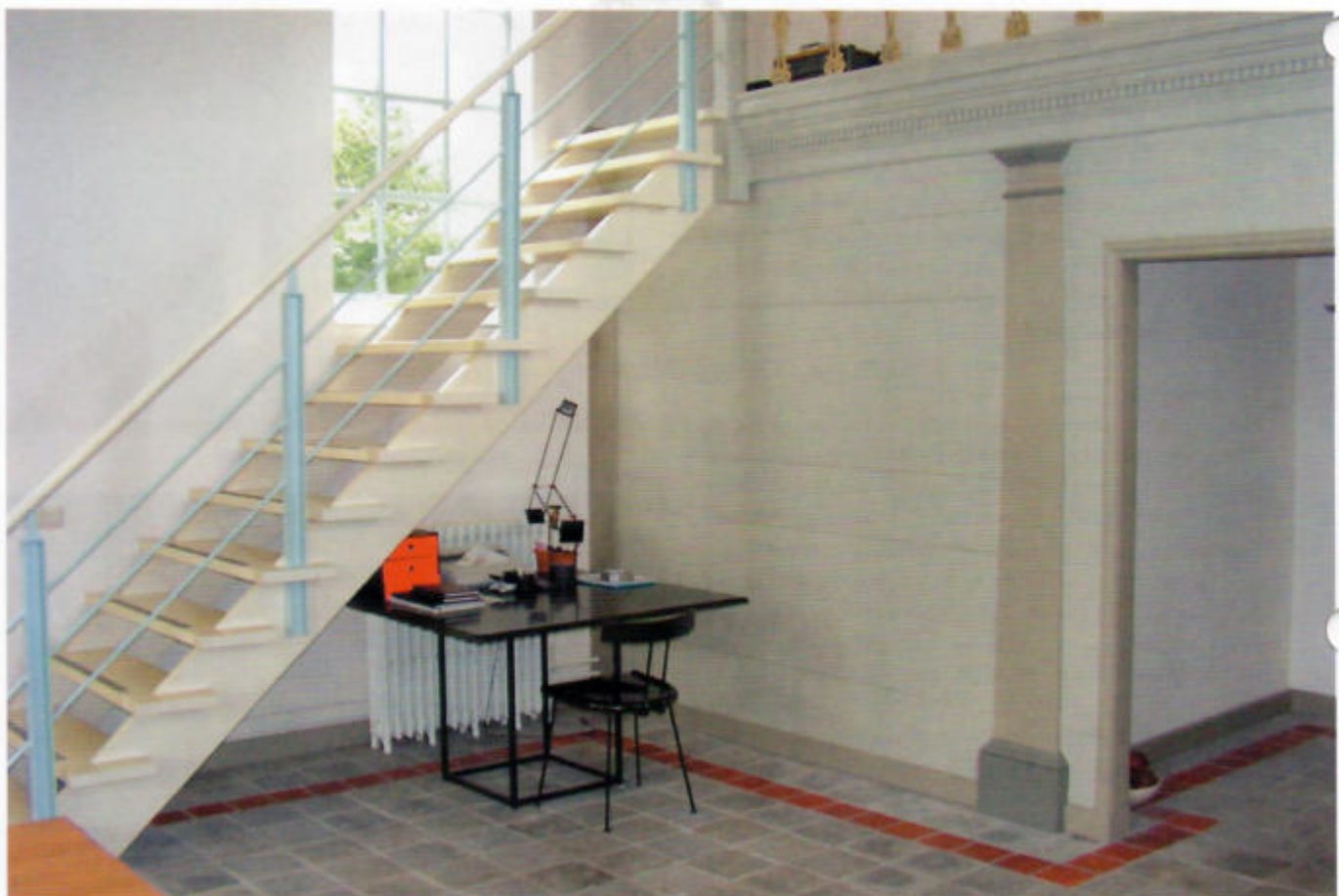

Het interieur van de kerk in 1993

De orgeltribune onder reconstructie

Een moderne houten trap met strak ijzeren smeedwerk leidt naar de orgeltribune

voren geplaatst, zodat hier straks ruimte is voor een slaapkamer en een badkamer. Een houten raamwerk, dat aansluit op de balken in het tongewelf, vormt een scheidingswand die alle mogelijkheden tot verbouwing openhoudt, mochten de voorschriften van vergunningverlenende instanties in de toekomst versoepelen.

Bij de verbouwing staat voorop: eenvoudig maar smaakvol, precies zoals de oorspronkelijke bouwers het bedoeld moeten hebben. De keuken is daar een goed voorbeeld van: géén moderne inbouwapparatuur of designmaterialen, maar een porseleinen spoelbak in een granieten aanrechtblad en simpele houten deurtjes, waarop de registerknoppen van het gesloopte orgel dienst doen als handvatten.

Het gesloten karakter van de kerk wordt doorgevoerd in het bijgebouw, een atelier, dat zal verrijzen op de plek waar de zondagschool stond. Dit gebouw moet duidelijk afwijken van het hoofdgebouw. Aan de voor- en zijkant krijgt het atelier grijs gepleisterde muren zonder ramen. Het dak loopt half rond, en rust op zware pilasters. Ondanks de moderne architectuur wordt zo een kloosterachtig effect bereikt, dat past in deze omgeving. Als tegenwicht krijgt het atelier aan de achterkant glazen wanden met roede verdeling zodat het zuidelijke licht zomer en winter vrij spel heeft. Door middel van een glazen gang wordt het atelier met de kerk verbonden. Als het stucwerk zowel binnen als buiten voltooid is,

komt de restauratieschilder, die verfmonsters heeft genomen en met een oude techniek de staanders in de balustrade terugbrengt in hun oorspronkelijke staat. Ook ontfermt hij zich over de wand onder de orgeltribune. Een moderne houten trap met strak ijzeren smeedwerk leidt naar de bovenverdieping. 'Modern' vanwege de noodzaak af te wijken van de oorspronkelijke bouw, maar 'passend' als het gaat om het totale beeld.

Ook buiten wordt grondig gerestaureerd: het dak, de dakkapellen, de goten, en last but not least de toren. Deze laatste is er het slechtst aan toe en wordt compleet gerestaureerd en met lood bekleed. De verwaarloosde torenhaan, die door roestvorming over de spits zakte en stil bleef staan, krijgt een grote opknapbeurt bij een naburige smid, die een nieuw kogelmechanisme maakt waardoor de haan weer de juiste windrichting aangeeft.

Later zal ook de houten kapconstructie nog versterkt worden en vindt vijfjaarlijks een preventieve behandeling plaats tegen houtworm, boktor en andere insecten die het hout zouden kunnen aantasten. Buiten wordt het hekwerk op de muren rondom de kerk en het

De gerestaureerde toren

De klassieke voortuin. Rechts het trapje naar het kerkhof.

kerkhof gerestaureerd. De hekpanelen worden één voor een gedemonteerd en weggebracht om - goed geconserveerd - terug te komen in hun oorspronkelijke kleur: zwart.

Karrenspoor

Poelmans woont en werkt inmiddels in het kerkje en als de 'verbouwingspot' weer wat gevuld is komen er antieke, gietijzeren ledenradiatoren die hij vond in de Betuwe.

Ook het terrein om de kerk wordt nu verbeterd. De afrit vanaf de dijk, de oprijlaan en het parkeerplaatsje worden verhard met gebroken puin, zodat auto's naast het huis kunnen parkeren. Vervolgens wordt er een mengsel van kruiden, grassen en klavers gezaaid, dat zorgt voor een geurige en kleurrijke aanblik in de zomer. Door veelvuldig gebruik ontstaat na verloop van tijd een ouderwets karrenspoor dat zelfs bij nat weer gewoon bereden kan

worden. Langs de oprijlaan wordt een rode beukenhaag aangeplant en, in stijl met de historie van het gebouw, wordt een voortuin aangelegd met taxusblokhagen en grindpaden. Pronkstukken in deze tuin zijn de twee kweeperenboompjes die nog door de vader van Poelmans werden gekweekt.

In de loop van de tijd kreeg ook het in 1915 aangelegde kerkhofje een 'facelift'. Er werden nieuwe grindpaden aangelegd en er kwam nieuwe aanplant. Daarnaast werd het graf van dominee van Woudenberg Hamstra en zijn echtgenote gerestaureerd.

De afgelopen jaren werden hier nog enkele leden van de Nederlands-hervormde gemeente begraven. Als laatste, de heer G. van Schie uit Oijen, de man die het kleine kerkhofje in ere hield met zorgvuldig onderhoud.

In 2008 wisselde het Oijense Lodewijkskerkje van eigenaar en in april 2010 bestond het precies 200 jaar.

Oorspronkelijk

In de eerste uitgave van het blad 'In Brabant' in oktober 2009, schreef de journalist Hans van den Eeden over de cultuurhistorische waarde van o.a. dit Oijense kerkje. Hij is tevens de auteur van het boek 'Leve de Koning' over de reis die Koning Lodewijk Napo-

leon maakte tijdens zijn korte regeerperiode (1806-1810). Een reis door de departementen Brabant en Zeeland, waar hij in verschillende plaatsen subsidie toekende voor de bouw van deze 'Lodewijkskerkjes', waarvan er in onze provincie nog 19 te vinden zijn: Sint-Michielsgestel (gebouwd in 1808), Schijndel (1808), Cuijk (1808), Terheijden (1809), Oud Gastel (1809), Hilvarenbeek (1809), Sint-Odenrode (1809), Asten (1810), Roosendaal (1810), Oisterwijk (1810), Oijen (1810), Oosterhout (1810), Boxtel (1812), Eersel (1812), Bergeijk (1812), Deurne (1815), Moerdijk (1815), Lage-Zwaluwe (1816) en Oudenbosch (1819).

Er is inmiddels ook een stichting (Lyra, stichting voor cultuurparticipatie) die druk doende is om alle informatie over deze kerkjes te verzamelen. Gedacht wordt aan de organisatie van een symposium en de uitgave van een boekwerk.

Tijdens een lezing van de hierboven genoemde auteur in 2009 voor onze heemkundekring, noemde hij het Oijense kerkje een van de best geconserveerde kerkjes die nog in hun oorspronkelijke staat gebleven zijn.

Zomer en winter ligt het kerkje verscholen tussen de bomen. Het is nauwelijks zichtbaar voor wie er met de auto langsrijdt. De wandelaars en fietsers daarentegen worden aangenaam verrast door de aanblik van dit Oijense monument. ■

Stichting Vrienden Verzorgingshuis St.-Jozef

door Lambert van den Berg

In de kerkdorpen van de gemeente Lith heeft men wat over voor elkaar

Onder dit motto stond er begin 1993 een oproep in de dorpsbladen en in de regionale pers om lid te worden van de stichting Vrienden van verzorgingshuis St.-Jozef in Oijen. Het initiatief kwam uit het huis zelf. Doordat de beschikbare middelen vrijwel geheel naar de directe zorgverlening gingen, bleef er steeds minder over voor andere zaken zoals ontspanning en recreatie. Om dat tij te keren, kwam Felix Bouw, de toenmalige kok, op het idee om zich, met een groep mensen uit de Lithse kerkdorpen, sterk te maken voor die onmisbare extraatjes. "De jus van het verblijf", zoals de kok zei, "mag immers nooit verloren gaan."

Doel van de stichting werd het bevorderen van het aangenaam wonen en verblijven van alle bewoners, door het ontwikkelen, begeleiden en uitvoeren van projecten en activiteiten. De oproep tot lid worden leverde veel positieve en enthousiaste reacties op. Velen werden 'vriend' en zegden een eenmalige of jaarlijkse bijdrage toe.

Op 3 oktober 1993 werd de eerste vriendendag ge-

houden, een open dag die in het teken stond van kennismaken met het verzorgingshuis, zijn bewoners en het personeel. Het was een enorme drukte. Talloze - nieuwsgierige - mensen kwamen af op een gevarieerd programma dat bestond uit optredens van de drumfanfare DIOS uit Oijen, de boerenkapel van Lith en de volksdansgroep uit Maren-Kessel. Ook het rad van avontuur, een bloemenkraam, boekenmarkt en een hapje en een drankje waren allemaal onderdelen van een zeer geslaagde ontmoeting van mensen uit en buiten het huis. Dankzij de opbrengst van die dag kon meteen een grote wens in vervulling gaan: begin 1994 werd een grootbeeldtelevisie geplaatst in 'De Schakel', de ontmoetingsruimte voor bewoners en gasten.

Het houden van een vriendendag is een waardevolle traditie geworden. Jaarlijks organiseert het bestuur van de stichting zo'n dag. Met thema's als 'Samen op de koffie' of bijvoorbeeld een kerstmarkt, ontmoeten bewoners, familie en vrienden elkaar op een zondagmiddag in november of december. Het is telkens opnieuw een gezellige drukte in de recreatieruimte. Diverse spullen, die door de bewoners met veel ijver en geduld gemaakt zijn, worden door

de aanwezige gasten gekocht. Voor de muzikale sfeer is er een accordeonist of een pianist, treedt er een koor op of een troubadour of word je verrast door de klanken van een kapel als Oijens muzikale trots: 'k wil er nie um Bokke. Voor de liefhebbers van een gokje zijn er de geluksenveloppen of de loten van het rad van avontuur, en alle Vrienden die in het bezit zijn van een kanskaart doen mee aan de trekking van de jaarlijkse vriendenprijzen.

Met de opbrengst van die middagen én met donaties van talloze Vrienden heeft de Stichting de afgelopen zeventien jaar veel kunnen doen aan het veraangenamen van het leefcomfort van de bewoners. Zaken als een tv, een dvd-speler, de inrichting van de binnentuin, de vergroting van het buitenterras of een nieuwe groenvoorziening in hal, recreatieruimte en gangen zijn zichtbare resultaten van de inzet van zo'n vriendenclub.

Een activiteit van recentere datum is de kermisbarbecue. Op de woensdag voor de Oijense kermis trakteert de stichting Vrienden alle bewoners en vrijwilligers op een gezellige barbecue van hoge kwaliteit.

Tot slot geeft men regelmatig financiële steun voor het welslagen van bepaalde ontspanningsprogramma's. De Stichting heeft bewezen in een behoefte te voorzien. Met succes is er aan de verbetering van het leefcomfort gewerkt. De noodzaak om verder te gaan met zich inzetten voor mensen in een zorgcen-

trum als St.-Jozef is onbetwistbaar. Als in de toekomst het centrum WoZoCo heet en de naam van St.-Jozef niet meer op de gevel prijkt, blijft de inzet van een Stichting onverminderd nodig.

Vrees voor die toekomst hoeft er niet te zijn, want ook dan zal gelden:

In de kerkdorpen van de voormalige gemeente Lith heeft men wat over voor elkaar! ■

BEKEND BUITEN DE DORPSGRENZEN

Ton de Keijzer (1957) is een geboren en getogen Oijenaar. Thuis in café 'De Schutskool' greep de kunst van het biljarten hem al vroeg. Als er niemand in het café was, mocht hij er van zijn vader oefenen, en dat deed Ton dan ook met hart en ziel. Kortom Ton de Keijzer raakte in de ban van het spel. Geen poespas, biljarten, daar draaide het om. In het begin van zijn carrière meldde Ton zich dan ook nog weleens met de biljartkeu in de hand (bij elkaar gehouden door een elastiekje) en het krijtje in de broekzak, terwijl de tegenstander aantrad in smetteloos wedstrijdtenue en de keu in een foedraal. Voor zijn supporters maakte het niets uit. Die stonden als één man achter hem. Al moesten ze er een bus voor huren: waar Ton speelde, gingen zij mee. 1987 is het jaar van de overwinningen: individueel wordt hij in de landelijke hoofdklasse van de KNBB kampioen driebanden op het klein biljart en samen met zijn team wordt hij in datzelfde jaar kampioen van Nederland klasse C1-libre eveneens op de kleine tafel. Als Ton een uitstapje maakt naar het grote biljart en voor de grap eens meedoet aan het kampioenschap bandstoten in de nationale hoofdklasse, sleept hij ook daar de hoofdprijs in de wacht. Toch is het de kleine tafel waar zijn hart ligt. Nog steeds, want Ton biljart nog altijd. Wel combineert hij dat tegenwoordig met voetbalcoaching, tot groot genoegen van de het damesteam van OVC '63, die in hem een uitstekend leider hebben.

Driftig oefenen op hout met gummibekleding

D.I.O.S.: al meer dan veertig jaar muziek in Oijen

door Jos Hoefnagels

In 1966, de eerste keer dat er carnaval gevierd werd in Oijen, vonden veel mensen het jammer dat er in de optocht geen 'Oijense' muziek meeliep. Jan van den Heuvel (die uiteindelijk met zijn twaalf kinderen hofleverancier zou worden) kreeg toen het idee om een muziekvereniging op te richten. Al snel vond zijn idee weerklank, en met de hulp van Charles van der Walle kon de oprichting op 4 april 1968 officieel plaatsvinden.

Voor zo'n oprichting zijn twee dingen belangrijk: geld en leden.

Op de lagere school gaf zuster Sophie blokfluitles. Zij kreeg hiervoor van de kinderen elke week een kwartje. Deze kwartjes spaarde zij op in een potje en dat potje bevatte inmiddels zo'n 600 gulden aan bij elkaar gespaarde kwartjes. Toen zuster Sophie van de oprichting van een muziekvereniging hoorde, stond zij dat potje spontaan af voor de aanschaf

van de eerste instrumenten. Zelf had Jan al ongeveer 300 gulden bij elkaar gesprokkeld, zodat ze op pad konden gaan om instrumenten op de kop te tikken. Via, via kwam Jan te weten dat bij Bergoss nog instrumenten aanwezig waren van een inmiddels opgedoekte muziekclub, en via bemiddeling van juffrouw Berendse werd een prijs overeengekomen en was de aanschaf van de eerste instrumenten een feit: twee overslagtrommen, twee dieptrommen,

acht paukentrommen, vier roffeltrommen en een muziektrom.

Nu moest er nog een instructeur worden gezocht. Men kwam in contact met Leo van Valkenburg, een enthousiast muzikant, die bereid was de muziekvereniging van de grond te helpen tillen. Na een bijeenkomst in het dorp bleek er genoeg animo te

gerplanken en blokjes hout met gummibekleding. Ook moesten er uniformen komen, en daarvoor spendeerden Dini en Tonnie Ceelen avonden aan het naaien en het in elkaar zetten van al die uniformen. Voorwaar een grootse prestatie! Men was zo zuinig op de uniformen dat deze bij Charles van der Walle in de garage moesten blijven hangen, en als er

De beginjaren van D.I.O.S.

een optreden was, moest men zich daar omkleden en na het optreden de uniformen weer terughangen.

In 1969 was het eindelijk zover!

Na veel maanden intensief repeteren, vond het eerste optreden plaats. Het beantwoordde helemaal aan het oorspronkelijke idee van de oprichters: het muzikaal opluisteren van de carnavalsoptocht in Oijen. Trots was de vereniging om zich eindelijk aan het publiek te kunnen presenteren. Er zouden nog vele, vele optredens volgen.

zijn en er waren al snel genoeg leden die zich aanmeldden. Het enige probleem was dat er meer leden waren dan instrumenten! De eerste repetities vonden plaats in cafetaria De Echoput van Jan van den Heuvel. Uit de vele ideeën voor een naam sprak het idee van Tonnie van Leeuwen het meest aan: het werd D.I.O.S. (Drummen Is Onze Sport)!

Al snel bleek het cafetaria niet echt een geschikte repetitieruimte en daarom ging de vereniging over naar de gebouwen van Theo de Klein (Zand- en Grindhandel), waar driftig werd geoefend op stei-

Na het carnaval van 1969 begon Willy Vloet met het lesgeven aan blazers, in dit geval waren dat signaalhoorns. Na een intensieve opleiding verscheen D.I.O.S. in 1970 op straat met tamboers en blazers. De repetitieruimte bij Theo de Klein werd voorgoed verlaten en - via een kleine omweg - betrof de vereniging het huidige clubhuis aan de Kloosterstraat.

Vele optredens buiten de dorpsgrenzen, zelfs buiten de landsgrenzen

Schuttersfeesten

Dat D.I.O.S. in Oijen wel degelijk bestaansrecht had, bleek duidelijk in de zeventiger jaren. Het ledenbestand groeide snel en telde op haar hoogtepunt een kleine honderd leden. Ook bleek er behoefte aan een majorettekorps, dat vervolgens – ook in 1969 - werd opgericht. Er volgden meer en meer optredens. In 1972 ging men voor het eerst naar het buitenland, naar de schuttersfeesten in Grefen (Duitsland). Op concoursen werden bijzonder goede resultaten behaald en D.I.O.S. promoveerde van de jeugddivisie, via de 3de en 2de, naar de 1ste divisie. Ook werd onder leiding van Peter Smits een aanvang gemaakt met showoptredens. In 1977 won de vereniging voor de eerste keer de Maaslandcup. In 1977 werd qua bezetting overgeschakeld naar een Es-Des bezetting.

In 1980 vond er een aantal belangrijke gebeurtenissen plaats bij D.I.O.S.

Zo kreeg de drumband de beschikking over nieuwe uniformen en werd de club voor het eerst uitgenodigd voor het Topconcours, waar een eervolle tweede plaats werd behaald achter Aktief Deventer. In 1981 werd Bert Pesch de nieuwe instructeur van D.I.O.S. In eerste instantie was het erg wennen, maar al snel ontstond er wederzijdse waardering tussen het Oijense korps en de Arnhemse dirigent, wat resulteerde in een jarenlange samenwerking. Onder leiding van Bert Pesch kwam het niveau nog hoger te liggen en werd ook de show volwassener. In 1985 bleek het dringend nodig om uit te zien naar een ander instrumentarium. D.I.O.S. werd van een

drumband met Es-Des bezetting omgezet in een drumfanfare met chromatische bezetting. Hiervoor was een investering van zo'n 90.000 gulden nodig. Dit bedrag werd bij elkaar "gesCHARRELD" met het ophalen van oud papier en diverse andere activiteiten. Op 29 november 1986 werd het nieuwe instrumentarium gepresenteerd met een mooi concert. Vanaf het begin bleek dat er een goede keus was gemaakt. Tijdens het eerste concours met het nieuwe instrumentarium (1987) werd een 1ste prijs mét lof behaald, waardoor de club een jaar later kon deelnemen aan het Topconcours te Barneveld.

Hoogtepunt

Met een optreden in St.-André in Frankrijk werd een begin gemaakt met optredens 'verder van huis'. Voor veel leden was het zelfs de eerste keer dat zij in Frankrijk kwamen. Sindsdien zijn er veel buitenlandse optredens gevolgd in België, Frankrijk, Luxemburg, Duitsland en Oostenrijk.

In 1988, op het Topconcours in Barneveld, werd D.I.O.S. Nederlands kampioen, het hoogtepunt in haar bestaan tot nu toe.

Maar in datzelfde jaar maakte de fanfare ook een kleine 'dip' mee. Nadat in 1985 de majoretteafdeling al was opgeheven, waren in 1987 ook de minirettes gestopt. Het ledenbestand daalde naar zo'n veertig leden en de zorgen stegen.

Gelukkig kwam er al vrij snel een ommekeer: D.I.O.S. begon opnieuw te groeien en het ledental steeg weer snel tot zo'n zeventig leden, waarvan vijftig 'op straat'!

De 90-er jaren begonnen goed voor D.I.O.S. Heel

veel aanvragen voor optredens, en ook met de wedstrijden ging het prima. In 1991 volgde in Kerkrade promotie naar de 1ste divisie, en op grond van die prestatie mocht de club weer deelnemen aan het Topconcorso te Barneveld. Hier werd, een jaar later, een eervolle tweede plaats behaald met een miniem verschil van slechts een half puntje met de winnaar! In mei '93 vierde de club het 25-jarig bestaan met, onder andere, een taptoe waaraan de verenigingen Exempel uit Empel, Sint Bavo uit Raamsdonk, St.-Augustinus uit Gennep en Aarhus Pigegarde uit Aarhus (Denemarken) deelnamen. In datzelfde jaar volgde de gemeentelijke onderscheiding 'De Lithse Snoek' voor de belangrijke plaats die D.I.O.S. inneemt binnen de plaatselijke gemeenschap en voor de promotionele waarde van de club voor de gemeente Lith.

In 1995 werd het uniform vervangen door een moderner exemplaar. Dit uniform kunt u nog steeds bewonderen tijdens een van onze optredens, het hoeft voorlopig nog niet vervangen te worden. Tot grote opluchting van Iet van Engelen, die tot op de dag van vandaag de uniformen herstelt en aanpast. Ook heeft Iet van Engelen het D.I.O.S.-vaandel vervaardigd!

Streetshow

In het voorjaar van 1999 werd Rob Nijenhuis de nieuwe dirigent, die een belangrijke impuls aan de vereniging zou geven. Na verbreding van het repertoire, waaronder ook veel populair werk, begon de

Optreden van D.I.O.S. tijdens het 40-jarig bestaan

Ben van Mil (sinds 1977 actief bij de vereniging) is zojuist gedgecoreerd door burgemeester S. Haasjes-van den Berg tijdens de viering van het 40-jarig bestaan van D.I.O.S. op 11 mei 2008.

fanfare voorzichtig met een streetshow. En na het optreden in Hagen (Duitsland) vonden alle leden het weer tijd worden voor een echte show. Onder leiding van Rob Nijenhuis is begin 2003 hard gewerkt aan deze nieuwe show, die voor het eerst voor het publiek werd uitgevoerd tijdens de feesten ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van D.I.O.S., op de Oijense Taptoe.

Na het afscheid van Rob Nijenhuis (zomer 2005) heeft de drumfanfare voor de shows tijdelijk les gehad van Louis Leverdingen, in verband met de taptoes die nog op de agenda stonden.

Daarna kreeg de huidige dirigent/instructeur Kobus Verheij de leiding.

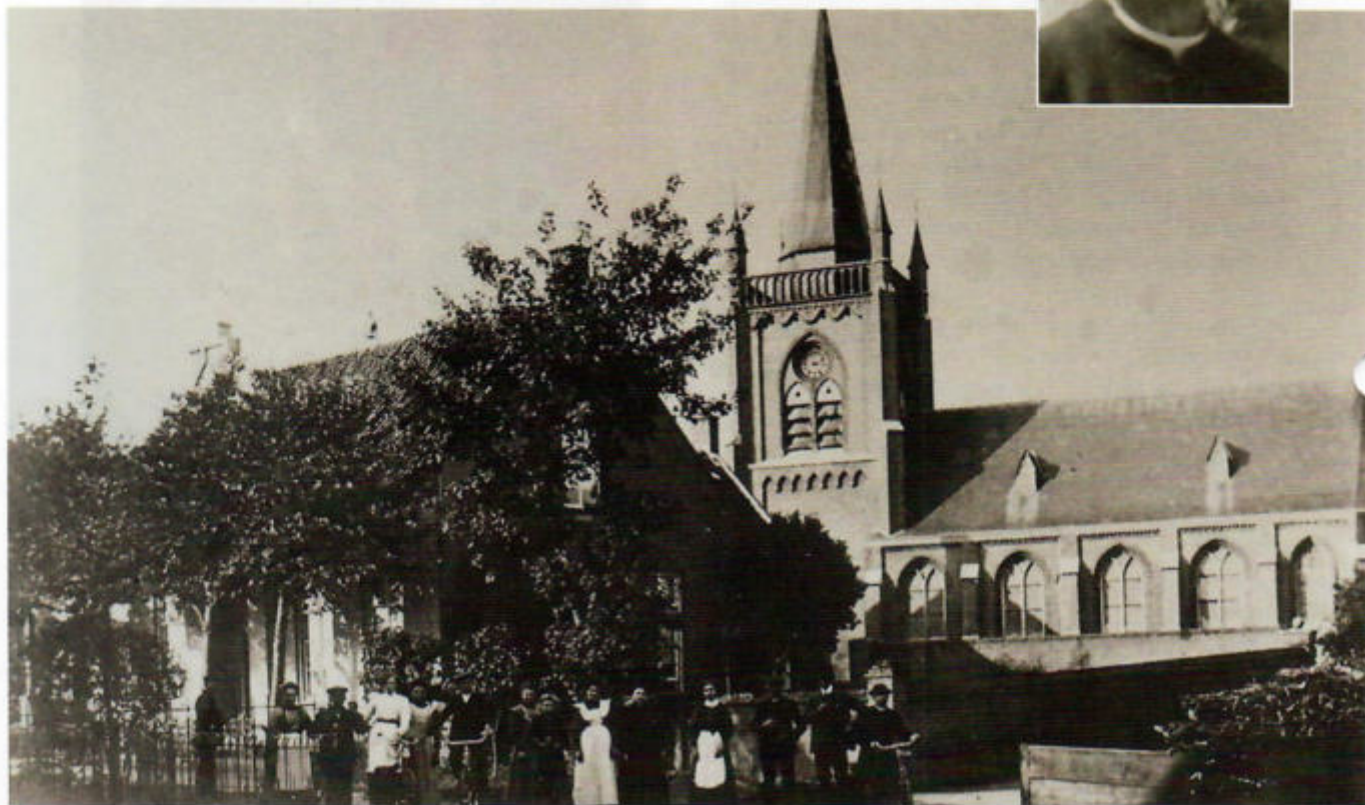
Alles bij elkaar is Kobus pas de vierde dirigent sinds de oprichting in 1968, een teken van de hechte band die alle instructeurs met D.I.O.S. hadden en nog steeds hebben.

Ook onder leiding van Kobus had de drumfanfare weer een prachtige show in elkaar gezet, die – uiteraard - voor het eerst te bewonderen was op onze eigen taptoe tijdens de viering van het 40-jarig bestaan op 11 mei 2008. Een ander hoogtepunt op die dag was de koninklijke onderscheiding die Ben van Mil (sinds 1977 actief bij de vereniging) ontving uit handen van burgemeester S. Haasjes-van den Berg.

Met de huidige enthousiaste groep van veertig muzikanten, een ledenbestand van bijna negentig leden en de hulp van vele, vele vrijwilligers ziet D.I.O.S. de toekomst vol vertrouwen tegemoet! ■

Pastoor Van Sleuwen, herder van Teeffelen

door José van den Brand

Teeffelen 1930

Oudere inwoners van Teeffelen herinneren zich hem als iemand die goed voor de dag kon komen, maar ook wispelturig was. 's Avonds stond hij in de deuropening, in het portiek van de pastorie, zijn pijp te roken. En 's morgens, als hij zag dat je te laat in de kerk kwam, dan ging hij voor de communiebank staan, haalde demonstratief zijn zakhorloge uit zijn toog en riep: "Zo, ze zijn er, we kunnen beginnen!" Hij kon zich vreselijk opwinden over zaken die in zijn ogen niet goed gingen, vooral over de meid en de knecht, bijvoorbeeld als ze niet zuinig genoeg waren met elektriciteit. Of over huishoudster Truda, die vaak eerst het kookfornuis aanzette en dan pas de pan pakte. Of als er bloemen op tafel stonden die niet vers meer waren: dan maar geen bloemen!

Op 13 september 1929 werd Leonardus (Leon) van Sleuwen (1878-1956) benoemd tot pastoor van Teeffelen. Voordat hij naar Teeffelen kwam, had hij al een hele loopbaan achter de rug. Na zijn priesterwijding op 28 mei 1904 werkte hij achtereenvolgens als kapelaan in Overloon, Hilvarenbeek en Winsen. Daarna was hij rector van het liefdesgesticht te Reek, kapelaan te Nuland en rector van het liefdesgesticht te Diessen.

In Teeffelen woonde pastoor Van Sleuwen, net als zijn voorgangers, in de pastorie naast de kerk. Hij woonde daar samen met de dienstbode en de koster. (De Teeffelse kosteren hadden meestal een priesteropleiding gevolgd, maar hadden hun studie voortijdig afgebroken.)

Oudere mensen in Teeffelen hebben talloze herinneringen aan pastoor Van Sleuwen. Zo was hij hardhorend. Toos van den Brand herinnert zich nog dat er, tijdens de oorlog, op een ongebruikelijk tijdstip op de deur geklopt werd. Haar moeder riep een paar keer "Wie is daar?", maar kreeg maar geen antwoord, waarop ze besloot de deur maar niet open te doen. Later bleek het pastoor Van Sleuwen geweest te zijn. Op een ander moment tijdens de oorlog kwam pastoor Van Sleuwen bij hun binnen en trof alle gezinsleden onder de tafel aan. Hij was zeer verbaasd en snapte er niets van. De pastoor had de vliegende bom, de V1, helemaal niet gehoord. Onder een tafel gaan zitten of tegen een muur gaan staan, vond men toen het veiligst.....

De inwoners van Teeffelen klaagden erg over de V1, waar ze behoorlijk bang voor waren. Deze vliegende bommen, die onbemand koers zetten naar London, waren net bromvliegen, en als de motor afsloeg dan kwamen ze naar beneden en ontploften.

Tijdens een van zijn preken merkte de pastoor op dat zijn parochianen zo zeurden over enkele ramen in hun huizen die door de vliegende bom waren vernield: vijf minuten later lagen alle ramen van de pastorie aan diggelen, toen er een V1 op het Hemelrijk terecht kwam.

Pastorie en tuin

In de 23 jaar dat hij op de pastorie gewoond heeft, heeft Van Sleeuwen veel verbouwd. Er werd een garage bijgebouwd en aan de oostzijde een serre. In de boomgaard kwam een ganzenpoel en aan de zuidzijde van de muur, die grenst aan het pad dat naar de kerk loopt, werd een druivenkas geplaatst.

Over deze druivenkas is nog een spannend verhaal te vertellen. Het speelt zich af rond 1936 – 1937.

Twee Tsjechen zitten in een café in Oss en bespreken dat de geplande inbraak in de pastorie in Lithoijen niet doorgaat, maar dat de inbraak in de pastorie in Teeffelen zal plaatsvinden. De politie waarschuwt pastoor Van Sleeuwen en de dienstboden. Zij op hun beurt gingen 's avonds nog samen de overburen, Hendrik en Hanneke van den Brand, waarschuwen, zodat die er iets van afwisten en alles een beetje in de gaten konden houden. De politie verschuilde zich die bewuste avond in de druivenkas – met de deur op een kier -, in de hoop dat de dieven zouden komen opdagen. Die kwamen inder-

daad en schenen met een zaklamp in de serre, waar ze de ogen van de hond zagen en meteen onraad roken. De dieven waren zo slim dat ze nog gauw de deur van de druivenkas in het slot gooiden en zich snel uit de voeten maakten, richting Oss. Nadat de agenten bevrijd waren uit de kas, hebben ze de achtervolging ingezet op fietsen die geleend waren van de pastoor en zijn overbuurman. Eén van de Tsjechen hebben ze doodgeschoten in de polder, de andere Tsjech hebben ze later kunnen inrekenen.

In het midden van de boomgaard die bij de pastorie hoorde, stond een grote appelboom, die in Teeffelen bekend stond als 'de Roem van Teeffelen'. Daarnaast had de pastoor ook o.a. bramen, tomaten, aspergebedden en een broeikas. Uit de belastingaangifte over 1899 waarvoor een 'inventaris van de goederen van het beneficiepastorale van Teeffelen' diende te worden gemaakt, blijkt dat de pastorie toen al over een boomgaard beschikte; er wordt zelfs niet over één boomgaard gesproken maar over twee. Er staat namelijk het volgende in vermeld:

Ten westen van de pastorie en de kerk ligt een moestuin met twee boomgaarden, groot circa 66 are. Ten oosten omgeven door een met hakhout beplante kade, groot 10 are.

Zielenaantal

De pastoor deed er alles aan om het inwonertal van Teeffelen op peil te houden. Toen de familie Van Vugt noodgedwongen moest verhuizen naar Oijen - we spreken over 1938 - liet de pastoor een woning aan het einde van zijn boomgaard bouwen zodat de familie terug kon komen naar Teeffelen. Die familie

Ansichtkaart uit 1911, met daarop de pastorie en kerk. Op de voorgrond zie je een heg, de boomgaard erachter hoorde helemaal bij de pastorie. Aan de linkerzijde is nog een klein stukje van de school te zien (de school is in 1960 afgebroken).

- 1 - Willy van Vugt / Martien Richters ?
- 2 - Zus van Vugt
- 3 - Jo Richters
- 4 - Gerda Richters
- 5 - ?
- 6 - Sjaan Richters
- 7 - Frater René
- 8 - Kind uit de stad
- 9 - Kind uit de stad
- 10 - Kind uit de stad
- 11 - Pastoor van Sleuwen
- 12 - Kind uit de stad
- 13 - Nelly Cornelissen
- 14 - Pastoor Goossen uit Nuland
- 15 - Riek Richters
- 16 - Jo van Vught
- 17 - Zus van Xanten
- 18 - ?
- 19 - Toos van den Brand (van Gerrit)
- 20 - Jantje van Erp uit Oss
- 21 - Trees Wagenmakers

28 mei 1944. Pastoor Van Sleuwen op de foto met kinderen uit Teeffelen, kinderen die bij familie op bezoek waren én kinderen uit de stad die hier op vakantie waren om aan te sterken

Naaikransje

Pastoor van Sleuwen was op allerlei terreinen actief in Teeffelen. Zo richtte hij een zangkoortje op voor de jeugd, dat mocht oefenen in de grote woonkamer van de pastorie. Voor de wat oudere jeugd organiseerde hij een naaikransje. Dat kwam bij elkaar in de serre van de pastorie, onder het genot van een kopje thee. Er kwamen oude, versleten kazuifels op tafel, waarvan alle versiersels moesten worden afgehaald om later weer ergens anders op bevestigd te worden. Hij liet bijvoorbeeld tijdens deze naaikransjes ook gordijntjes maken voor boven het altaar, waar het Allerheiligste werd uitgesteld na het lof en bij feestdagen. Hij had zelf precies in zijn hoofd hoe het gemaakt moest worden. Als het naaiwerk niet af was, dan werd het mee naar huis gegeven en werd er vanuit gegaan dat er thuis iemand was die mee kon helpen!

heeft dit huis tot 1 maart 1998 van de kerk gehuurd, waarna het huis verkocht is en helemaal verbouwd. (Het gaat hier om: Kerkeind 155a, later Pastoor van Weerdstraat 13)

In 1944 bij het feest van 40 jaar priester D. v. Sleuwen
 is geconstateerd en opgehaald of 2425 = bedrag
 van H. Hartbeeld en Mariakapel. Het beeld
 van Maria geschonken den pastoor en familie
 (750 gld).
 Het H. Hart geïntoneerd Vondag na het
 feest v. d. H. Hart. De Mariakapel ingewijd
 15 Aug. 1944.

Fragment uit aantekeningenboek van de St.-Benedictuskerk,
 geschreven door pastoor Van Sleuwen

40-jarig priesterfeest

Voor het 40-jarig priesterfeest van pastoor Van Sleuwen, op 28 mei 1944, werd geld ingezameld voor een cadeau, waarbij maar liefst 2425 gulden werd opgehaald. Voor dit bedrag liet de pastoor de Mariakapel bouwen en het Heilig Hartbeeld maken. Beide zijn ontworpen door architect Jos Bijnen uit Oss, voor wie het het eerste, of één van de eerste projecten, als architect geweest is. Jos Bijnen heeft verschillende kerken ontworpen, bijvoorbeeld in Malden, Heide (gemeente Venray), Schoonebeek (gemeente Emmen) en Aarle-Rixtel, en de synagoge in Oss. Ook het kruisbeeld op het kerkhof is van de hand van Bijnen. Jos Bijnen was getrouwd met de zus van pastoor Van Sleuwen. Het beeld in het kappelletje is geschonken door de pastoor en zijn familie, die hier 750 gulden voor betaalden. Tijdens het feest waren ook pater Otto van het kaptucijnenklooster uit Velp en pastoor Goossens uit

Pastoor Van Sleuwen bij het
 aan hem geschonken beeld

28 mei 1944. V.l.n.r.:
 Gerrit van den Brand,
 Linard van den Brand,
 Linard Holl,
 Johan van den Brand
 (kerkmeester),
 Willem van den Brand,
 Piet Staal,
 Hendrik van den Brand
 en Harrie van den
 Brand (kerkmeester).
 Deze foto is gemaakt
 op het kerkplein,
 met links de muur
 die (nu nog) om de
 pastorietaan staat en
 rechts het voorhuis
 van Linard Holl, dat
 in 1954 is afgebrand

Deze foto is gemaakt tijdens het priesterfeest. De kinderen staan op het kerkplein, met op de achtergrond het achterhuis van Linard Holl.

Nuland aanwezig. Met deze laatste had pastoor Van Sleeuwen altijd nauw contact gehouden, sinds hij als kapelaan in Nuland voor de pastoor had gewerkt.

Plaatsing van de geschenken

Het Heilig Hartbeeld werd op de hoek van de pastorietaanplanting geplaatst, waar eerst de toegang tot de tuin was, grenzend aan de Pastoor van Weerdstraat en het kerkplein. Het beeld werd onthuld op 18 juni 1944, de zondag na het hoogfeest van het Heilig Hart. Het Heilig Hartfeest ontstond in de zeventiende eeuw toen de religieuze Française Marga-

retha Maria Alacoque een aantal verschijningen had, waarbij Jezus haar zijn Heilig Hart toont en haar een aantal beloftes deed voor degenen die het Heilig Hart in ere houden. Het hoogfeest van het Heilig Hart wordt in 1856 door Paus Pius IX voor heel de Kerk voorgeschreven.

Behalve het hoogfeest van het Allerheiligste Hart van Jezus, werd in die tijd doorgaans elke eerste vrijdag van de maand aan het Heilig Hart van Jezus toegewijd. Ook de Teeffelse kinderen die naar scholl gingen in Lithoijen, kregen dit al vroeg met de papepel ingegeven. Alle leerlingen verzamelden zich iedere eerste vrijdag van de maand in de gang van de school - die dan propvol was -, om te zingen en te bidden bij het Heilig Hartbeeld dat daar stond.

Het Heilig Hartbeeld is gemaakt uit kalksteen. Aan de voorkant onder het beeld staat de Latijnse tekst 'PAX VOBIS', wat betekent 'Vrede zij met U'. Aan de linkerkant staan de letters H en J, waarschijnlijk zijn het de initialen van de beeldhouwer Henri Jonkers. Henri Jonkers heeft talloze religieuze beeldhouwwerken gemaakt zoals Heilig Hartmonumenten, kruisen, preekstoelen en altaren. De meeste hiervan staan in Brabant. Ook in de Sint-Janskathedraal in 's-Hertogenbosch vindt men werk van hem.

Mariakapelletje

Het Mariakapelletje van Teeffelen staat op de driesprong van de Pastoor van Weerdstraat met de Singel. Het kapelletje, dat gebouwd was van het

Alle inwoners van Teeffelen, jong en oud, hebben zich verzameld bij de voordeur van de pastorie. Alles was versierd met vlaggen van de processie (geel met wit).

1956. Deze foto is gemaakt net voor de ruilverkaveling. Het bruggetje ligt hier nog vóór het kapelletje.

geld van het cadeau voor het 40-jarig priesterfeest van pastoor Van Sleuwen, werd 15 augustus 1944 door de pastoor ingewijd. Het staat sinds 2005 op de gemeentelijke monumentenlijst, maar het geheel ziet er niet meer zo uit, als Bijnen het aanvankelijk ontworpen had. Over de sloot die destijds vóór het kapelletje langs liep, lag een gemetseld bruggetje in dezelfde stijl als het Mariakapelletje. Door de ruilverkaveling van 1956 moest dit bruggetje, net als de grote bomen die er stonden, plaatsmaken voor

de vergroting van de driesprong. De sloot, die eerst vóór het kapelletje lag, werd nu achterlangs het kapelletje gelegd. Het kapelletje zelf is afgesloten met een ijzeren hek, waarachter een kalkstenen beeld staat van Maria met kind. Ook op dit beeld staan de letters H en J, die waarschijnlijk staan voor Henri Jonkers. Voor het kapelletje stond een houten knielbank: een biels, waarop men even bij Maria kon bidden. In de rechtermuur zat een offerblok. Het bakje voor het geld is nu niet meer aanwezig.

1956. Willie van den Brand op zijn motor in het Teeffelsstraatje, thans Pastoor Van Weerdstraat, met op de achtergrond de bomen die bij de ruilverkaveling gerooid zullen worden. Op deze foto is duidelijk te zien dat de straten nog onverhard waren.

Augustus 1949. Bovenste rij: Toos van den Brand met haar moeder Johanna van den Brand - van de Grift. Onderste rij: Magdaleen van den Brand, Annemieke Smulders, Leo van den Brand, met voor hem, Hein Smulders.

Ruilverkaveling 1956, het rooien van bomen in het Teeffelsstraatje

Leon van Sleuwen was pastoor in Teeffelen van 13 september 1929 tot 25 januari 1952. Na zijn vertrek uit Teeffelen is hij rector geworden van het Birgittinessenklooster te Uden. Hij overleed aldaar op 27 februari 1956, op 78-jarige leeftijd. ■

IN HET H. MISOFFER EN DE GEBEDEN
VAN PRIESTERS EN GELOVIGEN
WORDT AANBEVOLEN DE
ZIEL VAN ZALIGER

DE ZEEREERWAARDE HEER
LEONARDUS VAN SLEUWEN
GEBOREN TE UDEN 30 JANUARI 1878
EN ALDAAR PLOTSELING OVERLEDEN,
27 FEBRUARI 1956, VOORZIEN VAN HET
H. OLIESEL, BEGRAVEN OP HET KERK-
HOF VAN DE PAROCHIE ST. PETRUS
TE UDEN 1 MAART d. a. v.

RECTOR
VAN HET BIRGITTINESSENKLOOSTER
TE UDEN

Hij werd tot priester gewijd op 28 mei 1904 en was achtereenvolgens kapelaan te Overloon, Hilvarenbeek, Winssen, rector van het Liefdegesticht te Reek, kapelaan te Nuland en rector van het Liefdegesticht te Diessen. Van 13 september 1929 tot 25 januari 1952 was hij pastoor te Teeffelen en daarna werd hij rector van het Birgittinessenklooster te Uden.

IN PACE

Mijn dagen zijn voorbij gegaan, sneller dan het weefsel door de wever wordt afgesneden.

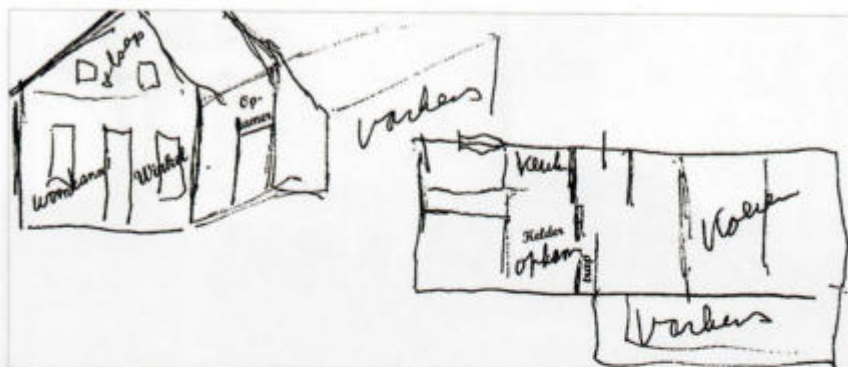
Hij was een priester, die zijn dagen Gode behaagd heeft en rechtvaardig is bevonden; een goed en weldoend man, eenvoudig van zeden, gepast in zijn uitspraak, van jongsaf in deugden geoefend, die zijn handen uitstrekke om voor zijn volk te bidden.

Door goedheid en voorkomendheid wordt men weldadig, beminnelijk en vindt men overal vrienden.

Bemide oud-parochianen, gedenkt Uw herders die U het Woord Gods voorhielden, aanschouwt het einde van hun loopbaan en volgt hen na in hun geloof en bidt voor hen. Bloedverwanten, vrienden medebroeders in het Priesterschap, bidt allen voor mij, in 't bijzonder Eerw. Nicht en Zusters Birgittinessen in Uw strenge afzondering.

Zoet Hart van Jezus, wees mijn liefde.

Situatieschets van het huis van Dien en Piet, gemaakt door Jan van den Brand toen hij zijn kinderen wilde uitleggen hoe het er vroeger uitzag. Zijn dochter José voegde in de computer de ontbrekende benamingen toe.

Het Kruidenierswinkeltje van Teeffelen

door José van den Brand

Vóór 1950 was Teeffelen een winkeltje rijk. Dat winkeltje werd gerund door Piet en Dien van de Laar en maakte deel uit van het huis waarin ze woonden. Het lag aan een doodlopend straatje bij de schutskooi, en dat straatje stond in verbinding met het Teeffelsstraatje, nu Pastoor van Weerdstraat 4. Naast 'winkelier' was Piet ook nog een beetje boer en bewaarder van de schutskooi. Dat Piet een beetje boer was, betekende dat hij een of twee koeien had en een of twee varkens. Als bewaarder van de schutskooi was het zijn taak om voor het geschutte vee te zorgen, het te drenken en te voederen. Als de eigenaar zijn uitgebroken vee kwam opeisen, moest hij schutgeld aan Piet betalen.

Dien was baakster. Als er ergens een kind op komst was, spande Piet d'n hit (een wit paardje) in en bracht hij Dien er naar toe, waarna hij haar later weer ging halen. Jaap Verhaar weet nog dat het volgende voorval thuis regelmatig verteld werd. Bij de geboorte van zijn broer Wim, in 1932, werd Dien met de kar van familie Verhaar gehaald, omdat het paardje van Piet nogal eens kreupel was. In de haast is waarschijnlijk de kwikriem¹ niet goed vast gemaakt, want toen Dien bij familie Verhaar van de kar stapte, kiepte de kar achterover en lag Dien voor de deur op de grond.

Wim zal nooit kunnen vergeten dat Dien hem gehaald heeft. Hij zal het zich niet meer kunnen herinneren, maar hij draagt wel de littekens ervan met zich mee. Dien legde na de geboorte een lekkere warme kruik bij Wim, althans dat was de bedoeling. Maar in het echt was de kruik veel te warm, of misschien had ze er geen hoes omgedaan of de hoes niet goed vastgemaakt waardoor Wim de hoes eraf heeft kunnen trappelen. In ieder geval was het billetje van de kleine Wim verbrand, en wel zo erg dat het een litteken heeft achtergelaten.

Piet en Dien hadden zelf geen kinderen, maar wel een pleegkind: Kee (Cornelia) Derks, een dochter van de zus van Dien. Zij zette later de winkel voort. Als bijverdienste deed Kee de was voor notaris Lee-

mans uit Lith. Die was ging ze eerst in Lith ophalen. Daarna werd hij thuis gewassen en vervolgens uitgespoeld in de sloot langs het Teeffelsstraatje. Hiervoor was een soort vlonder gemaakt bij de sloot, waarin het water toen nog zo helder was dat je het kon drinken. Daarna ging de was thuis door de wringer en werd hij gedroogd, gesteven en gestreken en weer teruggebracht naar de notaris.

In de kruidenierswinkel was van alles te koop, bijvoorbeeld meel, suiker, rijst, sigaretten en sigaren, koekjes en snoepjes. De rijst werd uit een grote zak geschept en vervolgens gewogen op een balansweegschaal die midden in de winkel stond. Ook stond er een grote bus waar stroop in zat. Die werd er dan met een grote pollepel uitgeschept en in een zelf meegebracht potje gedaan. Groene zeep werd uit een grote bak geschept en op een speciaal daarvoor bestemd papier gedaan, waar de zeep niet af kon lopen. Dit papier was nodig omdat groene zeep een weke zeep is. De zeep werd gebruikt voor het wassen van kleding. Boter deed Dien op een stukje vetvrij papier wat ze dichtvouwde. Ook stonden er enkele blikken trommels met allemaal verschillende koekjes, en voor het raam stonden allemaal glazen

¹Kwikriem: riem onder het paard aan de burries bevestigd om het opslaan van de kar te voorkomen.

1955 Op de achtergrond het huis van familie Van de Laar. Via de voordeur kwam men in de gang, en dan had men aan de rechterkant de winkel. Op de voorgrond zijn ze bij familie Van den Brand gras aan het inkuilen.

potten met snoep.

Het was toen niet gebruikelijk dat je, elke keer als je iets kocht, direct moest afrekenen. Nee, als je iets kocht werd het opgeschreven en eens in de zoveel tijd betaalden de klanten de openstaande rekening. Kee fietste driemaal in de week naar Oss om daar boodschappen te halen, om zo de winkelvoorraad op peil te houden. Natuurlijk was er ook koffie,

thee, shag en pruimtabak te koop. Sommige klanten en leveranciers die rond etenstijd kwamen, werden uitgenodigd om ook wat balkenbrij ('s ochtends) of rijstepap ('s avonds) mee te eten. Vaak kwam men 's avonds nog even wat boodschappen in het winkeltje halen en regelmatig vond men dan Piet en Dien slapend achter de kachel aan. Toen er nog geen televisie en radio was, werd er altijd bij Dien gekaart.

Piet van de Laar

Dien van de Laar -Lagarde

(De eerst radio's in Teeffelen, in 1939, stonden bij de gezinnen van Harrie, Gerrit en Hendrik van den Brand.)

Dien en Piet gaven mooie feesten: toen ze 50 jaar getrouwd waren, toen hun pleegdochter trouwde en na de oorlog de jaarlijkse jagersfeesten, die door dokter Stolz uit Oss werden betaald.

Voor hun 50-jarige bruiloft werd een mooi lied gemaakt door Piet Oomes, de vertegenwoordiger van Van Nelle uit Rotterdam. Het was op de wijs van 'Daar bij die molen' en het werd van te voren door de kinderen van Teeffelen ingestudeerd.

Refrein:

*Daarbij Lithoijen, Driehuizen en Oijen
Daar ligt een plekje waar ik zoveel van hou
Dat gaan we vieren, met goud versieren
Want Dien en Piet zijn nu vijftig jaar getrouwd.*

Driehuis en Oijen.

*Daar weet ik een stekkie,
Waar ik zoveel van hou
Als ik dan naar de Maaskant ga
Dan ga ik even aan bij Dien en Piet van de Laar
En als ik onder het eten kom
Dan zegt Dien tot die Kee
Hol is gauw 'n burd
Want Oomes die eet mee*

Het was een mooie middag geweest. Piet en Dien kregen van de inwoners van Teeffelen twee leunstoelen, die werden aangeboden voor de achterdeur

bij de put, in het bijzijn van alle inwoners.

Als de Beers kwam (zie elders in deze uitgave) - vaak wel twee keer per jaar - en er kwam ijs, dan ging Piet met een aantal tieners achter zich aan, schaatsen. Ze schaatsten dan zo naar Oijen, Oss/Elzenburg en helemaal naar Den Bosch. Iedereen vertrouwd dan op Piet.

De familie Van de Laar heeft een hele tijd in Teeffelen gewoond - al vanaf de 19e eeuw! - en is ook belangrijk geweest voor Teeffelen (o.a. in de functie van kerkmeester).

In het boek 'Uit het land mijner vaders' (uitgegeven in eigen beheer, rond 1985) heeft J.J. de Jong van den Brand twee lijsten geplaatst met gezinshoofden: één van het jaar 1833 en het ander van 1888. Opmerkelijk is, dat er bij beide lijsten maar twee namen terugkomen: de ene naam is Van de Laar die op beide lijsten twee keer voorkomt, en de andere naam is Van den Brand.

In 1833 wordt Van den Brand één keer genoemd als gezinshoofd en in 1888 maar liefst acht keer. Nog steeds komt de familie Van den Brand veel voor in Teeffelen.

Op de plek waar het huis van Dien en Piet stond, is in dezelfde stijl een nieuw huis komen staan waar nu Jeroen van den Brand en Trudie van den Brand-Teurlinx wonen, met hun kinderen Niels, Mels en Fem. Het huidige huis staat wel veel hoger dan het oude huis. Toen het oude huis afgebroken werd, is er geen puin afgevoerd maar is het allemaal gebruikt als ondergrond voor het nieuwe huis, zodat het hoger kwam te liggen. ■

Ter herinnering aan

Cornelia Maria Derks

sinds 1985 weduwe van
Albert Kling

Geboren op 8 september 1901 en
overleden op 16 april 2000

Nog vrij onverwacht hebben wij afscheid moeten nemen van Cornelia. Heel haar leven was ze sterk en gezond en kende geen ziek zijn. Het was een wonderbaarlijke vrouw met haar goede en kwade eigenschappen. Jarenlang heeft ze samen met Albert in Teeffelen een kruidenierswinkel gehad. Daar was altijd tijd voor een praatje en koffie. Toen ze ouder werden zijn ze naar Oss

verhuisd, waar ze het ook goed naar hun zin hadden. Na de dood van Albert in 1985 werd het steeds moeilijker. Het alleen zijn viel niet mee, maar ze heeft toch de draad weer op kunnen pakken dankzij vrienden en bekenden. In 1997 moest ze het huis verlaten, om in Nistelrode in de "Stekkerhoek" te gaan wonen. Jammer dat ze de laatste jaren niet kon aanvaarden dat haar krachten afnamen. Cornelia was ook diep gelovig. Veel vertrouwen heeft ze altijd gehad in Maria.

*In vrede is ze heengegaan,
moge zij nu ook in vrede rusten.*

Hartelijk dank voor uw aanwezigheid en
getoonde belangstelling.

M. Derks-van Sunten

Bidprentje van Kee van de Laar. Zo werd ze in Teeffelen genoemd, maar haar echte naam was Cornelia Derks

Teeffelen als toevluchtsoord aan het einde van de oorlog

door José van den Brand

Tijdens de Tweede Wereldoorlog bood Teeffelen onderdak aan veel kinderen, en ook aan hele families. Omdat het in hun eigen omgeving te onveilig geworden was, kwamen er veel evacués uit Groesbeek, Geffen, Maren-Kessel en Oeffelt naar Teeffelen.

Op 17 september 1944 werd Groesbeek onverwacht bevrijd, maar men was er van overtuigd dat de Duitsers zouden proberen om via Groesbeek weer in Nijmegen te komen, wat ook gebeurde. De strijd begon al de volgende dag en werd steeds feller. De nacht van 30 september op 1 oktober was zo vreselijk, dat de burgemeester besloot dat heel Groesbeek onmiddellijk moest evacueren (de helft van de bevolking was overigens al op eigen initiatief vertrokken). De volgende dag trok een lange stoet Groesbekers te voet, met karren en kinderwagens Groesbeek uit.

Weg uit Groesbeek

Ook Grad en Anna Straatman met hun vier kinderen - en een vijfde op komst - waren Groesbeek ontvlucht, evenals de broer van Anna, Siem Lamers, met zijn gezin, die in dezelfde straat woonde, nog geen tweehonderd meter van de Duitse grens. Zij vertrokken naar Teeffelen.

Uit onderstaand stuk uit het 'Groesbeeks weekblad' (gevonden als transcript op www.geschiedenis-groesbeek.nl) blijkt dat deze families kennissen of familie moeten hebben gehad in Teeffelen.

Groesbeek verboden gebied

In het Groesbeekse buitengebied gaan tijdens de schermutselingen boerderijen in vlammen op. Bewoners vluchten naar kloosters; naar familie en kennissen in Groesbeek-centrum. Zaal De Amstelbron, onder aan de Stekkenberg, wordt opvangcentrum. Zo ook De Muntberg. Op 29 september wordt Bredeweg geëvacueerd. Met paard en kar trekken pastoor Hoek, de Duitse zusters en allen die door hen verzorgd worden naar de Lage Hoederberg. In dit buitenhuis van de paters Jezuïeten vinden tal van Groesbekers een gastvrij en redelijk veilig onderkomen. Op 2 oktober komen de laatste Groesbekers aan op de Markt te Wijchen. Zij krijgen te horen: wie familie of kennissen in de omgeving heeft en zeker weet, dat men daar terecht kan, mag er op eigen gelegenheid naar toe. Honderden Groesbekers hebben zelf al zulk een oplossing gevonden: in Overasselt, Niftrik, Ewijk, Alverna. Dan ook over de Maas: in Linden, Gassel, Escharen, Grave of Ravenstein. Of verder: in Reek, Schaijk, Nistelrode, Elsendorp; naar Oss, Teeffelen, Lith, Helmond, Eindhoven of Lage Mierde. Op 9 en 10 oktober moet ook de Lage Hoederberg verlaten worden. Circa 160 Groesbekers worden door bemiddeling van burgemeester Van Grotenhuis ondergebracht in Overasselt, Nederasselt, Balgoij, Grave en Alverna (klooster). Ook die van de Biesslet en de eersten van Berg en Dal komen

hier aan. Per fiets rijdt pastoor Hoek alle genoemde plaatsen af, op zoek naar Groesbekers en parochianen. Overal klinkt kanongebulder. Hij hoort van gewonde en omgekomen Groesbekers. Britse en Canadese militairen hebben de Amerikaanse airbornes afgelost. Groesbeek in nu verboden gebied. Een handjevol Groesbekers van Vrij Nederland, de BS, blijft in Groesbeek; ziet om naar huizen en have en evacueert het achtergebleven vee.

De families Straatman en Lamers gaan in een vrachtwagen met linnen kap naar Teeffelen. Grad en Anna en hun vier kinderen worden afgezet bij Gerrit en Jo van den Brand. Siem Lamers gaat samen met zijn vrouw en dochter Cornelia naar de familie Van Xanten. Hun zoon Jan is ook meegekomen, maar waar die onderdak gekregen heeft is niet bekend.

De familie Straatman is uit Groesbeek gevlucht met als enig bezit een kruiwagen, wat kleren, een fles water en een po. Bij aankomst in Teeffelen was het eerste wat de twee kleintjes deden: gebruik maken van hun eigen, meegebrachte po. Ze kregen meteen te eten, er werd een looprek voor de dag gehaald en bedden werden opgemaakt. Het gezin was duidelijk erg dankbaar voor deze gastvrijheid en was blij nu zonder angst te kunnen leven. Toch was vooral Grad de eerste week behoorlijk moedeloos. Maar toen hij Gerrit kon helpen met het oogsten van knolgroen¹ op 't Rot in Teeffelen, leefde hij weer op. Hij was zelf ook boer, en je zag aan hem dat hij er echt plezier in had. Hij kon het uitstekend vinden met Gerrit en de rest van de familie. Gerrit was blij met Grad, want hij werkte hard en had inzicht in wat er moest gebeuren. Ook moeder Anna wilde na een paar dagen iets om handen hebben. Jo haalde

¹Knolgroen: ook wel stoppelrapen of herfstrappen genoemd. Het is een koolraap, die vroeger veel in augustus na de graanoogst gezaaid werd en vers van oktober tot en met december aan het vee werd gevoerd.

haar naaimachine voor de dag en wat lappen stof, zodat Anna kleertjes kon maken voor haar kleintjes, die ze uiteraard hard nodig hadden, want ze hadden niet veel kunnen meenemen. In het begin waren de kinderen erg afstandelijk en schuw, later werd dit wel beter, maar toch bleven ze lang aan moeders rokken hangen. Na enkele weken gaan de oudste twee kinderen, Marietje en Annie, naar Johan en Hanneke van Vught. 's Middags moest de kleinste, Biela heette ze, naar bed. Haar broertje heette Siemke en was een levendig joch dat nogal eens herrie kon maken. En dan zei vader steevast iedere dag op zijn Groesbeeks: "Zút zin kiene, Biela slupt" (zoet zijn kindje, Biela slaapt).

Henk van Xanten heeft na de oorlog nog een week bij familie Lamers gelogeed en kan, ook nu nog, hun straat en huisnummer zo opnoemen!

Weer weg uit Teeffelen

Alle evacués in Teeffelen kregen begin januari 1945 van overheidswege te horen dat ze uit Teeffelen weg moesten. Dat was een hele toestand. De familie Straatman kwam zo in Oosterloo/België terecht, maar omdat Anna op het punt stond te bevallen, werd geregeld dat ze naar de zusters in Lithoijen mocht. In België aangekomen, werd dochter Marietje ziek en overleed op 22 januari 1945. Een grote klap voor Grad die dit alleen moest verwerken en die ook nog moest zorgen voor zijn drie andere kinderen. Of dat alles nog niet erg genoeg was, overleed in Lithoijen, een paar dagen na de geboorte, de baby van Anna. Na een paar weken werd de familie herenigd in België en vond troost bij elkaar.

Na de oorlog zijn ze teruggegaan naar hun boerderij in Groesbeek en hebben daar hun leven weer opgepakt. Jo en Gerrit hebben altijd nog contact gehouden met de familie Straatman. Toos van den Brand en Bertha van Vugt zijn na de oorlog nog op het communiefeest geweest bij één van de kinderen. En ook de andere kinderen hebben de familie Straatman na de oorlog wel eens opgezocht en kennen hun adres nog, terwijl het toen toch nog maar tieners waren.

Vluchtelingen uit de buurt

Behalve aan evacués uit Groesbeek, gaf Teeffelen ook onderdak aan vluchtelingen uit andere plaatsen. Bij Hendrik en Hanneke van den Brand kwamen evacués uit Geffen, Maren en Kessel. De vier gezinsleden Schuurmans uit Geffen kregen hier onderdak, net als de familie Van Lith uit Maren, die met maar liefst zes personen kwam. Het was een gezellige drukte in huis, waar het normaal gesproken veel rustiger was. Hendrik en Hanneke hadden namelijk maar één zoon: Jan.

Bij Harrie en Gerdien van den Brand-Haerkens die samen met hun vijf kinderen op de 'Boxenhof' woonden, vond de familie Gubbels uit Oeffelt on-

Bidprentje van Marietje Straatman die, tijdens de evacuatie, in België overleed

derdak. Gerdien kwam zelf ook uit Oeffelt, en de Gubbelsen waren de burens van haar zus. Deze familie heeft, uit dankbaarheid, een tegeltje gemaakt in de steenbakkerij in Beugen. Als grondstof voor het tegeltje werd klei gebruikt, die ze uit Teeffelen hadden meegenomen. Het tegeltje is in het portaal bij de voordeur van de 'Boxenhof' in de muur gemetseld. Linksboven op het tegeltje staat het gemeentewapen van Oeffelt met daar onder een G. van Gubbels, en rechtsboven staat het gemeentewapen van Lith met daar onder de B., wat staat voor Van den Brand. Onder de bloem staat 'vd B.H.' wat staat voor 'van de Boxenhof'. Een zoon van Harrie en Gerdien, Hein, weet nog dat er in die tijd soms wel tweeëntwintig mensen aan de eettafel zaten! ■

Steen gemetseld in het portaal van het woonhuis Boxenhof

De laatste burgemeester van Lith

Burgemeester
Sjoukje Haasjes-van den Berg

door Mechtilde Meijer

Mevrouw Sjoukje Haasjes-van den Berg is op 1 september 2005 benoemd als burgemeester in onze gemeente. Als je haar vraagt hoe ze zo in Lith terecht kwam, antwoordt ze lachend: "Met het pontje!" En ze vervolgt met een bijna poëtische verslag van haar allereerste bezoek: "Die mooie oude kernen, elk met hun eigen karakter, de rivier die zo verweven is met de geschiedenis van de dorpen, het weidse polderlandschap als je na het verlaten van de pont boven aan de dijk bij Maren komt, het vele groen, de kronkelende dijken!" Kortom, het was liefde op het eerste gezicht.

We zitten in haar werkkamer in het gemeentehuis aan het Marktpllein, waar de klokslagen van de St.-Lambertuskerk door het openstaande raam haar woorden onderstrepen.

Ze is een geboren en getogen Haagse, maar ze is verknocht aan het platteland. Haar vorige gemeente, Hummelo en Keppel in de Achterhoek, ging in 2005 op in de gemeente Bronckhorst, maar ze wist zeker dat ze weer naar een plattelandsgemeente wilde. Vandaar haar nieuwsgierigheid naar de gemeente Lith, toen ze ontdekte dat daar een vacature was. Een kopje koffie op een terras, een wandelingetje door het dorp Lith, en de hierboven omschreven indrukken, deden haar besluiten zich aan te bieden voor de vacature. De commissaris van de koningin in onze provincie (destijds Hanja Maij-Weggen) die zoals gebruikelijk de preselectie deed, stelde haar voor aan de vertrouwenscommissie in de gemeente Lith. Die had aan één gesprek genoeg: unaniem besloten de leden dat zij uitstekend bij de gemeente Lith zou passen.

Het bestuurlijke werk zit haar in het bloed. Dat begon al in de zeventiger jaren bij Berenschot en later in het bestuur van het Academisch ziekenhuis in Utrecht. Zoals ze het zelf verwoordt: "Dat heeft me mede gevormd: ervaren bestuurders aan het werk

zien en hoe die, met respect voor ieders mening, tot besluitvorming kwamen. Daar heb ik veel van geleerd."

Hoewel ze de jaren tachtig grotendeels besteedde aan de opvoeding van haar kinderen (zoon en dochter), was er ruimte voor verschillende bestuursfuncties waarin ze zich verder kon bekwamen in het bestuurswerk (o.a. VVD Gelderland). Toen de kinderen naar de middelbare school gingen, kwam er weer ruimte voor een fulltime baan en werd ze wethouder en locoburgemeester van de gemeente Eibergen. Later volgde het burgemeesterschap van de gemeente Hummelo en Keppel. Een functie die ze met veel plezier vervulde tot aan de herindeling.

Sinds 1 september 2005 is ze burgemeester van de gemeente Lith. Toen de benoeming een feit was, zocht en vond ze een mooi dijkhuis in de nieuwe gemeente, dat ze samen met haar man – de kinderen waren inmiddels de deur uit – betrok.

De eerste regel uit 'Lofrede op de sterke vrouw' uit het Bijbelse boek Spreuken luidt: "Een sterke vrouw, wie zal haar vinden?". Daar moeten we aan denken als ze vertelt hoe de eerste periode in het nieuwe huis verliep. Net als manlief eind september is vertrokken op een militaire missie, is het op een avond noodweer en geldt in huize Haasjes Murphy's Law¹:

"De bliksem slaat in, het licht gaat uit, geen verwarming, geen warm water en tot overmaat van ramp gaat ook het riool stuk. Daar zit je dan....." De uitdrukking op haar gezicht verraadt dat ze de zaak zelf onder controle kreeg.

In een functie als de hare zijn eigenschappen als kalmte, betrokkenheid, helder denken en relativeringsvermogen onontbeerlijk. Ze houdt ervan als de sfeer ontspannen is en als er eens een keer gelachen kan worden, dat biedt weer openingen. Dat deed haar ook besluiten om 'ja' te zeggen tegen de gemeente Lith. Ze zocht en vond hier mensen met wie ze een goede interactie had, met wie ze zou willen en kunnen werken, met een open vizier en het belang van de gemeenschap voorop.

Het heeft inmiddels veel opgeleverd.

Bijvoorbeeld de resultaten uit het project 'Thuis in Lith', ontstaan omdat de provincie vroeg om een toekomstvisie en ontwikkelingsplan voor iedere dorpskern. Ze legt uit dat je zoiets vanachter de tafel kunt dirigeren, maar dat er juist voor gekozen is om met de andere bestuurders de dorpen in te gaan, om samen met de mensen die er wonen zo'n ontwikkelingsplan te maken. Tijdens drukbezochte bijeenkomsten bogen de inwoners zich over de tekening van hun dorp en werkten ze in groepjes aan verschillende vraagstukken. Het resultaat stemt haar tevreden: dorpsontwikkelingsplannen die gedragen worden door de hele bevolking. Zo zal een dorp als Oijen bijvoorbeeld in de toekomst weer een kloppend dorpshart hebben. Bedacht, besproken, overwogen, heroverwogen en uiteindelijk gekozen door meer dan 120 Oijenaren.

Ze vertelt dat ze zich in de loop van de jaren bekwamde in begrippen als intervisie, mediation en conflictbeheersing. Dus willen we graag weten hoe ze omgaat met de wat pittigere aangelegenheden, wanneer niet 'alle neuzen dezelfde kant op wijzen'.

Ze kiest haar woorden zorgvuldig: "Kijk, soms zijn er dingen die moeilijk liggen, de één wil dit en de ander wil dat. Dan kan het lastig zijn om water bij de wijn te doen, of een hele andere keuze te maken. Dat vergt tijd, het duurt soms lang voordat mensen daartoe bereid zijn. Zo'n politiek proces kan de voortgang stagneren en helaas mis je dan weleens de 'aansluiting'. Dat is jammer. Maar vaak kom je wel tot een compromis. Zolang je de balans maar bewaart tussen je eigen overtuigingen en de verwachtingen die de ander of de gemeenschap van je hebben. Soms worden er dingen van je gevraagd, waardoor je je eigen mening moet herformuleren. Dat kan moeilijk zijn, zeker als je je ergens in vastgebeten hebt.

Aan de andere kant is er de wet- en regelgeving waar je je aan moet houden. Soms sta je lijnrecht

'Anything that can go wrong, will go wrong.'
(Alles wat maar fout kan gaan, zal ook fout gaan)

Enkele 'weesjes' in de gemeente Lith

tegenover de mensen en moet je 'nee' zeggen. Maar als ik een nieuwe mogelijkheid zie, zal ik altijd bij de betreffende partij terugkomen en het gesprek heropenen!"

Wat dat betreft vindt ze bestuurswerk wel iets weg hebben van schaken. Voortdurend zetten vooruit denken, weten wat acceptabele alternatieven kunnen zijn als de ideale uitkomst niet haalbaar blijkt, en alert zijn op openingen en nieuwe mogelijkheden.

Als bestuurder is ze natuurlijk niet voortdurend aan het 'schaken'.

Ze kan gefascineerd raken in het eerste stadium van een project, wanneer alle belanghebbenden samen aan één tafel zitten en al pratende komen tot vernieuwende oplossingen, zoals de therapeutische manege of het zorgbad dat met ozon wordt gereinigd, waardoor ook astmapatiënten er gebruik van kunnen maken. Ze is zeer gecharmeerd van de oudere mensen in de gemeente die vanuit hun rijke ervaring kunnen vertellen over vroeger, ze bewondert de vele vrijwilligers in de dorpen, die écht een

verschil maken voor de samenleving en het treft haar aangenaam dat er onder die vrijwilligers zoveel jonge mensen zijn die zich inspannen voor het algemeen belang. In haar functie is ze aanwezig bij de meest uiteenlopende gelegenheden, vaak met een feestelijk karakter, maar ook onder moeilijke of verdrietige omstandigheden biedt ze steun en een luisterend oor.

Op de vraag waarom Lith bij de gemeente Oss past, antwoordt ze: "Om hun prachtige dorpskernen langs de Maas, die elk hun eigen identiteit mochten behouden. Oss doet dat heel goed, ze zorgen dat er interactie is via de wijk- en dorpsraden. Misschien is het voor de dorpen in de huidige gemeente Lith teleurstellend dat er maar één gezamenlijke kernraad wordt gevormd, maar de kwaliteit van de communicatie zal dat ruimschoots vergoeden. Belangrijk is dat elk dorp zijn eigen identiteit en schoonheid kan behouden".

Dat brengt ons bij de vraag of ze zelf een favoriete plek heeft in de gemeente. Na enig nadenken zegt

ze: "Die zijn er veel, zoals de 'weesjes' in Lith bijvoorbeeld, maar het allermooiste vind ik het stukje Kesselse dijk richting Maren en 't Wild, en het natuurgebied dat daar ligt. Het is er prachtig, ik heb er al eens een vos gezien, konijntjes, fazanten, groene spechten en ooievaars." Ook de verschillende kruiden en bloemen noemt ze bij naam, en als ze de kleine blauwe vlinders beschrijft vragen we ons hardop af hoe het toch komt dat een stadsmens zó thuis kan zijn op het platteland?

Haar antwoord is even eenvoudig als verfrissend: "Daar waar je hart ligt, kun je ook wortel schieten!"

Sjoukje Haasjes-van den Berg neemt in december 2010 afscheid als burgemeester van de gemeente Lith. Het toeval wil dat haar ambtstermijn hier precies even lang duurde als die in de vorige gemeente: vijf jaar en vier maanden.

Is dat wel toeval? Of betekent het dat drie keer scheepsrecht is? Ze zou zo wéér tekenen voor eenzelfde periode, zegt ze, want haar 'ijzers in het vuur' liggen – hoe kan het ook anders – op het platteland! ■

CV

Sjoukje Haasjes-van den Berg

Geboren

7 februari 1950, Den Haag

Burgerlijke staat

Gehuwd, twee kinderen

Opleiding

HBS-b

Universiteit Wageningen
(niet afgemaakt)

Schoevers HBO

Loopbaan

Raadgevend Bureau
Berenschot (1973-1975)

Bestuur Academisch
Ziekenhuis Utrecht (1975-1979)

Moederschap en diverse
bestuursfuncties (1979-1994)

Wethouder en locoburgemeester
gemeente Eibergen (1999-2005)

Burgemeester gemeente Lith
(2005-2010)

Hobby's

Tuin, skiën, reizen, lezen

Nevenfuncties

Voorzitter Koninklijke Nederlandse
Hippische Sportfederatie
Gelderland/Flevoland

lid raad van commissarissen
Maasland Gas

lid algemeen bestuur
Brabants Historisch
Informatiecentrum

lid Euregiaraad.

Maaskanttekeningen

Maaskanttekeningen is de vaste rubriek in de Maaskroniek voor korte berichten, knipsels en zoekplaatjes. In deze speciale uitgave richten we ons volledig op 'de gemeentewerkers', met dank aan Leo Bongers: Lithenaar, 'Revuo' en rasverteller!

Onkruid verdelgen

In de tijd dat we nog niet zo milieubewust waren, werd onkruid verdelgd met chemische middelen. Zo ook in de gemeente Lith. Het afmeten van de centiliters verdelgingsmiddel op liters water is een fluitje van een cent als het om een eenvoudige rugtank gaat. Maar hoe meet je de hoeveelheid verdelgingsmiddel af op een volle tankwagen van de brandweer? In Lith maten de mannen met het geluid dat een volle jerrycan maakt bij het gieten: 'kloek kloek kloek'. "Doet 'r mar tien kloeke in, makt 'm mar flink zwoar!"

Mollen

Als een mollengang onder een klinkerweg door loopt, verschijnt er door verzakking een soort sleuf in de weg. De gemeentewerkers gooien dan de sleuf dicht, repareren het wegdek en hopen dat de mol voortaan elders gaat graven. Als ze net klaar zijn op een van de vele klinkerwegen in onze gemeente, komt er een dame langs met kennis van zaken: Dat is hier altijd te doen met die mollen, want ja, als ze eenmaal een bepaalde route hebben, dan blijven ze terugkomen, hè."

"We weten er alles van mevrouw", zegt de man van de gemeente, en hij besluit een beetje te plagen: "We hebben er nu een pvc-pijp ingelegd, dan kan de mol daar voortaan doorheen kruipen." Een paar weken later meldt de dame zich telefonisch bij gemeentewerken met de mededeling dat "die stomme mol, verdorie weer langs de pijp gekropen is, want er zit alweer zo'n sleuf in de weg!"

Schoppen

Op het kantoor van gemeentewerken komt een paniektelefoontje binnen. Twee gemeentewerkers hebben bij mensen binnen een kopje koffie gedronken en nu ze weer buiten komen, zijn de schoppen verdwenen: "Wat moesten we nu doen?" Leo Bongers weet dat hij nu twee nieuwe schoppen zal moe-

ten gaan brengen. Zich bewust van het imago van gemeentewerkers, reageert hij gevat: "Gin paniek, got mar tigde mekare on hange, ik ben er zo!"

Ontgroening

Ook als gemeentewerker moet je in het begin een periode van ontgroening door. Als Leo Bongers eens een gat graaft, bekijkt Bertus van de Velden zijn werk en zegt dan: "Leo, komt er 's uit." Leo doet wat hem gevraagd wordt, want hier spreekt de gemeenteopzichter: de man die weet waar hij het over heeft. Als Leo naast het gat staat, zegt Bertus: "Mooi, en got 'r nou wer 's in stoan". Leo erin. Als Bertus hem voor de derde keer vraagt om 's uit het gat te komen, wil Leo eigenlijk eerst wel weten waaróm hij steeds in en uit die kuil moet. "Omdat", zegt Bertus met een brede glimlach, "er meer grond on oew schoen blijft hange dan on oew schup!"

Brandalarm

De Lithse brandweer beschikte over drie rode knoppen. Als je daarop drukte ging er een sirene loeien en wist elke vrijwillige brandweerman dat snelheid geboden was. In goed Liths: 'Make dè ge binne de kortste kerre bè de kazerne bent'. Eén van die knoppen bevond zich in het gemeentehuis, een in het woonhuis van gemeenteopzichter Bertus van de Velden en de derde knop zat in de gang van café Moira, vlakbij de telefoon in de buurt van de toiletten. Het pleit voor de Lithse cafébezoekers dat er in al die jaren niemand uit balorigheid op die rode knop gedrukt heeft. "Brand in de gemeente of in het dorp was een hele happening, en vooral 's nachts", vertelt Leo Bongers, "als die sirene loeide was het hele dorp wakker! Algauw kwam dan Pietje de Bijl langs ons huis gefietst. De jasbeschermer van zijn fiets schaafde wat langs het achterwiel waardoor de fiets een bepaald geluid maakte. Normaal klonk het: tikketik.....tikketik. Maar als er brand was klonk dat ineens alsof er een paard langs galoppeerde: tikketik-tikketik-tikketik!! En wat later ging er aan de dijk bij ons achter, een garagedeur open en kon je precies horen dat Bert de Poot in zijn achterruit met piepende banden naar de brandweerkazerne reed. En dan met zijn allen eruit en de brandweer achterna, dat was altijd één grote optocht."

Een foto uit de oude doos. Burgemeester Smits (met hoed) en zijn brandweerkorps poseren trots bij het nieuwe materieel. De foto werd genomen op het grasveld voor het gemeentehuis in de vijftiger jaren. Op de achtergrond het patronaatsgebouw dat eind 1991 gesloopt werd.

Destructor

Het ophalen en vernietigen van dode beesten regelde de gemeente lange tijd zelf. Toen er een nieuwe telefoniste was, vonden de gemeentewerkers dat het – in het kader van de ‘ontgroening’ – geoorloofd was om een grapje met haar uit te halen.

“Dag mevrouw, we willen even een kadaver doorgeven.” De telefoniste, nieuw en vastbesloten de beste te zijn, antwoordde: “Ja, een kadaver, om wat voor beest gaat het?” De koelste van de mannen zei bloedserieus: “Een kanarie.” Even was het stil aan de andere kant van de lijn, maar de telefoniste herstelde erg snel: “Wat? Eén kanarie?” Kalm en droog kwam het antwoord van de melder: “Nee, een hele zak, nou goed!”

Verkeerswijzer

Als het slecht weer is zoeken de gemeentewerkers naar karweitjes die binnen kunnen worden gedaan, en er is werk genoeg. Zo worden in de wintermaanden de beschadigde straatnaambordjes of verkeerswijzers opgeknapt door de schilder en zo nodig maakt hij nieuwe. De schilder neemt zijn karwei zeer serieus. Met het puntje van zijn tong uit de mond schildert hij strakke letters op een nieuwe verkeerswijzer voor Teeffelen.

Als de verf droog is, hangen de gemeentewerkers het bord op zijn plaats en pas daar ontdekken ze de

fouten, vooral het woordje ‘RECHS’ staat daar erg opvallend te zijn. Wat nu? Meenemen? Opnieuw laten maken? Al dat werk voor niets geweest? Nee, dat willen ze de schilder niet aandoen. Het bord blijft hangen waar het hangt. Aanvankelijk valt het niemand op, maar dan haalt het bordje ineens de krant. De gemeentewerkers krijgen opdracht het te verwijderen en een nieuw bord te laten maken. Ze hebben het nooit gedaan, véél te leuk.

De verkeerswijzer met enkele zonden tegen de taalregels en schrijfwijze

Meezingen met het groot Lither

Veel belangstelling voor de zangers en zangeressen van het groot Lither koor.

Oud Lithoijenaar Willem van Heeswijk zingt al jaren bij de Osse opera. Toen de herindeling van de gemeente Lith bij de gemeente Oss vaste vormen ging aannemen bedacht hij een leuke manier om te verbroederen: samen zingen! De vaste parochiekoren in de gemeente Lith waren direct enthousiast, en aan het brein van Lithenaar en koordirigent Pieter van Doorn ontsproot spontaan een tekst voor een 'herindelingslied': Op de bekende wijs van "Het leven is goed in mijn Brabantse Land" van 'Oh sixteen oh seven' schreef hij een liedje dat uitnodigt tot meezingen (zie de tekst op de volgende pagina). Dat gebeurde dan ook op een zonnige zondag in juni 2010 op de Eikenboomgaard in Oss, waar allereerst een feestelijk defilé plaatsvond van de gildes uit diverse kernen die bij de gemeente Oss (gaan) horen. Daarna was het de beurt aan de zangers. Het enorme podium bood ruimte aan een megakoor van ruim 80 zangers, bestaande uit de vaste parochiekoren uit de gemeente Lith, aangevuld met gelegenhedszangers die zich in de voorgaande maanden hadden aangemeld.

Het zingen en meezingen beviel zó goed, dat er aan het einde van de middag een spontane 'jamsession' van musici en zangers ontstond. Begeleid door fanfare St. Lambertus (Lith) en Showband D.I.O.S. (Oijen) zongen het Oss Operakoor en het Groot Lither koor gezamenlijk nog eens van het schone Brabantse land. ■

Drie van de vijf dirigenten uit de gemeente Lith: Vlnr: Organist Peter Fluitsma, Gerard van Schijndel (Maren-Kessel en 't Wild), Pierre Tiemissen (Lithoijen) en Pieter van Doorn (Lith). Celine de Veer (Oijen) en Henk van Xanten (Teeffelen), ontbreken op deze foto

Herindelingslied

Wijs: Het leven is goed in mijn Brabantse land

Tekst: Pieter van Doorn

*Er werd eerst gedacht: "waar beginnen we aan?"
De meningen waren verdeeld
Een snoek en een os die gaan heel goed tesaam.
De eenwording komt nu in beeld
Lithoijen en Teeffelen, Maren, 't Wild
ook Oijen en Kessel en Lith
zijn parels, zij sieren het Maaskantse land
een regio waar pit in zit
zijn parels, zij sieren het Maaskantse land
een regio waar pit in zit*

*Een heel rijk verleden dat heeft de stad Oss
een plaats waar toch ieder wil zijn
Met Lith gaan zij samen er nu flink op los
we vieren nu een groot festijn
In tweeduizendelf zijn er geen grenzen meer
want Oss en ook Lith zijn dan een
Bestuurlijk gezien krijgt dan Oss het beheer
en niemand is dan meer alleen
Bestuurlijk gezien krijgt dan Oss het beheer
en niemand is dan meer alleen*

*De kernen van Lith zijn een groot monument
met plekjes van heel groot allooi
Het mooie is dat ieder daar elkaar kent
Kom kijken het is hier zo mooi
In Brabant is er nu toch iets aan de hand
een grote gemeente ontstaat
Dit wordt een gemeente van hele hoge stand
want Teeffelen, Oijen en Maren, Lithoijen, 't Wild, Kessel,
Lith en ook Oss zijn nu samen een aanwinst voor 't Brabantse land.*

Wat doen die mensen van de heemkundekring nou eigenlijk?

Wie zijn we?

De officiële naam is: Heemkundekring Maasdorpen in de gemeente Lith. Dat is een hele mond vol en vanaf 1 januari 2011 wordt die naam nóg langer, want dan wonen we in de *voormalige* gemeente Lith. Misschien bedenkt iemand wel een nieuwe naam, die óók de lading dekt, want het moet natuurlijk wel duidelijk zijn dat we met Maasdorpen onze zeven parels langs de Maas bedoelen: 't Wild, Maren-Kessel met zijn beide oude dorpskernen, Lith, Lithoijen, Oijen en Teeffelen.

Wat doen we?

Heemkunde is kennis hebben en vergaren van je eigen omgeving, de plek waar je woont, waar je thuis hoort. Bijvoorbeeld: wat was er vroeger op de plek waar nu jouw woning staat? Wie bestuurde het dorp? Wat zit of zat er in de grond waarover wij lopen? Wat voor mensen woonden hier vroeger en wat deden ze? We onderzoeken dus, we leggen vast en we leggen verslag om de geschiedenis levend te houden: van de zeven woonkernen, van de Maas die erlangs stroomt en van de polders aan de andere kant. Eigenlijk is het ook een beetje schatgraven. Het vinden van een oude en unieke foto bijvoorbeeld is bijna als het vinden van een klompje goud!

Hoe doen we dat?

- We geven vier keer per jaar een blad uit: De Maaskroniek. Het boek waarin je nu leest is een themakroniek: een speciale uitgave van ons blad rond een bepaalde gebeurtenis, in dit geval de gemeentelijke herindeling. De luxe uitvoering van dit exemplaar danken we aan Sjoukje Haasjes-van den Berg, wier idee om een mooi boek achter te laten, samenvloei-de met ons themanummer voor december 2010.

- We hebben een eigen 'museumke' op de koorzolder van de Remigiuskerk in Lithoijen.

- We stellen regelmatig een fototentoonstelling samen rond een bepaald thema, zoals rond het Lithse Marktplaatsje dat in oktober 2009 maar liefst 650 jaar oud was.

- We sponsoren lokale initiatieven die bijdragen aan de geschiedenis van onze dorpen, zoals de tentoonstelling 'Lithoijen's Familiealbum' in mei 2010, een particulier initiatief van Frans en Carla Heeren die in 2011 hun album in boekvorm gaan uitbrengen.

- We organiseren lezingen over onderwerpen die raakvlakken hebben met heemkunde.

- We organiseren jaarlijks een excursie per fiets of een dagtocht per bus.

- We werken samen met en adviseren lokale en provinciale overheden. Zo heeft een vertegenwoordiger van de heemkundekring bijvoorbeeld zitting in de gemeentelijke monumentencommissie en delen we onze bijzondere vondsten met het BHIC (het Brabants Historisch Informatiecentrum) in Den Bosch, zodat de geschiedenis van onze dorpen ook daadwerkelijk voor het nageslacht bewaard blijft en, belangrijker, altijd toegankelijk is.

- En last but not least organiseren we zelf activiteiten waarmee we de geschiedenis van de dorpen onder de aandacht kunnen brengen. Een goed voorbeeld daarvan is de set kaartspelen en de daarmee

Kijkje in het Remigiusmuseum

Fototentoonstelling 'Lithoijen's Familiealbum'

Tentoonstelling 650 jaar bestaan markplein Lith

samenhangende quizavonden, geïnitieerd door Henk Hoefnagel in het kader van de herindeling. Een kaartspel is niets nieuws, en een quiz organiseren ook niet. Het originele zit 'm in dit geval in de vele weetjes die op de speelkaarten te vinden zijn (365 in totaal) en in de multifunctionaliteit, want je kunt er niet alleen mee kaarten of kwartetten, maar je kunt er ook thuis je eigen quiz mee spelen of je gewoon verdiepen in de geschiedenis.

Bestuurslid Barbara van Tuijl-van Kessel bouwde het idee uit en wist veel mensen te mobiliseren die konden bijdragen aan de totstandkoming van dit project. Bij het zien van het resultaat, stelde de Osse burgemeester Herman Klitsie spontaan een replica van het Osse 'gebogen zwaardje' ter beschikking, als hoofdprijs voor de quiz. Voor de vormgeving tekende Frans Heeren. Meer dan vijftig mensen werkten mee aan de realisatie van dit enorme project.

Wat zijn de plannen?

Naast het gebruikelijke programma staat voor 2011 een aantal activiteiten op stapel. Zo bieden we een schrijfcursus aan onder de naam 'Geschiedenis schrijven', bestemd voor mensen die de eigen familiegeschiedenis op schrift willen stellen of anderszins willen schrijven over heemkunde en geschiedenis. Daarnaast is er de mogelijkheid om mee te doen aan een workshop stamboomonderzoek, en zal er bij voldoende belangstelling een cursus paleografie worden verzorgd, het lezen van oude handschriften. Vanaf januari 2011 gaan kleine werkgroepen van start die de komende jaren de geschiedenis van de eigen woonkern gaan onderzoeken. Door regelmatig overleg met elkaar ontstaat kruisbestuiving en kunnen de werkgroepen gebruik maken van elkaars expertise. Het resultaat van dat onderzoek zal wor-

Doos met de zeven stokken speel/kwartetkaarten

den vastgelegd in een boekje voor elke woonkern: 'De geschiedenis van...', dat uitgegeven wordt in de serie 'Maaspereels', een initiatief van bestuurslid Mechtilde Meijer.

En als ik meer wil weten?

Wie meer wil weten, lid wil worden, een Maaskroniek wil nabestellen of ervoor voelt om mee te doen in één van de werkgroepen: bezoek onze website, bel het secretariaat of mail de redactie van de Maaskroniek. ■

- www.heemkundekringlith.nl
 - secretariaat 0412-481688
 - redactiemaaskroniek@live.nl

Welkom in het BHIC

Het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) is het geheugen van de provincie Noord-Brabant. Het is gevestigd in een prachtig zeventiende-eeuws fort, de Citadel in Den Bosch. Dit schitterende gebouw kent een lange geschiedenis. Het BHIC heeft ook nog een vestiging in Grave. In beide locaties ligt de geschiedenis van Brabant opgeslagen in depots. Bij elkaar omvatten die meer dan dertig strekkende kilometer aan documenten.

Veel van de gegevens zijn via de website te raadplegen. www.bhic.nl wordt jaarlijks zo'n 775.000 keer bezocht door mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van hun stad, dorp, straat of huis. Of ze willen iets weten over hun eigen familie: in de databases van het BHIC zijn de persoonsgegevens van meer dan drie miljoen Brabanders opgeslagen. Heeft u belangstelling in de rijke watergeschiedenis van onze provincie? 'Blader' dan eens door onze online waterkaart: www.bhic.nl/waterkaart.

Anderen zijn op zoek naar leuke verhalen, spannende anekdotes of merkwaardige gebeurtenissen van en over vroeger. Het is dan goed om te weten dat het BHIC online geschiedenisboekjes heeft gemaakt van de 18 gemeenten van zijn werkgebied. Dus ook van Lith en Oss! Hier vindt u mooie verhalen van Lith en Oss in vroeger tijden. Via de verschillende forums kunt u op deze verhalen reageren. Maar u kunt hier ook zelf een leuke herinnering of mooie anekdote achterlaten. In deze 'geschiedenisboekjes' treft u ook veel foto's aan van het religieuze, het economische en het verenigingsleven en een heuse rondwandeling door het gebied. Wilt u deze online boekjes bekijken? Ga dan naar www.bhic.nl/lith of www.bhic.nl/oss en vertel ons uw verhaal!

Bent u nieuwsgierig naar onze activiteiten of heeft u vragen en opmerkingen? Dan kunt u met het BHIC chatten, twitteren en ook wekelijks ons blog 'Brabant Bekijken' volgen.

Het BHIC heet u van harte welkom! ■

Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC)
Zuid-Willemsvaart 2
5211 NW 's-Hertogenbosch
Telefoon: (073) 681 85 00
E-mail: info@bhic.nl
Internet: www.bhic.nl
Het BHIC op Twitter (<http://twitter.com/bhicarchieff>)
'Brabant Bekijken': www.brabantbekijken.nl

De gemeente Lith, de heemkundekring en
het Brabants Historisch Informatie Centrum
bedanken iedereen die op enigerlei wijze heeft
bijgedragen aan de totstandkoming van dit boek.

Colofon

- Uitgever:** Gemeente Lith in samenwerking met
Heemkundekring Maasdorpen in de gemeente Lith en
Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) te 's-Hertogenbosch
- Samenstelling:** Mechtilde Meijer – Hoofdredacteur Maaskroniek
drs. Henk Buijks – Regiohistoricus BHIC
- Bijdragen:** Lambert van den Berg, Noud Bongers, Leo Bongers, Toon van Boxtel,
José van den Brand, Henk Buijks, Bert van der Burgt, Mireille van Gestel,
René Geurts, Theo van Heck, Carla en Frans Heeren, Arie van Hees, Truus
van den Heuvel, Jos Hoefnagels, Jo van den Hurk, Pieter de Laat, Mechtilde
Meijer, Johan de Nooy, Hank van Oss, Anne-Miek Poelmans, Nol Reuser,
Erik van der Schie, Jochem van der Schie, Jan Smits, Cor van Sonsbeek,
Jos Swanenberg, Ard Tijssen, Gerrit Verkuil, Rikie de Vries, Anke Wiegman
- Tekstbewerking
en correcties:** Anne-Miek Poelmans
- Eindredactie:** Mechtilde Meijer, drs. Henk Buijks
- Foto's:** Theo Schulz, Frans Heeren, Henk Buijks, Mechtilde Meijer, collecties BHIC en
Heemkundekring, privécollecties geïnterviewden en meewerkenden
- Illustraties:** Iris Bongers
- Omslag:** Titel: Anne-Miek Poelmans
Ontwerp: Frans Heeren
Foto: Luchtopname van sluis en stuw bij Lithoijen, collectie gemeente Lith
- Vormgeving:** Frans Heeren
- Druk:** Drukkerij Wihabo, Geffen

Section 1: Introduction
Section 2: Methodology
Section 3: Results
Section 4: Discussion
Section 5: Conclusion

Chapter
Page
Page
Page
Page
Page
Page
Page
Page
Page

Section 6: Appendix
Section 7: Bibliography
Section 8: Index
Section 9: Glossary
Section 10: Acknowledgments
Section 11: References
Section 12: Contact Information

Alphen

Oijen

Lith

Lilloijen

Castel van Oijen

Tuffelen

II. Gerecht van Oijen

Oijen Brugg

Tanis Gar

Opure

Watering

Lilloijen

De Waersteheide

De Vasse Grond

Ofch

Geffen

Molen van de Oude

A

S

R

S

|| || || |bhic
BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM

**Heemkundekring
Maasdorpen
in de
gemeente Lith**